

PREDLOG STRATEGIJE ZA MLADE 2023-2

IMPRESUM

Sadržaj	
Skraćenice korišćene u dokumentu	3
REZIME	5
Uvod	7
Razvoj nove Strategije za mlade	8
Usklađenost sa drugim strateškim dokumentima	12
Analiza položaja mladih i razvoja omladinske politike	33
Ko su mladi ljudi u Crnoj Gori?	33
Horizontalne teme	36
Swot analiza	39
Pregled rezultata prethodne Strategije za mlade	42
Ključni problemi i strateške oblasti	44
Razvoj održivog sistema usluga za podršku mladima u procesu njihove tranzicije u odraslo doba	46
Analiza stanja	46
Ključni problem, uzroci i mjere u oblasti podrške tranziciji mladih u odraslo doba	52
Očekivani rezultati i indikatori učinka	59
Učešće mladih u demokratskom životu	63
Analiza stanja	63
Ključni problemi, uzroci i mjere u oblasti unapređenja učešća mladih	67
Očekivani rezultati i indikatori učinka	73
Poboljšanje sveukupnog položaja mladih kroz međuresorni pristup	75
Analiza stanja	75
Nedovoljno prilika za razvoj i osamostaljivanje mladih	76
Diskriminacija i nejednakost u ostvarivanju prava i potencijala	82
Unapređenje zdravlja i dobrobiti mladih	85
Manjak prilika za kvalitetno provođenje slobodnog vremena i razvoj kreativnosti	89
Ključni problem, uzroci i mjere u oblasti poboljšanja položaja mladih	91
Očekivani rezultati i indikatori učinka	99
Mehanizmi za kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike	102
Analiza stanja	102
Ključni problem, uzroci i mjere u oblasti mehanizama za kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike	106
Očekivani rezultati i indikatori učinka	113
Budžet	115
Monitoring, evaluacija i izvještavanje	115
Evaluacija	117
Komunikaciona strategija	118

Skraćenice korišćene u dokumentu

CIPS	Centri za profesionalno informisanje i savjetovanje
CMJ	Zajednički savjet za mlade
CSO	Centar za stručno obrazovanje
Erasmus+	EU program za mobilnost mladih - Erasmus+
ESC	Evropska inicijativa za solidarnost (ESC)
EU	Evropska unija
EYCA	Evropska omladinska kartica
GSV	Generalni sekretarijat Vlade
IC	Ispitni centar
JLS	Jedinice lokalne samouprave
LPO	Licencirani provajderi obrazovanja
MEP	Ministarstvo evropskih poslova
MEPPU	Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma
MERT	Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma
MJU	Ministarstvo javne uprave
MKM	Ministarstvo kulture i medija
MLjMP	Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
MONSTAT	Uprava za statistiku
MP	Ministarstvo prosvjete
MPr	Ministarstvo pravde
MPŠV	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
MRSS	Ministarstvo rada i socijalnog staranja
MSM	Ministarstvo sporta i mladih, primarno resor mladih
MSM-sport	Resor sporta u Ministarstvu sporta i mladih
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MVP	Ministarstvo vanjskih poslova
MZ	Ministarstvo zdravlja
NVO	Nevladine organizacije, prvenstveno omladinske organizacije i druge organizacije koje rade sa mladima
PK	Privredna komora
RKSOM	Reprezentativni krovni savez organizacija mladih
RYCO	Regionalna kancelarija za saradnju mladih
SE	Savjet Evrope
UGRAD	Globalni program razmjene studenata/kinja
UN	Ujedinjene nacije

UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
ZO	Zajednica opština
ZZŠ	Zavod za školstvo
ZZZCG	Zavod za zapošljavanje

REZIME

Vizija Strategije: *Mladi su prepoznati kao značajan resurs i faktor našeg društva čiji je glas uvažen, doprinos cijenjen i inicijative podržane. Mladi su kreatori i kreatorke društvenog ambijenta u kojem ostvaruju svoja prava i pune potencijale.*

Strategija za mlade 2023-2027. je strateški odgovor na trenutni kontekst u kojem se mladi nalaze u crnogorskom društvu. Iako je proces izrade Strategije za mlade formalno je započet tokom 2022. godine, već tokom 2021. godine su sprovedene prve konsultacije sa akterima omladinske politike kako bi se prikupila mišljenja o kratkoročnim i dugoročnim prioritetima u vezi sa omladinskom politikom. Na početku izrade ovog dokumenta, analiziran je veliki broj različitih istraživanja, studija, analiza, izvještaja, informacija i drugih relevantnih publikacija objavljenih u poslednjih pet godina, fokusirajući se na Crnu Goru, ali i na Balkan i Evropu, radi sagledavanja problema i izazova sa kojima se mladi suočavaju, kao i problema u realizaciji omladinske politike i razvoju mladih. Ministarstvo sporta i mladih je takođe sprovedlo javne konsultacije otvorene za sve zainteresovane građanke i građane i aktere, čiji su rezultati analizirani od strane Radne grupe. Sprovedeno je i istraživanje o mladima i njihovim potrebama na reprezentativnom uzorku, kao i dodatne fokus grupe sa različitim grupama mladih. Mladi su takođe uzeli učešće u samom dizajnu Strategije, kako kroz svoje predstavnike/ce u radnoj grupi, tako i kroz direktne konsultacije sa članovima/icama radne grupe. Tokom izrade samog dokumenta, organizovane su i dodatne direktne konsultacije članova/ica radne grupe sa akterima u oblasti omladinske politike, sa ciljem uključivanja što većeg broja aktera u ovaj važan proces.

Na osnovu svih prikupljenih inicijativa, dokaza, informacija i inputa tokom višemjesečnog rada radne grupe, identifikovani su izazovi sa kojima se mladi suočavaju, kao i mjere i aktivnosti koje treba preduzeti da bi se identifikovani izazovi riješili. Strategija za mlade 2023-2027. ima za cilj pružanje odgovarajuće podrške i podsticaja mladima da budu kreatori/ke društvenog ambijenta u kojem ostvaruju svoja prava i ispunjavaju svoj puni potencijal.

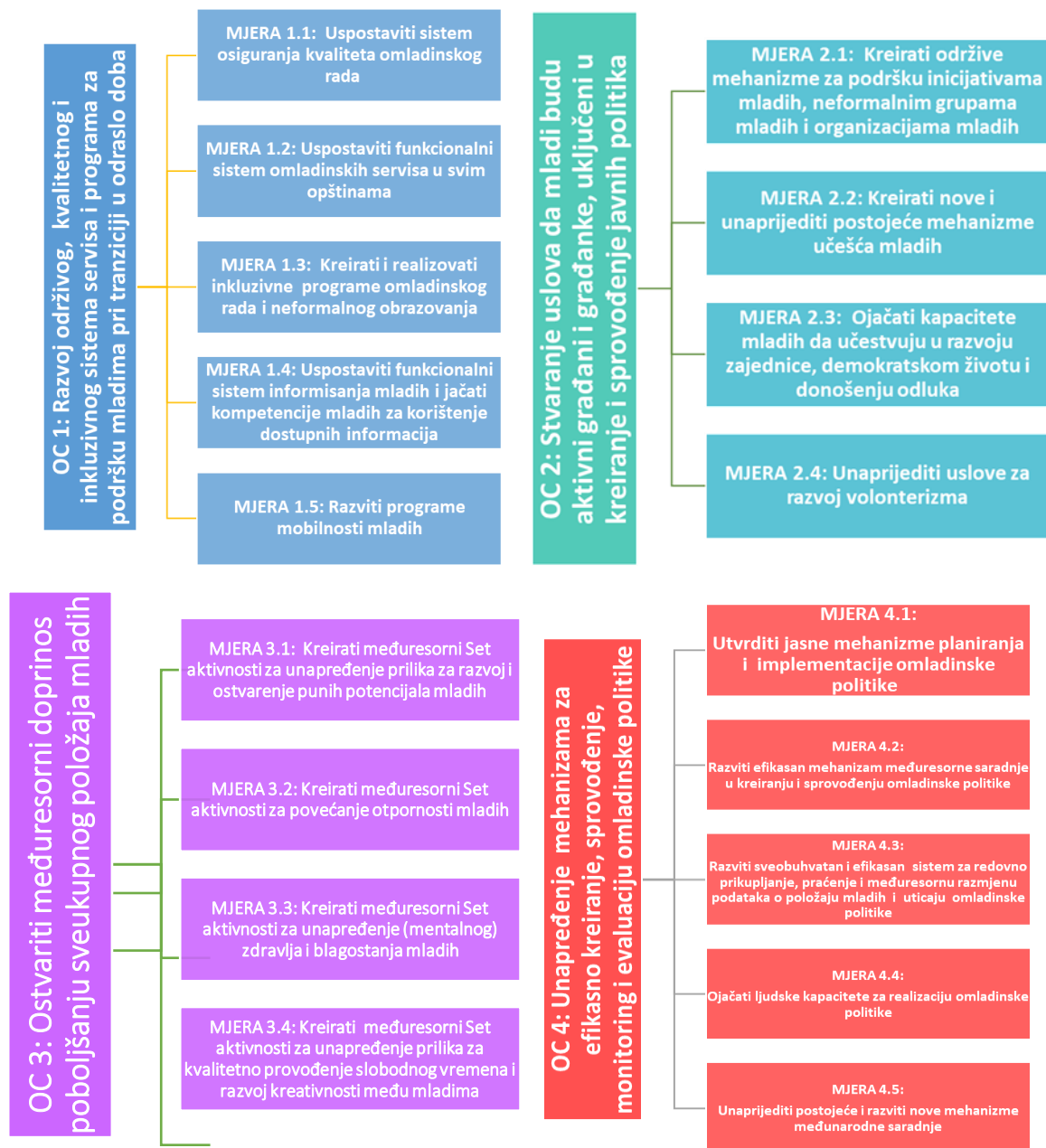
Strategija jasno prepoznaje mlade kao značajan resurs i faktor našeg društva, te predviđa uspostavljanje mehanizama i pristupa omladinskoj politici koji će omogućiti da se ostvare njihova prava, uvažavaju iskustva, stavovi i glas mladih, cijeni njihov doprinos i podrže njihove inicijative.

U odnosu na definisani ključni problem određen je strateški cilj: **Izgradnjom održivog međuresornog sistema podrške mladima stvoriti mogućnosti za razvoj njihovih punih kapaciteta i aktivan doprinos razvoju društva.**

Na osnovu identifikovanog ključnog problema, uzroka i posljedica, a u skladu sa identifikovanim i prioritizovanim izazovima, ovom Strategijom su definisana četiri operativna cilja i prpratne mjere koje je potrebno ostvariti tokom perioda trajanja Strategije, i to:

1. Razvoj održivog sistema usluga za podršku mladima u procesu njihove tranzicije u odraslo doba;
2. Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika;
3. Unapređenje položaja mladih, kroz međuresorni pristup;
4. Unapređenje normativno-institucionalnog okvira za sprovođenje omladinske politike.

Kroz djelovanje u četiri navedene oblasti i putem razvijenih mjera i aktivnosti, direktno će se doprinijeti ostvarivanju postavljenih ciljeva.

Implementacija Strategije predviđa zajedničke napore svih identifikovanih aktera, kako iz javnog, civilnog i privatnog sektora, tako i samih mladih. Uz Strategiju se predstavlja i dvogodišnji akcioni plan za period 2023-2024, nakon čega se očekuje izrada novog plana koji će identifikovati ključne aktivnosti za naredni period.

Uvod

Omladinska politika u Crnoj Gori je zaživjela nakon sticanja nezavisnosti 2006. godine, kada je usvojen prvi Nacionalni akcioni plan za mlade (NPAM) za period 2006-2011, strateški okvir za ostvarivanje prioriteta u ovoj oblasti. Tadašnji NPAM je obuhvatao mjere u devet oblasti, uključujući obrazovanje, zapošljavanje, zdravlje, ljudska prava, informisanje, mobilnost, participaciju i druge. Već u tom periodu, postalo je jasno da omladinsku politiku u Crnoj Gori ne kreiraju i sprovode institucije sistema, već cijeli ekosistem, koji uključuje i mnoge druge aktere, a koji se danas naziva omladinskim sektorom. U tom smislu, uspostavljanje prioriteta omladinske politike i njeno sprovođenje već godinama zavise od zajedničkih napora nevladinih organizacija, posebno omladinskih organizacija i organizacija za mlade, jedinica lokalne samouprave, ministarstava, različitih institucija, kao i međunarodnih aktera. Pored toga, važnu ulogu imaju i sami mladi, kako formalno organizovani, tako i oni koji djeluju kao neformalne grupe, koji doprinose ostvarivanju prepoznatih prioriteta za mlade.

U Crnoj Gori je prvi put zakonski definisan pristup omladinskoj politici usvajanjem Zakona o mladima 2016. godine. Tokom 2019. godine, ovaj Zakon je proširen dopunama i izmjenama, koje su najviše uticale na osnivanje omladinskih servisa od strane države i drugih aktera, prepoznavanje reprezentativnog saveza mladih na nacionalnom nivou, kao i na kreiranje propratnih strateških rješenja na lokalnom nivou radi koordinisanog pristupa implementaciji omladinske politike na nacionalnom i lokalnom nivou.

Omladinska politika je izuzetno dinamična i specifična. Zbog svoje prirode, ona je horizontalna i vertikalna, a usmjerena je na određenu starosnu grupu koja je prije svega sama heterogena, a dodatno se i neprestano mijenja i čije potrebe i aspiracije se takođe konstantno mijenjaju. Mladi su sadašnjost i budućnost Crne Gore, pa je neophodno da se omladinska politika planira i provodi na smislen način. U ovoj oblasti, često se koristi pojam "tranzicija u odraslo doba" kako bi se naglasila činjenica da mladi ljudi prelaze iz djetinjstva u odrasle osobe, što je najčešće ključni period u njihovom životu u kojem donose važne životne odluke i oblikuju svoje aspiracije, što takođe ima uticaj i na razvoj cijele zemlje. Stoga je važno da se omladinska politika kontinuirano prilagođava promjenama u društvu i prati potrebe i želje mladih ljudi u Crnoj Gori.

Vodeći računa o osnovnim načelima i principima, i uzimajući u obzir prethodne rezultate, naučene lekcije, rezultate evaluacije, istraživanja među mladima i ono što su mladi istakli tokom procesa dizajna strategije, odnosno na osnovu najnovijih dokaza i informacija o potrebama mladih - novi četvorogodišnji dokument obuhvata četiri operativne oblasti, koje su komplementarne i odgovaraju identifikovanim izazovima sa kojima se mladi suočavaju i njihovim razvojnim potrebama. One predviđaju mjere i aktivnosti koje će doprinijeti ostvarivanju postavljenih ciljeva u odnosu na identifikovane izazove, a u skladu sa strateškim i operativnim ciljevima.

Razvoj nove Strategije za mlade

Proces izrade Strategije za mlade formalno je započet u toku 2022. godine. Međutim, u susret ovom procesu, već tokom 2021. godine, sprovedene su prve konsultacije¹ sa akterima omladinske politike sa ciljem da se prikupe mišljenja u vezi sa kratkoročnim i dugoročnim prioritetima što se tiče omladinske politike. Kroz organizaciju konsultativnih sastanaka i online upitnika učešće je uzelo ukupno 68 učesnika/ca, a od toga: a) 24 predstavnika/ce omladinskih i nevladinih organizacija koje se bave mladima; b) 10 predstavnika/ca državnih institucija; c) 21 predstavnik/ca lokalnih samouprava zaduženih za pitanja mladih; d) 4 predstavnika/ce omladinskih servisa i d) 9 predstavnika/ca međunarodnih organizacija i eksperata/kinja. Nalazi ovih konsultacija su donijeli značajne uvide u vezi sa segmentima omladinske politike u kojima je ostvaren napredak, te onima u kojima nisu ostvareni očekivani rezultati, kao i o kratkoročnim i dugoročnim prioritetima u oblastima od značaja za razvoj mladih u Crnoj Gori.

Takođe, na početku izrade ovog dokumenta, u procesu analize problema i izazova sa kojima se mladi srijeću, te onih u realizaciji omladinske politike i uopšte u oblasti razvoja mladih, konsultovano je 95 različitih istraživanja, studija, analiza, izvještaja, informacija i drugih relevantnih publikacija objavljenih u poslednjih pet godina sa fokusom na Crnu Goru, ali i region Balkana i Evropu. Kao rezultat, izrađena je Analiza trenutnog stanja u oblasti omladinske politike sa 26 oblasti u kojima su obuhvaćeni pregled stanja, uporedna evropska praksa, ključni identifikovani problemi, te tamo gdje su ključni akteri konsultovani u prethodnom periodu, dokumentovane su i ključne preporuke i prioriteti.

U junu 2022. godine, obrazovana je radna grupa, sastavljena od predstavnika/ca različitih resora i javnih institucija i predstavnika/ca mladih i nevladinih organizacija koje rade sa mladima, izabranih preko javnog konkursa koji je tadašnja Uprava za mlade sprovela. Radnu grupu za izradu Strategije je činilo 22 članova/ica (Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo finansija, Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Centar za stručno obrazovanje, Zajednica opština, Reprezentativni savez nevladinih organizacija koje sprovode omladinsku politiku „Mreža za mlade“, Omladinski servis Podgorica, Omladinski servis Bar, Omladinski servis Šavnik, NVO „Prima, NVO „ADP ZID“, Kancelarija UNICEF-a u Crnoj Gori – u svojstvu posmatrača, Skupština Crne Gore – u svojstvu posmatrača) koji su intenzivno radili na razvoju nove Strategije za mlade, kroz više jednodnevnih i višednevnih sastanaka i konsultacija. Osim predstavnika/ca institucija, članice radne grupe su i dvije predstavnice nevladinih organizacija koje rade sa mladima, predstavnica krovne omladinske organizacije koja okuplja organizacije mladih i organizacije koje rade sa mladima, kao i tri administratora/ke omladinskih servisa, iz tri regiona. U okviru rada radne grupe, u saradnji sa Mrežom mladih, krovnom omladinskom organizacijom, organizovane su i direktne konsultacije članova/ica radne grupe sa mladim ljudima, što je omogućilo da radna grupa dobije još direktniji i kvalitetniji uvid u potrebe i ideje mladih.

Strategija za mlade je kreirana na osnovu sledećih načela:

- **Zasnovana na pravima** - ova Strategija prepoznaje ljudska prava i prava mladih kao polaznu osnovu za mjere i aktivnosti.
- **Mladi kao resurs** - viđenje mladih ljudi kao aktivnih činilaca pozitivnih promjena u društvu, koje treba podržati, a ne kao problem koji treba riješiti.

¹ Izvještaj sa rezultatima konsultacija je dostupan na linku: www.gov.me/cyr/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

- **Zasnovana na znanjima i dokazima** - kroz kreiranje baze znanja o mladima, koja je mapirala potrebe mladih ljudi, te uključila rezultate dostupnih istraživanja i statistika, kao i podatke o praksama u sektoru.
- **Holistička** - prepoznaje međuresornu i međusektorsku saradnju kao preduslov za stvaranje podsticajnog okruženja za mlade, u kojem mogu razvijati svoja znanja, vještine i vrijednosti.
- **Inkluzivna** - ova Strategija vidi mlade kao kategoriju stanovništva u okviru koje postoje različite grupe mladih, koje kroz koordinisane napore institucija ostvaruju ravnopravan pristup i mogućnosti da jednako uživaju svoja prava, te ostvaruju svoje aspiracije.
- **Participativna** - kroz različite elemente razvoja ove Strategije, mladi, koji su ujedno i krajnji korisnici i korisnice i ciljna grupa ove Strategije, su bili uključeni u njen razvoj.
- **Organizovan odgovor na potrebe mladih** - ova Strategija ističe važnost vertikalne i horizontalne saradnje, na svim nivoima, sa ciljem kreiranja sistema koji će podržavati mlade da ostvare svoj potencijal.
- **Konkretna** - politika koja predviđa jasne mjere, aktivnosti, nadležnosti, mehanizme za praćenje i evaluaciju, budžet i odgovornost za sprovođenje.

Konsultacije članova/ica radne grupe sa mladima, septembar 2022. godine

Na osnovu člana 12 Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija ("Službeni list CG", broj 41/18), Ministarstvo sporta i mladih je sprovelo javne konsultacije, otvorene za sve zainteresovane građane/ke i aktere, a čiji su rezultati takođe analizirani od strane Radne grupe.

Za potrebe izrade ove Strategije, uz podršku UNICEF-a, sprovedeno je i istraživanje o mladima i njihovim potrebama na reprezentativnom uzorku, čiji su rezultati u značajnoj mjeri odredili prioritete i mjere koje se nalaze u ovoj Strategiji. CAPI (Computer Assisted Personal Interviewing) metodom prikupljanja podataka je ukupno anketirano 1005 mladih između 15 i 30 godina starosti, iz sve tri regije. Podaci i nalazi ovog istraživanja su donijeli značajne uvide vezano za oblasti kojima se ova Strategija bavi: neformalno obrazovanje, razvoj kompetencija mladih i volontiranje; omladinski rad i omladinski servisi; participacija i demokratske vrijednosti; informisanje; zaštita podataka i medijska pismenost; slobodno vrijeme; mobilnost mladih; polarizacija u društvu; te zdravlje i odrastanje.

Dodatno, u novembru 2022. godine je sprovedeno kvalitativno istraživanje među šest fokus grupa koje su uključivale mlade aktivne kroz podmlatke političkih partija, mlade aktivne kroz učeničke i studentske organizacije, i mlade iz marginalizovanih grupa, što je omogućilo da se predloži različitih grupa mladih još direktnije uključe u Strategiju.

Pored toga, u toku novembra 2022. godine, organizovane su direktne konsultacije članova/ica radne grupe sa akterima u oblasti omladinske politike, radi uključivanja što većeg broja aktera u ovaj važan proces. U okviru ovih konsultacija, učešće u predlaganju i kreiranju rješenja, je uzelo: 14 NVO, 7 Opština, 8 međunarodnih organizacija, 10 institucija.

Podršku u procesu izrade ovog strateškog dokumenta pružili su UNDP i UNICEF.

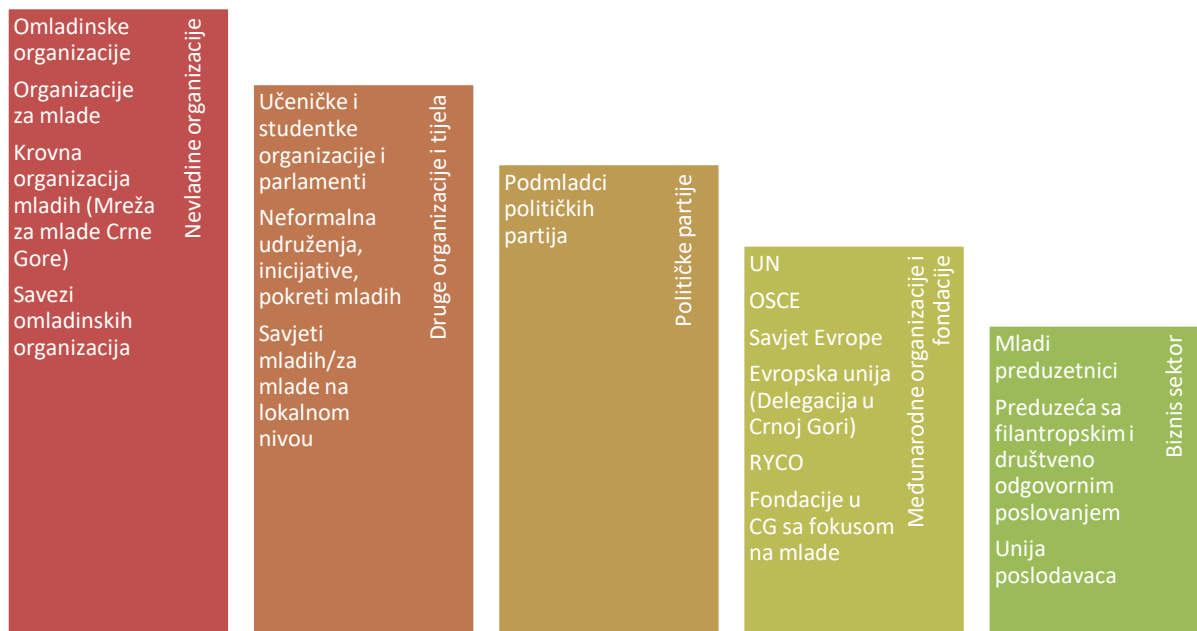
UNICEF je podržao izradu Strategije obezbijevivši realizaciju istraživanja o potrebama i položaju mladih, kao i evaluaciju Strategije za mlade 2017-2021.

Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) je pružio podršku u realizaciji konsultacija sa akterima omladinske politike realizovanim u toku 2021. godine, pripremi izvještaja o realizaciji Strategije za mlade 2017-2021, kao i tehničku podršku u pripremi Strategije za mlade 2023-2027.

Ključni akteri omladinske politike, koji su na gore opisane načine i uključeni u razvoj, treba da budu uključeni i u realizaciju, monitoring i evaluaciju Strategije za mlade. Sledeći grafikoni daju pregled ključnih aktera u javnom i civilnom, odnosno privatnom sektoru.

GRAFIKON 1: KLJUČNI AKTERI U JAVNOM SEKTORU

GRAFIKON 2: KLJUČNI AKTERI U CIVILNOM SEKTORU

Zainteresovane strane za kreiranje, realizaciju, monitoring i evaluaciju omladinske politike su prije svega sve mlade žene i svi mladi muškarci u Crnoj Gori. Naravno, pored njih, tu su i ključni akteri iz javnog i civilnog, odnosno privatnog sektora, te akteri na državnom i lokalnom nivou.

Procijenjeno je da je potrebno da se poveća interes Vlade, svih resora i ključnih institucija sistema, da se zajedničkim koordinisanim i strateškim djelovanjem, te proporcionalnim ulaganjem doprinese poboljšanju položaja svih mladih u Crnoj Gori.

Takođe, procijenjeno je da je, i pored visokog interesa, uticaj, odnosno snaga ključnog aktera, Ministarstva sporta i mladih, kao nadležnog za sprovođenje omladinske politike, na nivou ispod optimalnog. Razlozi su višestruki, a tiču se prvenstveno nestabilnosti i premještanja nadležnosti za omladinsku politiku iz resora u resor u prethodnom periodu, te nedovoljnih ljudskih kapaciteta, kao i neadekvatnih i sistemski nesuklađenih zakonskih rješenja koja u značajnoj mjeri otežavaju i gotovo da onemogućavaju adekvatno sprovođenje i koordinaciju omladinske politike od strane ovog resora. Vođeni ovim procjenama, Strategijom su kao odgovor predviđene konkretne mjere i aktivnosti u okviru operativnog cilja 4. Unapređenje normativno-institucionalnog okvira za sprovođenje omladinske politike.

Usklađenost sa drugim strateškim dokumentima

Prilikom izrade ove politike, korišćen je pristup usklađenosti sa krovnim strateškim dokumentima i drugim sektorskim strategijama, s posebnim naglaskom na usklađenosti s međunarodnim okvirima omladinske politike. Strategija za mlade 2023-2027. je harmonizovana sa sljedećim dokumentima:

1. Krovna strateška dokumenta

1.1 Dokumenta kojima su utvrđeni ključni prioriteti:

- Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore 2022–2024.

Srednjoročnim programom rada Vlade Crne Gore za period 2022–2024. definisani su osnovni razvojni prioriteti i ciljevi, koji su značajni za dalji razvoj omladinske politike u Crnoj Gori. Važno je istaći sljedeće ciljeve i indikatore kojima se teži postići usklađenost u narednom periodu sprovođenja javne politike, i to:

Cilj 2.5: Stabilan i održiv rast zaposlenosti zasnovan na jednakim mogućnostima i dostojanstvenom radu, uz razvoj znanja i vještina i veću socijalnu uključenost uz povećanje stope zaposlenosti mladih (15–29) na 34% do kraja 2024. godine, kao i

Cilj 4.3: Unapređenje kvaliteta usluga za mlade i njihovo učešće u kreiranju javnih politika kroz povećavanje i razvoj omladinskih servisa tako da oni budu dostupni u svim lokalnim samoupravama na teritoriji Crne Gore i povećanje broja angažovanih omladinskih administratora/ki na 30 do kraja 2024.

Takođe, dokumentom je planirano i povećanje broja organizovanih događaja za mlade u okviru omladinskih servisa sa 65 na 270 u 2024. godini. Kroz navedene promjene utiče se i na povećanje broja mladih koji su aktivno učestvovali u događajima u pravcu kreiranja javnih politika.

Strategija za mlade usklađena je sa Srednjoročnim programom rada Vlade Crne Gore, na način koji adresira prepoznate izazove sa kojima se suočavaju mladi, te teži doprinijeti ostvarivanju očekivanih rezultata. U cilju poboljšanja zapošljivosti mladih, posebno onih kategorija koje su tradicionalno teže zapošljive, predviđene su odgovarajuće mjere i aktivnosti kroz OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih, tj. kroz mjeru 2 koja se odnosi na povećanje zapošljivosti mladih. Osim toga, Strategija predviđa neophodnost sprovođenja aktivnosti za izgradnju kompetencija mladih, kako bi bili konkurentniji na tržištu rada. Strategija takođe aktivno doprinosi razvoju usluga za mlade, posebno u pogledu pružanja usluga koje su definisane zakonskim okvirima omladinske politike, u prvom redu kroz omladinske servise, kako je to definisano OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba. Dodatno, Strategija se bavi osnaživanjem mladih da budu aktivni/e činioci/iteljke društvenih promjena i dionici/e u razvoju, sprovođenju i monitoringu javnih politika, kroz OC 4: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike. Konačno, Strategija za mlade predviđa veliki broj aktivnosti u različitim oblastima, koje direktno utiču na poboljšanje položaja mladih u Crnoj Gori.

Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore 2022–2024.	Strategija za mlade 2023-2027.
Cilj 2.5: Stabilan i održiv rast zaposlenosti zasnovan na jednakim mogućnostima i dostojanstvennom radu, uz razvoj znanja i vještina i veću socijalnu uključenost uz povećanje stope zaposlenosti mladih (15–29) na 34% do kraja 2024. godine	OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih
Cilj 4.3: Unapređenje kvaliteta usluga za mlade i njihovo učešće u kreiranju javnih politika kroz povećavanje i razvoj omladinskih servisa tako da oni budu dostupni u svim lokalnim samoupravama na teritoriji Crne Gore i povećanje broja angažovanih omladinskih administratora/ki na 30 do kraja 2024.	OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba OC 4: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike

- Program rada 43. Vlade Crne Gore/ Ekspoze mandatar

U Ekspozeu za sastav 43. Vlade Crne Gore, između ostalog, navodi se da će biti izdvajano više sredstava za aktivne mjere zapošljavanja kako bi dugoročna nezaposlenost i nezaposlenost mladih, žena i ugroženih kategorija društva bile smanjene. Vlada će izraditi novu Strategiju za mlade 2022-2026, i izmijeniti Zakon o mladima u cilju uspostavljanja efikasnog normativnog i institucionalnog okvira za sprovođenje omladinske politike. Javne politike u oblasti mladih će biti strateški planirane i na osnovu preciznih statističkih podataka. Kroz zakonska i strateška akta, Vlada će prvi put prepoznati adolescente i adolescentkinje kao specifičnu uzrasnu kategoriju, sa svim specifičnim karakteristikama i potrebama u domenima zdravlja, obrazovanja, kulture, sporta i pripreme za tržište rada. Vlada će podsticati uključivanje mladih i kroz savjetodavna i druga radna tijela Vlade i ministarstava. Preduzimaće se i neophodne mjere podrške kako bi se položaj mladih na tržištu rada poboljšao i njihovi stručni profili prilagodili potrebama savremenog poslovnog svijeta. Kao jednu od mjera za smanjenje stope nezaposlenosti mladih, Vlada će kontinuirano sprovoditi i unaprijediti sadržaje za razvoj preduzetničkog ambijenta.

Strategija za mlade je takođe usklađena sa Ekspozeom mandatar za sastav 43. Vlade Crne Gore. Konkretno, Strategija se fokusira na izazove u oblasti zapošljivosti mladih, i predviđa mjere i aktivnosti koje doprinose poboljšanju zapošljivosti mladih, posebno onih kategorija koje su tradicionalno teže zapošljive, uključujući mlade žene i mlade ljude iz ugroženih kategorija (OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih, tj. kroz mjeru 2 koja se odnosi na povećanje zapošljivosti mladih). Osim toga, izradom ove Strategije i izmjenama i dopunama Zakona o mladima, radi se na uspostavljanju efikasnog normativnog i institucionalnog okvira za sprovođenje omladinske politike (OC 4: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike), što je takođe u skladu sa Ekspozeom premijera. Strategijom su takođe predviđene mjere i aktivnosti s ciljem podsticanja uključivanja mladih u savjetodavna i druga radna tijela Vlade i ministarstava, a primarno kroz osnivanje i rad Savjeta za mlade kroz OC 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni u kreiranje i sprovođenje javnih politika, kao i jačanje

kapaciteta službenika/ca u javnoj upravi da uključe mlade u razvoj i sprovođenje različitih politika, kroz mjere predviđene u okviru OC 4. Pored toga, u okviru Strategije se prepoznaju specifične kategorije i grupe mladih, uključujući adolescente/kinje, što doprinosi prepoznavanju njihovih posebnih potreba u tranziciji ka odraslom dobu. Takođe, Strategija za mlade predviđa mjere i aktivnosti koje direktno utiču na izgradnju kompetencija mladih kako bi bili konkurentni na tržištu rada i prilagođavali svoje stručne profile potrebama savremenog poslovnog svijeta, ali i da pokreću svoje preduzetničke i biznis ideje, što je u skladu sa ciljevima Vlade da se smanji dugoročna nezaposlenost i nezaposlenost mladih, u okviru mjera predviđenih OC 3.

Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore 2022–2024.	Strategija za mlade 2023-2027.
Zapošljivost mladih	OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih
Strateški i zakonodavni okviru u oblasti omladinske politike	OC 4: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike
Uključivanje mladih u procese donošenja odluka	OC 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika OC 4: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike

1.2 Strateška i planska dokumenta kojima se definišu opšti pravci razvoja na nivou Crne Gore:

- Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2023-2024

Mladi su u ovom dokumentu prepoznati kroz Poglavlje 26 – Obrazovanje i kultura, u okviru kojeg su planirane obaveze Ministarstva sporta i mladih u odnosu na strateški i zakonodavni okvir. Mladi su prepoznati i kroz poglavlje koje se odnosi na višekorisničke prioritete kroz IPA II Erasmus+ , uključujući dimenziju za mlade, povećanu uključenost teško zapošljivih grupa na tržište rada kroz inovativne mjere zapošljavanja, sa fokusom na korisnike/ce socijalne zaštite, žene, mlade, niskokvalifikovane osobe i osobe sa invaliditetom kao i na povećanu socijalnu inkluziju u lokalnoj zajednici ugroženih grupa, uključujući djecu i omladinu kroz razvoj inovativnih lokalnih socijalnih usluga (grant šema).

U programu Pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2023-2024. prepoznata je izrada Strategije za mlade za period 2023-2027. Dodatno, Izveštajem Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2022. godinu prepoznata je važnost usvajanja nove Strategije, s obzirom na to da je prethodna istekla, a ova ima uticaja na dodatna planiranja u sektoru, na primjer, planiranje rada omladinskih servisa koji treba da planiraju programe u skladu sa prioritetima prepoznatim u Strategiji.

Strategija za mlade u Crnoj Gori podržava implementaciju Programa pristupanja Evropskoj uniji kroz sva svoja četiri operativna cilja, posebno kroz promovisanje principa cjeloživotnog učenja (OC1) i usklađenost sa strateškim okvirom za evropsku saradnju u omladinskoj politici (OC4). Ova strategija se

fokusira na jačanje sistema neformalnog obrazovanja u Crnoj Gori kako bi se omogućio pristup kvalitetnom obrazovanju i usavršavanju tokom cijelog života, sa posebnim naglaskom na osnaživanju mladih (OC1, OC2, OC3). Takođe, mobilnost i interkulturalno obrazovanje (OC1) su posebno prepoznati ovom Strategijom i u skladu sa tim, predlažu se mjere za promovisanje inkluzivnosti i mobilnosti u omladinskoj politici, posebno kroz istraživanje prilika za aktivnije učešće u programima Evropske unije, kao što je Erasmus+.

Program Pristupanja EU	Strategija za mlade 2023-2027.
Poglavlje 26: A) Obrazovanje, osposobljavanje, mladi i sport	<p>OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba</p> <p>OC 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika</p> <p>OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih</p> <p>OC 4: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike</p>

- Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine

Politike vezane za mlade predstavljaju jedan od najvažnijih segmenata NSOR-a, zbog čega je važno ukazati da je Strategija za mlade 2023-2027. usaglašena sa mjerama, aktivnostima i indikatorima zastupljenim u NSOR-u. U Strategiji održivog razvoja se posebno ističe potreba konstantnog rasta broja mladih koji se usavršavaju u inostranstvu, a zatim zapošljavaju u Crnoj Gori. Navedeni indikator u potpunosti je usaglašen s osnovnim prioritetima Strategije definisanim u okviru potrebe jačanja mobilnosti i zapošljavanja mladih u Crnoj Gori, te mjerama koje se odnose na tzv. "cirkulaciju mozgova". Unapređenje obrazovne i naučne komponente u visokom obrazovanju, kroz usaglašavanje sistema visokog obrazovanja sa potrebama društva i tržišta rada, te promovisanja preduzetništva među mladima, čime se kontinuirano utiče na smanjenje nezaposlenosti mladih, predstavlja jednu od osnovnih mjera NSOR-a koja je veoma blisko povezana s ciljevima razvoja nove Strategije za mlade, naročito u smislu povećanja zapošljivosti mladih (SC 1.3 obezbijediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve, SC 2.5 stimulisati zapošljivost i socijalnu inkluziju, SC 2.8 postići ravnomjerniji socio-ekonomski razvoj svih jedinica lokalne samouprave i regiona zasnovanog na konkurentnosti, inovativnosti i zapošljavanju, s posebnim akcentom na razvoj sjevernog regiona, SC 4.4 omogućiti održivo upravljanje resursima obalnog područja i podsticati plavu ekonomiju). Takođe, Strategija održivog razvoja stavlja akcenat i na prepoznavanje kompetencija stečenih kroz neformalno obrazovanje, što je i jedan od prioriteta Strategije za mlade, naročito kroz osiguravanje dostupnosti kvalitetnih programa neformalnog obrazovanja svim mladim ljudima širom Crne Gore (SC 1.3 obezbijediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve). Strategija za mlade se takođe bazira na holističkom pristupu tranzicije djece u odraslo doba, na način što prepoznaje važnost pružanja podrške mladima za održivo planiranje budućnosti i ostvarivanje ličnih aspiracija, što će u krajnjem takođe doprinijeti i održivom razvoju

zemlje. Jedna od mjera NSOR-a se odnosi na podržavanje artikulacije interesa građana/ki i povećanje učešća mladih (SC 2.1 stimulisati aktivan odnos ključnih aktera prema održivosti razvoja), što je također u skladu sa prioritetima djelovanja Strategije za mlade. Istaknut je značaj stimulacije mladih da, kroz nevladine organizacije i neformalne grupe, učestvuju u procesu donošenja javnih politika na državnom i lokalnom nivou, što je jedan od glavnih ciljeva i oblasti Strategije za mlade. Dodatno, NSOR prepoznaje ulogu mladih kroz različite sektorske politike, te u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, očuvanja životne sredine, smanjenja siromaštva i povećanja blagostanja, itd. Upravo na istim principima se razvijala i ova Strategija za mlade, naročito kroz oblast međuresorne saradnje u kojoj se prepoznaje uloga mladih i omladinske politike u sektorskim politikama. Sveukupno, Strategija za mlade nastojala je da doprinese ostvarivanju vizije i ideja koje su postavljene Nacionalnom strategijom održivog razvoja.

Nacionalna Strategija održivog razvoja do 2030.	Strategija za mlade 2023-2027.
<p>SC 1.3 obezbijediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve, SC 2.5 stimulisati zapošljivost i socijalnu inkluziju, SC 2.8 postići ravnomjerniji socio-ekonomski razvoj svih jedinica lokalne samouprave i regiona zasnovanog na konkurentnosti, inovativnosti i zapošljavanju, s posebnim akcentom na razvoj sjevernog regiona, SC 4.4 omogućiti održivo upravljanje resursima obalnog područja i podsticati plavu ekonomiju</p> <p>I različite sektorske politike u kojima se predviđa uključenost mladih</p>	<p>OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih</p> <p>OC 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika</p>
<p>SC 1.3 obezbijediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve</p>	<p>OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba</p> <p>OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih</p>
<p>SC 2.1 stimulisati aktivan odnos ključnih aktera prema održivosti razvoja</p>	<p>OC 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika</p>

1.3 Finansijska strateška dokumenta

- Fiskalna strategija Crne Gore 2021-2024.

Glavni cilj fiskalne politike u periodu trajanja mandata 42. Vlade Crne Gore jeste stabilizacija javnih finansija u post-Covid periodu i stvaranje uslova za njihovu dugoročnu održivost kako bi zdrave javne finansije bile osnov za dinamičan i održiv ekonomski rast koji će rezultirati unapređenjem standarda svih građana/ki Crne Gore. Fiskalna politika Vlade Crne Gore zasnovana je na principima održivog rasta i razvoja, vladavini prava i jednakim šansama, zdravim finansijama i ekonomskom razvoju, zdravlju i zdravoj životnoj sredini, obrazovanju i društvu zasnovanom na znanju i digitalnom društvu. Jedna od mjera fiskalne politike jeste smanjenje prevalence pušenja posebno među mlađom populacijom i domaćinstvima sa nižim dohotkom (Mjere na strani prihoda: Povećanje akcize na duvan i duvanske proizvode). Povećanje akciza na cigarete utiče na smanjenje njihove potrošnje naročito među mladima, dok istovremeno doprinosi povećanju budžetskih prihoda. Takođe, da bi se obezbijedio odgovarajući životni standard za svako dijete u Crnoj Gori, izmjenama Zakona o dječijoj i socijalnoj zaštiti uveden je dječiji dodatak za svu djecu do 18 godina starosti (Mjere na strani rashoda: Uvođenje dječjeg dodatka), što umnogome doprinosi poboljšanju položaja adolescenata/kinja, koji/e su grupa koja ima najviše benefita od ove mjere. Nevladine organizacije prepoznate su Strategijom za mlade kao jedan od ključnih partnera Vlade u kreiranju i sprovođenju politika za mlade i jedna od mjera fiskalne politike jeste obezbjeđivanje sredstva za finansiranje projekata i programa u oblastima od javnog interesa, koje realizuju nevladine organizacije, u iznosu od najmanje 0,3% tekućeg godišnjeg budžeta. Pored navedenog, država obezbjeđuje posebna sredstva za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti zaštite lica sa invaliditetom, u iznosu od 0,1% tekućeg godišnjeg budžeta.

- Smjernice makroekonomske i fiskalne politike za period 2023 – 2026.

Polazeći od identifikovanih izazova u obezbjeđivanju održivog rasta i razvoja, strateški cilj ekonomske politike Crne Gore je ostvarenje pametnog, održivog i inkluzivnog ekonomskog rasta koji će doprinijeti unaprijeđenju kvaliteta života svih njenih građana/ki. Politike za mlade planirane su ovim strateškim smjernicama, u okviru glavnog programa 19 – Obrazovanje, nauka i sport gdje se navodi da će se sredstva, između ostalog, opredjeljivati za sljedeće namjene:

- opšta podrška učenicima i učenicama osnovnih i srednjih škola i studentima i studentkinjama u procesu obrazovanja, u cilju približno jednake dostupnosti obrazovanja,
- učešće u EURYDICE mreži, u okviru projekata EUROGUIDANCE
- razvoj i sprovođenje politika mladih.

Strategija je usklađena sa navedenim Smjernicama primarno kroz realizaciju OC 3 (Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju sveukupnog položaja mladih) i OC 1 (Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba) kroz podršku aktivnostima neformalnog i formalnog obrazovanja, kao i promociju obrazovanja i cjeloživotnog učenja kroz omladinske servise.

Dodatno, u okviru Glavnog programa 15 – Ekonomija i turizam, jedna od mjera se odnosi i na promociju preduzetništva među mladima. Strategija za mlade će doprinijeti ostvarivanju ovog cilja kroz OC 3 (Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju sveukupnog položaja mladih), u okviru mjere koja se tiče povećanja zapošljivosti mladih.

Smjernice makroekonomske i fiskalne politike za period 2023 – 2026	Strategija za mlade 2023-2027.
Glavni program 19 - Obrazovanje, nauka i sport	OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih
Glavni program 15 – Ekonomija i turizam	OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih

- Program ekonomskih reformi Crne Gore za period 2023-2025. godina

Jedan od ključnih prioriteta ovog dokumenta u odnosu na koji se vrši usklađivanje Strategije za mlade tiče se povećanja socijalne inkluzije kroz reformske mjere usmjerene ka većoj zapošljivosti mladih i žena, uz adresiranje dugoročne nezaposlenosti (Reformske mjere u odgovoru na izazov 1: Povećanje zaposlenosti, naročito žena i mladih i borba sa problemom dugoročne nezaposlenosti). Mjere uključuju i uvođenje programa Garancija za mlade u Crnoj Gori (Reformska mjera 2: Uvođenje programa Garancija za mlade u Crnoj Gori), usklađivanje ponude i tražnje za radom i informisanje mladih na tržištu rada i uvođenje novih programa APZ namijenjenih mladima, što je identifikovano i Strategijom za mlade u okviru OC3, mjera 2. U okviru Reformske mjere 4: Digitalizacija obrazovanja I razvoj digitalnih vještina sprovodiće se aktivnosti koje imaju za cilj povećanje informatičke pismenosti mladih i odraslih što je u skladu sa mjerama i aktivnostima planiranim novom Strategijom za mlade (horzontalna tema, naročito uvezana sa OC1 i OC3).

Program ekonomskih reformi Crne Gore za period 2023-2025. godina	Strategija za mlade 2023-2027.
Reformske mjere u odgovoru na izazov 1: Povećanje zaposlenosti, naročito žena i mladih i borba sa problemom dugoročne nezaposlenosti	OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih

- Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2023-2027

Strategija regionalnog razvoja Crne Gore ima viziju doprinosa ravnomjernijem regionalnom razvoju za život po mjeri čovjeka, zasnovanom na konkurentnosti, inovativnosti, unaprjeđenju ljudskog kapitala, digitalizaciji, dekarbonizaciji i socijalnoj inkluziji. Strategija ima tri strateška cilja, a SC 2 se odnosi na ostvarenje održivog ekonomskog razvoja regiona kroz jačanje ljudskih potencijala i podsticanje

zapošljavanja radi poboljšanja kvaliteta života. Strategijom regionalnog razvoja predviđen je OC 2.2., koji se odnosi na povećanje stope zaposlenosti i smanjenje neformalne zaposlenosti, u okviru kojeg su mladi prepoznati kao posebna kategorija za koju je neophodno kreirati posebne setove mjera i aktivnosti. Strategija za mlade kroz OC za ostvarenje međuresornog doprinose poboljšanju položaja mladih takođe predviđa neophodnost kreiranja aktivnosti koje će dovesti do povećanja zapošljivosti mladih. Dodatno, OC-om 2.3. Povećanje efikasnosti i učinkovitosti populacione politike, što je takođe i jedan od prioriteta djelovanja Strategije za mlade, naročito kroz potrebu za kreiranjem aktivnosti koje doprinose tzv. cirkulaciji mozogova.

Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2023-2027	Strategija za mlade 2023-2027.
OC 2.2: Povećanje stope zaposlenosti i smanjenje neformalne zaposlenosti OC 2.3: Povećanje efikasnosti i učinkovitosti populacione politike	OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih

2. Sektorska strateška dokumenta:

- Nacionalna strategija zapošljavanja 2021–2025.

U pogledu jačanja nivoa zaposlenosti mladih ljudi u Crnoj Gori, osnovni prioritet strateškog dokumenta ogleda se u daljem snaženju konkurentnosti i socijalnoj koheziji, posebno u dijelu razvoja znanja i vještina na svim obrazovnim nivoima u cilju stvaranja povoljnijih prilika za mlade ljude. S tim u vezi, kao poseban operativni cilj ističe se potreba za kreiranjem znanja i kompetencija za tržište rada u digitalno doba (OC 2: Kreiranje znanja i kompetencija za tržište rada u digitalno doba). Na taj način će biti stvoreni uslovi za unaprjeđenje ponude rada i kvalifikacija, adresirajući strukturne slabosti u sistemu obrazovanja i obuka, naročito imajući u vidu nezaposlenost mladih i dugoročnu nezaposlenost. Posebno je značajno istaći usklađenost nove Strategije za mlade s pokazateljima učinka u strateškom dokumentu koji se odnose na smanjenje NEET populacije u Crnoj Gori na 15% do kraja 2025. godine. Takođe, akcenat je i na povećanju nivoa kreditiranja mladih u biznisu i definisanju novih programa za zapošljavanje mladih (OC 1: Ostvarivanje rasta zaposlenosti, ulaganja u kvalitetna i sigurna radna mjesta, kroz unaprjeđenje poslovnog ambijenta). Dodatno, u okviru OC 3: Unaprjeđenje položaja nezaposlenih lica na tržištu rada kroz efikasnost usluga za tržište rada i mjera aktivne politike zapošljavanja i jačanje socijalne uključenosti i smanjenje siromaštva, ova Strategija predviđa mjere koje se direktno tiču mladih kojima je potreban individualizovani pristup kroz različite usluge, naročito kroz mogućnost razvoja Garancije za mlade.

Strategija za mlade u Crnoj Gori doprinosi i komplementarna je aktivnostima Strategije zapošljavanja, naročito kroz svoj OC za međuresornu saradnju, u smislu podrške implementaciji mjera i aktivnosti koje može sprovoditi omladinski sektor - prije svega u omladinskim servisima, a potom i kroz omladinske organizacije i njihove partnere. Kroz Strategiju za mlade, zapošljivost mladih je prepoznata kao jedna od primarnih oblasti djelovanja kroz međuresorne napore, posebno u smislu prepoznavanja nezaposlenosti kao jednog od najvećih izazova sa kojima se suočavaju mladi u Crnoj Gori. Osim podrške kroz omladinske servise, Strategija prepoznaje neophodnost pružanja podrške udruživanju mladih za promovisanje preduzetništva i promociju rada u privatnom sektoru, te razvoj digitalnih i mekih vještina.

Nacionalna strategija zapošljavanja 2021–2025	Strategija za mlade 2023-2027.
<p>OC 1: Ostvarivanje rasta zaposlenosti, ulaganja u kvalitetna i sigurna radna mjesta, kroz unapređenje poslovnog ambijenta</p> <p>OC 2: Kreiranje znanja i kompetencija za tržište rada u digitalno doba</p> <p>OC 3: Unapređenje položaja nezaposlenih lica na tržištu rada kroz efikasnost usluga za tržište rada i mjera aktivne politike zapošljavanja i jačanje socijalne uključenosti i smanjenje siromaštva</p>	<p>OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba</p> <p>OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih</p>

- **Strategija za cjeloživotno preduzetničko učenje 2020–2024.**

Strategija definiše sljedeće strateške ciljeve značajne za omladinsku politiku: unapređenje razvoja preduzetničkih kompetencija na svim nivoima formalnog obrazovanja, realizacija preduzetničkog učenja u okviru neformalnog obrazovanja; unaprijeđena efikasnost u funkcionisanju sistema preduzetničkog učenja. Ovi ciljevi će se realizovati kroz određene mjere koje će osigurati implementaciju politika i razvoj preduzetničkog učenja kao dominantni trend u cijelom društvu, što predstavlja jedan od segmenata djelovanja i Strategije za mlade. Strategija za mlade je naročito usklađena sa ciljevima Strategije za cjeloživotno preduzetničko učenje mjere za unapređenje vještina i preduzetničkih kompetencije za mlade.

Strategija za cjeloživotno preduzetničko učenje 2020–2024	Strategija za mlade 2023-2027.
<p>OC 1: Ostvarivanje rasta zaposlenosti, ulaganja u kvalitetna i sigurna radna mjesta, kroz unapređenje poslovnog ambijenta</p> <p>OC 2: Kreiranje znanja i kompetencija za tržište rada u digitalno doba</p> <p>OC 3: Unapređenje položaja nezaposlenih lica na tržištu rada kroz efikasnost usluga za tržište rada i mjera aktivne politike zapošljavanja i jačanje socijalne uključenosti i smanjenje siromaštva</p>	<p>OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba</p> <p>OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih</p>

- **Nacionalni akcioni plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Crnoj Gori za 2023–2024.**

Jedan od operativnih ciljeva Nacionalnog plana Partnerstva za otvorenu upravu u Crnoj Gori za 2023-2024. odnosi se na „bolje informisanje i edukaciju javnosti o mogućnostima učešća u kreiranju javnih politika” (OC3), a dodatno se želi „podstaci učešće mladih u sprovođenju zelenih politika” (OC4), u

okviru tematske oblasti I – Učešće građana. Mladi su u ovom dokumentu prepoznati kao ciljna grupa u različitim komunikacionim strategijama, a kada je u pitanju informisanje mladih o mogućnostima obrazovanja i usavršavanja, primarnu ulogu u tom smislu ima Ministarstvo prosvjete, te druge institucije kao što su univerziteti (njihovi karijerni centri i kancelarije za međunarodnu saradnju), nacionalna Erasmus+ kancelarija, i dr.

Strategija za mlade će doprinijeti predviđenim naporima kroz ovaj Nacionalni plan. Učešće mladih u životu društva, posebno u razvoju, implementaciji i monitoringu javnih politika, uključujući zelene politike, jeste jedan od strateških prioriteta Strategije za mlade. U tom smislu, aktivnosti za promovisanje učešća mladih u razvoju javnih politika i generalno participaciji u životu društva su predviđene za sprovođenje ovom Strategijom i takođe doprinose implementaciji napora predviđenih Nacionalnim akcionim planom za otvorenu upravu.

Nacionalni akcioni plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Crnoj Gori za 2023 – 2024	Strategija za mlade 2023-2027.
Tematska oblast I – Učešće građana OC 3: Bolje informisanje i edukacija javnosti o mogućnostima učešća u kreiranju javnih politika OC 4: Podstaci učešće mladih u sprovođenju zelenih politika	OC 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika

- Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022–2026.

Strateškim dokumentom teži se ojačati nivo zapošljivosti mladih ljudi, primarno kroz uspostavljanje sistema podrške za sticanje digitalnih znanja i vještina. S tim u vezi, značajno je ukazati na razvoj aktivnosti koje se odnose na sprovođenje one-stop-shop modela za zapošljivost mladih s akcentom na unapređenje digitalnih vještina, koji je usklađen s vizijom razvoja Strategije za mlade kroz digitalizaciju. Pored razvoja digitalnih vještina, Strategija digitalne transformacije teži uvođenju i promociji sve većeg broja e-usluga, u cilju digitalizacije pristupa i korišćenja javnih usluga, među kojima su, prirodno, prepoznati i mladi ljudi. Pored toga, Strategijom se predviđa ulaganje u nove generacije mladih ljudi koji stižu formalno obrazovanje u oblasti IT-a. U tom smislu, Strategija za mlade targetira digitalizaciju kao jedno od dva horizontalna pitanja Strategije, odnosno prisustvo u svim strateškim i operativnim oblastima, i kroz svoje napore, naročito u neformalnom obrazovanju, će doprinijeti promociji vrijednosti i vizije Strategije digitalne transformacije Crne Gore.

Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022–2026	Strategija za mlade 2023-2027.
OC 1.4 : Razvoj i unapređenje digitalnih znanja i vještina crnogorskog društva OC 2.1: Podizanje svijesti građana i privrede o važnosti digitalnog razvoja	OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih

- **Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2021-2025.**

Strategijom se konstatuje da je stepen rodne ravnopravnosti još uvijek na nezadovoljavajućem nivou, te da i pored postojanja zakonskih normi, institucije sistema još uvijek nisu u stanju da pruže efikasnu i efektivnu zaštitu od diskriminacije ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta, a naročito onima, koji pripadaju osjetljivim društvenim grupama. U okviru operativnog cilja 2 - Unaprijediti oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta, mladi su prepoznati kao ciljna grupa sa kojom je potrebno raditi na realizaciji politika rodne ravnopravnosti. Takođe, ovom strategijom utvrđuje se da akcioni planovi za mlade gotovo nikad ne razmatraju interese i poziciju mladih žena iz posebno marginalizovanih grupa žena, kao i onih koje su izložene višestrukoj (intersekcionalnoj) diskriminaciji - žene sa invaliditetom, one koje žive u ruralnim sredinama, nezaposlene, pripadnice etničkih manjinskih zajednica, seksualne manjine.

Uzimajući u obzir prethodno navedeno, Strategija za mlade prepoznaje rodnu ravnopravnost kao jedan od dva horizontalna prioriteta Strategije, što znači da je pitanje rodne ravnopravnosti prepoznato kao sveprisutno pitanje kroz sve strateške oblasti. U tom smislu, ova Strategija će posebno obratiti pažnju na uključivanje mjera i aktivnosti usmjerenih ka rodnoj ravnopravnosti, i uložiti dodatne kapacitete u promovisanje rodne ravnopravnosti u omladinskom sektoru.

Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2021 -2025	Strategija za mlade 2023-2027.
OC 2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta	<p>OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba</p> <p>OC 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika</p> <p>OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih</p>

- **Nacionalni plan razvoja kulture 2023-2027.**

Programom su planirane mjere i aktivnosti usmjerene na podsticanje razvoja kulturno-umjetničkog stvaralaštva mladih (mjera 1.4.1) u okviru kojih će biti pokrenuta programska linija u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva koja bi bila namijenjena djeci i mladima, sa fokusom na osnovce/ke i srednjoškolce/ke. U okviru mjere 1.4.2: Podsticanje razvoja kreativnih industrija planirane su savremene edukativne prakse usmjerene ka djeci i mladima sa novim pristupom u promovisanju kulture, razvoju publike i opšteg znanja djece i mladih. Kroz mjeru 2.1.2: Razvoj publike u kulturi Crne Gore planirane su aktivnosti u okviru kojih će se raditi na uspostavljanju veza između ustanova kulture i obrazovanja, ali i formiranje posebnog kanala komunikacije sa mladima - digitalni portal, You Tube kanal ili neki drugi format. Pored njih, mjera Podrške mladim kreatorima kulture i medijskih sadržaja obuhvata i podmjere obezbjeđivanja prostora za sprovođenje kulturnih sadržaja mladih u svim opštinama od strane lokalnih samouprava (npr. omladinski klubovi/centri, centri za kulturu, itd.) Dodatno, Strategija kroz mjeru 2.4.2 predviđa i aktivnosti za razvoj publike. Strategija za mlade će doprinijeti ostvarivanju prioriteta iz Nacionalnog plana razvoja kulture i doprinijeti njihovom

promovisanju na način što će osnažiti i podržati mlade da sprovede kulturne aktivnosti u omladinskim servisima i omladinskom sektoru generalno.

Nacionalni plan razvoja kulture 2023 -2027	Strategija za mlade 2023-2027.
OC 1.4: Unaprijediti sistem i ulaganja u savremenu produkciju	OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih
OC 2.2: Pospještiti saradnju sa drugim resorima	
OC 2.4: Razvijati kulturne potrebe i navike građana i građanki i stimulisati razvoj publike	

- **Strategija razvoja ženskog preduzetništva**

Cilj Strategije za razvoj ženskog preduzetništva je razvijanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta u oblasti ženskog preduzetništva, sa posebnim naglaskom na podizanje specifičnih znanja i vještina potencijalnih i postojećih žena preduzetnica. Vizija Strategije je uspostavljanje podsticajnog poslovnog ambijenta i pružanje sistemske programske i institucionalne podrške za razvoj, održivost i konkurentnost preduzetništva žena u Crnoj Gori, čime će se stvoriti novi poslovni izazovi i otvoriti nova radna mjesta, što će doprinijeti ekonomskom prosperitetu zemlje. Strategija se sprovodi kroz tri strateška cilja, a Strategija za mlade prepoznaje važnost onsaživanja mladih žena kroz različite programe izgradnje mekih i tehničkih vještina, te osnaživanja i povezivanja kako bi ostvarile lične i profesionalne ambicije, posebno kroz podršku mladima koji žele da započnu sopstveni biznis. Dodatno, pitanje rodne senzitivnosti u Strategiji za mlade je definisano kao horizontalni prioritet, što osigurava rodnu perspektivu u programima i mjerama koje se sprovode kroz ovu Strategiju.

Strategija razvoja ženskog preduzetništva	Strategija za mlade 2023-2027.
Operativni cilj 2.2: Unaprijediti raspoloživost i dostupnost savjetodavnih usluga i programske podrške koja doprinosi razvoju preduzeća u vlasništvu žena preduzetnica	OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih

- **Strategija manjinske politike**

Strategija manjinske politike za period od 2019. do 2023. godine je krovni strateški dokument za unapređenje položaja manjinskih naroda, posebno u oblastima kao što su kultura, informisanje, obrazovanje, zapošljavanje, očuvanje pisma i jezika manjina, te političke participacije. Kroz različite strateške oblasti, Strategija za mlade prepoznaje važnost unapređenja multikulturalnog i multietničkog kurikulumu u obrazovanju, promovisanje učešća mladih iz manjinskih naroda u životima zajednica i javne politike, naročito među višestruko diskriminiranim grupama (npr. mlade Romkinje), te kreiranje i promovisanje antidiskriminacionih kampanja. U tom smislu, ova Strategija predviđa mjere i aktivnosti koje su komplementarne i podržavaju principe i mjere postavljene u Strategiji manjinskih politika, posebno kroz predviđene napore u neformalnom obrazovanju i omladinskom sektoru, kako kroz kurikulumu programa neformalnog obrazovanja, tako i kroz sprovođenje programa eksterne i interne

mobilnosti i dostizanje većeg stepena unutrašnje kohezije u društvu, kao i kroz različite aktivnosti s ciljem promovisanja antidiskriminacije i interkulturalnog učenja.

Strategija manjinske politike	Strategija za mlade 2023-2027.
SC 1: Unaprijeđeno poštovanje principa multikulturalnosti i multietničnosti u obrazovnom sistemu Crne Gore u skladu sa međunarodnim i nacionalnim standardima, kroz dalje jačanje kapaciteta obrazovnih ustanova i primjene principa afirmativne akcije	OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba

- **Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana**

Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori ima za cilj unapređenje socio-ekonomskog i pravnog položaja ovih manjinskih zajednica u zemlji, kao i promociju jednakosti, borbu protiv diskriminacije, anticiganizma i siromaštva. U okviru Strategije, postavljeni su deset operativnih ciljeva, između ostalih: borba protiv diskriminacije i anticiganizma, smanjenje siromaštva i socio-ekonomskog jaza, povećanje političke participacije i zastupljenosti u procesu izrade politika, unapređenje dostupnosti i kvaliteta obrazovanja, te pristup kvalitetnom i održivom zapošljavanju. Svi ovi prioriteti imaju za cilj unapređenje kvaliteta života Roma/kinja i Egipćana/ki u Crnoj Gori, naročito mladih pripadnika/ca ovih zajednica. Strategija za mlade će doprinijeti ostvarivanju ovih napora, naročito kroz sprovođenje kampanja o anti-diskriminaciji i inkluziji, te obuku i izgradnju kapaciteta omladinskih servisa širom Crne Gore, kao i omladinskog sektora, da se inkluzijom Roma/kinja i Egipćana/ki bavi na smislen način, kako kroz senzitiviziranje pristupa, tako i aktivno učešće u programima koje sprovode. Dodatno, prava mladih Roma/kinja i Egipćana/ki su dodatno promovisana kroz komponentu pristupa zasnovanom na pravima, koja je neizostavni dio Strategije za mlade.

Strategija manjinske politike	Strategija za mlade 2023-2027.
OC 1: Unapređenje institucionalne i društvene borbe protiv svih oblika diskriminacije i aniticiganizma sa kojima se suočava romska i egipćanska zajednica OC 3: Povećati nivo političke participacije i zastupljenosti romske i egipćanske zajednice u procesu izrade, sprovođenja i monitoringa javnih politika	OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba OC 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih OC 4: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike

- **Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti**

Strategija za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti ima za cilj obezbjeđenje ravnopravnog položaja i punog učešća lica s invaliditetom u svim sferama društvenog života kroz unapređenje pravnog, institucionalnog, socijalnog i ekonomskog okvira za zaštitu od diskriminacije. Strategija se temelji na modelu pristupa invaliditetu zasnovanom na ljudskim pravima. Među operativnim ciljevima se ubrajaju unapređenje položaja žena i djevojčica s invaliditetom, eliminacija diskriminacije i društvene isključenosti kod djece s invaliditetom, ravnopravnost uključenosti u inkluzivni obrazovni sistem, poboljšanje pristupa lica s invaliditetom političkom i javnom životu, kulturnim aktivnostima i životu lokalnih zajednica. Strategija za mlade će doprinijeti ostvarenju ovih ciljeva kroz aktivnosti u oblasti omladinske politike, rada omladinskih servisa i promovisanja prava mladih ljudi s invaliditetom, te njihovog osnaživanja za puno ostvarivanje svih prava.

Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti	Strategija za mlade 2023-2027.
<p>OC 7 : Obezbijediti ravnopravnost i jednakost šansi lica s invaliditetom za uključenost u inkluzivni obrazovni sistem bez diskriminacije.</p> <p>OC 10 : Unaprijediti uslove za ravnopravno učešće i pristup lica s invaliditetom u okviru političkog i javnog života</p> <p>OC 11 : Obezbjeđenje ravnopravnog učešća, medijske zastupljenosti i pristupa lica s invaliditetom kulturnom životu, sportskim i rekreativnim aktivnostima</p>	<p>OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba</p> <p>OC 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika</p> <p>OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih</p>

- **Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba**

Strategijom za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019-2023. postavljeni su ciljevi i mjere čijim se ostvarivanjem želi napraviti odlučujući korak u pravcu unapređenja društvenog prihvatanja LGBTI osoba, jačanja njihove bezbjednosti, kao i stvaranja prostora pune jednakosti za sve LGBTI osobe. Strateški cilj Strategije je "Unaprijeđeno društveno prihvatanje LGBTI osoba kroz snažniju podršku građana/ki ostvarivanju njihovih prava, jačanju nediskriminatornog karaktera sistema obrazovanja i eliminaciju diskriminacije u pogledu prava LGBTI osoba na sopstvenu kulturu". Strategija za mlade će naročito doprinijeti ostvarivanju operativnog cilja koji se odnosi na unapređenje kvalitetnog i nediskriminatornog karaktera obrazovanja u Crnoj Gori, primarno kroz izgradnju kapaciteta pružalaca usluga za mlade i neformalnog obrazovanja da na smislen način uključuju, prepoznaju potrebe i rade sa mladim LGBTI osobama, te promociji prava LGBTI osoba u omladinskom sektoru.

Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba	Strategija za mlade 2023-2027.
<p>SC 1 : Unaprijeđeno društveno prihvatanje LGBTI osoba kroz snažniju podršku građana/ki ostvarivanju njihovih prava, jačanju</p>	<p>OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba</p>

nediskriminatornog karaktera sistema obrazovanja i eliminaciju diskriminacije u pogledu prava LGBTI osoba na sopstvenu kulturu.	OC 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih
---	--

- **Strategija prevencije i suzbijanja radikalizacije i nasilnog ekstremizma**

Strategija prevencije i suzbijanja radikalizacije i nasilnog ekstremizma za period od 2020. do 2024. godine usklađena je sa komunikacionim prioritetom Crne Gore kao pravedne i sigurne države. Ciljevi Strategije su usklađeni sa integracijom u evropsku i evroatlantsku zajednicu, partnerstvom sa najmoćnijim državama radi garantovanja bezbjednosti i dostizanja visokih međunarodnih standarda u cilju doprinosa regionalnom i globalnom miru, stabilnosti i prosperitetu. Strategija ima za cilj prevenciju i suzbijanje radikalizacije i nasilnog ekstremizma u Crnoj Gori. Strategija za mlade će najviše doprinijeti ostvarivanju ovih ciljeva i principa kroz rad na prevenciji, doprinosu predviđenih aktivnosti, naročito u pogledu promovisanja i podizanja medijske pismenosti, afirmacije zapošljivosti mladih, sprovođenja programa u omladinskim servisima na ovu temu, te podsticanju omladinskog aktivizma da sveukupno rade na prevenciji ovakvih ponašanja među vršnjacima/kinjama, kao i da ih prijave nadležnim institucijama kada ih prepoznaju.

Strategija prevencije i suzbijanja radikalizacije i nasilnog ekstremizma	Strategija za mlade 2023-2027.
OC 1: Povećanje otpornosti crnogorskog društva na radikalizam i nasilni ekstremizam	OC 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih

- **Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine**

Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine ima za cilj koordinisano podržati napore svih aktera u Crnoj Gori kako bi do 2035. godine smanjili emisiju gasova s efektom staklene bašte za najmanje 35% u odnosu na baznu godinu 1990. godinu. U tom smislu, ova Strategija koordiniše aktivnosti i mjere sa drugim relevantnim strategijama (npr. energetike, upravljanja vodama, šumama, itd.) s ciljem da smisljeno doprinese ovim naporima. Strategija za mlade takođe prepoznaje usporavanje klimatskih promjena i djelovanje mladih kao jednu od prioritarnih oblasti za djelovanje. U tom smislu, Strategija za mlade će doprinijeti osnaživanju mladih da se aktivnije bave ovom temom i doprinesu ostvarivanju dugoročne klimatski neutralne vizije za Crnu Goru, kao i podizanju nivoa svijesti o pojedinačnom i kolektivnom doprinosu oblažvanju klimatskih promjena.

Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine	Strategija za mlade 2023-2027.
Poglavlje 5: Ublažavanje klimatskih promjena	OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih

- **Strategija zaštite i unaprjeđenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori i**
- **Program za borbu protiv HIV/AIDS**

U oblasti zdravlja, Strategija za mlade će primarno doprinijeti ostvarivanju ciljeva Strategije zaštite i unaprjeđenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori. Ova strategija ima za cilj da integralno zaštititi i unaprijedi mentalno zdravlje stanovništva kroz promociju mentalnog zdravlja i prevenciju mentalnih poremećaja, uspostavljanje pristupačnih i sigurnih službi zaštite mentalnog zdravlja, zaštitu ljudskih prava osoba sa problemima mentalnog zdravlja, te upravljanje i pružanje usluga u ovoj oblasti na osnovu kvalitetnih informacija i dokaza. Pitanje mentalnog zdravlja naročito je postalo aktuelno u pandemijskom i post-pandemijskom periodu, pa je samim tim i Strategija za mlade prepoznala ovo pitanje kao jedno od primarnih za rad. Kroz saradnju sa stručnim službama, predviđa se organizovanje aktivnosti i sprovođenje mjera koje direktno doprinose očuvanju mentalnog zdravlja i higijene kod mladih ljudi, što je u skladu s principima i prioritetima Strategije. Dodatno, u oblasti zdravlja, Strategija za mlade će doprinijeti promovisanju implementacije Programa za borbu protiv HIV/AIDS-a, uključujući kroz sprovođenje informativnih kampanja i edukacija u omladinskim servisima o preventivnim mjerama, dijagnostici te smanjenju stepena diskriminacije prema osobama koje imaju HIV/AIDS.

Strategija za mlade pažljivo je uzela u obzir i druge relevantne strategije, kao i njihove prioritete, s namjerom da se usklade mjere i aktivnosti u skladu sa najaktuelnijim potrebama mladih u različitim oblastima. Pored toga, ova Strategija pruža dublji uvid u ove potrebe, pozivajući sve čitatelje/ke da pažljivo pregledaju i ostale djelove Strategije kako bi dobili/e sve relevantne informacije.

Strategija zaštite i unaprjeđenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori	Strategija za mlade 2023-2027
CILJ 1. Intenzivirati aktivnosti promocije mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih poremećaja sa posebnim naglaskom na najranjivije grupe i one koji su najviše izloženi riziku	OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih
Program za borbu protiv HIV/AIDS	Strategija za mlade 2023-2027
Oblast 2: Prevencija OC 1: Povećanje stope testiranja na HIV OC 2: Podići nivo upotrebe kondoma	OC 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih

3. Omladinska politika na međunarodnom nivou

- Poglavlje 26 „Obrazovanje i kultura“ i Poglavlje 19 „Socijalna politika i zapošljavanje“

Poglavlje 26 „Obrazovanje i kultura“ obuhvata oblast obrazovanja i obuke, mlade i sport, kulturu, pristup obrazovanju, programe i druge EU instrumente. Predmetno poglavlje privremeno je zatvoreno i ne sadrži definisana mjerila koja je potrebno ispuniti. Međutim, značaj stvaranja jednakih mogućnosti obrazovanja i učešća na tržištu rada za mlade ljude u Crnoj Gori, kao i podsticanje da postanu aktivni građani i aktivne građanke društva, predstavlja jedan od ključnih prioriteta koje je potrebno ostvariti u narednom periodu. U tom pogledu, potrebno je ostvariti što veći nivo saradnje sa zemljama članicama EU u okviru omladinske politike, primarno kroz strukturirani dijalog, mobilnost, omladinski rad i potrebu promocije proaktivnog učešća mladih u svim strukturama evropskog društva.

Dodatno, poglavlje 19 „Socijalna politika i zapošljavanje“ se odnosi na postizanje jedinstvenog i pravednog pristupa osnovnim socijalnim uslugama i unaprjeđenje sistema socijalne zaštite, te dostizanje visoke stope zaposlenosti, dobrih uslova rada i socijalne kohezije, uz naročitu brigu za grupe koje su manje prisutne na tržištu rada, među kojima su i mladi, a naročito NEET kategorija. U okviru ovog poglavlja, nadležno Ministarstvo je iniciralo i razvoj Garancije za mlade, a ovom Strategijom se dodatno prepoznaje važnost ove inicijative i predviđaju aktivnosti u cilju podrške implementaciji iste.

U cilju usklađivanja nacionalne Strategije za mlade sa vrijednostima i principima koje promoviše Evropska unija u oblasti mladih, Strategija za mlade 2023-2027. prepoznaje njihovu važnost i usklađuje se sa omladinskom politikom Evropske unije. Prilikom izrade Strategije za mlade, uzeta je u obzir i Strategija za mlade Evropske unije, kao i Plan za mlade u vanjskoj politici Evropske unije. U pripremi izrade Strategije, konsultovane su i specifične politike EU i njihovih strateških pravaca, kao i različite analize koje je razvilo Partnerstvo Evropske komisije i Savjeta Evrope u oblasti mladih, a koje se konkretno tiču omladinske politike.

Omladinska politika Evropske unije

- EU Strategija za mlade 2019. do 2027. godine

EU Strategija za mlade promoviše uključivanje mladih u demokratski život, kao i društveni i građanski angažman, s ciljem da se osigura da svi mladi ljudi imaju resurse neophodne za participaciju u različitim oblastima, što je reflektovano i u sedmogodišnjim programskim dokumentima. Strategija se takođe fokusira se na tri ključne oblasti, usredsrijeđene na tri riječi: *Engage, Connect i Empower* (uključiti, povežiti i osnažiti). Tu su definisani mehanizmi koje EU koristi u saradnji sa mladima, uključujući aktivnosti zajedničkog učenja, buduće nacionalne planere aktivnosti, EU dijalog sa mladima, platformu strategije EU za mlade i druge alate zasnovane na dokazima.

Ciljevi EU Strategije za mlade su:

- Omogućiti mladim ljudima da budu kreatori/ke svojih života, podržati njihov lični rast i razvoj do autonomije, izgraditi njihovu otpornost i opremiti ih životnim vještinama da se nose sa svijetom koji se mijenja;
- Ohrabriti i opremiti mlade potrebnim resursima da postanu aktivni/e građani/ke, agenti solidarnosti i pozitivnih promjena inspirisani vrijednostima EU i evropskim identitetom;
- Unaprijediti političke odluke s obzirom na njihov uticaj na mlade u svim sektorima, posebno u zapošljavanju, obrazovanju, zdravlju i socijalnoj inkluziji; i
- Doprinijeti iskorjenjivanju siromaštva mladih i svih oblika diskriminacije i promovisati socijalnu inkluziju mladih.

Strategija za mlade 2023-2027. se oslanja na ciljeve EU Strategije za mlade, na način što su sva četiri cilja EU strategije integrisana u sadržaj ove Strategije. Pored toga, kroz mjere i aktivnosti Strategije

predviđen je (dalji) razvoj određenih EU mehanizama u Crnoj Gori koji imaju za cilj poboljšanje položaja mladih.

Kada je u pitanju bila priprema EU Strategije za mlade, u okviru EU Dijaloga sa mladima, šesti ciklus Dijaloga sa mladima pod nazivom „Mladi u Evropi: Šta je sljedeće?“ održan 2017/2018. godine, i imao je za cilj da dokumentuje različite perspektive mladih koje su se kasnije reflektovale kroz razvoj Strategije EU za mlade 2019-2027. Kao rezultat ovog procesa, kreirano je jedanaest evropskih ciljeva za mlade. Upravo strukturirani dijalog, koji je tokom ovog ciklusa predsjedavanja EU Savjetom okupljao i reprezentativne krovne saveze organizacija mladih i vlade, jeste definisao način na koji je Strategija razvijena. Takav dijalog pilotiran je i tokom protekle godine u Crnoj Gori, u okviru kojeg su definisane preporuke za razvoj Garancija za mlade. Dijalog sa mladima, po ugledu na EU, treba da postane praksa u Crnoj Gori i orijentiše budući razvoj omladinske i drugih politika za mlade u državi.

- **Plan za mlade u vanjskoj politici EU za period 2022-2027. (Youth Action Plan)**

Tri su glavna partnerstva na kojima počiva EU plan za mlade čiju su principi djelovanja zastupljeni u novoj Strategiji za mlade:

- Partnerstvo za UČEŠĆE koje podrazumijeva podsticanje smislenog učešća mladih u vanjskoj politici EU, poboljšanje njihovog učešća na regionalnom i multilateralnom nivou, te doprinos implementaciji Agende o mladima, miru i sigurnosti (Youth, Peace and Security).
- Partnerstvo za OSNAŽIVANJE koje ima za cilj podršku transformaciji obrazovanja, poboljšanje pristupa mladih ekonomskim prilikama, jačanje kapaciteta mladih da doprinosu održivom razvoju i vođenju zelenih i digitalnih transformacija.
- Partnerstvo za POVEZIVANJE koje je usmjereno na podršku mobilnosti u oblasti obrazovanja, obuke i rada, te promovisanje kontakata među mladima.

Sve tri cjeline ovog Plana uključuju podršku mladima u njihovom razvoju i doprinosu društvu, te stvaranju prilika za njihov angažman. Referišući se na isti, Strategija za mlade vodi se istim vrijednostima, s ciljem doprinosa unapređenju položaja mladih i podrške da ostvare svoje aspiracije, koje će ujedno doprinijeti i razvoju društva.

Plan za mlade u vanjskoj politici zasniva se na Strategiji za mlade Evropske unije, predlaže komplementarne operativne prakse i zasniva se na vrijednostima i principima omladinske politike Evropske unije. Stoga, važno je naglasiti da su ova dva dokumenta logički povezana i da se usklađenost crnogorske Strategije za mlade u tom smislu podudara i sa jednim i sa drugim dokumentom. Takođe, regionalni akteri koje Evropska unija prepoznaje u svom Planu za mlade u vanjskoj politici takođe su prepoznati u Strategiji za mlade.

Omladinska politika Ujedinjenih nacija

Primarnu agendu rada Ujedinjenih nacija čine Ciljevi održivog razvoja, odnosno Agenda 2030, a koji su ujedno i globalni poziv na akciju za iskorjenjivanje siromaštva, zaštitu planete i poboljšanje života, te stvaranje jednakih šansi za ljude širom svijeta. Sve države članice UN-a usvojile su 17 ciljeva održivog razvoja 2015. godine i mapu puta za postizanje istih. Ova Agenda je strategija za dobrobit ljudi, planete i prosperitet svih. Pomenutih 17 ciljeva održivog razvoja i njihovih pratećih 169 ciljeva ilustruju obim i ambiciju ove globalne agende.

Kako bi osigurali uključenost mladih u implementaciju Agende za održivi razvoj, UN su razvile svoju Strategiju za mlade čiji je cilj da obezbijedi više globalnih, regionalnih i aktivnosti na državnom nivou kako bi se odgovorilo na potrebe i unaprijedila prava mladih, u svim zemljama širom svijeta. Takođe, njome se želi osigurati da mladi ljudi budu uključeni u implementaciju i praćenje Agende za održivi razvoj 2030. i drugih važnih globalnih agendi i okvira.

Vizija UN-ove strategije za mlade je: „Svijet u kojem se ostvaruju ljudska prava svake mlade osobe; koji osigurava da je svaka mlada osoba osnažena da ostvari svoj puni potencijal; i koji prepoznaje sposobnost mladih ljudi, otpornost i njihov pozitivan doprinos kao agenata promjene", a ona se ostvaruje kroz sljedećih sedam prioriternih oblasti: angažovanje, učešće i zagovaranje – osnaživanje glasova mladih za promociju mirnog, pravednog i održivog svijeta; informisane i zdrave osnove - podrška većem pristupu mladih kvalitetnom obrazovanju i zdravstvenim uslugama; ekonomsko osnaživanje kroz dostojanstven rad - podrška većem pristupu mladih ljudi dostojanstvenom radu i produktivnom zapošljavanju; mladi i ljudska prava – zaštita i promocija prava mladih i podrška njihovom građanskom i političkom angažmanu; izgradnja mira i otpornosti – podrška mladim ljudima kao katalizatorima za mir i sigurnost i humanitarnu akciju.

Pored Strategije za mlade, Generalna skupština UN-a je usvojila i Svjetski program akcije za mlade (World Programme Action For Youth) koji predstavlja strateške smjernice zemljama članicama za razvoj omladinskih politika na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou, uzimajući u obzir 15 tematskih prioriteta na globalnom nivou. Svih 15 tematskih prioriteta su prepoznati i kroz ovu Strategiju, a objedinjeni su po tematskim cjelinama koje je ova Strategija prepoznala.

U pripremi Strategije za mlade, pored same Strategije za mlade UN-a, konsultovani su i različiti resursi UN-a za razvoj omladinskih politika na nacionalnom nivou, kao i specifične agende, poput *Mladi, mir i sigurnost* i *Mladi i klimatske promjene*, koji su takođe orjentisali razvoj mjera i aktivnosti predviđenih ovom Strategijom. S tim u vezi, ova Strategija predviđa mjere i aktivnosti koje doprinose aktivnom učešću mladih u razvoju mirnog i prosperitetnog društva (OC 2 i OC 3), kao i doprinosu ublažavanju klimatskih promjena.

- **Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih nacija**

Kako bi osigurali uključenost mladih u implementaciju Agende za održivi razvoj, UN su razvile Strategiju za mlade čiji je cilj da obezbijedi više globalnih, regionalnih i aktivnosti na državnom nivou kako bi se odgovorilo na potrebe i unaprijedila prava mladih, u svim zemljama širom svijeta. Takođe, njome se želi osigurati da mladi ljudi budu uključeni u implementaciju i praćenje Agende za održivi razvoj 2030. i drugih važnih globalnih agendi i okvira.

CILJ 4: Obezbijediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja

4.4. Do kraja 2030. znatno povećati broj mladih i odraslih koji imaju relevantne vještine, između ostalog i tehničke i stručne, za zaposlenje, pristojne poslove i preduzetništvo.

4.7. Do kraja 2030. obezbijediti da svi/e učenici/e steknu znanja i vještine potrebne da se unaprijedi održivi razvoj, između ostalog i putem edukacije za održivi razvoj i održive stilove života, ljudska prava, rodnu ravnopravnost, kao i za promovisanje kulture mira i nenasilja, pripadnosti globalnoj zajednici i poštovanja kulturne raznolikosti i doprinosa kulture održivom razvoju.

CILJ 5: Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i djevojčice

5.b Povećati upotrebu inovativnih tehnologija, posebno informacione i komunikacione tehnologije, radi promovisanja osnaživanja žena

5.c Usvojiti i osnažiti dobre politike i izvršno

zakonodavstvo za promovisanje rodne ravnopravnosti i osnaživanja svih žena i djevojčica na svim nivoima.

CILJ 8: Promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve

8.5. Do kraja 2030. postići punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, što obuhvata i mlade ljude i osobe s invaliditetom, kao i istu platu za rad jednake vrijednosti.

8.6. Do kraja 2030. bitno smanjiti udio mladih koji nisu zaposleni niti su u procesu obrazovanja, odnosno obuke.

8.b Do kraja 2030. razviti i operacionalizovati globalnu strategiju za zapošljavanje mladih i primijeniti „Globalni pakt o zapošljavanju“ Međunarodne organizacije rada.

CILJ 10: Smanjiti nejednakost između i unutar država

10.1. Do kraja 2030. progresivno postići i održati rast dohotka donjih 40 odsto stanovništva po stopi višoj od nacionalnog prosjeka.

10.2. Do kraja 2030. osnažiti i promovisati socijalnu, ekonomsku i političku inkluziju svih, bez obzira na starost, pol, invalidnost, rasu, etničku pripadnost, porijeklo, religiju ili ekonomski odnosno neki drugi status.

CILJ 13: Preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promjena i njenih posljedica

13.3. Unaprijediti obrazovanje, podizanje nivoa svijesti, kao i ljudske i institucionalne kapacitete u vezi s ublažavanjem i smanjivanjem uticaja klimatskih promjena, odnosno sa prilagođavanjem i ranim upozoravanjem na klimatske promjene.

CILJ 16: Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbijediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima

16.7. Osigurati odgovorno, inkluzivno, participativno i reprezentativno donošenje odluka na svim nivoima.

Strategija za mlade je usklađena sa principima Agende za održivi razvoj i Ciljevima za održivi razvoj, naročito gorepomenutima. U tom smislu, a naročito kroz saradnju sa UN Sistemom u Crnoj Gori, predviđene su aktivnosti koje imaju za cilj da promovišu ove standarde i principe, kao i da doprinesu crnogorskim naporima za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja u različitim oblastima. Strategija za mlade, kao krovni nacionalni strateški dokument, je usklađena sa principima koji su navedeni u Strategiji za mlade Ujedinjenih nacija.

Omladinska politika Savjeta Evrope

- Strategija za mlade Savjeta Evrope 2020-2030.²

Savjet Evrope kroz sva svoja statutarna tijela (Savjet ministara, Kongres lokalnih i regionalnih vlasti i Parlamentarna skupština) aktivno radi na pitanjima mladih i razvoju smjernica za pitanja mladih, a često je prepoznat i kao pionir u postavljanju standarda i razvoju najboljih praksi rada sa mladima i za mlade. Sa druge strane, u okviru Odsjeka za mlade, Sekretarijat Savjeta Evrope aktivno radi na novim pitanjima i trendovima u oblasti mladih. Savjet Evrope je takođe prepoznat i po svojim strukturama u oblasti mladih, primarno tijelima koja dovode predstavnike/ce mladih i predstavnike/ce institucija iz zemalja članica da u sistemu ko-menadžmenta donose zajedničke odluke i preporuke za rad u oblasti mladih. Savjet Evrope je tokom 2020. predstavio novu Strategiju za mlade, za desetogodišnji period, koja sadrži četiri tematska prioriteta:

- Tematski prioritet 1: Revitalizacija pluralističke demokratije
- Tematski prioritet 2: Pristup pravima
- Tematski prioritet 3: Zajednički život u miru i inkluzivna društva
- Tematski prioritet 4: Rad s mladima

Strategija za mlade 2023-2027. se takođe oslanja i na tematske prioritete definisane u okviru nove Strategije za mlade Savjeta Evrope, a pored toga, izrada iste bazirana je na principima i praksama koje je Savjet Evrope razvijao tokom prethodnih 50 godina kroz rad svog Direktorata za mlade. U samoj izradi Strategije u razmatranje su uzete i različite rezolucije i politike koje targetiraju pitanja mladih, a koje su različita tijela Savjeta Evrope razvijala u prethodnom periodu, uključujući različite rezolucije, preporuke i izvještaje koje su usvojili Savjet ministara, Parlamentarna Skupština i Kongres lokalnih i regionalnih vlasti. Dodatno, Strategija se poziva i na Evropsku povelju o učešću mladih u lokalnom i regionalnom životu koja prepoznaje važnost smislenog učešća mladih. Ova Strategija se bazira na principima ove povelje, naročito na modelu *Prava, Sredstava, Podrške, Prilike i Prostora (Rights, Means, Support, Opportunities and Space)* koji predviđa neophodne uslove za razvoj participacije mladih.

² Strategija razvoja omladinske politike, 2019, Savjet Evrope, dokumentu pristupljeno 5.10.2022. na linku: <https://rm.coe.int/background-document-youth-sector-strategy-2030-english/1680a0bb33>

Ko su mladi ljudi u Crnoj Gori?

Po važećem Zakonu o mladima (2019), mladi su lica od navršениh 15 do navršениh 30 godina života. Sudeći po zvaničnim procjenama, **broj mladih u Crnoj Gori je u konstantnom opadanju, kao i udio mladih žena u ukupnoj populaciji mladih**. Naime, po posljednjem popisu (2011) 141 869 mladih, uzrasta od 15 do 30 godina, čini 22,88% ukupnog stanovništva Crne Gore (620 029)³. Udio ove starosne grupe u Crnoj Gori (132 702 mladih od 15-29 što iznosi 21,4%) je veći od onog u Evropskoj uniji, gdje mladi od 15 do 29 godina čine 17% stanovništva (2019)⁴. Takođe, od ukupnog broja stanovnika/ca Crne Gore, 85 464 odnosno 13,78% su adolescenti/kinje uzrasta od 10 do 19 godina, a starijih adolescenata/kinja od 15-19 koji/e su i u kategoriji mladih je 44 093, odnosno 7,11%. Mladih žena je 69 070, odnosno 48,68%. Po godišnjim procjenama broja stanovnika/ca MONSTAT-a za 2022. za uzrast 15-29 godina (ne uključuje mlade sa navršениh 30 godina) iznosi 116 011⁵ od ukupno procjenjenih 617 863 stanovnika/ca. Po procjeni, ukupan broj stanovnika/ca blago opada (-0.35%), dok je pad značajan u kategoriji mladih 15-29 godina, i iznosi čak minus 12,57% u odnosu na 2011. godinu kada je bilo 132 702 mladih tog uzrasta. Broj mladih žena po istoj procjeni za januar 2022. iznosi 55 864, odnosno 48,15%, te je primjetna dalja tendencija smanjivanja udjela mladih žena, prvenstveno usled utvrđenog dvodecenijskog trenda rađanja 110 dječaka u prosjeku godišnje na 100 djevojčica, dok je prirodan omjer 102 ili 103 dječaka na 100 djevojčica.⁶

Prema popisu (2011), **dvije trećine mladih živi u urbanoj sredini**. Lica starosti 15-30 godina, prema popisu iz 2011. god., ima 141 869. Od toga 93 885 živi u gradskom području (47 329 muškarci i 46 556 žene), dok 47 984 u ostalim područjima (25 470 muškarci i 22 514 žene). Nešto više od petine mladih u Crnoj Gori uče, studiraju ili rade u gradu u kojem nijesu proveli djetinjstvo, i to najveći procenat mladih iz sjeverne regije (43.9%), te južne (29%), i centralne (27,1%) (2022)⁷. Uzimajući u obzir unutrašnju mobilnost mladih, najčešće obrazovnu i činjenicu da oni tokom tog perioda najčešće ne mijenjaju zvaničnu adresu, može se zaključiti da je broj mladih u urbanim sredinama još veći od zvaničnih podataka.

Svaka druga mlada osoba je **zainteresovana da učestvuje u odlučivanjima o društvenim pitanjima** (2022)⁸, i isto toliko mladih je učestvovalo u nekim edukativnim i volonterskim aktivnostima za mlade (2022)⁹. Istovremeno, gotovo dvije trećine mladih izjavljuje da nisu zainteresovani za politiku uopšte (2018/19)¹⁰, a nešto više su zainteresovani za lokalnu i regionalnu politiku, u odnosu na nacionalni i međunarodni nivo. Mladi muškarci su nešto više zainteresovani za politiku i češće se upuštaju u diskusije o politici od mladih žena.¹¹ Mladi prijavljuju da redovno glasaju u značajno manjem obimu

³ Popis stanovništva u Crnoj Gori 2011. Godine, Tabela CG10. Stanovništvo prema pojedinačnim godinama starosti i polu, MONSTAT, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=534&pageid=322>

⁴ Eurostat, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Being_young_in_Europe_today_-_demographic_trends

⁵ Procjene stanovništva, Procjene broja stanovnika na 1.januar, MONSTAT, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=273&pageid=48>

⁶ Izvještaj o ljudskim pravima za Crnu Goru za 2021 godinu, Ambasada SAD u Crnoj Gori, podacima pristupljeno 29.5.2023. na <https://me.usembassy.gov/me/izvjestaj-o-ljudskim-pravima-za-crnu-goru-za-2021-godinu/>

⁷ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027“, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih /

⁸ Ibid

⁹ Ibid

¹⁰ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>

¹¹ Ibid

(48,9%) u odnosu na 81,9% onih iznad 55 godina (dok 17,3% nije imalo pravo glasa) (2019)¹². Tri četvrtine mladih u Crnoj Gori vjeruje da su predmeti građansko obrazovanje i medijska pismenost neophodni u školama (2022).¹³ Mladi se uglavnom informišu putem društvenih mreža (93,9%), te internet portala (90,3%) i uglavnom i žele da nastave da se informišu putem društvenih mreža, a tek 16% mladih informacije žele primati preko posebne aplikacije na telefonu koja bi bila namijenjena samo informacijama za mlade. Svakoj trećoj mladoj osobi iz sjeverne regije nije važno da li su pouzdane vijesti koje pronalazi online, dok je to slučaj sa svakom četvrtom mladom osobom iz centralne, te svakom šestom iz južne regije.¹⁴

Mladi uglavnom imaju **pesimističnu sliku o društvu u kojem žive**, koje opisuju kao nezainteresovane i nedovoljno motivisane, ali to smatraju „greškom” cijele sredine i posljedicom malog broja prilika koje se otvaraju za mlade (2020).¹⁵ Svaka četvrta mlada osoba je stava da je ono što im se u životu dešava rezultat više sile (2022)¹⁶, pa ti mladi posljedično rjeđe uče i traže znanje van škola i fakulteta, i češće se opredjeljuju za rad u javnom sektoru. Povjerenje mladih u institucije je izuzetno nisko, a najviše povjerenja imaju u vjerske organizacije (22,6%), vidno više nego u druge institucije (najniže se kotira sudstvo sa 0,3%) (2022)¹⁷. Mladi muškarci manje vjeruju institucijama, izbornom procesu i pesimističniji su u predviđanjima budućnosti u Crnoj Gori.¹⁸ Predstavnicima/e institucija smatraju mlade pasivnima i nezainteresovanima, dok mladi tvrde drugačije – nijesu informisani o prilikama da se uključe, a programi koji im se nude nijesu kreirani po njihovoj mjeri.¹⁹

Mladi su nezadovoljni prvenstveno zbog lošeg sveukupnog kvaliteta življenja, a žele da napuste pojedine opštine zbog naglašenih društvenih tenzija.²⁰

Mladi uglavnom procjenjuju svoj **materijalni položaj kao prosječan**²¹ (2018/19), a samo 18,9% ne vide problem u svom materijalnom položaju i vjeruju da mogu da priušte dobar životni standard.

Na dnevnom nivou se suočavaju sa velikim brojem izazova, a najčešće izdvajaju nezaposlenost i ekonomske probleme (91,3%), te korupciju i kriminal (88,8%)²². Najveća stopa nezaposlenosti je u dobnoj grupi od 15 do 24 godine i iznosi 32,7% za žene, odnosno 40,0% za muškarce.²³ Mladi, a posebno mlade žene, uglavnom preferiraju rad u javnom sektoru 48,6% (mlade žene 51,9%, mladi muškarci 45,1%), u odnosu na privatni sektor 41,6%.²⁴ Pripadnici muškog pola su najprisutniji u sektorima saobraćaj i transport, građevinarstvo/zanatstvo, industrija i prerada, poljoprivreda/ribolov/šumarstvo, policija/vojska. Sa druge strane, pripadnice ženskog pola su

¹² Istraživanje o stavovima i percipijama mladih ka politici u Crnoj Gori, Westminster'ska fondacija za demokratiju, 2019, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CCOC5J>

¹³ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih /

¹⁴ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹⁵ Mladi na parlamentarnim izborima 2020, MAPPS i WFD, <https://www.wfd.org/sites/default/files/2022-02/Mladi-na-parlamentarnim-izborima-verzija-2-2.pdf>

¹⁶ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹⁷ Ibid

¹⁸ Istraživanje o stavovima i percipijama mladih ka politici u Crnoj Gori, Westminster'ska fondacija za demokratiju, 2019, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CCOC5J>

¹⁹ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

²⁰ Ibid

²¹ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt23O>

²² DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

²³ Uprava za statistiku Crne Gore (2022), “Žene i muškarci u Crnoj Gori”, <http://monstat.org/uploads/files/infografici/Monstat%20ZM2022%20video.mp4>.

²⁴ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

najprisutnije u sektorima zdravstvo i socijalna zaštita, bankarstvo/finansije/pravne usluge, i trgovina i usluga. Sklonost ka radu u javnom sektoru i navedenim privrednim sektorima može biti rezultat rodnih uloga koje nameće patrijarhalno ustrojeno društvo, gdje se od žene očekuje da ima najveću ulogu u odgajanju djece, brizi o porodici, domaćinstvu, starijim članovima/icama porodice, dok se njenom ekonomskom osnaživanju i ostvarenju na profesionalnom planu postavljaju mnoge barijere. Mladi, pak, koji priželjkuju rad u privatnom sektoru uglavnom žele da imaju sopstveni biznis (79%).²⁵ Posebno marginalizovani i u težem položaju od svojih vršnjaka/inja su mladi s invaliditetom, mladi/e Romi/kinje i Egipćani/ke, mladi iz ruralnih područja, mladi pogođeni siromaštvom, mladi bez roditeljskog staranja, mladi LGBTIQ+, mladi samohrani roditelji. Ove kategorije su često izložene višestrukoj diskriminaciji, posebno kada su u pitanju mlade žene, dok su mladi muškarci iz LGBTIQ+ izloženi većoj stigmi i izloženi nasilju. Prema podacima Eurostata, mladi iz Crne Gore se u prosjeku osamostaljuju sa 33,1 godine, dok je EU prosjek 26,5²⁶.

²⁵ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027“, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

²⁶ Eurostat, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Age_of_young_people_leaving_their_parental_household

Horizontalne teme

Pri analizi stanja identifikovane su teme Digitalizacije i Rodne ravnopravnosti, koje se smatraju horizontalnima. Ove dvije teme treba uzeti u obzir u svakom segmentu Strategije - operativnim ciljevima, mjerama, aktivnostima, te indikatorima učinka.

Iako je **digitalizacija** horizontalno i međusektorsko pitanje, primarnu ulogu u njenom planiranju i implementaciji ima Ministarstvo javne uprave. U Crnoj Gori postoji Strategija digitalne transformacije za period 2022-2026. Ovom Strategijom se, između ostalog, definišu mjere digitalizacije (formalnog) obrazovanja, podrške digitalnoj transformaciji ostalih aktera (NVO i drugih organizacija), ali i ulaganje u razvoj digitalnih vještina, kako kroz formalno tako i kroz neformalno obrazovanje. Implementacija navedenih mjera će direktno uticati na mlade ljude i razvoj njihovih digitalnih vještina, koje će ih pripremiti za današnje tržište rada. Najbitnije vještine koje nedostaju odnose se na pojam bezbjednosti na internetu, ponašanje na internetu, zaštitu privatnih podataka i osnovna pravila za korišćenje tehnologije.²⁷

Kao ključni izazov prepoznaje se **potreba za sistemskim pristupom digitalizaciji i osiguranje inkluzivnosti digitalizacije uz izgradnju funkcionalne digitalne i medijske pismenosti mladih**. Naime, 99.6% mladih ljudi u Crnoj Gori uzrasta od 16 do 24, i 96.3% mladih ljudi uzrasta od 25 do 34, koristi internet.²⁸ Lična svojstva takođe određuju kako mladi koriste internet, pa ga mlade žene češće koriste za rad i obrazovanje, i češće dijele fotografije, snimke i muziku, dok mladi muškarci češće skidaju filmove i druge video-zapise i igraju video-igrice.²⁹ Gotovo svaki/a ispitanik/ca iz kategorije NEET mladih tvrdi da ima sopstveni pametni telefon, a preko pola ispitanika/ca ima kompjuter.³⁰ Istovremeno, svaka peta NEET mlada osoba ne može sebi da priušti kompjuter ili smatra da mu/joj kompjuter nije potreban.³¹ Svaka druga mlada osoba u Crnoj Gori između jednog i četiri sata dnevno provodi online, dok četvrtina mladih provodi više od četiri sata online.³² Najveći dio mladih ispitanika/ca, i to nešto veći udio mladih žena, koristi pametni telefon za gledanje i slušanje zabavnog sadržaja, a najmanje njih koristi kompjuter. Mladi takođe prije biraju pametni telefon za praćenje edukativnog sadržaja, a udio mladih žena je takođe nešto veći od mladih muškaraca.³³ Interesantno je da što su ispitanici/e mlađi/e, veća je vjerovatnoća da online provode više od 2 sata dnevno i što su obrazovaniji/e, manja je vjerovatnoća da provode više od četiri sata dnevno online. Kada je u pitanju digitalizacija omladinskog sektora, na nacionalnom nivou ne postoji relevantni podaci. Preko dvije trećine (70.4%) omladinskih organizacija i organizacija za mlade širom Evrope izjavljuje da svakodnevno koristi digitalne alate u svom radu i predviđa da će se upotreba digitalnih alata u radu s mladima proširiti u budućnosti (71.7%), uprkos nadi da će pandemija uskoro prestati.³⁴ Više od polovine organizacija (55.3%) je zabrinuto zbog motivacije mladih da učestvuju u online aktivnostima, a gotovo jedna četvrtina (23.3%) se redovno suočava s izazovima u vidu primjene digitalnih vještina u svakodnevnom radu.

²⁷ Research On Current Offer and Needs of the Market in Relation to Digital skills, UNDP, 2022 /

²⁸ Digital AgenDa Observatory Baseline research of the state of e-government development & digital literacy in the targeted Western Balkan countries, ICEDA, 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CKT7fA>

²⁹ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>, str. 36.

³⁰ Nacionalno istraživanje: Moja karijera na putu do heroja, Forum MNE, 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3RNq4TJ>

³¹ Ibid

³² DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

³³ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava: Analiza kvantitativnog istraživanja po polu, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Analiza%20po%20polu.pdf>, str. 35.

³⁴ Do (Not) Digitalize Me, CONNECT International, 2021, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3effSiv>

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava se direktno bavi **rodnom ravnopravnošću** unutar sistema javne uprave. Ustav (2007), Zakon o rodnoj ravnopravnosti ("Službeni list RCG", br. 046/07, "Službeni list CG", br. 073/10, 040/11 i 035/15), Zakon o zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", br. 042/11, 032/14 i 021/17), Zakon o zabrani diskriminacije ("Službeni list Crne Gore", br. 046/10, 040/11, 018/14 i 042/17)) predstavljaju zakonodavni okvir za sprovođenje rodne ravnopravnosti i osnov za promociju i zaštitu ženskih ljudskih prava i ljudskih prava osoba drugačijih polnih i rodni identiteta. U Nacionalnoj strategiji rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2021-2025. konstatuje se da je stepen rodne ravnopravnosti još uvijek na nezadovoljavajućem nivou, te da i pored postojanja zakonskih normi, institucije sistema još uvijek nisu u stanju da pruže efikasnu i efektivnu zaštitu od diskriminacije ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta, a naročito onima, koji/e pripadaju osjetljivim društvenim grupama. Mladima se bavi tek jedan dio mjera definisanih u okviru operativnog cilja 2 - *Unaprijediti oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta*. Takođe, u analizi uzroka se između ostalog utvrđuje da akcioni planovi za mlade gotovo nikad ne razmatraju interese i poziciju mladih žena iz posebno marginalizovanih grupa žena, kao i onih koje su izložene višestrukoj (intersekcionalnoj) diskriminaciji - žene sa invaliditetom, one koje žive u ruralnim sredinama, nezaposlene,

Znam da će mi prilikom zaposlenja biti teže jer sam žena. Svi to znamo, a o tome se ne priča ni blizu koliko bi trebalo u Crnoj Gori. To je strašno.
Učesnica fokus grupe

pripadnice etničkih manjinskih zajednica, seksualne manjine. Indeks rodne ravnopravnosti³⁵ ukazuje da se najveće nejednakosti između muškaraca i žena u Crnoj Gori nalaze u domenu Moći, praćeno domenima koji se odnose na Vrijeme, Znanje, Novac i Rad. Izvještaj otkriva duboko ukorijenjene nejednakosti, koje se nekada kriju iza prosječnih vrijednosti. Na primjer, većina uposlenih u sektoru obrazovanja su žene (76.6%), ali se na rukovodećim mjestima u većini nalaze muškarci (63% direktora škola i vrtića čine muškarci). Na dnevnoj osnovi, žene nose „dvostruki teret“ balansiranja između plaćenog i neplaćenog rada, uz dodatno neravnomjernu raspodjelu porodičnih i kućnih poslova.

Kao ključni izazov prepoznaje se da **preovladavaju patrijarhalne norme čak i među mladima**. Naime, više od 60% mladih u Crnoj Gori ne misli da bi žene i muškarci trebalo da dijele kućne poslove³⁶. Takođe, 70% mladih pokazuje izrazito negativan stav prema LGBTIQ+ populaciji. Uopšteno govoreći mladi muškarci su više autoritarni, etnocentrični i imaju negativniji stav prema LGBTIQ+ populaciji nego mlade žene³⁷. Značajan je i podatak da su mladi sa juga države više naklonjeni rodnoj ravnopravnosti (43% dijeli stavove koji su u domenu neravnopravnosti) u odnosu na mlade sa sjevera (46%) i iz centralnog regiona (49%).³⁸ Isto istraživanje je pokazalo i da su mladi koji su društveno/politički informisaniji i aktivniji oni koji su naklonjeniji rodnoj ravnopravnosti i imaju u značajno manjoj mjeri negativan stav prema LGBTIQ+ populaciji u odnosu na one koji ne prate politiku.

Kako bi se osigurao najveći mogući stepen rodnjenosti ove Strategije, strategija je usaglašena sa relevantnim Strategijama i zakonima iz ove oblasti, vodeći računa o zastupljenosti rodno senzitivne

³⁵ Podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3T3nyCU>

³⁶ Istraživanje o stavovima i percipijama mladih ka politici u Crnoj Gori, Vestminsterska fondacija za demokratiju, 2019, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CCOC5J>

³⁷ Ibid

³⁸ Ibid

analize položaja mladih, kao i rodno disagregiranih podataka, te rodno senzitivnog jezika. Takođe, Strategija predviđa mjere i aktivnosti koje doprinose rodnoj ravnopravnosti i suzbijanju prepreka za njeno ostvarenje. Neke od mjera se tiču unapređenja znanja mladih o rodnoj ravnopravnosti, suzbijanje rodno zasnovanog govora mržnje i nasilja, stavljanje posebnog fokusa na razlike u položaju mladih u odnosu na pol i rod, kao što je slučaj sa zapošljavanjem mladih žena i muškaraca i njihovim izborima zanimanja. Prepoznati problemi koji se tiču neravnopravnog položaja mladih žena i muškaraca su adresirani kroz mjere u odnosu na stepen mogućnosti njihovog adresiranja kroz ovu Strategiju i u odnosu na nadležnosti drugih sektora i strategija. Uz ograničenja u orodnjavanju strateškog dokumenta koja se odnose na nedostatak podataka, indikatori učinka i indikatori aktivnosti su orodnjeni u najvećoj mogućoj mjeri, dok je dokument pisan rodno senzitivnim jezikom.

Swot analiza

Tabela koja se nalazi u nastavku ukratko identifikuje snage, slabosti, šanse i prijetnje u domenu podrške razvoju mladih, omladinske politike i omladinskog sektora u Crnoj Gori.

Snage (S)	Slabosti (W)
<ul style="list-style-type: none"> • Aktivni mladi ljudi • Postojanje resornog ministarstva • Snažan NVO sektor koji se bavi mladima • Postojanje prethodnog strateškog okvira za mlade • Postojanje omladinskih servisa i kancelarija za mlade u različitim opštinama • Zakonski okvir koji prepoznaje mlade • Lokalne omladinske politike (lokalni akcioni planovi) prepoznaju lokalne specifičnosti • Drugi resori koji imaju stalne servise za mlade, poput različitih konkursa (npr. sufinansiranje školarina, istraživanja, itd.) • Druge sektorske politike, koje uključuju mjere za mlade (npr. Program zapošljavanja mladih) • Postojanje centara/tačaka za mlade u specifičnim institucijama (npr. Savjetovališta za mlade u domovima zdravlja) • Postojanje lokalnih institucija koje uključuju programe za mlade (npr. Lokalni biznis centri) • Posebni programi za mlade, poput Evropske omladinska kartice • Pristup EU programima za mlade (npr. Erasmus+) • Međunarodne i regionalne organizacije u kojima Crna Gora učestvuje, i mladi dobijaju prilike kroz njihove programe (npr. Savjet Evrope, RYCO, RCC) • Međunarodne organizacije koje djeluju u Crnoj Gori i koje aktivno podržavaju kreiranje i sprovođenje omladinske politike (npr. UNDP, OSCE, EU delegacija) • Sistemska prepoznatljivost specifičnosti omladinskog sektora (npr. licenciranje programa za omladinskog/u aktivistu/kinju) • Proces digitalizacije • Postojanje reprezentativnog krovnog saveza za mlade 	<ul style="list-style-type: none"> • Favorizovanje sporta u odnosu na mlade unutar nadležnog ministarstva • Nedostatak mehanizama za implementaciju omladinske politike na nacionalnom i lokalnom nivou • Neadekvatna i nedovoljna iskorišćenost postojećih mehanizama finansiranja i implementacije omladinskih politika i aktivnosti za mlade • Nedostatak finansijskih sredstava i neodrživo finansiranje omladinske politike • Nedovoljno poznavanje omladinske politike od strane službenika/ca za pitanja mladih na nacionalnom i lokalnom nivou • Manjak motivacije kod službenika/ca za pitanja mladih na nacionalnom i lokalnom nivou, kao i kod službenika/ca u drugim institucijama koji/e rade na politikama i programima za mlade na lokalnom i nacionalnom nivou • Nedostatak stručnosti i kompetentnosti u radu sa mladima i za mlade • Nedovoljna umreženost omladinskog sektora sa drugim akterima (drugi resori, međunarodni akteri, lokalni nivo, biznis sektor, NVO) • Nedovoljna komunikacija između ministarstava i civilnog sektora • Nepostojanje mehanizama za monitoring i evaluaciju omladinske politike, te za praćenje podataka o položaju mladih i identifikovanje trendova • Nedostatak podataka i mehanizama za praćenja podataka o položaju mladih te neusklađenost metodologija i nedovoljna razmjena podataka • Nepostojanje podataka/procjena o benefitima preventivnih i razvojnih programa za mlade (koliko se štedi ulaganjem u prevenciju) • Nespremnost sistema da odgovori na izazove i krize koje nije predvidio (npr. COVID-19 pandemija, političke promjene,

	<p>sajber napadi, itd.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spora responzivnost sistema na različite dinamike izazova i razvoja koje se dešavaju na terenu • Strateški i programski dokumenti se ne sprovode u potpunosti, kako na nacionalnom, tako ni na lokalnom nivou • Neusklađenost zakonskih okvira (npr. propisane obaveze i kazne lokalnim samouprava u Zakonu o mladima nijesu u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi) • Neprepoznatost omladinske politike u djelatnostima lokalnih samouprava kroz Zakon o lokalnoj samoupravi • Nedovoljno razvijen način rada i upravljanja omladinskim servisima osnovanih od strane Ministarstva sporta i mladih, onih servisa osnovanih od strane lokalnih samouprava, škola i/ili NVO: nije precizno definisana svrha, potreban kadar, način upravljanja, način djelovanja, kao ni finansiranje rada servisa, odnosno radni status onih lica koja su angažovana u servisima • Saradnja omladinskih servisa osnovanih od strane Ministarstva sporta i mladih, onih servisa osnovanih od strane lokalnih samouprava, škola i/ili NVO • Različiti programi i usluge za mlade se ne sprovode u kontinuitetu i na jednako (visok) kvalitetan način • Slaba medijska pokrivenost omladinskog sektora • Ne postoje kvalitetni mehanizmi informisanja mladih i relevantne informacije uglavnom ne stižu pravovremeno do mladih • Mladi generalno nijesu podržani, a oni koji su pozitivni primjeri nijesu promovisani • Mehanizmi za uključivanje mladih su nedovoljno razvijeni, što razvija nepovjerenje i nedostatak motivacije kod mladih da se uključe u procese donošenja odluka/javne politike • Slaba uključenost marginalizovanih grupa u implementaciju omladinske politike • Nedovoljna vidljivost omladinske politike i njenih rezultata - nedovoljna informisanost mladih • Neujednačeno sprovođenje lokalnih omladinskih politika
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Nepravedan tretman učenika/ca sa slabijim obrazovnim postignućima i mladih koji dolaze iz marginalizovanih grupa
Šanse (O)	Prijetnje (T)
<ul style="list-style-type: none"> • Mladi kao resurs (kreativni, inovativni, preduzimljivi...) • Postojeći resursi i znanje civilnog sektora • Umrežavanje subjekata omladinske politike na lokalnom nivou sa ciljem izrade zajedničkih programa (omladinski klubovi, kancelarije za mlade, omladinske NVO) • Ko-finansiranje nevladinih organizacija na osnovu javnih konkursa za sprovođenje programa za mlade • Konkursi resornih ministarstava u oblasti kulture, nauke i obrazovanja za mlade • Ojačani kapaciteti (trenutnih) administratora/ki omladinskih servisa • Službenici/e Ministarstva sporta i mladih sa poznavanjem aktuelne omladinske politike, sa vještinama i iskustvom iz drugih sektora • Različiti fondovi i biznis centri za mlade u oblastima od javnog interesa za mlade (npr. preduzetništvo) • Sertifikovani program za omladinske aktiviste/kinje • Inkluzivan i proaktivan rad na novoj Strategiji za mlade i Zakonu o mladima • Drugi programi/politike za mlade (npr. Program stručnog osposobljavanja kao šansa u procesu osamostaljivanja mladih; Program: Garancije za mlade; Program Stop sivoj ekonomiji i ostali programi Ministarstva rada i socijalnog staranja i Zavoda za zapošljavanje koji nude mogućnost zapošljavanja i samozapošljavanja mladih) • Različite subvencije (npr. za zapošljavanje mladih sa invaliditetom; zapošljavanje mladih poljoprivrednika/ca i uključivanje u lokalne akcione grupe) • Klasifikovanje statističkih podataka o mladima koje MONSTAT već prikuplja (po starosti, polu, obrazovanju itd.) • Znanje i iskustvo mladih nakon što završe pohađanje programa obrazovanja u inostranstvu i mobilnosti (Erasmus +, ESC, RYCO, EYCA...) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak političke volje za sprovođenje omladinske politike • Stalne političke promjene – nestabilnost sistema i učestale reorganizacije državnog aparata • Ugroženost kvalitetnog sprovođenja omladinske politike usljed čestih promjena rukovodećih struktura i organizacionih promjena • Nefleksibilnost sistema • Nedovoljne kaznene odredbe i neadekvatno sprovođenje postojećih zakonskih rješenja • Globalni izazovi koji se brzo reflektuju na Crnu Goru (poput pandemije COVID-19, ekonomskih kriza, posljedica ratova) i uzročnik su lošeg materijalnog stanja, mentalnog zdravlja, ograničenih mogućnosti i motivacije među mladima • Odliv mozgova, odliv kadrova i eksterne migracije • Nedovoljna otvorenost društva za promjene i prihvatanje ideja od strane mladih • Mladi kao ciljna grupa nijesu dovoljno zastupljeni u izradi i sprovođenju različitih javnih politika • Nedovoljno zastupljeni mladi u politikama zapošljavanja, te slab strateški odgovor i okvir na rast nezaposlenosti među mladima - nemogućnost ostvarivanja autonomije • Nedovoljan fokus na nezainteresovanost/nedostatak svijesti roditelja za podršku rješavanju pitanja/položaja mladih • Neprepoznavanje adolescenata/kinja kao posebne kategorije mladih u zakonskim i strateškim dokumentima negativno utiče na njihov tretman u praksi

Pregled rezultata prethodne Strategije za mlade

Strategija za mlade za period 2017-2021. je jasno definisala prioritete i ključne ishode u sedam oblasti. Uoči pripreme nove Strategije za mlade za period od 2023. do 2027. godine, koja će biti novi strateški okvir u ovoj oblasti, kreiran je Izvještaj o sprovođenju prethodne Strategije za mlade i sprovedena eksterna Evaluacija. Cilj ovih izvještaja je bio da pruže jasne smjernice za razvoj nove Strategije, ali i da stvore mogućnosti za učenje i unapređenje odgovornosti u radu za i sa mladima.

Cjelokupni period važenja strateškog dokumenta, uključujući tri prpratna akciona plana, koja su razvijena za konkretizaciju implementacionih aktivnosti, obuhvaćen je Završnim izvještajem i Evaluacijom, koja se odnosi na period do kraja 2021. godine. U Izvještaju se konstatuje sljedeće u odnosu na definisane ishode prethodne Strategije za mlade (2017-2021):

- U vezi sa Ishodom 1, koji se odnosi na ekonomsku i socijalnu sigurnost mladih kroz olakšan pristup tržištu rada i sticanje zaposlenja, napominje se da je period od 2017. godine do početka 2020. godine karakterisan postepenim smanjenjem nivoa nezaposlenosti mladih u Crnoj Gori. Međutim, period od 2020. do 2021. godine bio je obilježen negativnim uticajem pandemije virusa COVID-19, što je dovelo do naglog povećanja nezaposlenosti mladih, opšteg usporavanja i negativnih trendova u crnogorskoj ekonomiji.
- U vezi sa Ishodom 2, koji se odnosi na obezbjeđenje pristupa kvalitetnom obrazovanju mladima, konstatuje se da podaci ukazuju da mnogi mladi nijesu u mogućnosti da primijene svoja znanja u praksi. Prema posljednjim dostupnim podacima sa PISA testiranja iz 2018. godine, Crna Gora je bila na 52. mjestu od 79 zemalja učesnica u oblastima matematike, nauke i čitanja, što predstavlja zabrinjavajući podatak. Izvještaj takođe navodi izazove u usklađivanju obrazovnih kurikuluma sa potrebama tržišta rada.
- U vezi sa Ishodom 3, koji se odnosi na aktivno, motivisano i proaktivno učešće mladih u procesima donošenja odluka, razvoju zajednice i kreiranju i sprovođenju politika, mladi u Crnoj Gori nijesu dovoljno uključeni u procese donošenja odluka koje su bitne za razvoj zajednice, iako se oko trećine mladih bavi stažiranjem, volontiranjem ili nekim drugim oblikom društvenog angažovanja. Ipak, u prethodnom periodu su preduzeti koraci u cilju podrške mladima, posebno kroz finansiranje projekata nevladinih organizacija koje se bave demokratijom, kulturom učešća mladih, ljudskim pravima i neformalnom edukacijom. Osim toga, u 11 opština postoje omladinski servisi (omladinski klubovi i omladinski centar u Podgorici) osnovani na osnovu Zakona o mladima.
- U vezi s Ishodom 4, koji se odnosi na zdravlje i bezbjednost mladih, te pristup adekvatnom sistemu podrške za prelazak u odraslo doba i realizaciju, navodi se da se u Crnoj Gori preduzimaju aktivnosti u cilju osnaživanja zdravstvenog položaja mladih uz finansijsku podršku institucija sistema. U prethodnom periodu su realizovani projekti vršnjačke edukacije i vršnjačke podrške u oblastima od javnog interesa za mlade, što je doprinijelo osnaživanju velikog broja mladih adolescenata/kinja u procesu tranzicije u odraslo doba.
- U vezi s Ishodom 5, koji se odnosi na pristup mladih kvalitetnim kulturnim sadržajima, u kapacitetima i kreatora/ki i konzumenata/kinja, zaključeno je da mladi u Crnoj Gori imaju ograničen pristup kvalitetnim kulturnim sadržajima, kako kao kreatori/ke, tako i kao konzumenti/kinje, te da nijesu dovoljno uključeni u kulturne aktivnosti. Nedostatak kvantitativnih podataka o nivou učešća mladih u kulturnim aktivnostima otežava preciznu analizu situacije. Institucije kulture, sa druge strane, ne uspijevaju na odgovarajući način da komuniciraju s mladima, a rješavanje ovog problema zahtijeva sveobuhvatni društveni angažman.
- U vezi s Ishodom 6, koji se odnosi na uspostavljanje efikasnog normativnog i institucionalnog okvira za sprovođenje omladinske politike, konstatovano je da je prethodni period pokazao nedostatke u zakonskom i institucionalnom okviru za omladinsku politiku, koji su primarno izraženi u čestim reorganizacijama institucionalnog okvira, što je rezultiralo nedostatkom kontinuiteta i nedovoljnom saradnjom između subjekata koji učestvuju u sprovođenju politike. Izvještaj napominje da praksa ukazuje da se pitanja mladih stavljaju na začelje dnevnih agendi,

a da je analiza zakonskog okvira utvrdila da implementacija Zakona o mladima nije postigla željene rezultate u poboljšanju položaja mladih.

Uopšteno govoreći, za period 2020-2021. godine, Završnim izvještajem o implementaciji prethodne Strategije konstatovano je da je kriza uzrokovana pandemijom COVID-19 imala nesrazmjerni uticaj na životno zadovoljstvo i mentalno blagostanje mladih u poređenju sa starijim grupama. U tom smislu, izradom nove Strategije za mlade uvršteni su novi prioriteti i adresirani izazovi koji su nastali u ovom periodu, odnosno koji su prioritizovani od strane mladih. Strategija za mlade 2023-2027, iako će se baviti mladima u post-pandemijskom periodu, ima za cilj i doprinijeti rješavanju negativnih efekata prouzrokovanih pandemijom.

Dodatno, Izvještaj o realizaciji prethodne Strategije je konstatovao da je povjerenje mladih u institucije u prethodnom periodu, naročito tokom pandemije COVID-19, uprkos zabilježenom padu, ostalo na većem nivou od ostalih društvenih grupa u Crnoj Gori. S tim u vezi, ova Strategija teži da zadrži i dugoročno poveća nivo povjerenja mladih u sistem, kroz smislenu planiranje konkretnih mjera, aktivnosti i djelovanja - u skladu sa podacima i prioritetima koje su mladi ljudi istakli.

Sa druge strane, Evaluacija prethodne Strategije je pokazala da je neophodno unaprijediti određene djelove strateškog planiranja, te proizvela sljedeće preporuke:

1. Obezbijediti institucionalnu stabilnost i raditi na jačanju kapaciteta svih institucija u pogledu sprovođenja politika za mlade i međuresorne koordinacije i saradnje.
2. Obezbijediti finansijsku procjenu za sprovođenje neophodnih istraživanja o položaju i potrebama mladih i kreirati metodologije za iste.
3. Unaprijediti vezu između predviđenih aktivnosti i povezanih indikatora rezultata u Strategiji za mlade 2023-2027.
4. Unaprijediti koordinaciju i saradnju između relevantnih institucija i organizacija u cilju kvalitetnijeg i efikasnijeg prikupljanja podataka.
5. Unaprijediti proces monitoringa i evaluacije strateškog dokumenta, s razvojem preciznih i mjerljivih indikatora koji bi uzeli u obzir početne i krajnje vrijednosti.
6. Eliminirati indikatore koji nemaju jasno definisanu metodologiju i koji nijesu usklađeni sa statističkim sistemom Crne Gore.
7. Kreirati rješenja o obaveznom periodičnom izvještavanju svih institucija koje sprovode politike za mlade.
8. Uspostaviti kvalitetne instrumente izvještavanja od strane svih institucija koje su uključene u proces implementacije Strategije.

S tim u vezi, nova Strategija za mlade uključuje operativnu oblast koja će direktno adresirati sprovođenje preporuka 1,2,4,5,7 i 8, a kroz izradu same Strategije je uvršteno sprovođenje preporuka 3 i 6. U ovom smislu, a naročito za veći dio ovih preporuka, predviđene su mjere i aktivnosti s ciljem dugoročnog rješavanja ovih izazova, koji su prisutni već duže vrijeme u ovom sektoru, ali zahtijevaju dodatna finansijska izdvajanja i angažman cjelokupnog sistema. Međutim, za njihovu implementaciju potrebna je jasna i nedvosmislena politička podrška, kako bi ovaj sistem mogao da počne da funkcioniše na održiv i dugoročan način.

Konačno, važno je napomenuti da su određeni elementi strateškog planiranja u oblasti mladih u prethodnom periodu prepoznati kao primjeri dobre prakse, čak i od strane međunarodnih aktera, naročito kada je u pitanju uključivanje mladih u samu izradu strateškog dokumenta, što je nastavljeno kao praksa i pri izradi nove Strategije za mlade.

Ključni problemi i strateške oblasti

Na osnovu detaljne analize položaja mladih i stanja u oblasti omladinske politike, identifikovani su najznačajniji izazovi, prioritizovani oni ključni i posebno identifikovani i adresirani oni izazovi koji nijesu adresirani postojećim strategijama i sektorskim politikama.

Identifikovani i analizirani problemi su prioritizovani u skladu sa Uredbom o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata ("Službeni list CG", br. 54/2018).

Kao ključni problem kojim Strategija treba da se bavi identifikovano je sljedeće:

Mladi su u Crnoj Gori uglavnom nezadovoljni svojim položajem, nemaju sve potrebne uslove da razvijaju sopstvene kapacitete, da se osamostaljuju i razvijaju, da doprinose i učestvuju u razvoju društva, a njihova prava i slobode

Kako bi se adresirao ovaj problem, analizom je dalje utvrđeno da je strateški potrebno djelovati u četiri pravca:

- (1) razvoj usluga za mlade kao podrška tranziciji u odraslo doba;
- (2) unapređenje aktivizma mladih i učešća mladih u donošenju odluka;
- (3) razvoj efikasnog međuresornog doprinosa poboljšanju položaja mladih; te
- (4) unapređenje normativno-institucionalnog okvira.

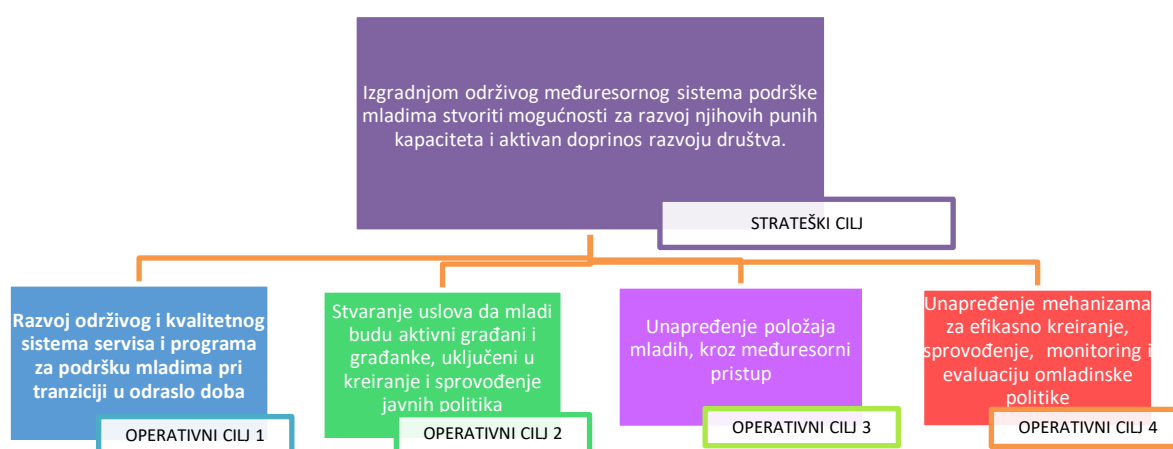
Istovremeno, rodna ravnopravnost i digitalizacija su postavljene kao horizontalne teme koje se u svim oblastima uzimaju u obzir prilikom definisanja mjera i aktivnosti.

U odnosu na definisani ključni problem određen je strateški cilj:

Izgradnjom održivog međuresornog sistema podrške mladima stvoriti mogućnosti za razvoj njihovih punih kapaciteta i aktivan doprinos razvoju društva.

Na osnovu identifikovanog ključnog problema, uzroka i posljedica, a u skladu sa identifikovanim i prioritizovanim izazovima, ovom Strategijom su definisana četiri operativna cilja koje je potrebno ostvariti tokom perioda trajanja Strategije, i to:

1. Razvoj održivog sistema usluga za podršku mladima u procesu njihove tranzicije u odraslo doba;
2. Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika;
3. Unapređenje položaja mladih, kroz međuresorni pristup;
4. Unapređenje normativno-institucionalnog okvira za sprovođenje omladinske politike.

Realizacijom Strateškog dokumenta namjerava se doprinijeti sljedećoj viziji u vezi sa položajem mladih u Crnoj Gori:

Mladi su prepoznati kao značajan resurs i faktor našeg društva čiji je glas uvažen, doprinos cijenjen i inicijative podržane. Mladi su kreatori/ke društvenog ambijenta u kojem ostvaruju svoja prava i pune potencijale.

Analiza stanja

Omladinski rad je ključni mehanizam za ostvarivanje omladinske politike, a u posljednje vrijeme se sve više tretira i kao zasebna oblast, u skladu sa Preporukom o omladinskom radu. Ova preporuka poziva članice Savjeta Evrope da obnove svoju podršku omladinskom radu kroz omladinsku politiku koja proaktivno obezbjeđuje podršku razvoju kvalitetnog omladinskog rada (uključujući i kroz legislativu, održive strukture i resurse, efektnu koordinaciju sa drugim sektorima). EU Strategija za mlade utvrđuje da omladinski rad u svim svojim formama može da služi kao katalizator za osnaživanje mladih i da mladima donosi jedinstvenu korist tokom tranzicije u odraslo doba, obezbjeđujući im sigurno okruženje dok stižu samopouzdanje i uče kroz neformalno obrazovanje. Omladinski rad kod mladih razvija lične, profesionalne i preduzetničke kompetencije, i u nekim slučajevima služi kao most do obrazovanja, obuka i prekvalifikacija ili zaposlenja, te tako osigurava da mladi nisu isključeni. Zajedno sa mladima, omladinski radnici artikulišu ishode učenja koje smatraju važnim za njihov društveni i lični razvoj, te dokumentuju i mladima čine vidljivim postignute rezultate u razvoju kompetencija (u znanjima, vještinama, stavovima,

Zakon o mladima (2019) u članu 4 definiše omladinski rad kao “aktivnosti koje se realizuju u saradnji sa mladima i za mlade sa ciljem njihovog osamostaljivanja i prelaska u odraslo doba, učenja, ličnog i društvenog razvoja, u skladu sa njihovim potrebama i mogućnostima, a zasnivaju se na metodama neformalnog obrazovanja”. Međutim, u Crnoj Gori nije prepoznato zanimanje/profesija omladinski/a radnik/ca, kao stručni kadar koji pruža podršku razvoju mladih. Aktivnosti omladinskog rada u Crnoj Gori uglavnom sprovode nevladine organizacije, što čini situaciju u sektoru neodrživom i zavisnom od projektnih sredstava koje uspiju da obezbijede. Ipak, gotovo polovina mladih je učestvovala u nekim aktivnostima za mlade.³⁹ Najčešće su učestvovali u edukativnim aktivnostima (59.5%) i volontiranju (43.2%), a mladi su veoma prisutni i kada se dešavaju neki događaji u zajednici (37.1%). Mladi muškarci su u velikoj mjeri odgovorili da ne prate nijedan vid neformalnog obrazovanja, jer u najvećoj mjeri smatraju da im dodatno obrazovanje nije potrebno, te da imaju dovoljno znanja i vještina, kao i zbog uvjerenosti da im dodatno obrazovanje neće značajno pomoći u daljem profesionalnom razvoju.⁴⁰ Svega 8.8% mladih kažu da su članovi/ice nekog omladinskog kluba ili omladinske organizacije. Skoro svaka četvrta mlada osoba (23.9%) kaže da je nekada bili član/ica, ali da više nijesu dio takvih organizacija.

Pored nevladinih organizacija, kao važni akteri sprovođenja aktivnosti omladinskog rada, pojavljuju se kancelarije za mlade i omladinski servisi, kao i inicijative za otvaranje omladinskih klubova u školama i institucijama u kojima borave mladi.⁴¹

³⁹ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

⁴⁰ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava: Analiza kvantitativnog istraživanja po polu, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Analiza%20po%20polu.pdf>, str. 26.

⁴¹ Ministarstvo sporta i mladih prepoznaje kao omladinske servise jedino one koje samo i osniva, pa se dalji tekst odnosi samo na te servise

Sa sastanka radne grupe za izradu Strategije za mlade, septembar 2022. godine

Međutim, **omladinski servisi** (OS) ne postoje u svim opštinama, odnosno nisu dostupni svim mladima i ne rade u kontinuitetu od osnivanja. Trenutno⁴² postoje: Omladinski centar u Glavnom Gradu Podgorici, omladinski klubovi u Prijestonici Cetinje, Danilovgradu, Nikšiću, Šavniku, Baru, Kotoru, Mojkovcu, Petnjici, Plavu i Pljevljima. Dakle, nisu osnovani u svim opštinama, a od 11 koji jesu osnovani, u jednom periodu gotovo nijedan nije radio. Trenutna pozicija omladinskih servisa i podrška njihovom radu nije na zadovoljavajućem nivou, jer je trenutno zakonsko rješenje centralizovano do mjere da otežava rad ovih servisa. Između ostalog, servisi ne rade u kontinuitetu usljed isteka radnog angažmana administratorima/kama omladinskih servisa. Termin administrator/ka omladinskih servisa za angažovana lica je, takođe, ograničavajuće postavljen. Pored navedenog, trenutnim zakonskim rješenjem je stvorena svojevrsna dihotomija između omladinskih servisa koje osniva Ministarstvo sporta i mladih i onih čiji su osnivači opštine, javne institucije, nevladine organizacije i drugi akteri. Ovakvo stanje na terenu stvara dodatnu konfuziju i neujednačenost u pristupu prema mladima, a manjak kontinuiteta i stabilnosti dodatno negativno utiče na mlade koji su krajnji korisnici i krajnje korisnice. Analiza Zakona o mladima iz 2022.⁴³ pokazala je da se servisi za mlade (nezavisno od toga da li je osnivač Ministarstvo sporta i mladih ili drugi subjekt) trebaju prepoznati, uvezati i postaviti kao glavni mehanizam za implementaciju Strategije za mlade i za približavanje omladinskog rada svim mladim ljudima, te je naglašena potreba njihove decentralizacije. Manjak kapaciteta za omladinski rad i nedostatak kontrole kvaliteta sprovođenja omladinskog rada dodatno usložnjavaju situaciju. Zaposlenim kadrovima u servisima su uglavnom neophodne kompetencije, odnosno obuke za kreiranje programa za mlade, kako bi adekvatno odgovarali na potrebe i interesovanja mladih na lokalnom nivou. Omladinski servisi nisu stavljeni u funkciju potreba mladih na lokalnom nivou, niti drugih aktera i strategija koje se tiču mladih (npr. Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana predviđa kreiranje

⁴² Podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://www.gov.me/clanak/omladinski-servisi>

⁴³ Analiza Zakona o mladima, Ministarstvo sporta i mladih, 2022, podacima pristupljeno 3.5.2023. na linku <https://www.gov.me/dokumenta/43878238-cdf6-4741-8981-04c1c5303cd5>

“Omladinski centar kod nas u opštini je prelijepo opremljen, sve je to lijepo, ali on je stalno prazan. Tamo se ništa ne dešava.”

Učesnica fokus grupe Istraživanja o položaju mladih

omladinskih servisa koji su pristupačni mladima RE populacije). Takođe, mladi uglavnom nisu informisani o postojanju omladinskih servisa, posebno mladi sa invaliditetom, za koje svi servisi nisu ni pristupačni.⁴⁴ Najveći je broj adolescenata/kinja koji/e su aktivni/e u omladinskim

klubovima, dok je taj broj značajno manji kod grupe starijih mladih. Preko 80% mladih iz 15 opština ne posjećuje omladinski klub niti učestvuje u aktivnostima lokalnih NVO.⁴⁵

Neformalno obrazovanje se smatra jednim od osnovnih metoda za realizaciju omladinskih aktivnosti i omladinskog rada. Definiciju neformalnog obrazovanja daje Zakon o obrazovanju odraslih: *„Neformalno obrazovanje ili učenje se ostvaruje kroz organizovane i planirane ciljeve i podršku, kako bi se stekla i unaprijedila znanja, vještine i kompetencije, koji se mogu provjeriti i obrazložiti u procesu sticanja nacionalne stručne kvalifikacije ili ključnih vještina“*.

U Crnoj Gori, značaj programa **neformalnog obrazovanja** za mlade nije prepoznat u dovoljnoj mjeri. Na lokalnom nivou mladi među važnim razlozima za sveukupan stepen (ne)zadovoljstva navode nedostatak neformalnog obrazovanja - čak 68% mladih iz 15 opština nije pohađalo nikakav vid neformalnog obrazovanja, a od ovih koji jesu - mlade žene su znatno više uključene u neformalne vidove obrazovanja, a znatno je veći procenat mladih muškaraca koji nisu nikada pohađali neki vid neformalnog obrazovanja.⁴⁶ 70% nezaposlenih mladih vjeruje da im dodatne edukacije mogu pomoći u zapošljavanju, jer smatraju da se posao nalazi „preko veze“ a ne na osnovu kvalifikacija. U manjim opštinama na sjeveru Crne Gore, mladi uglavnom nemaju priliku za pohađanje programa neformalnog obrazovanja u svojoj opštini.⁴⁷ Mladi u Crnoj Gori su podijeljenog stava o tome šta je važnije za ono što rade, da li znanje/obrazovanje stečeno u školi/na fakultetu (49.6%) ili znanje/obrazovanje stečeno na drugim mjestima (50.4%). Više mladih žena (53.6%), kao i znatno više adolescenata/kinja (63.8%), smatraju da je znanje stečeno u školi/na fakultetu važnije.⁴⁸ Djevojke 15-29 su nešto više od mladića zastupljene u kategoriji koju čini više od četvrtine mladih, i to onih koji nisu zaposleni, nisu u obrazovnom procesu, na praksi ili programima obrazovanja (NEET)⁴⁹. Svaka četvrta mlada osoba je stava da je ono što im se u životu dešava rezultat više sile (2022)⁵⁰, pa ti mladi posljedično rjeđe uče i traže znanje van škola i fakulteta, i češće se opredjeljuju za rad u javnom sektoru. Detektuje se i slaba raznovrsnost ponude neformalnog obrazovanja, odnosno potreba za više fokusa na praktičnim znanjima i vještinama i na razvoju kompetencija za samostalan život. 57% mladih izjavljuje da su tokom prethodne godine stekli neko novo znanje ili vještinu van škole/fakulteta, a kao potrebne izdvajaju komunikativnost i IT vještine, razne vrste zanatskih vještina i usavršavanje stranih jezika.⁵¹ Ipak, neinformisanost i manjak motivacije mladih (posebno iz marginalizovanih grupa) za učešće u programima neformalnog obrazovanja ograničava efekte postojećih programa. Programe NFO

⁴⁴ Izvještaj sa konsultacija o prioritetima u oblasti omladinske politike, 2022, podacima pristupljeno 3.5.2023. na linku www.gov.me/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

⁴⁵ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

⁴⁶ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku [podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku https://bit.ly/3CHzsNu](https://bit.ly/3CHzsNu)

⁴⁷ Ibid

⁴⁸ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027“, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

⁴⁹ Indeks učešća mladih u Crnoj Gori, PRIMA, 2021 podacima pristupljeno 1.2.2023. na linku <https://bit.ly/40tTepV>

⁵⁰ Istraživanje o položaju mladih, Prilog razvoju Strategije za mlade, UNICEF, 2022 /

⁵¹ Ibid

sprovode prije svega nevladine organizacije, i u najvećoj mjeri bez akreditacija i licenci, pa kvalitet sadržaja programa neformalnog obrazovanja izuzetno varira, a sistem osiguranja kvaliteta praktično ne postoji.⁵² Podrške gotovo da nema za organizaciju neformalnog obrazovanja u manjim i seoskim sredinama, pa nakon srednje škole mladi nemaju u šta da se uključe i da dalje rade na svom razvoju. Takođe, nema dovoljno vannastavnih sadržaja, pa veliki broj djece i mladih ostane uskraćen za dodatne mogućnosti za razvoj. Dodatno, škole i nastavni kadar preko kojih se učenici/e uglavnom informišu o mogućnostima za NFO i aktivnostima koje nudi nevladin sektor, često sami biraju mlade ljude koji će učestvovati u ovim aktivnostima (što rezultira stalnim uključivanjem istih mladih), a informacije o ovim prilikama se ne dijele svim učenicima/ama, čime se onemogućava da svi imaju pristup prilikama za lični razvoj. Trend digitalizacije obrazovnih sadržaja usljed pandemije COVID-19 je gotovo u potpunosti zaobišao sektor neformalnog obrazovanja.

Institucije uključene u istraživanje⁵³ su mlade ljude uglavnom doživljavale kao pasivne, nezainteresovane, koji se ne pojavljuju na aktivnostima organizovanim za njih, nespremne da se uključe. S druge strane, mladi kažu da nemaju dovoljno informacija o mogućnostima da učestvuju u aktivnostima i procesima donošenja odluka. Takođe, nemaju mogućnost da se izjasne u osmišljavanju kulturnih i drugih aktivnosti koje se za njih organizuju.

U toku svoje tranzicije ka odrasloj dobi, mladi ljudi moraju donijeti određene odluke koje će imati značajan uticaj na njihov život. Evropska Agencija za informisanje i savjetovanje mladih (ERYICA) navodi da je jednak pristup kvalitetnim i besplatnim informacijama preduslov da mladi koriste svoja prava, da donose odgovorne odluke i učestvuju u društvu u njegovim društvenim, ekonomskim i političkim dimenzijama. Zbog toga je pravo na informisanje široko priznato u glavnim pravnim i političkim dokumentima na nacionalnom, evropskom i međunarodnom nivou, a to je uloga koju informisanje mladih

Informisanje mladih u Crnoj Gori se sprovodi na više nivoa i u taj proces je uključeno više aktera, u zavisnosti od teme i oblasti koje pokrivaju. Tako npr. informisanjem svih građana/ki, uključujući i mladih, o servisima i aktivnostima Vlade - koordiniše Ministarstvo javne uprave. Nacionalni akcioni plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Crnoj Gori za 2023–2024. postavlja operativni cilj “Bolje informisanje i edukacija javnosti o mogućnostima učešća u kreiranju javnih politika” (OC3), i dodatno želi “Podstaci učešće mladih u sprovođenju zelenih politika” (OC4). Međutim, pored njih, informisanje je predmet rada svih institucija, a mladi su prepoznati kao ciljna grupa u različitim komunikacionim strategijama. Ipak, kada je u pitanju informisanje o mogućnostima obrazovanja i usavršavanja, primarnu ulogu u tom smislu ima Ministarstvo prosvjete, te druge institucije kao što su univerziteti (njihovi karijerni centri i kancelarije za međunarodnu saradnju), nacionalna Erasmus+ kancelarija, i dr. Posljednjih godina, primjetan je trend povećanog korišćenja interneta i društvenih mreža za informisanje, što se posebno intenziviralo pandemijom COVID-19. Iako je godinama unazad potencirano da se u okviru škola i omladinskih servisa uspostave info centri, ovakva ideja nije zaživjela u svim gradovima. Ne postoji presjek stanja po opštinama kada je u pitanju potencijalni broj info centara, ali iz različitih konsultacija sa mladima se da zaključiti da u većini opština ne postoje - odnosno mladi ljudi nijesu informisani o njima, što mnoge mlade ostavlja bez prilike da se informišu o prilikama za lični razvoj, ali i za učešće u životu društva. Sa druge strane, u određenim omladinskim servisima (npr. Omladinski klub Budva) - postoje servisi informisanja, kao što je Viber zajednica koju koriste i mladi ljudi van Budve kako bi se informisali o mogućnostima za dodatno usavršavanje i obrazovanje. Takođe, u okviru školskog omladinskog kluba u cetinjskoj Gimnaziji postoji

⁵² Izvještaj sa konsultacija o prioritetima u oblasti omladinske politike, 2022, podacima pristupljeno 3.5.2023. na linku www.gov.me/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

⁵³ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, <https://bit.ly/3CHzsNu>

Info point – servis koji su kreirali/e učenici/e putem kojeg imaju priliku da dijele i dobijaju informacije o prilikama za srednjoškolce/ke. Kada je u pitanju informisanje na nacionalnom nivou, ne postoji centralizovani sistem, odnosno način informisanja mladih, a do sada nijesu uspostavljene ni smjernice odnosno standardi za kvalitetno informisanje mladih, čak ni u javnim institucijama. Institucije često ne koriste jezik blizak mladima za komunikaciju, što mladima dodatno predstavlja barijeru za kompletno razumijevanje informacije koje iste dijele⁵⁴. Mladi se uglavnom informišu putem društvenih mreža (93.9%), te internet portala (90.3%). Uglavnom i žele da nastave da se informišu putem društvenih mreža, a tek 16% mladih informacije žele primati preko posebne aplikacije na telefonu koja bi bila namijenjena samo informacijama za mlade. Mladi ljudi iz sjevernih opština više koriste štampane medije za informisanje u poređenju sa mladima u drugim opštinama. Ovo se posebno odnosi na mlade muškarce u ovom području.⁵⁵ Tri četvrtine mladih smatra da zna da procijeni kredibilitnost i pouzdanost informacija koje pronadu na internetu, a nešto manje od polovine mladih smatraju da su vijesti koje podijele njihovi/e prijatelji/ce na društvenim mrežama uglavnom pouzdane. Svakoj trećoj mladoj osobi iz sjeverne regije nije važno da li su pouzdane vijesti koje pronalazi online, dok je to slučaj sa svakom četvrtom mladom osobom iz centralne, te svakom šestom iz južne regije.⁵⁶ Ipak, preko tri četvrtine

Nema dovoljno emisija u medijima koje su posvećene mladima, ili koje se bave temama koje brinu mlade.

Učesnica fokus grupe

mladih u Crnoj Gori vjeruje da je predmet medijska pismenost (76.7%) neophodan u školama, što ukazuje na potrebu unapređenja ovih vještina.⁵⁷ Važno je istaći da je veliki dio crnogorskog stanovništva, a među njima naročito i mladi ljudi, ciljna grupa često organizovanih kampanja lažnih/polu-istinitih informacija.

Oni su takođe često i ciljna grupa plaćenog reklamiranja, putem društvenih mreža, koje daju mogućnost firmama i ostalim zainteresovanim stranama da, koristeći lične podatke svojih korisnika/ca, direktno targetiraju ciljne grupe i plasiraju sadržaj koji žele da vide korisnici/e. Upravo zbog toga, posebna zabrinutost je istaknuta na nivou Savjeta Evrope u vezi sa korišćenjem informacija korisnika/ca kroz algoritme i negativnog uticaja na kritičko razmišljanje i demokratiju⁵⁸. Izvještaji Evropske unije⁵⁹ o progresu Crne Gore primjećuju da su medijska scena i javni diskurs sve više polarizovani, a prisutan je i sve veći obim dezinformacija, koje takođe imaju za cilj pogoršanje etničkih tenzija, narušavanje izbornih procesa i smanjenje podrške stanovništva evroatlantskim integracijama. Takođe, potrebno je unaprijediti mehanizme za suzbijanje lažnih informacija, a posebno njihovog uticaja na mlade.

⁵⁴ Konsultacije u susret izradi UN analize za Crnu Goru (UN CCA)

⁵⁵ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

⁵⁶ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

⁵⁷ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

⁵⁸ Council of Europe on Artificial Intelligence (AI), podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/2VUUUqK>

⁵⁹ Evropski Parlament, izvještaj o napretku Crne Gore za 2019-20, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ysADhi>

'Mobilnost mladih' je termin koji se koristi za kretanje mladih ljudi, kako unutar zemalja, tako i izvan njih, u formalnom i neformalnom kontekstu učenja. Ovakav vid učenja je najviše zaživio u Evropi nakon Drugog svjetskog rata, kada su velike evropske zemlje pokrenule programe razmjene mladih - u cilju podsticanja pomirenja među građanima/kama država koje su učestvovala u ratu⁶⁰. Kasnije, programi mobilnosti su dobili nove dimenzije, najviše u smislu njegovanja i unapređenja ličnih i profesionalnih kompetencija, ali i mekih i interkulturalnih vještina, kroz podsticanje aktivnog građanstva⁶¹.

Mobilnost mladih može uključivati različite vidove aktivnosti preko: radnih kampova, volonterskih aktivnosti, univerzitetskih i omladinskih razmjena odnosno školskih razmjena, te individualnih programa mobilnosti poput stažiranja, te EYCA⁶² kartice i DiscoverEU⁶³ programa koji obezbjeđuju popuste, odnosno obezbjeđuju besplatna putovanja mladima. Organizatori programa mobilnosti za mlade iz Crne Gore učestvuju u različitim međunarodnim programima pružaju jednom broju mladih iz Crne Gore priliku za organizovanu individualnu/grupnu mobilnost. Kao značajno ograničenje i prepreku u crnogorskom kontekstu prepoznaju i nedovoljnu informisanost roditelja/staratelja/ki o korisnosti i vrijednosti mobilnosti mladih unutar i van Crne Gore.

U sektoru mladi, u EU programima za mlade Erasmus+ i Evropska inicijativa za solidarnost, Crna Gora ima status treće zemlje, te mladi iz Crne Gore imaju izuzetno ograničen pristup mogućnostima za mobilnost i učešće u međunarodnim razmjenama i međunarodnim omladinskim projektima. Regionalna kancelarija za saradnju mladih (RYCO)⁶⁴ pružila je institucionalni okvir za mobilnost mladih u regionu Zapadnog Balkana, pa tako mladi iz Crne Gore od 2017. godine imaju mogućnost da putuju u zemlje regiona i učestvuju u različitim programima omladinskih razmjena. Pored omladinskih, finansiraju se i razmjene za učenike/ce srednjih škola. Podaci o efektima mobilnosti mladih koji su učestvovali u RYCO razmjenama (2020-2021) govore u prilog tezi da mobilnost podspješuje usvajanje znanja i vještina (86%), te razumijevanje drugih perspektiva (81%).⁶⁵ Međutim, ne postoje precizne informacije o stepenu iskorištenosti mogućnosti za mobilnost mladih van Crne Gore, kao ni o efektima tih programa na mlade iz Crne Gore, posebno uzimajući u obzir izuzetno skroman udio realizovanih projekata u Crnoj Gori i broja mladih iz Crne Gore koji u regionalnim projektima učestvuju. Mobilnost mladih je značajno umanjena tokom pandemije COVID-19, iako su neki mladi ljudi uzeli učešće u digitalnim verzijama omladinskih razmjena. Efekti, odnosno dugoročni uticaj, online omladinskih razmjena nisu još uvijek poznati.

Kada je u pitanju dostupna statistika, Summer Work and Travel Program godišnje iskoristi oko 1200 mladih iz Crne Gore (informacija za period od 2017. do 2019. godine)⁶⁶. Oko 2.000 studenata/kinja, nastavnog i administrativnog osoblja u sklopu odlazne mobilnosti boravilo je na fakultetima u inostranstvu, u periodu od 2015. do 2019. godine, u okviru Erasmus programa⁶⁷. Pored ovoga, studenti i studentkinje u Crnoj Gori koriste i ostale dostupne programe razmjena, poput CEEPUS-a⁶⁸ ili UGRAD-a⁶⁹, a primjetan je i sve veći broj onih koji u inostranstvo odlaze na usavršavanje. Prema procjenama Organizacije crnogorskih studenata u inostranstvu, posljednjih godina je primjetan kontinuirani trend povećavnja odlaska mladih na studije u inostranstvu. Tako je tokom 2020. godine aktivno studiralo 1400 crnogorskih studenata/kinja u zemljama širom svijeta, ne računajući one u zemljama regiona. Kada su u pitanju zemlje regiona, OCSI procjenjuje da je aktivnih crnogorskih studenata/kinja u istima

⁶⁰ OFAJ / FGYO, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://www.fgyo.org/the-institution.html>

⁶¹ Learning Mobility in the Field of Youth, Council of Europe, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3Tbg9SI>

⁶² Podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://eyca.org/>

⁶³ Podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku https://youth.europa.eu/discovereu_en

⁶⁴ Regional Youth Cooperation Office, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku www.rycowb.org

⁶⁵ Regional Youth Cooperation Office, REL Library, podacima pristupljeno 1.2.2023. na linku https://www.rycowb.org/?page_id=13759

⁶⁶ Center for immigration studies: U.S. Department of State's statistics, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3RHnFD7>

⁶⁷ Novinski članak o studentskoj mobilnosti, Pobjeda, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3rHibOi>

⁶⁸ Podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://acro.ceu.edu/ceepus-mobility-grant>

⁶⁹ Podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://me.usembassy.gov/education-culture/education-exchange/global-ugrad/>

preko 2800 na godišnjem nivou⁷⁰. Međutim, nema jasne evidencije niti politike podrške vraćanju svršenih studenata/kinja u Crnu Goru.

Mobilnost mladih unutar Crne Gore je takođe relativno ograničena i bez adekvatnih statističkih podataka i pokazatelja trendova, osim u svrhe studiranja. Nešto više od petine mladih u Crnoj Gori uče, studiraju ili rade u gradu u kojem nijesu proveli djetinjstvo, i to najviše iz sjeverne regije (43.9%) dok je taj procenat mladih iz centralne regije 27.1%, a iz južne 29%.⁷¹ U Crnoj Gori ne postoje programi finansiranja internih razmjena mladih u okviru formalnog obrazovanja (npr. jug-sjever), pa iste zavise od donatorskog raspoloženja. Za takvu vrstu mobilnosti takođe ne postoje formalni programi saradnje ili podrške među školama. Kada su u pitanju ostali programi mobilnosti, srednjoškolci/ke i studenti/kinje redovno učestvuju u izletima i ekskurzijama koje organizuju sami/e i u školama, međutim, ne postoje javno dostupni podaci o sadržaju takvih programa i ishodima učenja. Izleti i ekskurzije su privremeno bile zaustavljene tokom pandemije COVID-19. U Crnoj Gori je prisutna i Evropska omladinska kartica (EYCA) koja ima za cilj pospešivanje interne i eksterne individualne mobilnosti među mladima, odnosno doprinos povećanju društvene kohezije među mladima. U martu 2023. godine, broj mladih korisnika/ca omladinske kartice je preko 21000, dok je ukupan broj izdatih kartica od 2018. godine preko 41 000 u Crnoj Gori. Prema podacima kojima raspolaže Program Evropske omladinske kartice (EYCA) u Crnoj Gori, do sada je registrovano 18422 korisnika i 23493 korisnice, odnosno 56% izdatih kartica je u rukama mladih žena.

Ključni problem, uzroci i mjere u oblasti podrške tranziciji mladih u odraslo doba

Kao ključni problem u ovoj oblasti prepoznat je **nedovoljno razvijen, održiv, kvalitetan i inkluzivan sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba.**

Kao UZROCI I POSLJEDICE ovog problema prepoznati su:

UZROCI	POSLJEDICE
<p>Ne postoje podaci ni procjene o benefitima preventivnih i razvojnih programa za mlade.</p> <p>Ne postoje standardi kvaliteta omladinskog rada koji bi se odnosio na sve subjekte koji ga realizuju (omladinske servise, NVO, ostale subjekte).</p> <p>Ne postoji praćenje kvaliteta sprovođenja omladinskog rada.</p> <p>Nije prepoznato zanimanje/profesija omladinski/a radnik/ca.</p> <p>Nedostaju kapaciteti za bavljenje omladinskim radom unutar sistema usluga i servisa za mlade.</p>	<p>Nedovoljno ulaganja u preventivne i razvojne programe za mlade i nedostatak pravovremene podrške mladima u ostvarenju njihovih potencijala i razvoju.</p> <p>Mladi ne ostvaruju pravo na kvalitetne usluge i programe i nijesu zadovoljni radom omladinskih servisa.</p>

⁷⁰ Procjena CSI, OCSI/OMSA, 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3EupFfi>

⁷¹ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

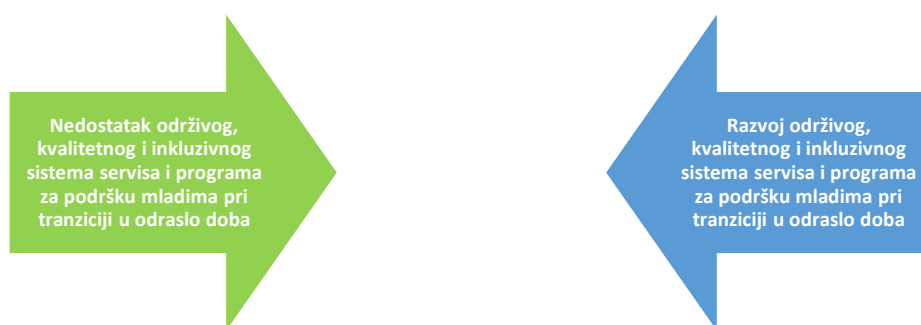
<p>Zakonsko rješenje koje reguliše rad omladinskih servisa sadrži manjkavosti koje se odnose na osnivanje i realizaciju programa u servisima.</p> <p>Rad omladinskih servisa nije standardizovan niti postoji sistem osiguranja kvaliteta njihovog rada.</p> <p>Različiti servisi za mlade nijesu dovoljno umreženi (omladinski servisi osnovanih od strane MSM, servisi osnovanih od strane JLS, NVO, škola, drugih ministarstava, CIPS, Savjetovaništa u domovima zdravlja, Centri za kulturu, centri za socijalni rad, itd.).</p> <p>Omladinski servisi nijesu dovoljno promovisani među mladima niti pristupačni svim mladima, posebno mladima sa invaliditetom.</p> <p>Omladinski servisi nijesu dostupni mladima u svim opštinama.</p> <p>Omladinski servisi najviše uključuju adolescente i adolescentkinje, dok su ostale uzrasne grupe manje uključene.</p>	<p>Mladi ne ostvaruju pravo na kvalitetne usluge i programe omladinskog rada i neformalnog obrazovanja.</p> <p>Mladi ne ostvaruju pravo na informacije o servisima za mlade i programima NFO za mlade, posebno oni iz marginalizovanih grupa.</p> <p>Mladima iz svih grupa i u svim mjestima nijesu dostupni servisi i programi za mlade.</p> <p>Mladi ne prepoznaju u dovoljnoj mjeri značaj i vrijednost omladinskog rada i neformalnog obrazovanja za sopstveni razvoj.</p>
<p>Značaj programa neformalnog obrazovanja za mlade nije prepoznat u dovoljnoj mjeri.</p> <p>Postojeći servisi i programi omladinskog rada i neformalnog obrazovanja za mlade su fargmentirani, nijesu održivi, kontinuirano dostupni svim mladima u svim opštinama (posebno sjevernim), mjestima i seoskim područjima.</p> <p>Programi neformalnog obrazovanja nijesu dovoljno raznovrsni i nijesu dovoljno fokusirani na praktična znanja i vještine i kompetencije za samostalan život.</p> <p>Programi neformalnog obrazovanja se nedovoljno promovišu i informacije o istima ne stižu do svih mladih. U školama, informacije o programima neformalnog obrazovanja nijesu dostupne svim mladima, odnosno, ne animiraju se svi mladi da se uključe u ove programe.</p> <p>Kvalitet programa neformalnog obrazovanja nije ujednačen, a sistem osiguranja kvaliteta ne postoji.</p> <p>Nije iskorištena mogućnost digitalizacije neformalnog obrazovanja.</p> <p>Neformalno obrazovanje u maloj mjeri uključuje mlade muškarce.</p>	<p>Mladi su nemotivisani da se uključe u rad servisa za mlade i programe NFO za mlade, posebno mladi u starijim uzrasnim grupama i mladi muškarci.</p> <p>Roditelji/staratelji/ke ne prepoznaju u dovoljnoj mjeri značaj i vrijednost omladinskog rada, neformalnog obrazovanja i mobilnosti mladih.</p> <p>Mladi nemaju povjerenje u učinkovitost i smislenost uključivanja u programe NFO jer smatraju da se napreduje najviše „preko veze”.</p>

<p>Roditelji/staratelji/ke nemaju dovoljno informacija o značaju i vrijednost omladinskog rada, neformalnog obrazovanja i mobilnosti mladih.</p>	
<p>Ne postoji ujednačen i svima dostupan sistem informisanja mladih o mogućnostima za njihov lični i društveni razvoj.</p> <p>Ne postoje standardi za kvalitetno informisanje mladih.</p> <p>Mladima nedostaju vještine pronalazjenja informacija u vezi sa prilikama i mogućnostima za ostvarenje svojih potencijala i uspješan prelazak u odraslo doba.</p> <p>Mladi ne znaju kako da prepoznaju nepouzdanu informaciju, lažne vijesti, dezinformacije.</p> <p>Mladi se uglavnom informišu putem društvenih mreža.</p> <p>Jezik koji institucije koriste u komuniciranju i informisanju mladih nije blizak i razumljiv mladima.</p>	<p>Mladi nemaju pristup informacijama od značaja za njihov lični i društveni razvoj.</p> <p>Kritičko razmišljanje i demokratski potencijal mladih su ugroženi negativnim uticajem dezinformacija, polarizujućih narativa i komercijalnih sadržaja.</p> <p>Mladi ne razumiju u potpunosti informacije koje se objavljuju.</p> <p>Povjerenje mladih u informacije i institucije koje ih pružaju, kao i zaštita podataka na internetu, su na nezadovoljavajućem nivou.</p>
<p>Mobilnost mladih unutar Crne Gore je ograničena - ne postoje mehanizmi finansiranja i organizovanja razmjena mladih unutar zemlje kroz obrazovni sistem.</p>	<p>Mobilnost mladih ne ostvaruje svoj puni potencijal za unapređenje društvene kohezije.</p> <p>Mladi nemaju podršku roditelja/staratelja/ki kada je u pitanju mobilnost.</p>

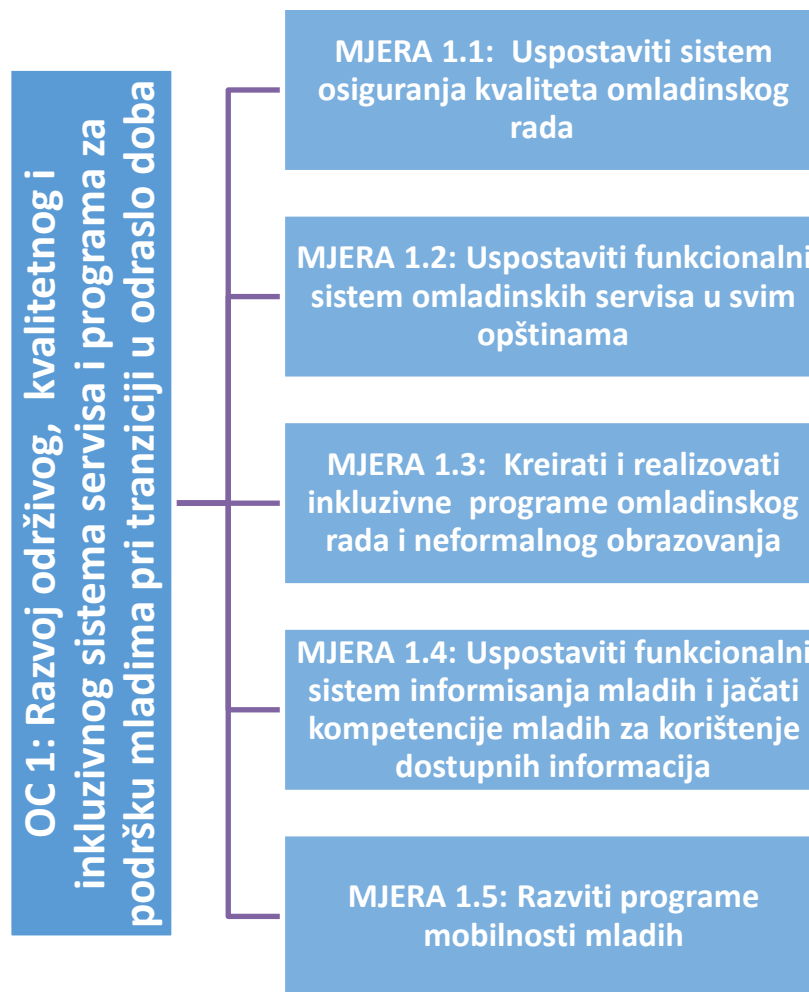
<p>Neinformisanost roditelja/staratelja/ki o korisnosti i vrijednosti mobilnosti mladih.</p> <p>Ne postoji dovoljno podataka o iskorištenosti i benefitima dostupnih programa mobilnosti mladih.</p>	
--	--

Na ključni problem prepoznat u ovoj oblasti se odgovara Operativnim ciljem 1:

OC1: Razvoj održivog i kvalitetnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba

Kako bi se realizovao ovaj operativni cilj, na osnovu identifikovanih uzroka problema, definisane su sledeće mjere:

MJERA 1.1: Uspostaviti sistem osiguranja kvaliteta omladinskog rada

Opis mjere: Kako bi se osigurao kvalitet servisa i programa omladinskog rada i neformalnog obrazovanja koje nude javne institucije, lokalne samouprave, nevladine organizacije i drugi akteri, neophodno je uspostaviti podržavajući sistem osiguranja kvaliteta ovih aktivnosti. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, kreirati standarde ili smjernice kvaliteta što se tiče infrastrukturnih uslova, programa, zaštite i bezbjednosti mladih, kapaciteta stručnih radnika/ca (omladinskih radnika/ca, aktivista/kinja, osoblja koje upravlja javnim servisima za mlade), i voditi računa o principima ravnopravnosti, inkluzivnosti i uvažavanja potreba mladih muškaraca i žena, uključujući i mlade sa manje mogućnosti.

Ovi standardi ni u kom slučaju ne smiju biti kreirani sa restriktivnom namjerom, već kao podržavajući okvir koji omogućava jačanje kapaciteta i unapređenje kvaliteta programa namijenjenih mladima. Nakon kreiranja smjernica kvaliteta, neophodno je jačati kapacitete svih aktera u ovoj oblasti za njihovu primjenu. Između ostalog, neophodno je realizovati postojeće licencirane programe obuke omladinskih aktivista/kinja, ali i kreirati nove programe obuke, kao što je standard zanimanja i program obuke za omladinskog/u radnika/cu. Standard zanimanja, kao i program obuke, treba da budu zasnovani na principima omladinskog rada, u skladu sa Preporukom o omladinskom radu CM/Rec(2017)4 Komiteta ministara zemalja članica Savjeta Evrope⁷², koji naglašavaju dobrovoljno i

⁷² Recommendation CM/Rec(2017)4 of the Committee of Ministers to member States on youth work, podacima pristupljeno 29.5.2023. na linku https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680717e78

aktivno učešće mladih, ravnopravnost u pristupačnosti aktivnostima omladinskog rada, otvorenost i fleksibilnost programa omladinskog rada, te da omladinski rad treba biti zasnovan na pravima, inkluzivan, fokusiran na mlade muškarce i žene, njihove potrebe, vještine i mogućnosti.

Novim zakonskim rješenjima je neophodno omogućiti prepoznavanje omladinskog rada i obezbjeđivanje adekvatne podrške njegovom ravnomjernom razvoju u Crnoj Gori, kao i omogućiti uslove za razvoj kvaliteta omladinskog rada i neformalnog obrazovanja mladih.

Ove aktivnosti se odnose na sve servise, institucije, organizacije koje realizuju programe rada sa mladima van sistema formalnog obrazovanja, kao što su omladinski servisi Ministarstva sporta i mladih, omladinski klubovi, NVO, javni servisi na lokalnom i državnom nivou.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete

Partneri: NVO, ostale institucije

MJERA 1.2: Uspostaviti funkcionalni sistem omladinskih servisa u svim opštinama

Opis mjere: Kako bi se obezbijedio kvalitetan i kontinuiran rad omladinskih servisa u svim opštinama, njihova saradnja sa drugim uslugama i servisima za mlade, i na najadekvatniji način odgovorilo na specifične potrebe mladih, potrebno je uspostaviti funkcionalni sistem omladinskih servisa široko zasnovan na principima kvaliteta, dostupnosti, saradnje, učešća mladih, ravnopravnosti, raznolikosti, inkluzivnosti uz uvažavanje različitih potreba mladih muškaraca i žena. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, novim zakonskim rješenjima definisati osnivanje, održivo finansiranje, minimum standarda kvaliteta, upravljanje i realizaciju programa u servisima za mlade, sa ciljem objedinjavanja i ukрупnjavanja sistema usluga za mlade bez obzira na model osnivanja. Zato je od izuzetnog značaja i razvoj standarda kvaliteta rada i etičkog kodeksa omladinskih servisa, te organizacija relevantnih obuka za sticanje licence omladinskog/e aktiviste/kinje, te za administratore/ke omladinskih servisa.

Omladinski servisi treba da postoje u svim opštinama i treba sprovoditi programe omladinskog rada, neformalnog obrazovanja i informisanja mladih, u skladu sa potrebama svih mladih, uvažavajući principe rodne ravnopravnosti i inkluzivnosti i po usvojenim standardima. Dodatno, potrebno je izraditi komunikacionu strategiju za omladinske servise i jasno komunicirati ka mladima, ali i roditeljima, te drugim akterima na lokalnom i državnom nivou, svrhu, funkcije i sadržaj omladinskih servisa. Potrebno je dodatno umrežavanje omladinskih servisa sa drugim servisima u lokalnoj zajednici sa ciljem kreiranja zajedničkih, cjelovitih usluga za mlade, te osnivanje omladinskih servisa u sklopu univerzitetskih jedinica i u studentskim domovima, kao i formiranje mobilnih servisa za mlade „omladinski rad na točkovima“, kako bi se omladinski servisi približili svim mladima.

Omladinski servisi po prirodi svog funkcionisanja uključuju mlade u kreiranje programa, a potrebno je učiniti dodatne napore da se osnaže i uključe mladi sa manje mogućnosti, naročito mladi iz socijalno ugroženih porodica.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

MJERA 1.3: Kreirati i realizovati inkluzivne programe omladinskog rada i neformalnog obrazovanja

Opis mjere: Kako bi se obezbijedila dostupnost kvalitetnog neformalnog obrazovanja (NFO) mladima širom Crne Gore i povećalo zadovoljstvo mladih učešćem u raznovrsnim programima, potrebno je kreirati i realizovati inkluzivne programe omladinskog rada i neformalnog obrazovanja. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, novim zakonskim rješenjima prepoznati omladinski rad, te omogućiti njegov ravnomjerni razvoj. Od izuzetnog je značaja osmisliti i realizovati sveobuhvatne i diverzifikovane programe omladinskog rada i neformalnog obrazovanja mladih, po mjeri mladih, u svim opštinama.

Pored redovne realizacije programa omladinskog rada i neformalnog obrazovanja u omladinskim servisima u svim opštinama (u skladu sa mjerama 1.1 i 1.2), potrebno je i organizovanje redovnog konkursa za realizaciju aktivnosti NFO u udaljenim i ruralnom oblastima u saradnji sa nevladinim organizacijama (dio aktivnosti 1.5.2.3), te povezivanje nastavnog kadra i NVO za planiranje otvorenog kurikulumu u školama u saradnji sa NVO. Takođe, potrebno je kontinuirano informisati mlade i njihove roditelje o važnostima neformalnog obrazovanja, kao i motivisati provajdere neformalnog obrazovanja za licenciranje programa NFO. Neophodan je i razvoj mehanizma priznavanja i verifikacije neformalnog obrazovanja kroz EUROPASS-a, kao i razvoj instrumenata za prepoznavanje i vrednovanje NFO (npr. YouthPass).

U skladu sa procenjenim potrebama, moguće je digitalizovati određene programe neformalnog obrazovanja, te realizovati i aktivnosti izgradnje kapaciteta omladinskih servisa za pružanje kvalitetnih i diverzifikovanih programa omladinskog rada i neformalnog obrazovanja, uključujući i u saradnji sa drugim subjektima i u smislu digitalizacije programa NFO.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

MJERA 1.4: Uspostaviti funkcionalni sistem informisanja mladih i jačati kompetencije mladih za korištenje dostupnih informacija

Opis mjere: Kako bi mladi bili informisani i digitalno i medijski pismeni, potrebno je uspostaviti funkcionalni sistem informisanja mladih, koji im je lako dostupan i na lokalnom i na državnom nivou. Informisanje mladih i jačanje kompetencija mladih za korištenje dostupnih informacija je potrebno inkorporirati kao sastavni dio sistema omladinskih servisa (mjera 1.2). Zato je od izuzetnog značaja definisati standarde za kvalitetno informisanje mladih, te organizovati obuke za pružaoce informacija mladima. S tim u vezi, neophodno je i izraditi sveobuhvatni vodič za mlade za pristup informacijama i servisima podrške za mlade.

Informisanje mladih koje se odvija kroz redovni program omladinskih servisa (mjera 1.2), treba nadopuniti uspostavljanjem (digitalnih) info tačaka za mlade u obrazovnim institucijama, te na drugim lokacijama koje će omogućiti lakši pristup relevantnim informacijama svim mladima, posebno onima koji su na marginama. U omladinskim servisima se pored informisanja trebaju odvijati i aktivnosti za jačanje kapaciteta mladih za informacijsku pismenost. Takođe, neophodno je organizovati i redovni konkurs za realizaciju aktivnosti za unapređenje medijske pismenosti kod mladih u saradnji sa nevladinim organizacijama (dio aktivnosti 1.5.2.3)

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo prosvjete

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave, obrazovne ustanove, ustanove kulture

MJERA 1.5: Razviti programe mobilnosti mladih unutar i van Crne Gore

Opis mjere: Kako bi se obezbijedila podrška razvoju unutrašnje kohezivnosti, te podrška razvoju regionalne saradnje i evropskim integracijama, potrebno je razviti programe individualne i grupne mobilnosti mladih unutar i van Crne Gore i povećati broj mladih ljudi koji koriste te mehanizme. Kako bi se to postiglo, neophodno je razviti adekvatnije programe za mobilnost mladih unutar Crne Gore (u saradnji sa sektorima prosvjete i kulture), odnosno unaprijediti organizovanje obrazovnih interkulturalnih, sportskih, kulturnih razmjena mladih iz tri regije. Takođe, potrebno je unaprijediti informisanje mladih i roditelja o postojećim programima mobilnosti (Regionalna kancelarija za saradnju mladih, Erasmus+, EYCA kartica) i o korisnosti tih programa i prilika za mlade, i to, prije svega u okviru programa omladinskih servisa (mjere 1.2 i 1.4).

Mobilnost mladih je potrebno u kontinuitetu pratiti, kako bi se utvrdili trendovi i osmišljavale relevantnije aktivnosti. Tako je potrebno kreirati mehanizme za praćenje broja mladih koji koriste programe mobilnosti i utvrditi efekte korišćenja programa mobilnosti, te razviti instrument za evidenciju i podršku mladima koji uče u inostranstvu, radi reintegracije na tržište rada, obrazovni proces i druge procese po povratku u Crnu Goru. U skladu sa identifikovanim potrebama, moguće je i organizovanje redovnog konkursa za programe interkulturalnog učenja i mobilnosti mladih (partnerske projekte iz različitih regija/gradova/govornih područja) unutar Crne Gore (dio aktivnosti 1.5.2.3)

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo kulture

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

Očekivani rezultati i indikatori učinka

Očekivani efekti, odnosno **rezultati** realizacije navedenog cilja i mjera su:

- 1) Unaprijeđen je kvalitet omladinskog rada i podrške mladima pri tranziciji u odraslo doba.
- 2) Omladinski rad sprovode motivisani omladinski/e radnici/ce, koji stiču potrebne kompetencije za omladinski rad i imaju mogućnost za karijerni razvoj.
- 3) Obezbijeđeni su kvalitet i kontinuitet rada omladinskih servisa u svim opštinama.
- 4) Kvalitetni i održivi programi neformalnog obrazovanja su dostupni svim mladim ljudima širom Crne Gore.
- 5) Mladi ljudi su motivisani da koriste usluge omladinskih servisa i programi su kreirani u skladu sa potrebama mladih.
- 6) Mladi učestvuju u raznovrsnim programima neformalnog obrazovanja i zadovoljniji su ponudom i kvalitetom, te mogućnostima koje im se nude.
- 7) Mladi, roditelji, institucije, nastavnici/e, mediji, poslodavci, i dr. prepoznaju značaj neformalnog obrazovanja.
- 8) Mladima su lako dostupne informacije, podrška i usluge kroz umrežene omladinske servise, po sistemu "one-stop-shop", kako u samim servisima, tako i na internetu.
- 9) Mladi uspješno pronalaze željene, validne i provjerene informacije.
- 10) Mladi su digitalno i medijski pismeni.

U tabeli su predstavljani indikatori učinka za operativni cilj 1: Razvoj održivog, kvalitetnog i inkluzivnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba

Indikator učinka	Početna vrijednost za 2023. godinu	Srednja vrijednost za 2025. godinu	Ciljna vrijednost za 2027. godinu
<p>Broj otvorenih i funkcionalnih omladinskih servisa u jedinicama lokalne samouprave</p> <p><i>Izvor podataka: Izvještaj o radu Ministarstva mladih i sporta</i></p>	<p>Omladinski servisi su otvoreni i funkcionalni u 11 opština. 3 OS-a će biti otvorena do kraja 2023. godine.</p>	<p>Omladinski servisi otvoreni i funkcionalni u 19 opština u Crnoj Gori</p>	<p>Omladinski servisi su otvoreni i funkcionalni u 25 opština u Crnoj Gori</p>
<p><i>Broj omladinskih administratora/ki</i></p>	<p>Trenutni broj omladinskih administratora/ki je 13</p>	<p>Povećanje broja omladinskih administratora/ki na 20</p> <p>Omladinski administratori/ke posjeduju znanja i vještine iz oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti</p>	<p>Povećanje broja omladinskih administratora/ki na 27</p> <p>Omladinski administratori/ke posjeduju znanja i vještine iz oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti</p>
<p><i>Razvoj funkcionalnog mehanizma za finansiranje omladinskih servisa</i></p>	<p>Trenutno ne postoji razvijen i funkcionalan mehanizam za finansiranje omladinskih servisa</p>	<p>Zakonom o mladima je propisan jasan mehanizam za finansiranje omladinskih servisa</p>	<p>Mehanizam je razvijen i primjenjuje se za finansiranje svih omladinskih servisa na teritoriji u Crnoj Gori</p>
<p><i>Broj organizovanih događaja za mlade u okviru omladinskih servisa</i></p>	<p>Trenutni broj organizovanih događaja je 150</p>	<p>Povećanje broja organizovanih događaja za mlade u okviru omladinskih servisa na 270 (omladinski servisi će na godišnjem nivou organizovati</p>	<p>Povećanje broja organizovanih događaja za mlade u okviru omladinskih servisa na 500</p>

<p><i>Broj mladih žena i muškaraca koji aktivno učestvuju u aktivnostima/događajima koje organizuju omladinski servisi</i></p>	<p>Trenutni broj mladih 1900</p>	<p>minimum 20% događaja koji doprinose unapređenju rodne ravnopravnosti)</p> <p>Povećan broj mladih na 3600 i utvrđena metodologija praćenja rodno segregiranih podataka o broju korisnika/ca OS</p>	<p>(omladinski servisi će na godišnjem nivou organizovati minimum 30% događaja koji doprinose unapređenju rodne ravnopravnosti)</p> <p>Povećan broj mladih na 5000, metodologija praćenja rodno segregiranih podataka o broju korisnika/ca OS se uspješno primjenjuje i koristi za ravnomjerno uključivanje mladih djevojaka i muškaraca i kreiranje rodno senzitivnih programa u OS</p>
<p>Kvalitetni i održivi programi neformalnog obrazovanja (NFO) su dostupni svim mladim ljudima širom Crne Gore</p> <p><i>Izvor podatka: Izvještaj o radu Ministarstva prosvjete</i></p>	<p>Programne NFO trenutno sprovode primarno nevladine organizacije (NVO)</p>	<p>Programne NFO sprovode NVO i omladinski servisi u minimum 16 opština u Crnoj Gori (utvrđena metodologija praćenja rodno segregiranih podataka o broju mladih koji pohađaju programe NFO)</p>	<p>Programne NFO sprovode NVO organizacije i omladinski servisi u 25 opština u Crnoj Gori (metodologija praćenja rodno segregiranih podataka o broju korisnika/ca OS se uspješno primjenjuje i koristi za ravnomjerno uključivanje mladih djevojaka i muškaraca i kreiranje rodno senzitivnih programa NFO)</p>

<p>Uspostavljen funkcionalan sistem informisanja mladih u Crnoj Gori</p> <p><i>Izvor podatka: Izvještaj o radu Ministarstva mladih i sporta</i></p>	<p>Informisanje mladih je trenutno zasnovano na projektnim aktivnostima sprovedenim od strane NVO</p>	<p>Definisan sistem informisanja mladih koji će objediniti sve izvore informisanja u Crnoj Gori.</p>	<p>Kvalitetan i funkcionalan sistem informisanja dostupan mladima na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore.</p>
<p>Razvoj novih programa internih razmjena mladih u okviru formalnog obrazovanja u Crnoj Gori</p> <p><i>Izvor podatka: Izvještaj o radu Ministarstva prosvjete</i></p>	<p>Ne postoje programi internih razmjena mladih u okviru formalnog obrazovanja u Crnoj Gori</p>	<p>Razvijeni su i definisani programi saradnje između institucija formalnog obrazovanja u cilju jačanja interne razmjene mladih u Crnoj Gori</p>	<p>Primjena programa interne razmjene mladih je uticala na povećanje interne mobilnosti mladih u Crnoj Gori</p>

Analiza stanja

Evropska povelja o učešću mladih u lokalnom i regionalnom životu definiše aktivno učešće kao pravo mladih da učestvuju u životu društva, a obavezu društva (različitih subjekata) da obezbijede prostor, sredstva, prilike i podršku mladima za aktivno učešće u donošenju i uticaju na odluke).

U Crnoj Gori, generalno učešćem građana/ki, uključujući i mladih, u kreiranju javnih politika bavi se Ministarstvo javne uprave. Nacionalni akcioni plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Crnoj Gori za 2023 – 2024 postavlja operativni cilj “*Bolje informisanje i edukacija javnosti o mogućnostima učešća u kreiranju javnih politika*” (OC3), i dodatno želi “*Podstaci učešće mladih u sprovođenju zelenih politika*” (OC4). Takođe, u Nacionalnoj Strategiji održivog razvoja do 2030. predviđa se mjera 2.1.7 “*Podržati artikulaciju interesa građana kroz djelovanje nevladinih organizacija i neformalnih grupa*” te više aktivnosti koje targetiraju mlade i njihovo učešće u procesima donošenja javnih politika na državnom i lokalnom nivou. Dodatno, učešćem posebno marginalizovanih grupa građana i građanki bavi se i Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, i to kroz Nacionalnu strategiju rodne ravnopravnosti 2021-2025, te Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027 i Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. Ipak, obrazovni program u nadležnosti Ministarstva prosvjete, ne odgovara adekvatno na iskazane strateške pravce. Naime, razvoj participativne kulture u školama kroz programe građanskog obrazovanja sveden je na izborni predmet i to tek u srednjoj školi, što je po uporednim procjenama prekasno i premalo da bi se razvila kultura učešća i aktivizma.

Učešće mladih se prvobitno ogleda kroz **udruživanje u omladinske organizacije** koje su ključni akteri u kreiranju, sprovođenju, nadgledanju i evaluaciji omladinskih politika. Omladinske organizacije, kao specifičan način organizovanja mladih, nijesu prepoznate crnogorskim zakonodavstvom, što umnogome ograničava omladinsko udruživanje jer ih ne izdvaja i ne definiše kao poseban model formalnog organizovanja mladih. Tačnih podataka o broju omladinskih organizacija nema, jer takvu evidenciju ne vodi nadležni organ za registraciju nevladinih organizacija, niti bilo koji drugi organ. Uopšteno gledano, može se cijeniti da omladinske organizacije nijesu prepoznate u zadovoljavajućoj mjeri, teško ostvaruju održivost i autonomiju, rjeđe dobijaju finansijsku i drugu podršku za inicijative, i teže se povezuju sa organizacijama iz drugih društvenih oblasti. Ipak, tokom važenja prethodne Strategije, ostvareni su određeni pomaci u ovoj oblasti, pa je tokom 2020. osnovana Mreža za mlade Crne Gore, koja je trenutno prepoznata kao jedini reprezentativni krovni savez organizacija mladih (RKSOM), organizacija koje rade sa mladima i za mlade, te saveza i unija mladih iz Crne Gore. Ipak, postoji prostor za strukturnu podršku za funkcionisanje i obavljanje svoje osnovne svrhe, odnosno dalje prepoznavanje Krovne organizacije kao ključnog partnera državnoj upravi i spona sa mladima.⁷³ Sa druge strane, postoji i značajan broj neformalnih grupa mladih i inicijativa mladih, koje se posmatraju kao aktivni činoci omladinskog sektora. Podrška, kako tehnička, tako programska i finansijska, za njih skoro u potpunosti izostaje, osim kroz *ad-hoc* programe određenih nevladinih organizacija i fondacija.

⁷³ Izvještaj sa konsultacija o prioritetima u oblasti omladinske politike, 2022, podacima pristupljeno 3.5.2023. na linku www.gov.me/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

Korisno bi bilo da imamo i neki digitalni vid učešća. Ali ako će stvarno neko da čuje to, i ako će neko da djeluje po tome što mi digitalno odlučimo. Ako nema prave reakcije, onda neka i ne prave tako nešto.

Učesnica fokus grupe

Istraživanje⁷⁴ pokazuje da je samo 12.9% mladih nekada organizovalo nešto za druge (mlade), i dominantno adolescenti/kinje su najaktivniji/e, kao članovi/ice omladinskih klubova i organizacija (17.1% mladih od 15-17 godina je dio neke organizacije). Takođe, vrlo je važan nalaz istog istraživanja koji govori da nakon što završe srednju školu, mladi naglo prestaju da budu aktivni. Naime,

trenutno je samo 8.4% mladih od 18-24 godine član/ica omladinskog kluba ili organizacije, dok je to samo 5.1% starosne grupe od 25 do 30. Nagli pad aktivizma se vidi i u procentu onih koji su bili uključeni ali više nijesu, kojih je jedna četvrtina u ovim uzrasnim grupama. Gotovo polovina mladih kaže da je u potpunosti ili uglavnom zainteresovano da **učestvuje u odlučivanjima o društvenim pitanjima**. Međutim, uglavnom ne prepoznaju da neko njihovo mišljenje i iskustva uzima u razmatranja, i često se osjećaju obeshrabreni od učešća na lokalnom i nacionalnom nivou, naročito kroz tradicionalne modele učešća građana/ki u društvenom životu. Mladi često nijesu uključeni u razvoj različitih sektorskih strategija, kao ni u važnije političke procese - poput EU integracija, iako brojčano čine značajno veliku grupu stanovništva. Mladi izražavaju jako **nizak nivo povjerenja u institucije** sistema – najviše povjerenja imaju u vjerske organizacije (22,6%). Državne institucije u koje mladi imaju donekle povjerenja su one u oblasti obrazovanja i zdravstva (obrazovanje sa 16,4% i zdravstveni sistem sa 12.5%), dok su Vlada, Skupština, sudstvo i tužilaštvo su na dnu ljestvice, sa svega 1% ili manje. Odgovori su dodatno disagregirani po generacijama, i samo je u najmlađoj generaciji, među adolescentima/kinjama, najviše povjerenje u sistem obrazovanja. U drugim kategorijama vjerske organizacije su institucija koja bilježi ubjedljivo najveće stepene povjerenja mladih.⁷⁵

Istraživanje⁷⁶ pokazuje da institucije uglavnom doživljavaju mlade ljude kao pasivne, nezainteresovane za aktivnosti organizovane za njih, nespemne da se uključe. S druge strane, mladi navode da nemaju dovoljno informacija o mogućnostima da učestvuju u aktivnostima i procesima donošenja

Mladi su potpuno pasivni. Ja mislim da nas je ova politička situacija toliko „ubila“, da niko nema želju da se bori za nešto.

Učesnik fokus grupe

odluka. Takođe, nemaju mogućnost da se uključe u osmišljavanje kulturnih i drugih aktivnosti i programa koje se za njih organizuju pa su isti uglavnom neprilagođeni njihovim potrebama ili interesovanjima. Takođe, interesantno je da je podrška koju dobijaju i prepoznaju ona pružena uglavnom od strane pojedinaca, a ne institucija.

Tek jedna od četiri mlade osobe je generalno zadovoljna stanjem demokratije, a svaka šesta mlada osoba je veoma nezadovoljna. Nešto više od pola mladih smatra da je stanje demokratije tokom pandemije oslabilo. Gotovo dvije trećine mladih nije zainteresovano za politiku uopšte, bez obzira na faktore kao što su pol, društveni kapital porodice (obrazovanost roditelja), obrazovni nivo mladosti i godine; tek polovina redovno glasa, i uglavnom imaju pesimističnu sliku o društvu u kojem žive i o svojim vršnjacima/kinjama, koje opisuju kao nezainteresovane i nedovoljno motivisane, ali to smatraju

⁷⁴ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027“, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

⁷⁵ Ibid

⁷⁶ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, <https://bit.ly/3CHzsNu>

„greškom“ cijele sredine i posljedicom malog broja prilika koje se otvaraju za mlade.⁷⁷ Mladi u Crnoj Gori (16-28 godina) su manje uključeni u politiku od svojih starijih sugrađana/ki (55+ godina starosti). Rjeđe od starije populacije prate političke afere (28,6% naspram 53,0%) i razumiju najvažnija politička pitanja u društvu (41,6% prema 60,0%).⁷⁸ Samo 8,4% ispitanika/ca smatra da se nacionalne politike adekvatno bave pitanjima od interesa za mlade. 57,1% tvrdi da u Crnoj Gori nema političara kojima vjeruju, dok 48,6% mladih smatra da im se političari ne obraćaju.⁷⁹ U jednoj od studija o mladima u Crnoj Gori, dio sagovornica sa fokus grupa naglašava da su primijetile određene promjene u društvu, te da se sve više mladih ljudi, uključujući i mlade žene, aktivira. Sagovornice napominju da žene često djeluju i iz „sjenke“ kako kažu, odnosno da se ne eksponiraju toliko javno, ali da doprinose određenim promjenama, posebno kroz NVO sektor. Dalje, navode da je mladim ženama potrebno dati više prostora u partijama, da im se omogući da se više eksponiraju i da osjete da se njihov glas čuje, te da su i one same dio procesa. Takođe, objašnjavaju i da bi to potencijalno motivisalo druge mlade žene da se aktiviraju vođene primjerom uspješnih žena na javnoj sceni.⁸⁰ Očekivano, žene su češće među onima koji vjeruju da bi fokus trebalo da bude poboljšanje položaja žena u društvu.⁸¹

Sa radionice radne grupe za izradu strategije za mlade – sesija posvećena razgovoru radne grupe sa mladima, septembar 2022. godine

⁷⁷ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>

⁷⁸ Istraživanje o stavovima i percpcijama mladih ka politici u Crnoj Gori, Vestminsterska fondacija za demokratiju, 2019, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CCOC5J>

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Vestminsterska fondacija za demokratiju i DeFacto Consultancy (2021), Ženski politički aktivizam u Crnoj Gori: Istraživanje javnog mnjenja, podacima pristupljeno 29.5.2023. na linku <https://www.wfd.org/sites/default/files/2022-02/WFD-brosura-mne.pdf>.

⁸¹ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230, str. 42>.

Na lokalnom nivou, mladi u većini opština nisu upoznati sa zakonodavnim i strateškim okvirom koji se odnosi prvenstveno na njih, niti poznaju mehanizme koji su im na raspolaganju za **učešće u donošenju odluka**. Iskustvo mladih sa učešćem u takvim aktivnostima je uglavnom negativno, odnosno uključenost je formalna i obično ne

rezultira usvajanjem predloga mladih. Takođe, identifikovana je nedovoljna informisanost i donekle nezainteresovanost mladih za učešćem.⁸² Iako je 49,7% mladih zainteresovano da se uključi u odlučivanje o društvenim pitanjima, njih 50,3% nije zainteresovano. Mladi u Crnoj Gori svoj aktivizam najviše iskazuju kroz potpisivanje peticija (29.7%) ili učestvovanje u mirnim protestima (25.3%).⁸³ Manjak građanske i medijske pismenosti među mladima negativno utiče na ostvarivanje građanskih i socijalnih prava u punom kapacitetu. Pojam „prava mladih“ skoro da nije ni razvijen u Crnoj Gori, iako na evropskom nivou postoji snažan pokret koji zagovara prepoznavanje specifičnosti prava mladih ljudi. Neostvarivanje prava takođe utiče i na percepciju o važnosti demokratije. Mladi preporučuju digitalizovanje učešća u politički život, za šta vjeruju da bi ih motivisalo na dodatnu participaciju. Ipak, primjećuju da je potrebno da digitalno učešće bude uvaženo i prepoznato, a da se ne svodi samo na aktivnost na društvenim mrežama, već da ima konkretne posljedice u političkom životu. Zabrinjavajuće je da u Crnoj Gori čak polovina mladih smatra da je veoma dobro ili dobro imati vojnu vlast u državi, a više od trećine njih smatra da je veoma dobro ili dobro imati moćnog vođu koji ne mora da se bavi parlamentom i izborima - što jasno ukazuje da skoro jedna trećina mladih ima autoritarne tendencije. Ta dva stava pokazuju s jedne strane jasne autoritarne tendencije, a sa druge nedovoljnu informisanost o ovakvim vidovima vladavine, ili životu u zemljama koje imaju ovakav politički sistem. Da je nedostatak informacija i obrazovanja vjerovatniji dominantni uzrok ovakvih stavova, potvrđuje i to što se čak 70.3% ispitanika/ca donekle ili u potpunosti slaže da je demokratija bolja od svih drugih oblika upravljanja, što jasno ukazuje da skoro jedna trećina mladih ima autoritarne tendencije. Gotovo 70% mladih, pak, vjeruje da je veoma dobro ili dobro imati demokratiju kao politički sistem. Indeks demokratske političke kulture mladih u Crnoj Gori pokazuje da su mladi sa tendencijama ka demokraciji u većini, ali važno je primijetiti da je čak svaki/a četvrti/a ispitanik/ca, odnosno svaka četvrta mlada osoba u Crnoj Gori, sudeći po ovom indeksu, autokrata/kinja. I ovaj podatak pokazuje potrebu za dodatnim obrazovanjem i usvajanjem demokratskih vrijednosti. Sistem obrazovanja je neizostavni stub u procesu demokratske emancipacije mladih. Predmeti koji bi mogli da budu veoma korisni u tom procesu nailaze na odobravanje među ispitanicima/ama, i veliki je broj mladih koji smatraju da su građansko obrazovanje i medijska pismenost potrebni predmeti u školama.⁸⁴

Mladi volontiraju u malom broju, sporadično, što utiče na nedovoljno razvijene vrijednosti poput empatije, solidarnosti, saradnje i brige za opšte dobro. Nacionalna legislativa nepovoljno utiče na afirmaciju volonterizma među mladima. Ona prepoznaje volonterizam u vidu besplatnog rada, a ne kao mogućnost doprinosa razvoju društva, i nameće finansijske obaveze organizatorima volonterskog rada. Trenutna zakonska rješenja u ovoj oblasti direktno obeshrabuju mnoge aktere u omladinskom sektoru da organizuju akcije i projekte volontiranja, okupljaju volontere/ke, doprinose razvoju zajednica kroz volonterski angažman i sl., što u konačnom negativno utiče i na razvoj vrijednosnog

Znate ono gdje piše da svaka izborna lista treba da ima 30% žena. E tako treba uvesti i za mlade. Ili makar da mora da ih ima 20% na listama, minimum.

Učesnica fokus grupe

⁸² Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

⁸³ Ibid

⁸⁴ Istraživanje o stavovima i percepcijama mladih ka politici u Crnoj Gori, Vestminsterska fondacija za demokratiju, 2019, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CCOCSJ>

sistema među mladima. Najnovija statistika ukazuje da samo 3.9% mladih trenutno volontira, dok 68% mladih nikad nije volontiralo.⁸⁵ Imajući u vidu globalne trendove koji takođe utiču i na Crnu Goru, iako mali broj njih, sve više mladih se uključuje u takozvane alternativne oblike učešća, koji između ostalih uključuju volontiranje u zajednici, onlajn aktivizam ili omladinske društvene pokrete kao što je pokret klimatskog aktivizma. Relativno ograničene mogućnosti za volontiranje mladima u Crnoj Gori i iz Crne Gore su jedan od uzroka. Sa velikom zabrinutošću, ipak, treba uzeti u obzir činjenicu da značajan broj mladih dijeli pesimističku sliku o društvu i ne prepoznaje načine za promjene. Dodatno, mladi su skoro krajnje nezainteresovani za politička dešavanja u EU i tek svaka deveta mlada osoba ima potpuno povjerenje, dok svaka četvrta ima potpuno nepovjerenje u Evropsku uniju⁸⁶.

Znam dosta mladih, uključujući i mene, koji su pokretali razne inicijative, da pokušamo nešto da pokrenemo, ali naiđemo na zatvorena vrata. Zašto bismo onda radili nešto, kad to nema efekta. Moraju stariji, koji se sada pitaju, početi da slušaju nas mlade.

Učesnica fokus grupe

Kao posljedica, mladi su obeshrabreni od učešća i doprinosa razvoju društva, usljed manjka podrške relevantnih institucija. **Inicijative mladih** nisu dovoljno ohrabrene i podržane, pa se i rijetko pojavljuju. Dodatno, stavovi mladih nijesu vidljivi niti prepoznati u raznim domenima javnih politika gdje bi bilo važno da budu zastupljeni i konsultovani. Manji broj njih je uključen u politiku, kao i u predpristupne pregovore o članstvu Crne Gore u Evropskoj uniji. Nedovoljno poznaju građanska prava i nemaju razvijene

kapacitete za učešće u demokratskom životu. Ipak, različiti programi razvoja liderskih vještina, koji su sprovedeni prethodnih godina, su se pokazali kao dobri modeli prakse i podrške razvoju liderskih vještina i digitalnih kompetencija mladih koje im omogućavaju da budu uključeni u živote svojih zajednica.

Ključni problemi, uzroci i mjere u oblasti unapređenja učešća mladih

Kao ključni problem u ovoj oblasti prepoznato je to da **mladi nemaju uslove da ostvare svoj puni potencijal kao aktivni građani i aktivne građanke i doprinesu razvoju društva.**

Kao UZROCI I POSLJEDICE ovog problema prepoznati su:

UZROCI	POSLJEDICE
Nedostaje konkretna podrška inicijativama mladih, posebno neformalnim grupama mladih.	Mladi imaju pesimističku sliku o društvu u kojem žive.
Omladinsko organizovanje nije prepoznato niti podržano.	Tek 24% mladih je zadovoljno stanjem demokratije.

⁸⁵ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

⁸⁶ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

<p>Omladinske organizacije nijesu prepoznate u zadovoljavajućoj mjeri, uključujući kroz važeći Zakon o mladima, ne postoji evidencija o ovim organizacijama, teško ostvaruju održivost i autonomiju, rjeđe dobijaju finansijsku i drugu podršku za inicijative, i teže se povezuju sa organizacijama iz drugih društvenih oblasti.</p>	<p>Mladi se slabo odlučuju za udruživanje u omladinske organizacije.</p>
<p>Mehanizmi učešća mladih nijesu dovoljno afirmisani.</p> <p>Mladi nijesu dovoljno upoznati sa dostupnim mehanizmima učešća.</p> <p>Mladi nijesu dovoljno uključeni u procese donošenja odluka, razvoj različitih sektorskih strategija, kao ni u važnije političke procese.</p> <p>Mehanizmi participacije nijesu dovoljno prilagođeni mladima, uključujući korištenje digitalnih tehnologija.</p> <p>Programi za mlade se kreiraju bez njihovog učešća - mladi nijesu uključeni u dizajn aktivnosti koje su njima namijenjene.</p>	<p>Mladi uglavnom ne prepoznaju da se njihovo mišljenje i iskustva uzimaju u razmatranje, i često se osjećaju obeshrabreni da učestvuju na lokalnom i nacionalnom nivou, naročito kroz tradicionalne modele učešća građana/ki u društvenom životu.</p> <p>Stavovi mladih nijesu vidljivi niti prepoznati u raznim domenima javnih politika gdje bi bilo važno da budu zastupljeni i konsultovani.</p> <p>Manji broj njih je uključen u politiku, kao i u predpristupne pregovore o članstvu Crne Gore u EU.</p> <p>Mladi su obeshrabreni da učestvuju i doprinose razvoju društva.</p> <p>Mladi nijesu zainteresovani za aktivnosti i programe koji nijesu po njihovoj mjeri.</p> <p>Povjerenje mladih u institucije sistema je na jako niskom nivou.</p>
<p>Aktivizam mladih je na niskom nivou, a nakon srednje škole, aktivizam mladih značajno opada.</p> <p>Ne postoji kontinuirana i koherentna podrška jačanju kapaciteta mladih za učešće u demokratskom životu: demokratska politička kultura, poznavanje građanskih prava i političkog sistema, digitalna i medijska pismenost.</p> <p>Participacija se ne podržava i ne promovise dovoljno kroz obrazovni sistem.</p> <p>Mladim ženama je potrebno više podrške i prostora za učešće.</p>	<p>Kapaciteti mladih za učešće u demokratskom životu nijesu dovoljno razvijeni.</p> <p>Jedan dio mladih je autoritarnih stavova, a njih polovina nijesu motivisani da učestvuju u razvoju društva.</p>
<p>Ograničene su mogućnosti za volontiranje i prepoznavanje volontiranja mladih.</p> <p>Nedovoljno razvijen sistem za jačanje vrijednosti poput empatije, solidarnosti, saradnje i brige za opšte dobro.</p>	<p>Mladi volontiraju u malom broju.</p> <p>Nedovoljno razvijene vrijednosti poput empatije, solidarnosti, saradnje i brige za opšte dobro.</p>

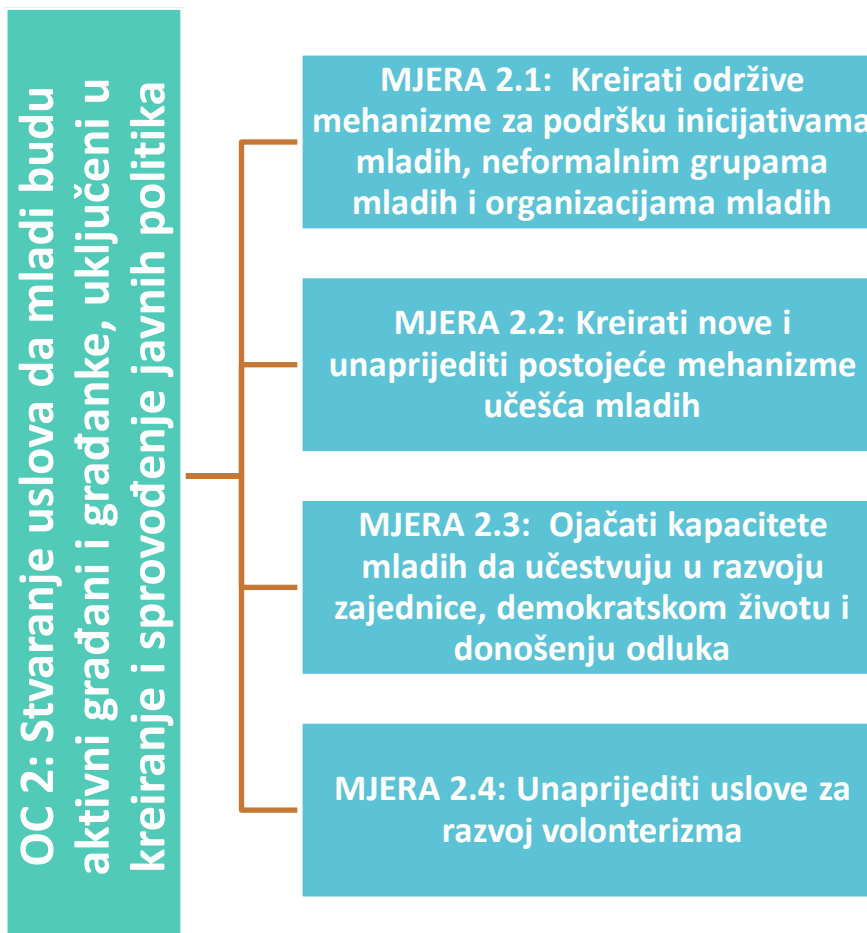
<p>Nacionalna legislativa nepovoljno utiče na afirmaciju volonterizma među mladima.</p>	<p>Trenutna zakonska rješenja u ovoj oblasti obeshrabuju aktere u omladinskom sektoru da organizuju akcije i projekte volontiranja.</p>
---	---

Na ključni problem prepoznat u ovoj oblasti se odgovara Operativnim ciljem 2:

OC2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika

Kako bi se realizovao ovaj operativni cilj, na osnovu identifikovanih uzroka problema, definisane su sledeće mjere:

MJERA 2.1: Kreirati održive mehanizme za podršku inicijativama mladih, neformalnim grupama i organizacijama mladih

Opis mjere: Kako bi se obezbijedila kvalitetna i kontinuirana podrška mladima da se organizuju i aktivno učestvuju u svim društvenim procesima, potrebno je kreirati održive mehanizme za podršku inicijativama mladih, neformalnim grupama i organizacijama mladih. Potrebno je, prije svega novim zakonskim rješenjima i drugim mehanizmima regulisati unapređenje položaja, evidenciju, finansiranje i održivost omladinskih organizacija i podršku omladinskim inicijativama i neformalnim grupama mladih. U skladu sa tim, potrebno je uspostaviti redovnu godišnju institucionalnu podršku reprezentativnom krovnom savezu organizacija mladih, kao socijalnog partnera koji predstavlja glas mladih i sprovodi aktivnosti koje doprinose poboljšanju položaja mladih i razvoju omladinske politike u Crnoj Gori.

Imajući u vidu specifičnost omladinskog organizovanja i njegov uglavnom volonterski i kratkotrajniji karakter u odnosu na druge oblike građanskog organizovanja, poput nevladinih organizacija, potrebno je omogućiti omladinskim organizacijama prilike za umrežavanje i izgradnju kapaciteta, prije svega za upravljanje organizacijom, projektima, te za prikupljanje sredstava. Posebno treba dati podršku aktivističkim inicijativama mladih žena, ali i neformalnim udruženjima koja se bave promocijom rodne ravnopravnosti, te afirmacijom žena u oblastima u kojima nijesu dovoljno zastupljene (poput STEM-a). Dodatno, neophodno je sačinjavanje analize i procjene potreba za osnivanjem omladinskog fonda radi obezbjeđivanja institucionalnih, programskih i projektnih grantova omladinskim organizacijama, te za

podršku neformalnim grupama mladih i inicijativama mladih, vodeći računa o rodno odgovornoj raspodjeli sredstava u cilju pravedne alokacije resursa kako bi se odgovorilo na potrebe i inicijative i mladih muškaraca i mladih žena.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih

Partneri: Ministarstvo finansija, Ministarstvo evropskih poslova, jedinice lokalne samouprave, NVO

MJERA 2.2: Kreirati nove i unaprijediti postojeće mehanizme učešća mladih, sa posebnim fokusom na podsticanje učešća mladih žena i marginalizovanih grupa

Opis mjere: Kako bi se obezbijedilo učešće mladih u životu društva na način da su njihovi stavovi, potrebe i ideje prepoznati i uvaženi u procesima planiranja i sprovođenja različitih javnih politika, potrebno je kreirati nove i unaprijediti postojeće mehanizme učešća. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, uspostavljanje i redovno sprovođenje Dijaloga sa mladima (EU mehanizam) na sve teme javnih politika koje ih se tiču, te pripremiti sumiranu verziju Strategije za mlade koja je različitim grupama mladih razumljiva i upotrebljiva za aktiviranje i učešće. Preduslov učešću mladih je obezbjeđivanje adekvatne pristupačnosti objektima i servisima, svim mladima, naročito onima iz marginalizovanih grupa, te povećanje broja inkluzivnih prilika za mlade koje podstiču učešće, jednak pristup prilikama za sve, naročito za mlade iz marginalizovanih grupa (npr. mladi s invaliditetom, mladi/e Romi/kinje i Egipćani/ke, mladi iz ruralnih područja, mladi pogođeni siromaštvom, mladi bez roditeljskog staranja, mladi LGBTIQ+, mladi samohrani roditelji, NEET i dr.). Takođe, za uključivanje mladih od izuzetne je važnosti približiti im informacije, mogućnosti za učešćem, pružiti im podršku i na adekvatan način promovirati javne pozive za konsultacije i dijalog sa mladima pri izradi sektorskih politika na centralnom i lokalnim nivoima. Takođe, potrebno je obezbijediti povećanje učešća mladih žena u procesima odlučivanja i kreiranju politika, uzimajući u obzir da su manje zastupljene na mjestima odlučivanja. Zato je potrebno razviti standarde za Dijalog sa mladima, odnosno za konsultacije sa mladima pri izradi sektorskih politika i analiza, te kreirati smjernice za javne službenike/ce zadužene za kreiranje strateških dokumenata i kontakt osobe za mlade na državnom i lokalnom nivou – na teme: informisanje i komunikacija sa mladima, učešće mladih u izradi javnih politika, donošenju odluka, podrška inicijativama mladih i dizajn programa i servisa po mjeri mladih (tzv. *youth mainstreaming*).

Za adekvatnu realizaciju ove mjere neophodno je sprovođenje programa obuke za korišćenje dostupnih (i digitalnih) mehanizama za učešće mladih, te jačanje kapaciteta službenika/ca za primjenu prethodno razvijenih Standarda za Dijalog sa mladima, te Smjernica za javne službenike/ce u domenu omladinske politike i rada sa mladima.

U skladu sa pozitivnim evropskim praksama učešća mladih na lokalnom, državnom i evropskom nivou neophodno je pružiti podršku mladima da aktivno učestvuju i iniciraju njima važne procese, te da aktivno učestvuju u evropskim integracijama Crne Gore i svim demokratskim procesima. U skladu sa izraženim inicijativama mladih potrebno je obezbijediti im podršku da u saradnji sa civilnim sektorom i lokalnim samoupravama učestvuju i u evropskim inicijativama za mlade.

U skladu sa procjenama i identifikovanim potrebama, nakon realizacije aktivnosti u okviru ove mjere potrebno je sačinjavanje analize upotrebe postojećih (i digitalnih) mehanizama za učešće mladih i procjena potrebe kreiranja novih.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih

Partneri: Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo evropskih poslova, Vlada Crne Gore, jedinice lokalne samouprave, NVO

MJERA 2.3: Ojačati kapacitete mladih da učestvuju u razvoju zajednice, demokratskom životu i donošenju odluka

Opis mjere: Kako bi se razvijala kultura učešća i aktivizma kod mladih, te oni poznavali svoja građanska prava i bili zadovoljni slikom o društvu u kojem žive i svojim vršnjacima/kinjama, potrebno je ojačati kapacitete mladih da učestvuju u razvoju zajednice, demokratskom životu i donošenju odluka. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega promovisati vrijednosti učešća, promovisati pozitivne primjere i podsticati učešće mladih tokom školovanja i u saradnji sa učeničkim i studentskim organizacijama.

Neophodno je raditi na razvoju kulture učešća sistemski, i prije svega kroz uvođenje građanskog obrazovanja na svim nivoima formalnog obrazovanja. Sistemski pristup podrazumijeva i podizanje nivoa informisanja o socijalnim pravima i rad na razvoju građanske, medijske i političke pismenosti, te razvoju kritičkog razmišljanja i slobode govora među mladima. Neophodno je jačati znanja mladih u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, posebno uvažavajući nalaze istraživanja koja pokazuju da su mladi konzervativniji od starijih generacija kada je u pitanju rodna ravnopravnost. Takođe, u omladinskim servisima (mjere 1.2 i 1.3) je potrebno razviti i kontinuirano sprovoditi programe građanskog obrazovanja i jačanja kapaciteta za e-participaciju. Neophodno je obezbijediti adekvatnu podršku programima jačanja (digitalnih) kompetencija za učešće i aktivizam mladih, posebno iz marginalizovanih grupa i to kroz podršku projektima i u saradnji sa NVO (dio aktivnosti 1.5.2.3).

Jačanje kapaciteta počinje obezbjeđivanjem relevantnih informacija, pa je potrebno mlade informisati o mogućnostima i osnažiti ih za učešće na različitim nivoima: npr. u tijelima u evropskim institucijama gdje mogu zastupati glas mladih (npr. u Savjetu Evrope omladinski/e delegati/kinje u kongresu lokalnih i regionalnih vlasti, ili predstavnici/e mladih u Savjetodavnom tijelu za mlade (*Advisory Council for Youth*)). Pored informacija, mladima je potrebno i iskustvo učešća, a to je potrebno osigurati u porodici, institucijama sistema (npr. đački parlament, savjet mladih), te na lokalnom nivou (npr. Institut slobodne stolice u skupštini opštine, „Dan kada mladi preuzimaju”), kao i na državnom nivou gdje je potrebno povećati obuhvat adolescenata/kinja programom Demokratskih radionica i mladih redovnom aktivnošću Omladinskog parlamenta (Skupština Crne Gore).

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete

Partneri: Skupština Crne Gore, Ministarstvo vanjskih poslova, jedinice lokalne samouprave, NVO

MJERA 2.4: Unaprijediti uslove za razvoj volonterizma

Opis mjere: Kako bi se obezbijedilo da mladi razvijaju vrijednosti empatije, solidarnosti, saradnje i brige za opšte dobro, potrebno je unaprijediti uslove za razvoj volonterizma, odnosno, podstaći i podržati mlade da volontiraju u velikom broju. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega, unapređenje zakonskog rješenja o volontiranju, odnosno, ubrzanje procesa rješavanja izazova u zakonskim okvirima koje se tiču volontiranja i afirmisanje volontiranja među mladima.

Razvoj kulture volonterizma je potrebno započeti još u adolescentskom dobu, pa je potrebno uvođenje programa volontiranja u srednje škole i na fakultete, kao dijela programa obrazovanja. Neophodno je pružiti adekvatnu podršku inicijativama mladih za sprovođenje volonterskih akcija u lokalnim zajednicama (dio aktivnosti 1.5.2.3). Razvoj kulture volonterizma podrazumijeva i organizovanje, mladima prilagođenih, informativnih kampanja o prilikama za volontiranje u Crnoj Gori i inostranstvu, kao i promovisanje prilika za volontiranje, razmjene i druge EU programe prilike za mlade u saradnji Erasmus+ kancelarije i kontakt tačke za Crnu Goru. Takođe, moguće je u skladu sa analizom i

identifikovanim potrebama podsticati volontiranje mladih kreiranjem seta povlastica za registrovane volontere/ke.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

Očekivani rezultati i indikatori učinka

Očekivani efekti, odnosno **rezultati** realizacije navedenih mjera su:

- (1) Mladi ljudi, kao i omladinske organizacije i neformalne grupe mladih, aktivno učestvuju u svim društvenim procesima, podstaknuti su i podržani u tim naporima od strane institucija.
- (2) Stavovi, potrebe i ideje mladih su prepoznati, i isti informišu planiranje i sprovođenje različitih javnih politika.
- (3) Mladi imaju optimističnu sliku o društvu u kojem žive i svojim vršnjacima/kinjama. Veliki broj njih je zadovoljan stanjem demokratije, i aktivno ostvaruju svoja građanska i politička prava. Mladi su aktivno uključeni u evropske integracije Crne Gore.
- (4) Digitalna i medijska pismenost mladih je na visokom nivou, poznaju svoja građanska prava i imaju razvijene kapacitete za učešće u demokratskom životu.
- (5) Mladi volontiraju u velikom broju, i većina njih ima razvijene vrijednosti empatije, solidarnosti, saradnje i brige za opšte dobro, kao i stečene i razvijene kompetencije.

U tabeli su predstavljeni indikatori učinka za operativni cilj 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i aktivne građanke, uključeni/e u kreiranje i sprovođenje javnih politika

Indikator učinka	Početna vrijednost za 2023. godinu	Srednja vrijednost za 2025. godinu	Ciljna vrijednost za 2027. godinu
Procenat mladih djevojaka i muškaraca (različitih starosnih grupa) koji/e aktivno učestvuju u radu omladinskih klubova i organizacija	17.1% mladih od 15-17 godina je član/ica omladinskog kluba ili organizacija	18% mladih od 15-17 godina je član/ica omladinskog kluba ili organizacija	20% mladih od 15-17 godina je član/ica omladinskog kluba ili organizacije
<i>Izvor podataka: „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”</i>	(19.8% mladića / 13.2% djevojaka)	Minimum 15% mladih djevojaka od 15-17 godina su članice omladinskog kluba ili organizacije)	20% mladića i 20% djevojaka od 15-17 godina su članovi/ce omladinskih klubova ili organizacija
	8.4% mladih od 18-24 godine je član/ica	11% mladih od 18-24 godine je član/ica	15% mladih od 18-24 godine je član/ica

	<p>omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>(8.1% mladića / 8.7% djevojaka)</p> <p>5.1% starosne grupe od 25 do 30 godine su član/ica omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>(6.1% mladića / 4.1% djevojaka)</p>	<p>omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>11% mladića i 11% djevojaka od 18-24 godine su članovi omladinskih klubova ili organizacija</p> <p>8% starosne grupe od 25 do 30 godine su član/ica omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>9% mladića i 7% djevojaka od 25 do 30 godina su članovi/ce omladinskih klubova ili organizacija</p>	<p>omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>15% mladića i 15% djevojaka od 18-24 godine je član/ica omladinskog kluba ili organizacija</p> <p>10% starosne grupe od 25 do 30 godine su član/ica omladinskog kluba ili organizacije</p> <p>10% mladića i 10% djevojaka u starosnoj grupi od 25 do 30 godina su članovi omladinskih klubova ili organizacija</p>
<p>Procenat mladih djevojaka i mladih muškaraca u Crnoj Gori koji/e aktivno volontiraju</p> <p>Izvor podatka: „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027“</p>	<p>3.9% mladih trenutno volontira, dok 68% mladih nikad nije volontiralo (2022)</p> <p>(4.1% mladića / 3.9% djevojaka)</p>	<p>10% povećanje u odnosu na postojeći podatak</p>	<p>20% povećanje u odnosu na postojeći podatak</p>

Analiza stanja

Loš položaj mladih u Crnoj Gori ogleda se prije svega u neujednačenim prilikama za razvoj i ostvarenje sopstvenih punih potencijala, diskriminaciji i nejednakosti u ispunjavanju potreba i ostvarivanju prava, ugroženom i narušenom (mentalnom) zdravlju i blagostanju, te u manjku priliku za kvalitetno provođenje slobodnog vremena i razvoj kreativnosti.

Puna implementacija omladinske politike je nemoguća bez **funkcionalne međuresorne saradnje**. Omladinska politika je međuresorna i multidisciplinarna javna politika, čija uspješnost zavisi od, kako horizontalne, tako i vertikalne sinhronizacije različitih subjekata. Upravo je koordinacija jedan od glavnih principa i izazova za uspješno sprovođenje omladinske politike. Međuresorna saradnja i koordinacija, zasnovane na principu dobrog upravljanja, podižu efikasnost, demokratičnost, otvorenost, a doprinose i uspostavljanju mehanizama unutrašnje kontrole i osiguravanja visokog nivoa

„Pa prirodno je da ne može jedna institucija sve da uradi. Ministarstvo za mlade mora da postoji. Ali ono mora da saraduje sa drugima, da se vidi sa ekonomijom oko zaposlenja, pa i sa poljoprivredom, da se neki mladi bave i poljoprivredom, zašto da ne. Da se vidi sa Ministarstvom turizma kako tu mladi mogu da doprinesu u promociji zemlje. Da se vidi sa Ministarstvom prosvjete normalno, što su potrebe mladih tu. Da vidimo zajedno sa prosvjetom i inostranim poslovima će su naši mladi koji studiraju i žive vani, što oni mogu da urade za državu a što država za njih. Pa normalno da svi moraju da saraduju, a ne kao sada.“

Učesnica fokus grupe

društvene odgovornosti.

Oblasti opisane u nastavku su u primarnoj nadležnosti različitih vladinih resora, kroz koje postoje određene mjere koje targetiraju mlade ljude. Ipak, neophodno je raditi na ciljanom uključivanju mladih u razvoj istih, kako bi razvoj mjera i aktivnosti doprinio direktnom rješavanju izazova sa kojima se mladi srijeću, vodeći računa da i takvi naponi budu sinhronizovani i koordinisani u svim resorima. Namjera ove analize izazova, u cilju poboljšanja položaja mladih, je bila ne samo identifikovati najznačajnije izazove, već i posebno one izazove koji nijesu adresirani postojećim strategijama i sektorskim politikama, a čije sprovođenje, kroz međuresornu saradnju, bi direktno uticalo na poboljšanje položaja mladih.

Slijedi kratak pregled najvažnijih oblasti i prioriternih problema na koje Strategija za mlade može djelovati, u sinergiji sa sektorskim Strategijama i nadležnim resorima, kako bi doprinijela poboljšanju položaja mladih.

Nadležnosti i postojeći strateški dokumenti:

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u nacionalnoj Strategiji održivog razvoja do 2030 ubraja i *“Unapređenje stanja ljudskih resursa i jačanje socijalne inkluzije”*. Ministarstvo javne uprave se bavi unapređenjem kapaciteta i kompetencija unutar Sistema javne uprave. Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo sporta i mladih su takođe nadležni za **unapređenje ljudskog kapitala**. Krovni strateški okvir koji se bavi ovim pitanjem jeste Nacionalna strategija održivog razvoja. Javne politike u **oblasti zapošljavanja** su primarno u nadležnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja (MRS) i Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, a veliki dio programa zapošljavanja sprovodi Zavod za zapošljavanje. MRS je, između ostalog, zaduženo za uređenje propisa u oblasti radnih odnosa, zaštite i zdravlja na radu. Sa druge strane, MERT ima primarnu odgovornost za unapređenje konkurentnosti, poboljšanje investicionog okruženja i saradnju s biznis zajednicom. Osim toga, Ministarstvo ima zadatak da podrži rast malih i srednjih poduzeća i stvori povoljne uslov za razvoj modernog industrijskog sektora. Za ostvarivanje ovih ciljeva, MERT je zadužen za koordinaciju implementacije nekoliko ključnih strategija, uključujući Platformu ekonomskog oporavka, Nacionalnu strategiju zapošljavanja, Strategiju razvoja ženskog poduzetništva, te Strategiju za cjeloživotno preduzetničko učenje. MRS radi na pripremi i razvoju programa Garancije za mlade koji će kroz IPA instrument obezbijediti da mladi budu obuhvaćeni obrazovanjem, pripravnničkim radom ili zaposlenjem, u skladu sa pravilima Garancija za mlade. Predlog programa ekonomskih reformi za Crnu Goru za period 2023-2025. godinu predviđa mjere za rješavanje dugoročne nezaposlenosti, nezaposlenosti žena i mladih. Dodatno, Ministarstvo ekonomskog razvoja je izradilo Nacionalnu strategiju zapošljavanja u kojoj su mladi prepoznati kao posebna grupa, s akcentom na zapošljavanje nakon pandemije i ekonomske krize. **Formalno obrazovanje** za mlade u Crnoj Gori je u nadležnosti Ministarstva prosvjete. To, između ostalog, uključuje donošenje i odobravanje obrazovnih programa, objavljivanje udžbenika i drugog školskog materijala, dodjeljivanje nagrada učenicima i nastavnicima iz fonda za kvalitet i talente, razvoj i realizaciju Nacionalnog okvira kvalifikacija, planiranje i ostvarivanje međunarodne prosvjetne saradnje. Kvalitet obrazovanja osigurava Zavod za školstvo na nivou predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, Centar za stručno na nivou stručnog obrazovanja (srednjeg, visokog), dok je za visoko obrazovanje nadležna Agencija za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja. Ispitni centar Crne Gore obavlja eksternu provjeru standard znanja i vještina učenika/ca, odnosno realizuje međunarodna testiranja i organizuje državna takmičenja učenika/ca. Ministarstvo prosvjete takođe priprema strategije razvoja opšte srednjeg i stručnog, te visokog obrazovanja, kao i strategije cjeloživotne karijerne orijentacije, a među njima su i Strategija inkluzivnog obrazovanja i Program za razvoj i podršku talentovanim učenicima.

“Nezaposlenost mladih je najveći problem, a za nas iz marginalizovanih grupa je to još teže. Za nas i nema dovoljno dodatnih obuka, jer mi recimo iz udruženja paraplegičara ne možemo da radimo baš svaki posao”

Učesnik fokus grupe

Prema Izveštaju Laboratorije za mlade Zapadnog Balkana (2019)⁸⁷, u Crnoj Gori ima skoro 14 500 mladih manje u odnosu na 2010. godinu, što predstavlja pad od 10.73% za samo 9 godina, praćeno padom od skoro 2.5% udjela mladih u ukupnoj populaciji u poslednjih 10 godina. Kao ključni problem prepoznaje se **visok procenat mladih koji razmišlja o životu van Crne Gore**. Naime, 50% mladih želi da napusti Crnu Goru u potrazi za boljom budućnošću⁸⁸, dok 70% mladih razmišlja o odlasku iz Crne Gore⁸⁹. Svaka druga mlada osoba svoj život u budućnosti ne vidi u Crnoj Gori, već u SAD-u (18,2%), negdje drugo (11,6%), zemljama regiona (8,9%), državama članicama EU (6,3%), Rusiji (2.4%).⁹⁰ Mladi muškarci su takođe oni koji u većem broju imaju namjeru da odu, nego mlade djevojke.⁹¹

Mnogi mladi sa visokoškolskim diplomama, koji su napustili Crnu Goru zbog profesionalnog angažmana u inostranstvu, ne žele da se vrate u Crnu Goru, ali istovremeno osjećaju potrebu da na neki način

⁸⁷ Western Balkans Youth Lab, Mapping of Youth Policies and Identification of Existing Support and Gaps in Financing of Youth Actions in the Western Balkans, RCC, 2021, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3rFke5x>

⁸⁸ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>

⁸⁹ Istraživanje o stavovima i percepcijama mladih ka politici u Crnoj Gori, Vestminsterska fondacija za demokratiju, 2019, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CCOC5J>

⁹⁰ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

⁹¹ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

doprinesu rastu i razvoju svoje zemlje. Zanimljivo je da su među njihovim ključnim razlozima za migracije životni standard tek na trećem mjestu, dok su prvenstveni razlozi opšta društveno-politička situacija u Crnoj Gori i pristup tržištu rada, te radna (ne)kultura. Takođe, mladi navode kao razlog odlaska i otpor društva prema pozitivnim promjenama, zbog čega pozitivni primjeri, iskustva i priče rijetko ili nikako ne dolaze do izražaja.

Mladi u Crnoj Gori **nemaju mnogo mogućnosti za osamostaljivanje**. Prema podacima Eurostata, mladi iz Crne Gore se u prosjeku osamostaljuju tek sa 33.1 godina, odnosno, 71.8% mladih ljudi živi s roditeljima. Čak i u grupi mladih uzrasta od 25 do 29 godina, procenat je izuzetno visok – 62.19%⁹². Osnovni preduslov za osamostaljivanje je finansijska nezavisnost do koje mladi teško dolaze. **Nezaposlenost mladih je visoka**: prema podacima Uprave za statistiku, stopa nezaposlenosti za kategoriju 15-24 u prvom kvartalu 2022. godine iznosila je 40.5%, muškarci 40.4% i žene 40.6%, dok je u I kvartalu 2021 – stopa nezaposlenosti iznosila 47.1%, muškarci 46.4% i žene 48.2%.⁹³ Žene su češće pogođene nezaposlenošću, a razlozi ovakvog trenda uprkos akademskom uspjehu žena su prvenstveno u jasnoj rodnoj segregaciji zanimanja.⁹⁴ Situaciju dodatno otežavaju i patrijarhalne norme koje se izražavaju kroz stavove poput onog trećine žena u Crnoj Gori koje smatraju da muškarac treba da privređuje najvećim dijelom u domaćinstvu, dok će žena preuzeti veći, ako ne i sav posao u kući.⁹⁵ Iskustva mladih ljudi pri pokušaju integrisanja na tržište rada, gdje su prilike za zapošljavanje jako ograničene, se povezuju sa problemima diskriminacije, nepotizma, korupcije. Mladi prijavljuju negativna iskustva sa radom u privatnim firmama i može se zaključiti da značajan **broj nezaštićenih mladih ljudi radi u (polu)sivim ekonomskim zonama**, a posebno su ugroženi mladi iz porodica koje su korisnice materijalnog obezbjeđenja (MO), koji su često izloženi sivom tržištu i samim tim i opasnostima od povreda na radu. Mapa puta reforme socijalne zaštite⁹⁶ predviđa da se osmisle usluge u zajednici za adolescente/kinje i mlade koji/e prelaze sa obrazovanja na tržište rada i podrži tranzicija na održivo zapošljavanje, kao i da se osposobi i obezbijedi dovoljno socijalnih radnika/ca u opštinama za pružanje socijalnih usluga za osnaživanje i identifikovanih ranjivih grupa, uključujući mlade. Žene se suočavaju sa većim poteškoćama na tržištu rada, što je povezano sa problemom rodne (ne)ravnopravnosti u Crnoj Gori. Osim diskriminacije, prilikom radnog angažmana žene su suočene s nepoštovanjem zakonskih odredbi koje su kreirane sa ciljem zaštite njihovog položaja. Naime, visok stepen zastupljenosti žena na lošije plaćenim poslovima, pod ugovorima na određeno vrijeme koji se lako mogu prekinuti u slučajevima ostvarivanja prava na plaćeno porodiljsko odsustvo i njihovog vraćanja na posao nakon toga, rezultiraju zloupotrebom ovakvih okolnosti od strane poslodavaca. Štaviše, pojedini izvještaji⁹⁷ opominju i na neefikasnost institucija zaduženih za inspekciju rada u procesu rješavanja ovog problema.⁹⁸

⁹² Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>

⁹³ Uprava za statistiku, ARS 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=1989&pageid=22>

⁹⁴ Žensko preduzetništvo u Crnoj Gori, IPSOS Strategic Marketing (2011).

⁹⁵ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava: Analiza kvantitativnog istraživanja po polu, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Analiza%20po%20polu.pdf>, str. 12.

⁹⁶ Mapa puta reforme socijalne zaštite, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja i UNICEF, 2021. godina <https://www.unicef.org/montenegro/media/20781/file/Web%20-%20Roadmap%20ENG.pdf.pdf>

⁹⁷ Žensko preduzetništvo u Crnoj Gori, IPSOS Strategic Marketing (2011)

⁹⁸ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava: Analiza kvantitativnog istraživanja po polu, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Analiza%20po%20polu.pdf>, str. 11.

Mladima, takođe, **nedostaju provjerene informacije o tržištu rada i vještine da rade na razvoju karijere**, a posebno su potrebni programi podrške i razvoja kapaciteta mladima iz marginalizovanih grupa za razvoj dodatnih kompetencija, a što će doprinijeti njihovoj šansi za zapošljavanjem na tržištu rada.

Zaštita na radu nije na zadovoljavajućem nivou, posebno imajući u vidu podatak da su u Evropi mladi inače za 40% više izloženi riziku od povreda na radnom mjestu od odraslih.⁹⁹ **Pandemija COVID-19 je imala negativan uticaj na zaposlenje mladih ljudi**, pa problem neformalnog zapošljavanja, između ostalih, je bio izražen, kao i činjenica da su **mladi starosti od 18 do 24 jedna od grupa u najvećem riziku od siromaštva**.¹⁰⁰ Tokom pandemije COVID-19, povećao se broj žena koje su dugoročno nezaposlene, sa 57,6% u 2019. godini na 58,2% u 2020. godini.¹⁰¹ Svoj materijalni položaj mladi ocjenjuju kao

Kada sam završila fakultet bila sam prinuđena da radim u privatnom sektoru, a šest mjeseci sam radila bez ikakvog ugovora, bez bilo kakve zaštite.

Učesnica fokus grupe

prosječan (42.5%)¹⁰². Problem siromaštva je izražen posebno na sjeveru Crne Gore, gdje je stopa siromaštva djece (45%) značajno viša nego u centralnom (15%) i južnom (12%).¹⁰³ Ne postoji jasna statistika o siromaštvu među mladim ljudima u Crnoj Gori, a alarmantan je podatak da se 49,1% djece starosti 5–17 godina suočava s deprivacijom u više

dimenzija¹⁰⁴, te da se svako treće dijete u Crnoj Gori (33.7%) suočava s dohodovnim siromaštvom, pa je time ova uzrasna kategorija ranjivija od bilo koje druge.¹⁰⁵ **Disbalans postoji i u očekivanjima poslodavaca od mladih kao kandidata/kinja i novih uposlenika/ca, i onih vještina koje mladi steknu i/ili smatraju da su savladali**.¹⁰⁶ Povezanost tržišta rada i obrazovanja još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou, a programi i mjere aktivnog zapošljavanja mladih (posebno iz marginalizovanih grupa) ne daju željene rezultate. Mladi ukazuju na nedostatak prakse i povezanosti sa potencijalnim poslodavcima još tokom školovanja.¹⁰⁷

Preduzetništvo među mladima nije dovoljno promovisano niti adekvatno podržano. **Gotovo tri četvrtine NEET mladih želi da radi u javnom sektoru**¹⁰⁸, pa se može zaključiti i da su alternativni karijerni izbori mladima uglavnom nepoznati. Od svih mladih žena u Crnoj Gori, čak 51.9% bi radije da radi u javnom sektoru, gdje ostvaruju veću sigurnost.¹⁰⁹ Razlike se mogu vidjeti i kada je riječ o dvije grupe mladih u Crnoj Gori koje drugačije gledaju na život i svoju ulogu u onome što im se u životu dešava. Očekivano, i u skladu sa opisanim predrasudama koje prate posao u javnom sektoru, oni/e koji/e smatraju da više sile imaju većeg uticaja na njihov život od njih samih, dominantno žele da rade

⁹⁹ Evropska agencija za sigurnost i zdravlje na radnom mjestu (European Agency for Safety and Health at Work), podacima pristupljeno 1.2.2023. na linku <https://osha.europa.eu/en/publications/e-fact-8-statistical-portrait-health-and-safety-work-young-workers>

¹⁰⁰ Izvještaj o brzju procjeni socijalnog uticaja pandemije Covid-a-19 u Crnoj Gori, April-Jun 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3uNjCHm>

¹⁰¹ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

¹⁰² Ibid

¹⁰³ Saopštenje, UNICEF Montenegro, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://uni.cf/3SOSS8M>

¹⁰⁴ Višedimenzionalno siromaštvo djece u Crnoj Gori, 2020, Unicef, podacima pristupljeno 1.2.2022 na linku <https://uni.cf/3xL685r>

¹⁰⁵ Position paper, UNICEF, 2021, UNICEF, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://uni.cf/3SOyvbQ>

¹⁰⁶ Nacionalno istraživanje: Moja karijera na putu do heroja, Forum MNE, 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3RNq4TJ>

¹⁰⁷ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹⁰⁸ Nacionalno istraživanje: Moja karijera na putu do heroja, Forum MNE, 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3RNq4TJ>

¹⁰⁹ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

u javnom sektoru u Crnoj Gori¹¹⁰. Uočljiv je trend da žene najčešće prepoznaju problem nemogućnosti zaposlenja, posebno u manjim opštinama. Muškarci su uglavnom naveli dva ključna problema vezana za zapošljavanje: opšti nedostatak poslova (42,4%) i zapošljavanje preko veze (21,7%). S druge strane, žene su istakle tri glavna problema: nedostatak poslova uopšte (35,5%), loši radni uslovi (26,6%) i zapošljavanje preko veze (29%).¹¹¹ Mladi i omladinske organizacije nisu uključeni u kreiranje strategija i programa, niti sveobuhvatnog odgovora na ove probleme.

Iako je objavljeno ili ažurirano niz strategija s namjerom da se obrazovni sistem poboljša, i usvojen set zakona s ciljem da se poboljša kvalitet i pristup obrazovanju, od predškolskog do srednjoškolskog obrazovanja, u skladu s Ciljem održivog razvoja br. 4, koji se odnosi na obrazovanje, kvalitet obrazovanja u Crnoj Gori je nizak, odnosno, učinak u pogledu pristupa i uspješnog završavanja obrazovanja nije u skladu s postignućima crnogorskih učenika/ca u pogledu ishoda učenja.¹¹² Naime, učenici/e u Crnoj Gori imaju postignuća ispod evropskog prosjeka u čitanju, matematici i nauci¹¹³, odnosno, 15-godišnjaci/kinje zaostaju skoro dvije akademske godine za svojim vršnjacima/kinjama iz OECD zemalja. Indeks ljudskog kapitala Svjetske banke pokazuje da će **dijete rođeno u Crnoj Gori dostići samo 62% svoje potencijalne produktivnosti zbog nedovoljno kvalitetnog obrazovanja i zdravstvene zaštite**. Mladi koji žive u ruralnim sredinama, i drugi mladi iz marginalizovanih grupa, nemaju jednake prilike za usavršavanje i učenje, naročito kada su u pitanju vannastavne aktivnosti i izborni sadržaji. Određene škole nude više ovakvih sadržaja, naročito kroz saradnju sa lokalnom zajednicom, pa tako npr. samo neki mladi dobijaju priliku da tokom srednje škole putuju i stiču praktična iskustva. To utiče na znanja i vještine koje mladi stiču, ali i razvoj različitih kompetencija - među kojima su neke od izuzetnog značaja za kasniju integraciju na tržište rada. Inkluzija mladih iz marginalizovanih grupa kroz obrazovni proces i jednakost u pristupu obrazovnim servisima i dalje ostaju izazovi. Škole se takođe susrijeću i sa izazovima u radu sa onima koji imaju posebne obrazovne potrebe, među kojima su i daroviti/e učenici/e. Sa druge strane, oni/e koji/e su u tercijarnom sistemu obrazovanja ne stiču dovoljno praktičnih vještina i iskustava, čak i pored uvođenja (obaveznih) programa obavljanja praksi tokom studija. Nadalje, programi na fakultetima se ne inoviraju dovoljno često, kao ni kurikulumi postojećih obrazovnih programa. Koncept cjeloživotnog učenja takođe nije dovoljno promovisan među mladim ljudima, pa tako tek neveliki broj njih nastavlja da pohađa obuke i kurseve nakon završenog formalnog ciklusa obrazovanja. 55% mladih ljudi je umjereno zadovoljno obrazovnom ponudom, dok je 22.5% njih koji su jako zadovoljni i 22.5% onih koji su jako nezadovoljni¹¹⁴. Različiti akteri problematizuju kriterijume i osiguranje kvaliteta nastavnog kadra, iako Crna Gora ima razvijene mehanizme za kontinuirani monitoring i evaluaciju kvaliteta obrazovanja na svim nivoima. Ključni problem obrazovanja koji mladi izdvajaju je što tu ne stiču kompetencije za život, odnosno nedostaju sadržaji koji se posvećuju karijernom razvoju i zapošljavanju, menadžmentu, preduzetništvu, radnim pravima, kulturi dijaloga, interkulturalizmu, inkluzivnosti, solidarnosti, toleranciji i empatiji, prihvatanju različitosti, ljudskim i manjinskim pravima, kulturi i kreativnosti, sportu i rekreaciji, klimatskim promjenama i zaštiti životne sredine, održivoj poljoprivredi, saobraćajnoj kulturi, bezbjednosti na internetu, građanskim pravima i obavezama, digitalnoj i medijskoj pismenosti, finansijskoj pismenosti, aktivizmu, mentalnom zdravlju, seksualno-reproduktivnom zdravlju i zdravim stilovima života, rizičnim ponašanjima, štetnosti pretjerane izloženosti ekranima i masovnim medijima, kulturi nenasilja, odgovornom i bezbjednom učešću u saobraćaju, online bezbjednosti i druge. Od vještina koje su im potrebne, a koje nijesu imali prilike da nauče u školi ili na fakultetu, mladi navode

¹¹⁰ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹¹¹ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

¹¹² Analiza sektora obrazovanja 2015-2020, Unicef, podacima pristupljeno 1.2.2023 na linku <https://uni.cf/3kdBw8>

¹¹³ PISA Results - Montenegro, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_MNE.pdf

¹¹⁴ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt23O>

da su im za posao najvažnije komunikativnost i IT vještine (od osnovnih poput rada na kompjuteru, do komplikovanijih kompjuterskih vještina poput programiranja). Primjetno velik broj mladih kaže da su im na poslu potrebne razne vrste zanatskih vještina, ili rada sa mašinama, što nikada nijesu imali prilike da nauče u školi ili na fakultetu. Na koncu, mladi se žale i na to da su morali dodatno da se usavršavaju u znanju stranih jezika, jer ih nijesu naučili u školi.¹¹⁵

Više od četvrtine mladih, odnosno njih 26,6%¹¹⁶, smatra da im život zavisi od više sile, odnosno da nije u većoj mjeri proizvod njihovog truda i rada, što uslovljava da rjeđe uče i traže znanje na drugim mjestima, van škola i fakulteta, te da se češće opredjeljuju za rad u javnom sektoru. Visokoškolci/ke napuštaju Crnu Goru zbog profesionalnog angažmana u inostranstvu nezadovoljni/e (redom najfrekventnija tri odgovora)¹¹⁷: društveno-političkom situacijom u državi; pristupom tržištu rada i radnom (ne)kulturom; te niskim životnim standardom i primanjima. Ne postoji evidencija onih koji su emigrirali, niti povoljni ambijent za vraćanje mladih koji studiraju u inostranstvu, a žele da žive i rade u Crnoj Gori. Kada se uporede nalazi među polovima, primjećuje se da su muškarci u većoj mjeri skloni napuštanju svog radnog mjesta.¹¹⁸

¹¹⁵ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹¹⁶ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹¹⁷ (Od)java iz Crne Gore, OCSI, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3T7YhHM>

¹¹⁸ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

EU izvještaj o napretku Crne Gore¹¹⁹ (2021) identifikuje visoku političku i medijsku polarizaciju, te

Nadležnosti i postojeći strateški dokumenti:

Ne postoji državna politika prema društvenoj koheziji kao takvoj. Može se reći da oblast društvene kohezije podrazumijeva sposobnost jednog društva da osigura dobrobit svim svojim članovima/icama, da svede na minimum nejednakosti i izbjegne podjele. U tom smislu, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, kao i Ministarstvo kulture i medija se mogu smatrati primarno nadležnim za **društvenu koheziju**. U nacionalnoj Strategiji održivog razvoja do 2030 prepoznata je i *“Podrška vrijednostima, normama i obrascima ponašanja značajnim za održivost društva”*. Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava se direktno bavi antidiskriminacionim politikama, pravima nacionalnih i etničkih manjina, rodnom ravnopravnošću, te socijalnom inkluzijom Roma/kinja i Egipćana/ki. Pitanje **zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda** u Crnoj Gori je, pored strateških prioriteta definisanih sektorskim strategijama, u okviru pravnog okvira zasnovano na Zakonu o zabrani diskriminacije, Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Zakonu o manjinskim pravima i slobodama, Zakonu o rodnoj ravnopravnosti, Zakonu o zabrani zlostavljanja na radu, Krivičnom zakonu, pri čemu je poseban akcenat na Zakonu o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore kojim je stvoren dodatni mehanizam zaštite protiv svih oblika diskriminacije. Zadatak ovog ministarstva je da koordinira sprovođenje strateških dokumenata, kao što su Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana, Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti, Strategije manjinske politike, Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period, i Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba. U postojećim strateškim dokumentima u ovoj oblasti, primarni akcenat se stavlja na borbu protiv svih oblika **diskriminacije** zasnovanih na nacionalnoj, vjerskoj, polnoj ili rodnoj pripadnosti, invaliditetu, seksualnoj orijentaciji, socijalnom ili bračnom statusu (napomena: lista osnova diskriminacije nije konačna shodno našim zakonskim propisima). Takođe, poseban značaj je pružen povećanju učešća svih manjinskih grupa u javnom i političkom životu, zastupljenosti u državnim institucijama, povećanju nivoa zaposlenosti i jednakih mogućnosti u oblasti obrazovanja, što se posebno odnosi na pripadnike/ce romske i egipćanske zajednice.

samim tim visoku društvenu polarizaciju u Crnoj Gori, a onda i rast incidenata i napada baziranih na etničkoj ili rasnoj pripadnosti, zločina iz mržnje i govora mržnje. Isti izvještaj utvrđuje zabrinjavajući trend sa novijim slučajevima govora mržnje, napada i diskriminacije nacionalnih manjina. Najveći stepen ukupnog etničkog distanciranja je prema Romima/kinjama, a zatim prema drugim manjinskim narodima.¹²⁰

Većina mladih u Crnoj Gori nema problem sa tim da živi u zajednici gdje ostali u manjoj mjeri dijele njihove političke stavove, ili se druže sa prijateljima/icama koji ne dijele njihove stavove. Ipak, svakoj četvrtoj mladoj osobi je veoma važno da žive u mjestu gdje većina ljudi dijeli njihove političke stavove. Primjetno je i da su adolescenti/kinje liberalniji po ovom pitanju od drugih mladih. Gotovo trećina mladih (30.2%) koji imaju partijsku identifikaciju izjavljuju da ne bi mogli da budu romantični/e partneri/ke sa simpatizerima/kama/članovima/icama njima najudaljenije partije. Ovakav stav je

¹¹⁹ Izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2021. godinu, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3RMALPx>

¹²⁰ Međuetnički odnosi i etnička distanca, CEDEM, 2019, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ysdDbT>

posebno prisutan među mladim muškarcima, a značajno manje među mladim ženama, što je donekle očekivano s obzirom na to da je i u Crnoj Gori veći pritisak promjene kulture, običaja, pa čak i političkih stavova na ženskom partneru u romantičnom odnosu.¹²¹

Procenat mladih (18,3% među muškarcima, 17,6% među ženama) u Crnoj Gori koji su prijavili da su bili **izloženi diskriminaciji na osnovu političke pripadnosti ili etničke pripadnosti, ili govoru mržnje** u proteklih 12 mjeseci je nešto veći u Crnoj Gori nego u drugim zemljama Zapadnog Balkana.¹²² Mladi (64%) primjećuju govor mržnje, i to češće oni od 18-30 godina nego adolescenti/kinje. Zabrinjavajuće je da veliki broj mladih smatra govor mržnje prihvatljivim – njih 42% (44% momaka, 40% djevojaka)¹²³. Zaštitnik ljudskih prava¹²⁴ detektuje prisustvo govora mržnje, naročito u online svijetu. Mladi sa fakultetskim obrazovanjem su senzitivisaniji da primijete govor mržnje dok taj procenat uglavnom opada što je niže obrazovanje ispitanika/ca. Tek svaka deseta mlada osoba u Crnoj Gori bi u slučaju primjećivanja govora mržnje na internetu, prijavila profil ili odgovorila tom profilu te ukazala da je u pitanju govor mržnje.¹²⁵ Medijska praksa takođe negativno utiče na prisutnost govora mržnje u javnom diskursu - Etablirani onlajn mediji uglavnom prenose saopštenja, izjave ili informacije u kojima često bude narativa koji sadrže zapaljivi govor ili dezinformacije, a posebno je problematična neadekvatna moderacija komentara čitalaca/teljki gdje se nerijetko pojavljuje uvredljiv govor na račun različitih etničkih, vjerskih i seksualnih manjina, lične uvrede na račun političkih ili ideoloških protivnika anonimnih komentatora.¹²⁶ Kultura dijaloga, razvoj interkulturalizma, inkluzivnosti, solidarnosti

„Mi smo mala država i sve je ispolitizovano, a to nije zaobišlo ni nas mlade.“

Učesnik fokus grupe

uglavnom nisu sistematično zastupljene u obrazovnim programima, niti društveno vrednovane.

Mladi iz marginalizovanih grupa (mladi s invaliditetom, mladi/e Romi/kinje i Egipćani/ke, mladi iz ruralnih područja, mladi pogođeni siromaštvom, mladi bez roditeljskog staranja, mladi LGBTIQ+, mladi samohrani roditelji i drugi) trpe višestruku diskriminaciju i u povećanom su riziku od siromaštva. Na nivou Crne Gore nema strateškog odgovora za borbu protiv siromaštva i rasipanja hrane. Stopa rizika od siromaštva je 2019. godine iznosila 24.5 odsto, odnosno gotovo svaki četvrti/a stanovnik/ca Crne Gore je bio/la u riziku od siromaštva. Nakon nezaposlenosti i ekonomske nesigurnosti, mladi vide siromaštvo kao najveći problem sa kojim će se suočiti u budućnosti.¹²⁷

Više od polovine mladih, odnosno njih 55.3% smatra da se ljudska prava i slobode pojedinca danas u Crnoj Gori ne poštuju, a čak svaka peta mlada osoba misli da se uopšte ne poštuju.¹²⁸ Na lokalnom nivou, mladi iz 15 opština ukazuju da se među mladima često ne cijeni različitost, da postoji mnogo predrasuda prema osobama sa invaliditetom, te onima sa koji žive u nepovoljnijim socio-ekonomskim

¹²¹ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹²² Zajednička budućnost: Percepcije mladih o miru na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2021, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3Mi5eE6>

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Zaštitnik ljudskih prava, 2020, saopštenje, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3fRWtEG>

¹²⁵ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹²⁶ Analiza narativa koji sadrže govor mržnje i dezinformacije, Milica Bogdanović, Institut za medije, 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3Mi5eEq>

¹²⁷ Istraživanje o stavovima i percpcijama mladih ka politici u Crnoj Gori, Vestminsterska fondacija za demokratiju, 2019, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CCOC5J>

¹²⁸ Ibid

uslovima.¹²⁹ Iskustva, stavovi i perspektive mladih iz marginalizovanih grupa nisu vidljivi ni zastupljeni u javnoj sferi. Mjere za poboljšanje položaja mladih iz marginalizovanih grupa često nisu svrsishodne, kratkog su daha (dok traje određeni projekat) i ne postižu željeni rezultat u smislu uticaja.

Mladi iz marginalizovanih grupa su u većem riziku od socijalne isključenosti od ostalih mladih i češće se susrijeću sa nasiljem. Mladi/e korisnici/e materijalnog obezbjeđenja (MO)¹³⁰ generalno opisuju svoje uslove života u kojima žive kao loše, ali uspijevaju da ispune bar osnovne životne potrebe – nerijetko uz dodatnu podršku okruženja i porodice, koja im takođe u značajnom broju slučajeva obezbjeđuje i smještaj. Posebno je prepoznat problem mladih samohranih majki, koje se skoro u cjelosti oslanjaju na MO.

„Mladi se generalno suočavaju sa dosta diskriminacije, i svi kao mladi, a posebno mi koji dolazimo iz manjinskih zajednica. Evo mi Romi smo diskriminisani i politički, nemamo svoje predstavnike, a i na svim drugim koracima u društvu.“

Učesnica fokus grupe

Potrebno je povećati pravičnost strategije za mlade za sve marginalizovane grupe u društvu (npr. mladi s invaliditetom, mladi/e Romi/kinje i Egipćani/ke, mladi iz ruralnih područja, mladi pogođeni siromaštvom, mladi bez roditeljskog staranja, mladi LGBTQ+, mladi samohrani roditelji i dr.).

¹²⁹ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

¹³⁰ Istraživanje među pružiocima usluga i mladim korisnicima socijalne pomoći, UNDP, 2021 /

Nadležnosti i postojeći strateški dokumenti:

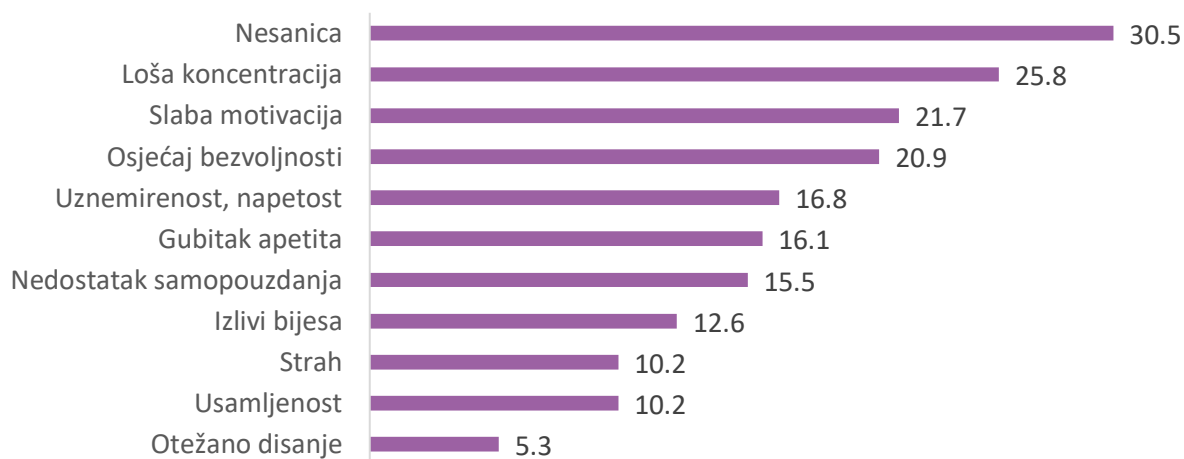
Zdravstvena politika Crne Gore, krovna strategija za oblast **zdravstva**, u strateškom okviru Crne Gore se dominantno kreira u Ministarstvu zdravlja (MZ). Crnogorska zdravstvena politika je usklađena sa UN ciljevima održivog razvoja 2030 (SDG3) *“Obezbijediti zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija”*, te sa nacionalnom Staretegijom održivog razvoja do 2030 (cilj 1.2) unapređenje zdravlja građana i smanjenje nejednakosti u zdravlju, sa posebnim akcentom na djecu. Ministarstvo je takođe zaduženo za promociju zdravog načina života, borbu protiv bolesti zavisnosti i zdravstvenu zaštitu žena i djece. Neki od strateških dokumenata kojima se rukovodi Ministarstvo su Strategija za poboljšanje kvaliteta zdravstvene zaštite i bezbjednosti pacijenata, Strategija zaštite i unaprjeđenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori, Program za borbu protiv HIV/AIDS i Program adaptiranja zdravstvenog sistema na klimatske promjene itd.

Crna Gora je Ustavom definisana kao ekološka država i njeno trajno opredjeljenje je održivi razvoj uz očuvanje zdrave životne sredine, biodiverziteta, kao i očuvanje i unapređenje kvaliteta vode, mora, vazduha, zemljišta, prostora, i ostalih prirodnih resursa za generacije koje dolaze. Pitanje **zaštite životne sredine i ublažavanja klimatskih promjena** je primarno u nadležnosti Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, ali kako je ovo i horizontalno pitanje, ono se u različitom obimu i sa različitim fokusom tretira i u drugim sektorskim politikama, uključujući i kroz Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, koje ima glavni zadatak da razvija politike i mjere za unapređenje poljoprivrede i ruralnog razvoja, upravlja poljoprivrednim resursima na održiv način, te vodi razvojnu politiku u oblasti šumarstva i upravljanja vodama. Krovni strateški dokument je Nacionalna strategija za klimatske promjene.

Za pitanja **bezbjednosti i sigurnosti** primarnu ulogu imaju Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije i Agencija za nacionalnu bezbjednost. MUP je primarno odgovoran za sprovođenje određenih strateških dokumenata, uključujući Strategiju smanjenja rizika od katastrofa, Strategiju borbe protiv trgovine ljudima, Strategiju migracija i reintegracije povratnika i Strategiju prevencije i suzbijanja radikalizacije i nasilnog ekstremizma. Dodatno, Ministarstvo odbrane obavlja različite upravne poslove, uključujući planiranje i sprovođenje politike odbrane i nacionalnih bezbjednosnih ciljeva, izradu strategija i programa za Vojsku Crne Gore, organizaciju elektronskih komunikacija i sajber bezbjednost za potrebe odbrane, i dr. Važnu ulogu u ovoj oblasti ima i Ministarstvo pravde, koje obavlja širok spektar poslova, uključujući saradnju sa drugim pravosudnim institucijama radi kvalitetnog funkcionisanja sistema. Neke od ključnih strategija čija se implementacija koordiniše kroz ovaj resor su Strategija reforme pravosuđa, Strategija izvršenja krivičnih sankcija i Program razvoja alternativnog rješavanja sporova.

Socio-ekonomski i životni uslovi u Crnoj Gori potvrđuju da jednak pristup zdravstvenoj zaštiti ne znači jednakost u zdravlju. **Mentalno zdravlje mladih je posebno ugroženo.** Naime, kod mladih je izražena slaba motivacija (21.7%) i osjećaj bezvoljnosti (20.9%) kao vrlo prisutni psihološki problemi sa kojima se mladi u Crnoj Gori suočavaju. Većina (58.5%) njih koji kažu da su makar jedno od navedenih stanja osjetili u skorije vrijeme kaže da su im poznati servisi ili adrese na koje se mogu obratiti za pomoć. I pored toga, veoma je mali broj mladih koji to zaista i radi, a čak 78.8% ispitanika/ca kaže da nijesu tražili nikakvu stručnu pomoć u vezi sa problemima u oblasti mentalnog zdravlja.¹³¹

GRAFIK 1: DA LI STE SKORIJE OSJETILI NEKO OD SLJEDEĆIH STANJA?

Adolescenti/kinje i mladi su se suočavali sa važnim izazovom nedostatka servisa podrške mentalnom zdravlju i prije pandemije koronavirusom¹³², potom u kontekstu restriktivnih mjera uslovljenih COVID-19 pandemijom, ali i pod negativnim uticajem okruženja, što se ispoljava kroz antisocijalno ponašanje i agresiju mladih.¹³³ Procjenjuje se da efekti mjera izazvanih pandemijom korona virusa utiču na djecu i mlade u smislu: a) povećanog rizika od siromaštva, b) remećenja procesa učenja i gubitaka koji su dodatno uzrokovani, c) prijetnji po njihovo preživljavanje i zdravlje i d) povećanja rizika po bezbjednost. Odgovornost za postupanje u slučaju anksioznosti ili depresije, kao i u slučaju rizičnog i neželjenog ponašanja, obično se prebacuje s jednih na druge među roditeljima, nastavnicima/ama i zdravstvenim radnicima/ama.¹³⁴ Takođe, vrlo je malo ili nimalo smjernica za roditelje za otkrivanje ranih znakova nezadovoljstva i teškoća, i za pitanja seksualnog i reproduktivnog zdravlja, koja su često tabu teme koje izbjegavaju i adolescenti/kinje i njihovi roditelji/staratelji/ke. Menstrualno siromaštvo takođe predstavlja izazov za crnogorsko društvo. Istraživanja pokazuju da čak 25% ispitanica u nekom trenutku nijesu mogle da priušte proizvode menstrualne higijene, a sličan broj njih da ne može uvijek da obezbijedi lijekove protiv menstrualnih bolova¹³⁵. Dodatno, centrima za socijalni rad nedostaju kadrovi za rad sa adolescentima i adolescentkinjama. U Crnoj Gori je u periodu pred početak pandemije COVID-19 na godišnjem nivou u prosjeku 130 ljudi izvršavalo suicid¹³⁶.

¹³¹ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹³² Brza procjena socijalnog uticaja pandemije kovida 19 u Crnoj Gori, UN, 2021, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3Vam6kf>

¹³³ Socijalne determinante zdravlja, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://www.ijzcg.me/me/publikacije/promocija-zdravlja>

¹³⁴ Analiza stanja prava djece i adolescenata u Crnoj Gori, 2021, Unicef podacima pristupljeno 1.2.2023. na linku <https://uni.cf/3Z9ISvr>

¹³⁵ Sa Okruglog stola o menstrualnom siromaštvu, CAZAS, podacima pristupljeno 30.05.2023. na linku <https://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/371686/menstrualno-siromastvo-ozbilna-i-teska-situacija.html>

¹³⁶ Injac Stevović, L., Repišti, S., Radojičić, T. et al. Trends in suicide mortality in Montenegro from 2000 to 2018. Ann Gen Psychiatry 20, 17 (2021). podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://doi.org/10.1186/s12991-021-00337-3>

Mladi nisu dovoljno informisani o zdravim stilovima života, seksualno reproduktivnom zdravlju, te bolestima zavisnosti. Mladi ocjenjuju da su veoma (72.9%) ili donekle (21.5%) zdravi¹³⁷. Istovremeno, mladi nemaju dovoljno znanja, niti komuniciraju o temama koje se tiču zdravlja i zdravih stilova života.¹³⁸ Mladi muškarci su skloniji konzumiranju marihuane nego mlade žene, takođe, češće puše i piju od žena.¹³⁹ Generalno gledajući, najveći udio mladih koji nikada nisu konzumirali alkoholna pića jesu mlade žene, a ova razlika je vidljiva u gotovo svakoj od analiziranih opština.¹⁴⁰ Mlade žene su bolje informisane i češće koriste kontracepciju od muškaraca.¹⁴¹ Karakteristično je neuključivanje zdravstveno-vaspitanjnih programa u redovne školske kurikulume, nepostojanje adekvatnih resursa za realizaciju zdravstveno-vaspitanjnih programa i neadekvatno vrednovanje zdravstveno-vaspitanjnih programa, zbog čega izostaje motivacija pružalaca usluga u zdravstvu za njihovu realizaciju.¹⁴² Evidentno je nepostojanje intersektorske saradnje i multidisciplinarnosti u realizaciji programa promocije zdravlja.¹⁴³ Izborni predmet „Zdravi stilovi života” za srednjoškolce/ke koji/e pohađaju gimnazije u Crnoj Gori nema potreban obuhvat, te nije dovoljan odgovor na potrebe u ovoj oblasti.¹⁴⁴ IJZ detektuje i neadekvatan monitoring zdravstvenih potreba mladih i programa promocije zdravlja za mlade.¹⁴⁵ **Zdravstveno rizično ponašanje je primarno uočljivo u razvojnom dobu adolescencije.** Gotovo svaka peta mlada osoba uzrasta 15–19 godina svakodnevno koristi duvanske proizvode, dok gotovo 60% mladih navedene starosti konzumira alkohol. Među njima ima 13,8% onih koji koriste droge.¹⁴⁶ Međutim, mladi tvrde drukčije kada je u pitanju konzumacija alkohola. Naime, 62.4% mladih kaže da nikada ne konzumira alkohol, te njih 29.2% koji kažu da to rade svega jednom ili dva puta nedjeljno. Muškarci znatno više konzumiraju alkohol u odnosu na žene. Među ženama je tri četvrtine onih koje kažu da nikada ne koriste alkohol.¹⁴⁷ Uopšteno govoreći, najviše mladih koji ne konzumiraju alkoholna pića su žene, što se može primijetiti u gotovo svim analiziranim opštinama.¹⁴⁸ Jedno od četvoro djece ima prekomjernu tjelesnu težinu.¹⁴⁹ Većina djece ima iskustva u kockanju.¹⁵⁰ Ocjenjuje se da nedostaju podsticanja tolerancije i empatije među vršnjacima/kinjama, prihvatanja različitosti, te edukacija mladih o štetnosti pretjerane izloženosti ekranima i masovnim medijima.¹⁵¹ U cilju očuvanja zdravlja mladih neophodno je raditi na uspostavljanje saradnje zdravstvenog sektora sa drugim relevantnim sektorima koji se bave unapređenjem zdravlja mladih i njihovog položaja i aktivnog učešća u društvu.

¹³⁷ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹³⁸ Izvještaj sa konsultacija o prioritetima u oblasti omladinske politike, 2022, podacima pristupljeno 3.5.2023. na linku www.gov.me/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

¹³⁹ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>, str. 21-22.

¹⁴⁰ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava: Analiza kvantitativnog istraživanja po polu, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Analiza%20po%20polu.pdf>, str. 38.

¹⁴¹ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>, str. 23.

¹⁴² Značaj promocije zdravlja kod mladih, IJZCG, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3T9i9KT>

¹⁴³ Ibid

¹⁴⁴ Ibid

¹⁴⁵ Ibid

¹⁴⁶ Ibid

¹⁴⁷ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹⁴⁸ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

¹⁴⁹ Značaj promocije zdravlja kod mladih, IJZCG, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3T9i9KT>

¹⁵⁰ Ibid

¹⁵¹ Konsultacije UNDP i UMS, 2021.

Bezbjednost mladih, te broj onih koji se odlučuju na ekstremna ponašanja ili izvršavanje krivičnih djela, mnoge studije ukazuju, je povezano sa društvenim stanjem i okolnostima u životima pojedinaca – uključujući i stepen obrazovanja, ekonomsku situaciju itd. Crna Gora nema razvijen sistem zaštite ljudskih prava u online svijetu, a podataka u ovoj oblasti takođe nedostaje. **Neadekvatna zaštita mladih od svih vrsta nasilja** je prepoznata i kada je u pitanju vršnjačko nasilje, nasilje u porodici, te online nasilje. Vršnjačko nasilje se posebno prepoznaje kao veliki problem koji ostavlja mnogo posljedica na mlade, a kojem se nije pristupilo sistematično već projektno (pa podrška mladima zavisi od toga da li je škola u projektu npr. “Škola bez nasilja”).¹⁵² Od početka školske 2022/23. godine do trenutka ispitivanja 43% učenika/ca je u svojim školama svjedočilo nasilju pojedinih učenika/ca prema drugom/drugoj učeniku/ci, a 17% učenika/ca doživjelo je makar jedan akt nasilja (bio/la je žrtva nasilja u školi), što je jako zabrinjavajuće. Nasilje u školi nije masovna i nasumična pojava gdje svako zlostavlja svakog, a uloga nasilnika i uloga žrtve su stabilne - 65% učenika/ca koji/e su bili/e žrtva nasilja u ovoj godini, bili/e su žrtva nasilja i u ranijim godinama; 72% učenika/ca koji su bili/e nasilni/e u ovoj godini, bili/e su nasilni/e u ranijim godinama.¹⁵³ Jedna trećina mladih koji prijavljuju da su iskusili makar jednu vrstu nasilja ne zna kome se i kako može obratiti za pomoć u ovim situacijama.¹⁵⁴

Međutim, nema jasnih podataka o zločinima u kojima su mladi počinioci/teljke (osim za maloljetna lica) ili žrtve (broj maloljetnih počinioca/teljki krivičnih djela u 2020. iznosi 262¹⁵⁵).

Svaka deseta mlada osoba (10.5%) smatra da je ponekad neophodno primijeniti nasilje kao model rješavanja sukoba, dok nasilje kao strategiju za rješavanje sukoba odbacuje 55.8% mladih¹⁵⁶.

Saobraćajna kultura među mladima nije na zavidnom nivou, odnosno **saobraćajne nesreće su evidentirane među osnovnim uzrocima smrti mladih**¹⁵⁷. Neusklađena zakonska regulativa sa razvojem sredstava za mikromobilnost je jedan od uzroka za veće učešće mladih u saobraćajnim nesrećama. Mladi se ne spremaju kontinuirano i aktivno kroz obrazovni proces za odgovorno i bezbjedno učešće u saobraćaju.

Dodatno, mladi **nemaju razvijene kompetencije, a donekle niti kritički stav u odnosu na pitanje zaštite podataka**, naročito online. Gotovo četvrtina mladih (23.6%) u velikoj mjeri vjeruje da na internetu nijesu bezbjedni¹⁵⁸. Svaka četvrta mlada osoba u Crnoj Gori se na internetu osjeća donekle ili potpuno nesigurno, nešto češće mlade djevojke (27.4% u odnosu na 22.3% mladih muškaraca).¹⁵⁹ Djeca i mladi vjeruju da postoje određene opasnosti kojima su izloženi na internetu, a u prvom redu one koje se tiču zloupotrebe njihovih ličnih podataka, uključujući i fotografije, kao i lokacije; ali navode i nezaštićenost u smislu interakcije sa nepoznatim licima.¹⁶⁰ Slabe vještine zaštite na internetu (uključujući znanje i vještine osnovnog podešavanja profila, obezbjeđivanja privatnosti podataka i

¹⁵² Izvještaj sa konsultacija o prioritetima u oblasti omladinske politike, 2022, podacima pristupljeno 3.5.2023. na linku www.gov.me/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

¹⁵³ Istraživanje o zastupljenosti i pojavnim oblicima nasilja u školama u Crnoj Gori tokom 2022/23. školske godine, Mr Zoran Lalović, Zavod za školstvo, 2023, podacima pristupljeno 3.5.2023. na linku <https://www.gov.me/clanak/u-zavodu-za-skolstvo-odrzana-prezentacija-nasilje-u-skolama>

¹⁵⁴ Ibid

¹⁵⁵ Počinioci krivičnih djela, MONSTAT, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=85&pageid=85>

¹⁵⁶ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>

¹⁵⁷ Svjetska zdravstvena organizacija, podacima pristupljeno 30.06.2023. na linku <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/adolescents-health-risks-and-solutions>

¹⁵⁸ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>

¹⁵⁹ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹⁶⁰ Stavovi djece i mladih / Projekat „Orijentiši se ka EU”, Kvalitativno istraživanje, De Facto Consultancy, 2021 /

obazrivija selekcija informacija koje dijele).¹⁶¹ Trenutna institucionalna zaštita (sajber bezbjednost) je neadekvatna i nedovoljno specijalizovana.¹⁶²

Mladi nisu sistemski uključeni u rješavanje problema klimatskih promjena i očuvanja životne sredine. Naime, skoro tri četvrtine mladih smatra da klimatske promjene predstavljaju veliki problem na globalnom nivou, a 57% smatra to isto za nacionalni nivo.¹⁶³ Sa posljedicama klimatskih promjena više su upoznate žene nego muškarci, a veća svijest je razvijena kod mladih od 25 do 29 godina, u odnosu na mlade od 15 do 19 godina, odnosno od 20 do 24 godine.¹⁶⁴ Trećina mladih sebe smatra odgovornim i navelo je da čuva životnu sredinu i ukazuju da sebe vide kao aktivni dio rješenja.¹⁶⁵ Osobe ženskog pola u većoj mjeri smatraju da klimatske promjene imaju veliki uticaj na zdravlje i život ljudi nego muškarci, što je po njihovom mišljenju posebno izraženo kod osoba narušenog zdravstvenog stanja (86,2%), starijih osoba (83,5%), osoba koje rade na otvorenom prostoru (82,4%) i osoba sa invaliditetom (80,5%).¹⁶⁶ Mladi identifikuju manjak informacija, svjesnost o važnosti i manjak dijaloga sa mladima o ovoj temi. Za informisanje o klimatskim promjenama žene više koriste internet i veb portale, dok muškarci kao glavni izvor informacija koriste društvene mreže.¹⁶⁷ Žene su više zainteresovane da se informišu o klimatskim promjenama u odnosu na muškarce, pogotovo ukoliko bi prethodno znale da time mogu da doprinesu smanjenju štetnih uticaja.¹⁶⁸

Manjak prilika za kvalitetno provođenje slobodnog vremena i razvoj kreativnosti

Nadležnosti i postojeći strateški dokumenti:

Ministarstvo kulture i medija, kao i Ministarstvo sporta i mladih su nadležni za ove oblasti. Ministarstvo kulture i medija primarno pruža podršku razvoju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva, očuvanju i valorizaciji kulturne baštine, razvoju kreativnih industrija i promovisanju javnog interesa u kulturi. Pored rada u oblasti omladinske politike, Ministarstvo sporta i mladih ima zadatak da poboljša situaciju u oblasti sporta i promoviše Crnu Goru kroz sportske aktivnosti, kao i da podstakne rekreativne aktivnosti i omogući bavljenje sportom među djecom, studentima/kinjama i osobama sa invaliditetom. U okviru sportske oblasti, Ministarstvo sporta i mladih se oslanja na Strategiju razvoja sporta kao glavni strateški dokument.

U procesu edukacije, mladi imaju prilike da učestvuju u nastavnim i vannastavnim aktivnostima, a svoje slobodno vrijeme ispunjavaju drugim sadržajima, među kojima su najčešće **kulturni i sportski sadržaji**.

¹⁶¹ Ibid

¹⁶² Ibid

¹⁶³ Konsultacije sa mladima u Crnoj Gori na temu klimatskih promjena, UNDP, 2021 /

¹⁶⁴ Konsultacije sa mladima u Crnoj Gori na temu klimatskih promjena, UNDP, 2021,

<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Istrazivanje%20-%20Mladi%20i%20klimatske%20promjene%20-%20mne.pdf>, str. 10.

¹⁶⁵ Ibid

¹⁶⁶ Konsultacije sa mladima u Crnoj Gori na temu klimatskih promjena, UNDP, 2021,

<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Istrazivanje%20-%20Mladi%20i%20klimatske%20promjene%20-%20mne.pdf>, str. 18.

¹⁶⁷ Konsultacije sa mladima u Crnoj Gori na temu klimatskih promjena, UNDP, 2021,

<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Istrazivanje%20-%20Mladi%20i%20klimatske%20promjene%20-%20mne.pdf>, str. 15-16.

¹⁶⁸ Konsultacije sa mladima u Crnoj Gori na temu klimatskih promjena, UNDP, 2021,

<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Istrazivanje%20-%20Mladi%20i%20klimatske%20promjene%20-%20mne.pdf>, str. 25.

Dominantna većina (90,9%) mladih slobodno vrijeme najčešće provodi u druženju i izlasku sa prijateljima/icama, te u porodičnom okruženju (89,4%), na društvenim mrežama (83%) i internetu uopšte (82,9%).¹⁶⁹ Mlade žene više čitaju u slobodno vrijeme ili se više bave kreativnim aktivnostima, a mladi muškarci su skloniji bavljenju sportom nego žene, ali i igranju video-igrica. Žene provode više vremena sa porodicom. Mlade žene takođe češće provode slobodno vrijeme u kupovini i češće slušaju muziku¹⁷⁰, a u manjoj mjeri se druže svakodnevno sa prijateljima/icama.¹⁷¹

Adolescenti i adolescentkinje (63%) najviše slobodnog vremena provode na internetu ili društvenim mrežama.¹⁷² Dodatno, 69% adolescenata/kinja smatra da **nema dovoljno kulturno-umjetničkih sadržaja za mlade**, a samo 14% su zadovoljni postojećim.¹⁷³ Gotovo polovina (43.7%) mladih iz 15 opština nikada ne prisustvuje kulturnim dešavanjima (muzeji, galerije, pozorišta), a trećina odlazi na koncerte i svirke svega nekoliko puta godišnje ili rjeđe.¹⁷⁴ 32% adolescenata/kinja smatra da njihovim gradovima nedostaju koncertne hale, a 17% smatra da njihovim gradovima nedostaje pozorište.¹⁷⁵ Zbog pandemije COVID-19, umnogome je smanjen kulturni sadržaj za cijelu populaciju, a samim tim i za mlade. **Mladi se uglavnom ne smatraju kreativnim stvaracima/teljama**, a u većini opština, više je djevojaka koje će sebe opisati tako.¹⁷⁶ Iako ne postoje posebni konkursi/linije podrške mladim kreatorima/kama umjetničkih sadržaja, mladi mogu da apliciraju sa svojim idejama na neke od konkursa koje resor kulture objavljuje na godišnjem nivou – i na taj način obezbjeđe (su)finansiranje za svoje ideje. Nažalost, ne postoji statistika o broju mladih koji su koristili ove fondove u prethodnim godinama. Kao ključni problem u oblasti sporta prepoznaje se da **sportsko-rekreativne aktivnosti nisu podjednako dostupne svim mladima**. Naime, 38% adolescenata/kinja dio svog slobodnog vremena provodi uz sport, a 32% njih je navelo da u njihovoj opštini nedostaju sportski centri¹⁷⁷. Četvrtina mladih se nikada ne bavi fizičkom aktivnošću, skoro polovina (47.6%) nikada ne prisustvuje sportskim događajima, a **37.5% nema hobi**.¹⁷⁸ Drugo istraživanje¹⁷⁹ govori da se 52.4% mladih bavi svojim hobijem dok negativan odgovor na ovo pitanje daje **47.6% mladih**. Ne postoji jasna statistika koliko je mladih ljudi uspjelo nastaviti da se bavi sportskim aktivnostima, i pod kakvim uslovima tokom COVID-19 pandemije. Ipak, istraživanja sprovedena u 2021. ukazuju da se polovina mladih muškaraca ipak svakodnevno bavi fizičkim aktivnostima, dok se isto toliko mladih žena nikada ne bavi fizičkim aktivnostima.¹⁸⁰

¹⁶⁹ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹⁷⁰ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>, str. 18.

¹⁷¹ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava: Analiza kvantitativnog istraživanja po polu, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Analiza%20po%20polu.pdf>, str. 33.

¹⁷² Saopštenje sa predavljanja rezultata istraživanja o sportskim i kulturnim potrebama mladih, JUVENTAS, 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3RJVfs7>

¹⁷³ Saopštenje sa predavljanja rezultata istraživanja o sportskim i kulturnim potrebama mladih, JUVENTAS, 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3MfQqWg>

¹⁷⁴ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

¹⁷⁵ Saopštenje sa predavljanja rezultata istraživanja o sportskim i kulturnim potrebama mladih, JUVENTAS, 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3MfQqWg>

¹⁷⁶ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

¹⁷⁷ Saopštenje sa predavljanja rezultata istraživanja o sportskim i kulturnim potrebama mladih, JUVENTAS, 2020, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3MfQqWg>

¹⁷⁸ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

¹⁷⁹ DeFacto Consultancy (2023) „Analiza potreba mladih - prilog razvoju Strategije za mlade 2023-2027”, uz podršku UNICEF-a i Ministarstva sporta i mladih/

¹⁸⁰ Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava, Regionalni program lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu, UNDP, 2022, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3CHzsNu>

Kao ključni problem u ovoj oblasti prepoznat je **loš položaj mladih u Crnoj Gori koji se ogleda prije svega u nedovoljnim prilikama za razvoj i ostvarenje punih potencijala, diskriminaciji i nejednakosti u ispunjavanju potreba i ostvarivanju prava, ugroženom (mentalnom) zdravlju i blagostanju, te u manjku prilika za kvalitetno provođenje slobodnog vremena i razvoj kreativnosti.**

Kao **UZROCI I POSLJEDICE** ovog problema prepoznati su:

UZROCI	POSLJEDICE
<p>Mladi nemaju dovoljno prilika za osamostaljivanje, razvoj kapaciteta i ostvarenje punih potencijala kroz obrazovanje, zapošljavanje.</p> <p>Osim sporadičnih i kratkotrajnih programa ne postoje sistemska rješenja za nezaposlenost mladih.</p> <p>Mladi širom Crne Gore često nemaju jednake prilike za usavršavanje i učenje, naročito kada su u pitanju vannastavne aktivnosti i izborni sadržaji.</p> <p>Mladi ne stižu dovoljno praktičnih vještina kao ni životnih vještina.</p> <p>Tokom obrazovnog procesa mladi ne stižu potrebne kompetencije za odabir i razvoj karijere, te za samostalan život i sveukupni razvoj u brzo promjenjivom kontekstu digitalne ere.</p> <p>Mlade, posebno inače marginalizovane grupe mladih, tokom odrastanja prati rizik od siromaštva, te od zloupotreba i ranjivosti u okviru tržišta rada.</p> <p>Funkcionalna i digitalna pismenost mladih nije na zadovoljavajućem nivou.</p> <p>Većina mladih želi da radi u javnom sektoru.</p> <p>Ne postoje evidencije niti jasna politika u vezi sa povratkom mladih koji studiraju u inostranstvu.</p>	<p>Stopa nezaposlenosti mladih je visoka.</p> <p>Alternativni karijerni izbori su mladima uglavnom nepoznati.</p> <p>Mladi su nedovoljno konkurentni na tržištu rada.</p> <p>Mladi iz Crne Gore se osamostaljuju izuzetno kasno u odnosu na svoje vršnjake/inje iz drugih zemalja Evrope.</p> <p>Visokobrazovani mladi odlaze iz Crne Gore nezadovoljni prvenstveno društveno-političkom situacijom, a potom, zbog otežanog pristupa tržištu rada, radne (ne)kulture, niskog životnog standarda i primanja.</p> <p>Mladi iz sjevernog regiona su u posebno teškoj situaciji - Stopa siromaštva djece je višestruko veća u sjevernom regionu, u odnosu na centralni i južni; i mladi iz pojedinih opština iz sjevernog regiona žele da ih napuste zbog naglašenih društvenih tenzija.</p> <p>Dio mladih radi u sivim zonama i uopšte su u većem riziku od povreda na radu.</p> <p>Mladi koji studiraju u inostranstvu nemaju dovoljno podrške za integraciju na tržište rada.</p>
<p>Prisutna je diskriminacija i nejednakost među mladima kada je u pitanju ostvarivanje prava i potencijala, u odnosu na različite karakteristike.</p> <p>Posebno su ugroženi mladi iz marginalizovanih grupa (mladi s invaliditetom, mladi/e Romi/kinje i Egipćani/ke, mladi iz ruralnih područja, mladi pogođeni siromaštvom, mladi bez roditeljskog</p>	<p>Mladi iz marginalizovanih grupa (mladi s invaliditetom, mladi/e Romi/kinje i Egipćani/ke, mladi iz ruralnih područja, mladi pogođeni siromaštvom, mladi bez roditeljskog staranja, mladi LGBTIQ+ i drugi) su u većem riziku od siromaštva.</p>

<p>staranja, mladi LGBTIQ+, mladi samohrani roditelji i drugi) kojima je potrebna veća i specifičnija podrška za izgradnju kompetencija za suočavanje sa ovim problemima.</p> <p>Kultura dijaloga, razvoj interkulturalizma, inkluzivnosti, solidarnosti, rodne ravnopravnosti uglavnom nisu sistematično zastupljene u obrazovnim programima, niti društveno vrjednovane.</p> <p>Mladi nemaju dovoljno kompetencija za suočavanje sa izazovima vezanim za vršnjačko nasilje, govor mržnje, diskriminaciju.</p> <p>Mladi su podložni uticajima polarizacije i govora mržnje, uključujući na internetu.</p> <p>Politička i medijska pismenost mladih su na niskom nivou.</p> <p>Vještine, vrijednosti i stavovi mladih koji se tiču prihvatanja različitosti nijesu na zadovoljavajućem nivou.</p>	<p>Stavovi mladih o rodnoj ravnopravnosti su dosta konzervativni.</p> <p>Mladi iz marginalizovanih grupa su pod većim rizikom od socijalne isključenosti.</p> <p>Mladi/e korisnici/e materijalnog obezbjeđenja (MO) žive u posebno lošim uslovima, a najugroženije su mlade samohrane majke koje se skoro u cjelosti oslanjaju na MO.</p> <p>Mladi u polarizovanom društvu takođe iskazuju etničko distanciranje prema drugim grupama, kao i ostale starosne kategorije.</p> <p>Najizraženiji negativan stav i sami mladi iskazuju prema LGBTIQ+.</p> <p>Mladi većinski primjećuju govor mržnje (češće punoljetni i oni sa višim stepenom obrazovanja), ali ne znaju kako da se sa njim nose niti kome da se obrate.</p>
<p>Mladi nemaju adekvatnu podršku, niti razvijene kompetencije da se nose sa izazovima po mentalno zdravlje.</p> <p>Većina djece ima iskustva u kockanju, a svako četvrto dijete ima prekomjernu tjelesnu težinu.</p> <p>Mladi nisu dovoljno informisani o zdravim stilovima života, seksualno reproduktivnom zdravlju, te bolestima zavisnosti.</p> <p>U razvojnom dobu adolescencije posebno je uočljivo zdravstveno rizično ponašanje mladih.</p> <p>Mladi nisu adekvatno zaštićeni od različitih vrsta nasilja, uključujući vršnjačko nasilje, nasilje u porodici i online nasilje. Što se tiče online prostora, mlade žene se nesigurnije osjećaju na internetu nego mladi muškarci.</p> <p>Saobraćajna kultura mladih je na niskom nivou, a saobraćajne nesreće su evidentirane među osnovnim uzrocima smrti mladih.</p> <p>Mladi nemaju razvijene kompetencije, a donekle niti kritički stav u odnosu na pitanje zaštite podataka.</p> <p>Mladi su zabrinuti zbog klimatskih promjena i očuvanja životne sredine, a nisu sistemski uključeni u rješavanje problema. Mladi muškarci su manje</p>	<p>Blagostanje mladih, kao i njihovo zdravlje, i to posebno mentalno zdravlje, je ugroženo.</p> <p>Eksperimentisanje sa i redovno konzumiranje duvanskih proizvoda, alkohola i psihoaktivnih supstanci počinje sve ranije narušavajući sveukupno zdravlje mladih.</p> <p>Mladi su nezaštićeni i imaju visok prag tolerancije ka (online) nasilju i rizicima po sopstvenu bezbjednost.</p> <p>Svaka deseta mlada osoba smatra da je ponekad neophodno primijeniti nasilje kao model rješavanja sukoba.</p> <p>Saobraćajne nesreće su evidentirane među osnovnim uzrocima smrti mladih.</p> <p>Tek (gotovo) svaka četvrta mlada osoba u velikoj mjeri vjeruje da je na internetu bezbjedna.</p> <p>Ugroženi prirodni resursi, izvori hrane, neodrživa poljoprivreda i loš životni standard negativno utiču na mlade (i na sveukupnu populaciju). Pored direktnog uticaja na zdravlje, negativan efekat se ogleda i u osjećaju nemoći i odustajanju od učešća.</p>

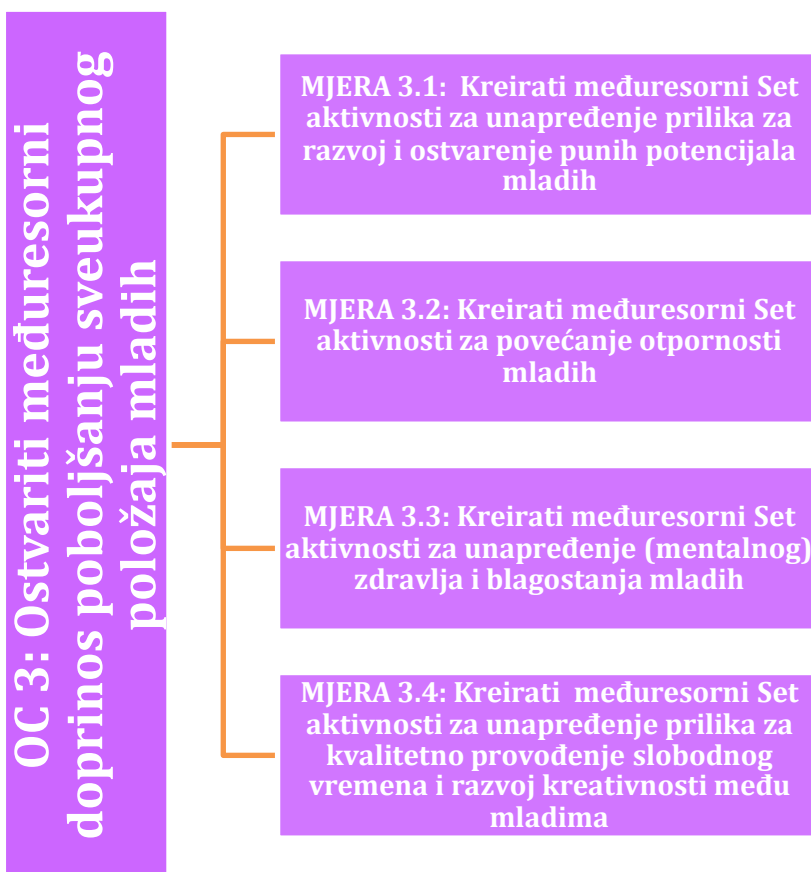
<p>zainteresovani za pitanja u vezi sa životnom sredinom.</p>	
<p>Ograničena je raznovrsnost kulturno-umjetničkih sadržaja za mlade.</p> <p>Mladi se uglavnom ne smatraju kreativnim stvaraocima/teljicama, a to posebno važi za mlade muškarce.</p> <p>Veliki broj mladih nema hobi.</p> <p>Sportsko-rekreativne aktivnosti nisu podjednako dostupne svim mladima, a čak i kad jesu, tek manje od polovine adolescenata/kinja dio slobodnog vremena provodi uz sport.</p> <p>Svaka druga mlada žena se nikada ne bavi fizičkom aktivnošću.</p>	<p>Mladi slobodno vrijeme ne provode konzumirajući niti kreirajući sadržaje iz domena kulture. I onaj mali procenat mladih koji se smatraju kreativnim stvaraocima/teljicama, često odlaze u potrazi za boljim uslovima za razvoj.</p> <p>U sportu je prisutna nejednakost u podršci za različite sportove i u odnosu na pol, te je vidljiv odliv sportskih talenata, na lokalnom, regionalnom i državnom nivou, te odustajanje mladih od sportske karijere.</p> <p>Nedovoljno bavljenje fizičkim aktivnostima, pogotovo kod mladih djevojaka, može izazvati dugoročne posljedice po sveukupno zdravlje i blagostanje.</p>

Na ključni problem prepoznat u ovoj oblasti se odgovara Operativnim ciljem 3:

OC3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju sveukupnog položaja mladih

Kako bi se realizovao ovaj operativni cilj, na osnovu identifikovanih uzroka problema, definisane su sljedeće mjere:

MJERA 3.1: Kreirati međuresorni Set aktivnosti za unapređenje prilika za razvoj i ostvarenje punih potencijala mladih

Opis mjere: S ciljem unapređenja položaja mladih, primarno izgradnje njihovih kompetencija, te unapređenja konkurentnosti na tržištu rada i osamostaljivanja, potrebno je osmisliti međuresorni Set aktivnosti za unapređenje prilika za razvoj i ostvarivanje punog potencijala mladih. Ovaj Set aktivnosti za buduće djelovanje treba biti rezultat zajedničkih napora različitih sektora, a na osnovu prethodno sprovedenih konsultacija sa mladima i akterima omladinske politike. Dodatno, isti treba da osigura koordinisani pristup i efikasne odgovore na prioritizovane izazove, s ciljem poboljšanja položaja mladih. Posebna pažnja treba biti posvećena integraciji digitalne i rodne perspektive, kao i procjeni uticaja aktivnosti na marginalizovane grupe mladih, uključujući mlade s invaliditetom, LGBTIQ mlade, mlade Rome/kinje i Egipćane/ke, mlade iz socijalno ugroženih porodica, mlade migrante/kinje i druge. Takođe, neophodno je da se u dizajn Seta mjera uključe sami mladi i NVO.

S obzirom na specifičnost analiziranih izazova, ovaj Set aktivnosti treba minimalno da uključi sljedeće aspekte:

- U okviru programa rada omladinskih servisa, kao i kroz aktivnosti omladinskog rada i neformalnog obrazovanja i informisanja, obuhvatiti mogućnosti razvoja kompetencija mladih u funkcionalnoj pismenosti, digitalnoj i finansijskoj pismenosti, karijernom razvoju, kao i poboljšanje identifikovanih nedostajućih kompetencija kod mladih, posebno marginalizovanih grupa, kako bi se povećala njihova konkurentnost na tržištu rada.
- U saradnji sa Ministarstvom ekonomije i turizma i Ministarstvom rada i socijalnog staranja, revidirati, unaprijediti i uspostaviti specifične i ciljne aktivnosti podrške zapošljavanju i osamostaljivanju mladih žena i muškaraca, i u njihovu realizaciju uključiti CIPS-ove, Biroe za zapošljavanje, Centre za socijalni rad i druge institucije. Ove aktivnosti primarno treba da

uključite mlade koji se nalaze u nepovoljnom položaju i koji su u riziku od siromaštva. Dodatno, treba predvidjeti i aktivnosti za podršku mladima u suočavanju sa zloupotrebama na tržištu rada i zaštiti na radu, posebno u kontekstu rodno zasnovane diskriminacije. Pored toga, zajedničkim naporima treba definisati aktivnosti za veću podršku preduzetništvu mladih, uključujući društveno, zeleno i žensko preduzetništvo. Poseban fokus staviti na aktivnosti koje doprinose suzbijanju patrijarhalnih normi i rodno zasnovanih stereotipa kada je u pitanju ekonomsko osnaživanje žena, kao i odabir zanimanja.

- c) U okviru svih nivoa formalnog obrazovanja, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, unaprijediti i kreirati specifične i ciljane aktivnosti za mlade, nastavno osoblje i ostalo stručno osoblje kako bi se pružila podrška mladima u razvoju njihovih individualnih talenata, karijernom napredovanju i sticanju kompetencija neophodnih za samostalan život i život u digitalnom dobu.
- d) Inicirati razvoj mehanizama podrške mladima za samostalno stanovanje u saradnji sa Kabinetom predsjednika Vlade, Ministarstvom ekonomije i turizma, Ministarstvom finansija i Ministarstvom rada i socijalnog staranja.
- e) Uputiti inicijativu i doprinijeti razvoju institucionalno-strateškog odgovora kako bi se osigurala "cirkulacija mozgova", i razviti i sprovesti aktivnosti podrške mladima koji se vraćaju sa studija/profesionalnog usavršavanja iz inostranstva.

Ključni nosioci i partneri: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo ekonomije i turizma, Ministarstvo finansija i Kabinet predsjednika Vlade

Ostali partneri: Univerziteti, Jedinice lokalne samouprave, NVO, Međunarodne organizacije

U procesu izrade Strategije za mlade, predložen je niz ideja za aktivnosti u ovoj oblasti, kao što su pravna savjetovališta za mlade u vezi sa radnim pravom i zaštitom na radu, podršku razvoju socijalnih preduzeća mladih i preduzetništva mladih kroz oslobađanje mladih preduzetnika/ca od nameta u prvim godinama rada, osnivanje resursnih centara za preduzetništvo mladih, osnivanje Garantnog fonda za mlade, uspostavljanje coworking prostora unutar postojećih omladinskih servisa i drugih javnih prostora. Takođe, neophodno je uključiti mlade sa manje mogućnosti u programe praksi kako bi bili dostupniji i omogućili jednake šanse za sve mlade, podsticanje poslodavaca da zapošljavaju mlade kroz finansijske mjere, i saradnju sa dijasporom radi podrške preduzetničkim idejama mladih. Dodatno, predlaže se podrška razvoju mekih vještina mladih u okviru servisa CIPS-ova, uvođenje programa karijernog savjetovanja na univerzitetima, uspostavljanje studentskih servisa za podršku zapošljavanju na privremenim i povremenim poslovima, i posebni programi aktivacije mladih iz porodica pogođenih siromaštvom. Pored toga, treba sprovesti i informativne kampanje o cjeloživotnom učenju, razviti sistem za evidenciju mladih koji studiraju van Crne Gore, uspostaviti servise podrške za mlade koji se vraćaju u Crnu Goru, uvesti i unaprijediti koncepte Servisnog učenja u formalnom i neformalnom obrazovanju, jačati kapacitete mladih za inovacije u omladinskim servisima, te promovisati konkurse i finansiranja mladih inovatora/ki u omladinskim servisima. Konačno, treba raditi na osnivanju Fonda za stipendiranje studija i obrazovnih programa u inostranstvu uz obavezu radnog angažmana u Crnoj Gori nakon završenih studija, i razviti program podrške osamostaljivanju mladih kroz podršku i subvencije za iznajmljivanje i kupovinu stambenog prostora.

MJERA 3.2: Kreirati međuresorni Set aktivnosti za povećanje inkluzije i otpornosti mladih

Opis mjere: S ciljem unapređenja položaja mladih, primarno u domenama smanjenja nejednakosti i diskriminacije pojedinih grupa mladih, prevenciji nasilja, kao i povećanja otpornosti na negativne pojave kao što su polarizacija i govor mržnje, potrebno je osmisliti međuresorni Set aktivnosti za povećanje inkluzije i otpornosti mladih. Ovaj Set aktivnosti za buduće djelovanje treba biti rezultat zajedničkih napora različitih sektora, a na osnovu prethodno sprovedenih konsultacija sa mladima i akterima omladinske politike. Dodatno, isti treba da omogući koordinisan pristup i osigura smislene odgovore na prioritizovane izazove, s ciljem poboljšanja položaja mladih. Posebna pažnja treba biti posvećena integraciji digitalne i rodne perspektive, kao i procjeni uticaja aktivnosti na marginalizirane grupe mladih, uključujući mlade s invaliditetom, LGBTIQ mlade, mlade Rome/kinje i Egipćane/ke, mlade iz socijalno ugroženih porodica, mlade migrante/kinje i druge.

S obzirom na specifičnost analiziranih izazova, ovaj Set aktivnosti treba minimalno da uključi sljedeće aspekte:

- a) U okviru programa rada omladinskih servisa, kao i kroz aktivnosti omladinskog rada i neformalnog obrazovanja i informisanja, obuhvatiti prilike za razvoj kompetencija mladih u smislu razvoja političke i medijske pismenosti, kulture dijaloga, interkulturalizma, inkluzivnosti, solidarnosti, rodne ravnopravnosti, kao i kompetencija za suočavanje sa izazovima vezanim za prisutno (rodno zasnovano) nasilje, govor mržnje i diskriminaciju. Takođe, potrebno je ohrabrivanje mladih da uzmu učešća i daju svoj doprinos razvoju odgovora na ove teme.
- a) U okviru svih nivoa formalnog obrazovanja, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, unaprijediti postojeće i kreirati nove specifične i ciljane aktivnosti za mlade, nastavno osoblje i ostalo stručno osoblje kako bi se pružila podrška mladima za razvoj političke i medijske pismenosti, kao i kompetencija za izgradnju bezbjednog, inkluzivnog i po mjeri mladih muškaraca i žena školskog ambijenta i suočavanje sa izazovima vezanim za prisutno (rodno zasnovano) nasilje, govor mržnje, diskriminaciju.
- b) U okviru institucija u nadležnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva ljudskih i manjinskih prava revidirati, i Ministarstva pravde, unaprijediti i kreirati specifične i targetirane aktivnosti za specifičnu podršku mladima iz različitih marginalizovanih grupa u cilju potpunog ostvarivanja zagarantovanih prava.
- c) U saradnji sa Ministarstvom javne uprave i Ministarstvom kulture i digitalnih medija razviti aktivnosti za jačanje kapaciteta medija da doprinesu inkluziji i otpornosti mladih, te borbi protiv rodno zasnovanog govora mržnje, seksizma i rodnih stereotipa, te jačanju kapaciteta mladih da pružaju alternativne narative i promovišu bezbjedno i inkluzivno digitalno građanstvo.

Ključni nosioci i partneri: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo pravde, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo javne uprave i Ministarstvo kulture i digitalnih medija

Ostali partneri: Univerziteti, Jedinice lokalne samouprave, NVO, Međunarodne organizacije

U procesu izrade Strategije za mlade, predloženo je niz ideja za aktivnosti u ovoj oblasti, kao što su aktivnosti o kulturnim različitostima, solidarnosti, s fokusom na suzbijanju govora mržnje. Takođe, neophodno je jačati medijsku pismenost i otpornost na govor mržnje, senzibilisati medije o ulozi mladih u kreiranju medijskog sadržaja i promovisanju pozitivnih priča. Neophodno je jačati kapacitete za prepoznavanje i prijavljivanje govora mržnje, obučavati roditelje o društvenoj koheziji i kreirati i sprovesti obuke za nastavnike/ce o prepoznavanju i adresiranju govora mržnje. Dodatno, predlaže se kreiranje kulturnog i medijskog sadržaja koji omogućava mladima da razgovaraju o aktuelnim temama, revidiranje plana đачkih ekurzija kako bi svi mladi imali priliku da posjete sve opštine u Crnoj Gori,

obuke i edukacije za mlade iz marginalizovanih grupa o antidiskriminacionim politikama, te organizacija posjeta mladima iz ruralnih područja kako bi se uključili u aktivnosti omladinskih servisa s fokusom na osnaživanje marginalizovanih grupa, posebno djevojaka i žena.

MJERA 3.3: Kreirati međuresorni Set aktivnosti za unapređenje zdravlja i dobrobiti mladih

Opis mjere: S ciljem unapređenja položaja mladih, primarno pri suočavanju sa izazovima po zdravlje, mentalno zdravlje i sveukupno blagostanje, potrebno je osmisliti međuresorni Set aktivnosti za unapređenje prilika za unapređenje zdravlja i dobrobiti mladih. Ovaj Set aktivnosti za buduće djelovanje treba biti rezultat zajedničkih napora različitih sektora, a na osnovu prethodno sprovedenih konsultacija sa mladima i akterima omladinske politike. Dodatno, isti treba da omogući koordinisan pristup i osigura smislene odgovore na prioritetizovane izazove, s ciljem poboljšanja položaja mladih. Posebna pažnja treba biti posvećena integraciji digitalne i rodne perspektive, kao i procjeni uticaja aktivnosti na marginalizirane grupe mladih, uključujući mlade s invaliditetom, LGBTIQ mlade, mlade Rome/kinje i Egipćane/ke, mlade iz socijalno ugroženih porodica, mlade migrante/kinje i druge.

S obzirom na specifičnost analiziranih izazova, ovaj Set aktivnosti treba minimalno da uključi sljedeće aspekte:

- a) U okviru programa rada omladinskih servisa, kao i kroz aktivnosti omladinskog rada i neformalnog obrazovanja i informisanja, obuhvatiti prilike za podršku mladima za očuvanje mentalnog zdravlja, prilike za razvoj kompetencija mladih u smislu razvoja kulture nenasilja, zaštite od nasilja (i online), te suočavanja sa kriznim situacijama, suočavanja s izazovima bolesti zavisnosti i rizičnim ponašanjima, informisanja mladih o seksualno-reproduktivnom zdravlju, zdravstvene pismenosti i očuvanja mentalne higijene, klimatskim promjenama, zaštiti životne sredine i saobraćajnoj kulturi, te ohrabrivanja mladih da uzmu učešće i daju svoj doprinos razvoju odgovora na ove teme.
- b) U okviru sistema formalnog obrazovanja (osnovno, srednjoškolsko, visokoškolsko) revidirati, unaprijediti i kreirati specifične i targetirane aktivnosti za mlade, nastavni kadar i ostalo stručno osoblje za podršku mladima za očuvanje mentalnog zdravlja, podršku mladima pri razvoju kompetencija za kulturu nenasilja, zaštitu od nasilja (i online), te suočavanja sa kriznim situacijama, suočavanja s izazovima bolesti zavisnosti i rizičnim ponašanjima, informisanja mladih o seksualno-reproduktivnom zdravlju, klimatskim promjenama, zaštiti životne sredine i saobraćajnoj kulturi.
- c) Realizovati aktivnosti za unapređenje servisa za mlade kao i jačanje kapaciteta roditelja u okviru mreže domova zdravlja i drugih institucija u nadležnosti Ministarstva zdravlja s ciljem veće dostupnosti specifičnih i targetiranih aktivnosti za podršku mladima pri suočavanju s izazovima po mentalno i fizičko zdravlje, nasilje, te smanjenju štete u slučajevima rizičnog ponašanja i bolesti zavisnosti.
- d) U saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Ministarstvom unutrašnjih poslova i Ministarstvom javne uprave razviti aktivnosti s ciljem prevencije svih vrsta nasilja, uključujući online nasilje, radikalnog i ekstremnog ponašanja, kao i direktnih aktivnosti podrške mladima za online bezbjednost, zaštitu podataka i sl.
- e) U okviru djelovanja Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, sprovesti aktivnosti s ciljem usporavanja klimatskih promjena, te s Ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva raditi na sprovođenju programa održive poljoprivrede; i zajednički sprovesti aktivnosti s ciljem pokrivanja ostalih elemenata održivog razvoja uključujući mlade u relevantne aktivnosti, projekte i tijela.

Ključni nosioci i partneri: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Ministarstvo

rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo javne uprave

Ostali partneri: Univerziteti, Jedinice lokalne samouprave, NVO, Međunarodne organizacije

U procesu izrade Strategije za mlade, predložen je niz ideja za aktivnosti u ovoj oblasti, kao što su programi neformalnog obrazovanja o ublažavanju klimatskih promjena, zaštiti životne sredine, održivim prirodnim resursima i održivoj poljoprivredi. Takođe je potrebno promovisati „zeleni transport“ kroz saradnju sa lokalnim samoupravama, podržati mlade u razvoju zelenih ideja, osnaživati mlade u borbi protiv klimatskih promjena. Pored toga, predlaže se i organizacija obuka za unapređenje mentalnog zdravlja mladih kroz razvoj funkcionalnih vještina zdravstvene pismenosti, kao i obezbjeđenje besplatne, dostupne psihološke podrške mladima, uključujući podršku studentima i studentkinjama u studentskim domovima i na univerzitetskim jedinicama, obuke za roditelje adolescenata/kinja o mentalnom zdravlju, radionice za nastavnike/ce o mentalnoj higijeni mladih, te kontinuirano istraživanje o mentalnom zdravlju mladih. Dodatno se predlaže jačanje svijesti o bezbjednom učešću u saobraćaju i alternativnim i zdravim vidovima mobilnosti, podizanje nivoa saobraćajne kulture među mladima, uključivanje tema saobraćajne kulture u obrazovni kurikulum, uspostavljanje servisa za prevenciju i reagovanje na nasilje, i organizacija radionica o zdravim stilovima života, uključujući prevenciju gojaznosti, HIV/AIDS-a, zaštitu reproduktivnog zdravlja i prevenciju upotrebe alkohola, pušenja i psihoaktivnih supstanci.

Takođe, značajan program je i Inkluzivno liderstvo mladih koji implementira Specijalna Olimpijada, a koji za cilj ima podizanje svijesti mladih u vezi sa važnošću poznavanja i poštovanja ljudskih prava, tolerancije i različitosti, i odgovara na potrebe koje nastavnici/e/ stručni saradnici/e / asistenti/kinje u nastavi prepoznaju u vezi sa njegovanjem osjećaja pripadnosti kod mladih sa intelektualnim smetnjama, naročito u periodu kada ulaze u pubertet. Osim toga, program obuke za lidere/ke nudi sticanje dragocjenih vještina i značaj saradnje sa drugima iz različitih sredina. Inkluzivno liderstvo mladih predstavlja davanje prilike mladim ljudima svih sposobnosti da budu lideri/ke u svojim školama i zajednicama. Ove liderske aktivnosti učenicima/ama pomažu da nađu svoj glas i uče ih kako da postanu pokretači/ce promjena u svojim zajednicama, tako što će promovisati jednakost i prihvatanje.

MJERA 3.4: Kreirati međuresorni Set aktivnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena i razvoj kreativnosti mladih

Opis mjere: S ciljem unapređenja položaja mladih, primarno kroz kvalitetno provođenje slobodnog vremena i razvoja kreativnosti i sportskih navika među mladima, potrebno je osmisliti međuresorni Set aktivnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena i razvoj kreativnosti mladih. Ovaj Set aktivnosti za buduće djelovanje treba biti rezultat zajedničkih napora različitih sektora, a na osnovu prethodno sprovedenih konsultacija sa mladima i akterima omladinske politike. Dodatno, isti treba da omogući koordinisan pristup i osigura smislene odgovore na prioritizovane izazove, s ciljem poboljšanja položaja mladih. Posebna pažnja treba biti posvećena integraciji digitalne i rodne perspektive, kao i procjeni uticaja aktivnosti na marginalizirane grupe mladih, uključujući mlade s invaliditetom, LGBTIQ mlade, mlade Rome/kinje i Egipćane/ke, mlade iz porodica pogođenih siromaštvom, mlade migrante/kinje i druge.

S obzirom na specifičnost analiziranih izazova, ovaj set aktivnosti treba minimalno da uključi sljedeće aspekte:

- a) U okviru programa rada omladinskih servisa, kao i kroz aktivnosti omladinskog rada i neformalnog obrazovanja i informiranja, obuhvatiti prilike za kvalitetno provođenje slobodnog vremena, razvoj kompetencija mladih u smislu kreiranja i promoviranja sadržaja iz domena kulture, sporta i rekreacije. Poseban fokus staviti na uključivanje većeg broja djevojaka i mladih žena u sportske i rekreativne aktivnosti.

- a) U okviru mreže Centara za kulturu, pozorišta i drugih institucija u nadležnosti Ministarstva kulture i medija, revidirati, unaprijediti i kreirati specifične i targetirane aktivnosti za podršku mladima kao konzumentima/kinjama i kreatorima/kama kulturnih sadržaja, posebno novih i alternativnih formi.
- b) U okviru mreže sportskih klubova i drugih institucija u nadležnosti Ministarstva sporta i mladih, revidirati, unaprijediti i kreirati specifične i targetirane aktivnosti za podršku mladima, a posebno za podršku afirmaciji mladim ženama u sportu, kao učesnicima/ama i kreatorima/kama sportsko-rekreativnih sadržaja, posebno novih i alternativnih formi. Poseban fokus staviti na uključivanje većeg broja djevojaka i mladih žena u sportske i rekreativne aktivnosti. U okviru sistema formalnog obrazovanja (osnovno, srednjoškolsko, visokoškolsko), revidirati, unaprijediti i kreirati specifične i targetirane aktivnosti za mlade, nastavni kadar i ostalo stručno osoblje za podršku mladima pri pronalaženju hobija, razvoju kreativnosti, te promociji kreiranih sadržaja.

Ključni nosioci i partneri: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo prosvjete

Ostali partneri: Univerziteti, Jedinice lokalne samouprave, NVO, Međunarodne organizacije

U procesu izrade Strategije za mlade, predložen je niz ideja za aktivnosti u ovoj oblasti, kao što su podsticanje mladih na stvaranje i konzumiranje kulturnih sadržaja, s posebnim fokusom na mlade iz ruralnih područja, uspostavljanje redovnog (su)finansiranja za mlade kulturne stvaraocice/teljke i umjetnike/ce, te podršku kroz konkurse Ministarstva kulture. Takođe je važno staviti poseban naglasak na ruralna područja i obezbjeđenje pristupačnosti sportskim aktivnostima u tim područjima. Predlaže se i pružanje popusta mladima za prisustvovanje kulturnim i sportskim događanjima, organizacija sportsko-rekreativnih programa za mlade, promovisanje neformalnog obrazovanja i kulturnih sadržaja kroz oslikavanje murala širom Crne Gore od strane mladih umjetnika/ca, organizacija karavana za promociju kulturno-istorijskog sadržaja namijenjenog mladima, podrška neformalnim kulturnim stvaraocima/teljicama za konzumiranje kulturnih sadržaja, kao i organizacija radionica za razvoj kreativnih vještina i preduzetništva među mladima kroz kreiranje kreativnih rukotvorina.

Očekivani rezultati i indikatori učinka

Očekivani efekti, odnosno, **rezultati** realizacije navedenih ciljeva, kroz unaprijeđenu međuresornu saradnju, su:

- (1) Adekvatniji i efektivniji koordinisani međuresorni doprinos poboljšanju položaja mladih.
- (2) Mladi imaju raznovrsne prilike za pristup tržištu rada, a proces zapošljavanja se bazira na meritornim, transparentnim i fer procesima.
- (3) Mladi imaju jednake prilike za usavršavanje i učenje u svim regijama Crne Gore. Sastavni dio formalnog obrazovanja je i proces izučavanja praktičnih znanja i vještina za život, odnosno, sticanja kompetencija i sistematičnih osnovnih znanja o karijernom razvoju i zapošljavanju, menadžmentu, preduzetništvu, radnim pravima, kulturi dijaloga, interkulturalizmu, inkluzivnosti, solidarnosti, toleranciji i empatiji, prihvatanju različitosti, ljudskim i manjinskim pravima, kulturi i kreativnosti, sportu i rekreaciji, klimatskim promjenama i zaštiti životne sredine, održivoj poljoprivredi, saobraćajnoj kulturi, bezbjednosti na internetu, građanskim pravima i obavezama, digitalnoj i medijskoj pismenosti, finansijskoj pismenosti, aktivizmu, o mentalnom zdravlju, o seksualno-reproduktivnom zdravlju i zdravim stilovima života, rizičnim ponašanjima, štetnosti pretjerane izloženosti ekranima i masovnim medijima, odgovornom i bezbjednom učešću u saobraćaju, online bezbjednosti i drugim.

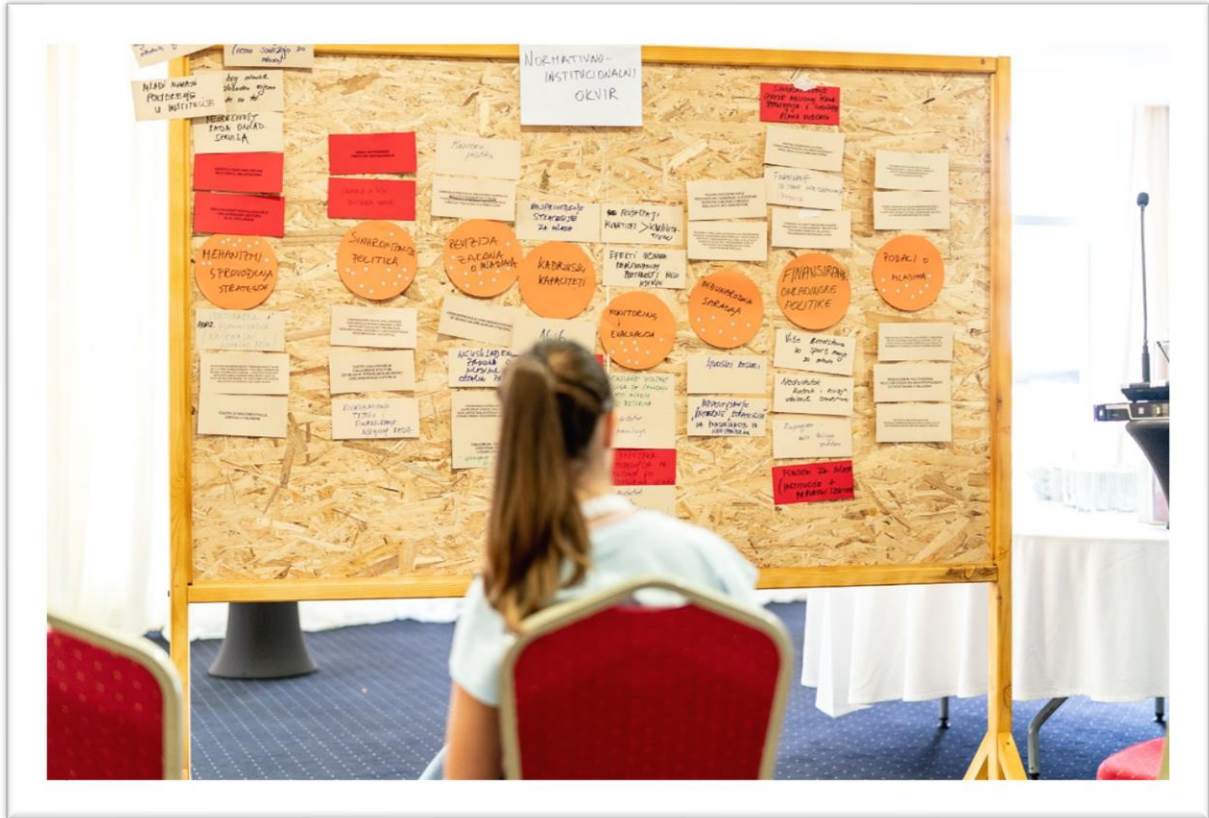
- (4) Niži je stepen govora mržnje, etničkog distanciranja i diskriminacije među svim grupama mladih ljudi, a tome doprinose različiti akteri koji rade sa mladima i mediji.
- (5) Mladi iz marginalizovanih grupa su informisani o svojim pravima, a njihovi stavovi i potrebe se uzimaju u obzir sa posebnim senzibilitetom prilikom kreiranja javnih politika.
- (6) Poboljšana je percepcija mladih o budućnosti u Crnoj Gori. Emigracije mladih iz Crne Gore su smanjene, a povratak podstaknut.
- (7) U svim opštinama, mladi imaju jednake i kontinuirane prilike i podršku za učešće i konzumiranje dostupnih i raznovrsnih kulturnih i sportskih sadržaja.
- (8) Sistemsko i aktivno uključivanje mladih u održivu poljoprivredu, zaštitu životne sredine i sprečavanje negativnih efekata klimatskih promjena je organizovano, što doprinosi očuvanju prirodnih resursa, boljem kvalitetu života i održivosti.
- (9) Unaprijeđeno je zdravlje mladih, u prvom redu mentalno, smanjeno prisustvo rizičnih ponašanja i podignut nivo informisanosti o zdravim stilovima života, seksualno-reproduktivnom zdravlju, te bolestima zavisnosti.
- (10) Bezbjednost mladih je na visokom nivou, kako u fizičkom, tako i u virtuelnom svijetu. Mladi ne pribjegavaju nasilju kao modelu za rješavanje sukoba.

U tabeli su predstavljeni indikatori učinka za operativni cilj 3: Ostvariti međuresorni doprinos poboljšanju sveukupnog položaja mladih

Indikator učinka	Početna vrijednost za 2023. godinu	Srednja vrijednost za 2025. godinu	Ciljna vrijednost za 2027. godinu
<p>Procenat mladih ljudi koji žele da napuste Crnu Goru u potrazi za boljom budućnošću</p> <p><i>Izvor podatka: Izveštaj Laboratorije za mlade Zapadnog Balkana</i></p>	50% mladih želi da napusti Crnu Goru u potrazi za boljom budućnošću	U odnosu na postojeći procenat, broj mladih koji žele da napuste Crnu Goru će biti smanjen za 10% (45%)	U odnosu na postojeći procenat, broj mladih koji žele da napuste Crnu Goru će biti smanjen za 10% (40%)
<p>Procenat mladih žena i mladih muškaraca koji smatraju da je govor mržnje prihvatljiv</p> <p><i>Izvor podataka: istraživanje „Zajednička budućnost: Percepcije mladih o miru na Zapadnom Balkanu“</i></p>	44% mladih muškaraca smatra govor mržnje prihvatljivim 40% mladih žena smatra govor mržnje prihvatljivim	Za 10% (u odnosu na postojeći procenat) smanjen procenat mladih muškaraca koji smatraju govor mržnje prihvatljivim Za 10% (u odnosu na postojeći procenat) smanjen procenat mladih žena koje smatraju govor mržnje prihvatljivim	Za 20% (u odnosu na postojeći procenat) smanjen procenat mladih muškaraca su bili izloženi nekom od oblika diskriminacije Za 20% (u odnosu na postojeći procenat) smanjen procenat mladih žena koje smatraju govor mržnje prihvatljivim

<p>Razvoj nacionalnih/lokalnih servisa podrške mentalnom zdravlju mladih u Crnoj Gori</p> <p><i>Izvor podatka: Izvještaj o radu Ministarstva zdravlja/Instituta za javno zdravlje</i></p>	<p>Nedovoljan broj servisa za podršku mentalnom zdravlju i zdravim stilovima života</p>	<p>Kreiran minimum jedan novi program za podršku mentalnom zdravlju mladih</p>	<p>U svim opštinama na teritoriji Crne Gore je uspostavljen lokalni servis podrške mentalnom zdravlju mladih</p>
<p>Procenat mladih koji koriste kulturne, sportske i kreativne aktivnosti u Crnoj Gori</p> <p><i>Izvor podatka: „Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava“, 2022</i></p>	<p>Trenutni procenat mladih koji nikada ne prisustvuju kulturnim dešavanjima: 43,7% (56,3% je prisustvovao nekom od oblika kulturnih dešavanja)</p> <p>25% procenata mladih se ne bavi nijednim od oblika fizičke aktivnosti</p>	<p>Povećati procenat mladih koji prisustvuju/učestvuju u kulturnim dešavanjima za 10%</p> <p>Smanjiti procenat mladih koji se ne bavi nijednim od oblika fizičke aktivnosti za 5%</p>	<p>Povećati procenat mladih koji prisustvuju/učestvuju u kulturnim dešavanjima za 15%</p> <p>Smanjiti procenat mladih koji se ne bavi nijednim od oblika fizičke aktivnosti za 10%</p>
<p>Procenat mladih koji smatra da je primjena nasilja prihvatljiv model rješavanja sukoba</p> <p><i>Izvor podatka: Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19</i></p>	<p>10.5% smatra da je ponekad neophodno primijeniti nasilje kao model rješavanja sukoba (2018/19)¹⁸¹</p>	<p>5% smanjenje u odnosu na postojeći podatak</p>	<p>10% smanjenje u odnosu na postojeći podatak</p>

¹⁸¹ Studija o mladima u Crnoj Gori, FES, 2018/19, podacima pristupljeno 5.10.2022. na linku <https://bit.ly/3ynt230>

Sa sastanka radne grupe za izradu Strategije za mlade, septembar 2022. godine

Ministarstvo sporta i mladih je nadležno za planiranje, implementaciju i razvoj omladinske politike. Zakon o mladima (2019) definiše cilj koji se odnosi na unapređenje društvenog položaja mladih i stvaranja uslova za njihovo aktivno učešće. Zakon trenutno teži da ostvari ovaj cilj jedino kroz mjeru kreiranja i implementacije omladinske politike. Zakonodavni okvir, kao i praksa pojedinačnih resorsa i međuresornog djelovanja unutar Vlade, **nijesu sinhronizovani** i ne podstiču nesmetanu implementaciju omladinske politike (počevši od činjenice da su mladi definisani i adresirani kao različita starosna kategorija u različitim resorima). Time je otežano praćenje realizacije strateških dokumenata iz oblasti *mladi*, kao i analiza učinka i evaluacija postignuća Strategije, te adekvatna procjena potrebnih ulaganja i finansijskih izdvajanja. Kao posljedica ovakvog stanja, mjere predviđene Strategijom za mlade, kao i drugim politikama za mlade, ne obuhvataju u značajnijoj mjeri mlade kojima su namjenjene, a efekti sprovedenih mjera i aktivnosti su često nejasni, a ponekad i nevidljivi. U okviru Generalnog sekretarijata Vlade (GSV) funkcioniše Sektor za koordinaciju, praćenje usklađenosti i praćenje sprovođenja strategija kojima se utvrđuju javne politike. Međutim, međuresorna saradnja nije primarni prioritet vladinim resorima, pa su time izrada, sprovođenje i evaluacija horizontalnih politika, poput omladinske politike, značajno otežani. Poseban problem predstavlja neefikasna komunikacija i koordinacija među institucijama koje kreiraju i sprovode postojeće programe i strategije koje se tiču oblasti od interesa za mlade, jer se mladih tiče i na njih utiču javne politike u svim sferama društva, nezavisno od toga u čijoj su nadležnosti. Ni na nivou resora zaduženog za pitanja mladih, kao ni na nivou cijele javne uprave, **ne postoji sinhronizovani mehanizam**

za praćenje učinkovitosti sprovođenja politika za mlade, njihovog stvarnog uticaja i rezultata, kako kvantitativnih, tako i kvalitativnih. To predstavlja problem u praćenju i evaluaciji sprovođenja omladinske politike i drugih politika za mlade. Istovremeno predstavlja i barijeru za kreiranje novih javnih politika – s obzirom da ne daje mogućnost jasnog uvida u efektivnost prethodno sprovedenih mjera. Dodatno, različite javne politike, programi i projekti nijesu senzitivni prema potrebama mladih, i ne vide mlade ljude kao resurs. Nesenzitivnost pristupa cijelog sistema javne uprave mladima, te **neizgrađeni kapaciteti službenika/ca u različitim resorima da rade sa mladima**, doprinose manjku motivacije mladih da iniciraju nove projekte i ideje, ali i većem nepovjerenju u institucije sistema. Sinhronizacija je prije svega neophodna sa politikama iz domena obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja, stanovanja, ljudskih i manjinskih prava, kulture, sporta, bezbjednosti, životne sredine, ali i drugih u skladu sa potrebama i interesovanjima mladih.

Taj zakon (Zakon o mladima) je mrtvo slovo na papiru.

Učesnica fokus grupe

Ograničavajući faktori za ostvarivanje punog efekta omladinske politike su prvenstveno slab **zakonodavni okvir u oblasti omladinske politike**, konstantna reorganizacija resora u kojima se nalazi sektor mladih i učestale prakse stavljanja pitanja mladih na začelje dnevnih agendi.¹⁸² Implementacijom Zakona o mladima (2019) nije postignut željeni rezultat u smislu poboljšanja položaja mladih. Ministarstvo je, uz podršku RCC-a, tokom 2021. naručilo eksternu reviziju Zakona, koja je rezultirala preporukama za izmjene i dopune Zakona o mladima. Revizijom je utvrđeno da je potrebno da Zakon definiše sprovođenje omladinske politike i omladinskog rada kao aktivnosti od javnog interesa, te da se podrška mladima ostvaruje kroz podršku efikasnom i decentralizovanom sprovođenju mjera omladinske politike, kvalitetan rad sa mladima i formalne i neformalne oblike omladinskog organizovanja. Poseban naglasak je stavljen na sinergije, komplementarnost mjera i aktivnosti u različitim oblastima koje se tiču mladih, te na veću uključenost mladih na lokalnom i državnom nivou. Predložena rješenja usmjerena su na direktnu podršku mladima, njihovu organizaciju, njihovu reprezentativnu organizaciju i njihove inicijative, uz ulaganje u kapacitet aktera omladinske politike da razumiju i sprovode omladinsku politiku i rad sa mladima na svim nivoima. Takođe, po Zakonu o mladima iz 2019. Savjet za mlade je trebalo da bude formiran, međutim to se nije desilo, pa **fali stručno, međuresorno usmjeravanje omladinske politike, kao i nadgledanje njenog sprovođenja**. Istim Zakonom nijesu prepoznati ni adolescenti i adolescentkinje, kao posebna razvojna podgrupa. Prenormiranje je posebno problematičan aspekt zakonodavstva koji u omladinskoj politici ne ostavlja prostora za određenu slobodu djelovanja potrebnu u oblasti omladinske politike i rada sa mladima.

Implementaciju omladinske politike prati nekonzistentnost i svojevrsna nesigurnost usljed promjenjivih i nestabilnih **izvora i mehanizama finansiranja omladinskih inicijativa, kao i programa podrške mladima i omladinskim organizacijama**. Takođe, komparativno mali dio budžeta je predviđen za mlade, a i ta opredjeljena sredstva se ne koriste adekvatno jednim dijelom zbog preklapanja oblasti i nadležnosti različitih resora, a i zbog oslanjanja na sredstva i podršku međunarodnih partnera.¹⁸³ Kreiranje budžeta je u primarnoj nadležnosti Ministarstva finansija, koje ima nadležnost za različite poslove, uključujući pripremu prijedloga tekuće ekonomske politike Crne Gore i praćenje njenog sprovođenja, pripremu, planiranje, izradu i sprovođenje budžeta Crne Gore, predlaganje smjernica i srednjoročnog makroekonomskog okvira za pripremu i planiranje budžeta, kao i finansijsku politiku i kontrolu. U sledećoj tabeli se nalazi pregled godišnjeg budžeta za mlade.

¹⁸² Izveštaj sa konsultacija o prioritetima u oblasti omladinske politike, 2022, podacima pristupljeno 3.5.2023. na linku www.gov.me/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

¹⁸³ Konsultacije sa drugim resorima i institucijama, 2.12.2022.

Godina	Planirana sredstva	Utrošena sredstva
2017	170,000 EUR	170,000 EUR
2018	511,876 EUR	511,876 EUR
2019	1.000,000 EUR	1.000,000 EUR
2020	1.936,488,36 EUR	1.803 364,36 EUR
2021	667,916,00 EUR	564 633,00 EUR
2017-2021	4.286,280,00 EUR	4.049,873,00 EUR

Pored finansijske, vidna je i **institucionalna nesigurnost** koja je reflektovana i kroz česte promjene i reorganizacije vlade, naročito resora koji pokrivaju pitanja omladinske politike, što umnogome utiče na (ne)mogućnost kvalitetnog i kontinuiranog sprovođenja omladinske politike. **Problem nedovoljnih ljudskih kapaciteta** resora zaduženog za pitanja mladih prisutan je u kontinuitetu, naročito zbog činjenice da nedovoljan broj izvršilaca/teljki često bude prezasićen obimom posla, što takođe negativno utiče na sprovođenje omladinske politike, ali i motivaciju zaposlenih da nastave raditi u resoru za mlade.

Pregled situacije je dat u sledećoj tabeli.

<u>Skorašnji put razvoja „resora za mlade“:</u>					
1. 2015 – Sektor za mlade djeluje u okviru Ministarstva prosvjete, kao dio Uprave za sport i mlade					
2. 2016 – U novoosnovanoj Vladi zaboravljen sektor za mlade					
3. 2016 – Sektor za omladinsku politiku naknadno je dodat u opis poslova Ministarstva sporta					
4. 2018 – Ministarstvo sporta mijenja naziv i postaje Ministarstvo sporta i mladih					
5. 2020 – Ukida se Ministarstvo sporta i mladih i formira se Uprava za sport i mlade, koja djeluje pod okriljem Ministarstva prosvjete, kulture, nauke i sporta					
6. 2022 – Ponovo se osniva Ministarstvo sporta i mladih					
Broj službenika/ca u resoru za mlade (ne računajući rukovodeće pozicije)	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
	6	6	6	5	5

Dodatno, ograničenost u pogledu **dostupnih mehanizama za sprovođenje omladinske politike** opterećuje i otežava rad nadležnih organa u ovoj oblasti. Ministarstvo sporta i mladih (nekadašnja Uprava za mlade) je u skladu sa zakonodavnim okvirom Zakon o mladima ("Službeni list Crne Gore", br. 025/19 i 027/19) sa Pravilnikom o načinu funkcionisanja omladinskih servisa i obavljanju administrativno tehničkih poslova za njihovo funkcionisanje ("Službeni list Crne Gore", br. 009/20), te Zakonom o lokalnoj samoupravi ("Sl. list CG", br. 2/2018, 34/2019 i 38/2020) sprovodilo sljedeće mehanizme:

7. Uspostavljanje omladinskih servisa na lokalnom nivou (otvoreno je i, u određenom periodu, funkcionisalo 11 omladinskih klubova (u Prijestonici Cetinje, opštinama Danilovgradu, Nikšiću, Šavniku, Baru, Kotoru, Mojkovcu, Petnjici, Plavu i Pljevljima i jedan omladinski centar u Glavnom Gradu Podgorica);

8. Utvrđivanje reprezentativnosti krovnog saveza organizacija mladih, kao najvišeg nezavisnog predstavničkog tijela mladih, partnera nadležnom državnom organu, koji obezbjeđuje učešće mladih u procesima donošenja odluka u Crnoj Gori (Mreža za mlade Crne Gore od 2020. godine);
9. Podrška implementaciji omladinskih inicijativa i aktivnosti usmjerenih na mlade u skladu sa Zakonom o NVO do 2021, a u određenom periodu i direktna podrška u skladu sa Zakonom o mladima;
10. Donošenje i sprovođenje Programa ostvarivanja javnog interesa u oblasti omladinska politika za 2020. godinu;
11. Podrška implementaciji Evropske omladinske kartice u Crnoj Gori (u kontinuitetu od 2017. godine);
12. Podrška implementaciji Programa za razmjenu i mobilnost mladih u 2021. godini.

Prethodna Strategija za mlade (2017-2021), po ugledu na EU Strategiju za mlade, stavila je akcenat na pristup kreiranju politika za mlade **zasnovanih na podacima**, razvrstanim po polu u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, kako bi se adekvatno kreirale i sprovodila omladinska politika poštujući drugačije perspektive i potrebe mladih muškaraca i žena. Uspostavljanje sveobuhvatnog i efikasnog sistema praćenja položaja mladih u Crnoj Gori predstavlja značajan izazov, a od posebnog je značaja za sprovođenje Strategije za mlade. Način na koji se prikupljaju podaci o mladima ne prati zakonsku definiciju mladih, niti se osim kroz popise, sistemski prikupljaju niti razmjenjuju podaci o mladima od strane ključnih vladinih resora. Podaci o mladima su uglavnom nepostojeći, te su mladi gotovo nevidljiva kategorija za kreatore/ke javnih politika i donosioce odluka, ali i za implementatore politika. **Ne postoji ni razvijena metodologija za praćenje statistike o mladima**, što ujedno otežava i praćenje indikatora uticaja, postavljenih na nivou različitih politika za mlade za većinu oblasti. Prethodna Strategija definisala je i svojevrsnu mapu puta kako doći do krajnjeg cilja u ovoj oblasti – uspostavljanja funkcionalnog i

sveobuhvatnog nacionalnog sistema indikatora za praćenje položaja mladih u skladu s najboljom međunarodnom praksom. Međutim, ne postoji razvijen sistem prikupljanja, analize i korištenja podataka o

„Tamo (u Strategiji za mlade) napišu neki spisak želja, to izgleda lijepo, ali ništa od toga se ne desi“

Učesnik fokus grupe

položaju mladih, koji bi bio dio šireg sistema kreiranja, implementacije, monitoringa i evaluacije svih politika, strategija i programa za mlade. Periodična istraživanja o mladima i njihovim potrebama, rađena od strane različitih aktera/ki na osnovu različitih metodologija, takođe ne mogu jasno pratiti ili objašnjavati određene trendove. Međutim, činjenica da se određeni rezultati često ponavljaju ili se primjećuju negativni trendovi, u različitim istraživanjima rađenim na reprezentativnom uzorku, ukazuje da se izazovi u sprovođenju omladinske politike ogledaju i kroz određene posljedice na terenu, što i jeste jedan od indikatora (ne)uspjeha sprovođenja politika za mlade.

Ni na polju **međunarodne saradnje** omladinska politika ne ostvaruje puni potencijal. Iako se Ministarstvo vanjskih poslova primarno bavi uspostavljanjem političkih, ekonomskih, kulturnih i drugih odnosa sa drugim državama i međunarodnim organizacijama, sprovođenjem strateških vanjskopolitičkih prioriteta kao što su regionalna saradnja, evropske integracije, poboljšanje bilateralnih odnosa, saradnja na multilateralnom planu, ne postoji dovoljan nivo koordinacije i saradnje

sa Ministarstvom sporta i mladih, u oblasti međunarodne omladinske politike. Dodatno, Ministarstvo evropskih poslova ima nekoliko ključnih zadataka, uključujući upravljanje i koordinaciju procesa pristupanja Evropskoj uniji, kao i koordinaciju rada tijela koja pregovaraju o pristupanju. MEP također koordinira usklađivanje domaćih propisa sa zakonodavstvom, i saradnja sa Ministarstvom sporta i mladih ne ostvaruje puni potencijal. Crna Gora je članica Savjeta Evrope, gdje kroz učešće u radu Evropskog koordinacionog komiteta za mlade (CDEJ), te zajedničkog savjeta za mlade (CMJ) ima priliku da radi na unapređenju saradnje između vlada u oblasti mladi i kreira okvir za poređenje omladinskih politika, razmjenu najboljih praksi i nacрте tekstova koji postavljaju standard o ovoj oblasti, te da koristi mehanizme Savjeta Evrope za unapređenje omladinske politike u Crnoj Gori. Crna Gora je u procesu pregovora za pristupanje Evropskoj uniji. U okviru tog procesa privremeno su zatvorena poglavlja: Nauka i istraživanje; Obrazovanje i kultura; Vanjski odnosi. Strategija za mlade Evropske unije se odnosi na period 2019-2027, a donešena je na osnovu rezultata sprovođenja EU mehanizma “Dijalog sa mladima”. EU Strategija za mlade se sprovodi prvenstveno kroz EU programe za mlade: Erasmus+ i Evropska inicijativa za solidarnost (ESC), gdje Crna Gora trenutno ima status “treće zemlje”, i pored mogućnosti da bude “programska zemlja”. Takođe, Evropska unija i Savjet Evrope u oblasti mladih ostvaruju ciljeve i djeluju kroz EU-SE Partnerstvo (EU-CoE Youth partnership). Crna Gora kao članica Ujedinjenih nacija (UN) učestvuje u implementaciji Agende za održivi razvoj 2030. UN Strategija za mlade predviđa i veće uključivanje mladih u implementaciji Agende 2030, ali i podršku djeci, adolescentima/kinjama i mladima da ostvare svoj puni potencijal i budu agenti promjena. Crna Gora je jedna od šest ugovornih strana Zapadnog Balkana koje su osnovale Regionalnu kancelariju za mlade (RYCO) sa ciljem povećanja mobilnosti mladih u regionu i doprinosa pomirenju i izgradnji dobrosusjedskih odnosa u regionu. Ipak, dostupni resursi, alati i mehanizmi, kao i različiti fondovi, primarno EU fondovi, nijesu dovoljno iskorišćeni.¹⁸⁴

Ukratko, omladinska politika u Crnoj Gori već godinama unazad ne uspijeva da ostvari svoj puni potencijal – da na identifikovane izazove, sa kojima se susrijeću mladi, pruži adekvatan, brz i kvalitetan sistemski odgovor sa ciljem ostvarivanja dugoročnih pozitivnih efekata. Bez napretka u ovoj oblasti, odnosno bez obezbjeđivanja uslova za nesmetano i kvalitetno planiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike i politika za mlade, teško je očekivati i pozitivne rezultate u bilo kojoj od specifičnih oblasti.

Ključni problem, uzroci i mjere u oblasti mehanizama za kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike

Kao ključni problem u ovoj oblasti prepoznati su **nedovoljno razvijeni mehanizmi za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike.**

UZROCI I POSLJEDICE ovog problema su:

UZROCI	POSLJEDICE
Slab zakonodavni okvir u oblasti omladinske politike (Implementacijom Zakona o mladima (2019) nije postignut željeni rezultat u smislu	Mjere predviđene Strategijom za mlade nemaju efekta na one mlade kojima su prvenstveno namijenjene.

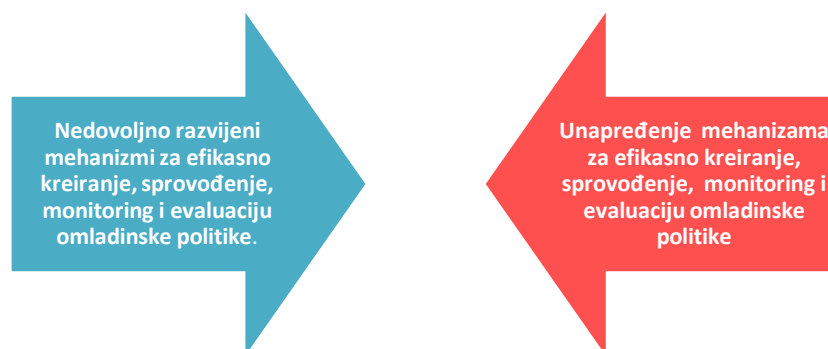
¹⁸⁴ Izvještaj sa konsultacija o prioritetima u oblasti omladinske politike, 2022, podacima pristupljeno 3.5.2023. na linku www.gov.me/dokumenta/54c48080-7205-4622-8303-fdc12461abd3

<p>poboljšanja položaja mladih, te utvrđivanja omladinske politike.)</p> <p>Prenormiranje zakonodavstva ne ostavlja prostora za određenu slobodu djelovanja potrebnu u oblasti omladinske politike i rada sa mladima.</p> <p>Savjet za mlade propisan Zakonom o mladima (2019) nije osnovan.</p>	<p>Realizacija omladinske politike je usporena ili onemogućena u određenim segmentima.</p>
<p>Razvoj i implementacija omladinske politike na lokalnom nivou su izuzetno neujednačeni.</p> <p>Službenici/e nadležni/e za mlade u lokalnim samoupravama uglavnom imaju više referata u svojoj nadležnosti.</p>	<p>Sinergetski efekat omladinske politike se ne ostvaruje.</p> <p>Prioritizacija i kapaciteti za bavljenje mladima i omladinskom politikom na lokalnom nivou su ograničeni.</p>
<p>Omladinska politika nije prioritet.</p> <p>Zakonodavni okvir, kao i praksa pojedinačnih resora i međuresornog djelovanja unutar Vlade, nijesu sinhronizovani i ne dozvoljavaju kontinuirano, međuresorno koherentno planiranje i implementaciju omladinske politike.</p> <p>Nedostaje međuresorna koordinacija u planiranju, implementaciji, monitoringu i realizacija omladinske politike.</p> <p>Neusklađenost zakona o mladima sa drugim relevantnim zakonima. Sektorske javne politike, programi i projekti ne uzimaju u obzir položaj i potrebe mladih u dovoljnoj mjeri i ne vide mlade ljude kao resurs.</p>	<p>Otežana implementacija omladinske politike kao i praćenja njenog uticaja.</p> <p>Nedostatak cjelovitog, sistemskog odgovora na unapređenje položaja mladih i ostvarivanje njihovih punih potencijala</p> <p>Onemogućeno efikasno poboljšanje položaja mladih, realizacija njihovih prava i potencijala.</p>
<p>Nedovoljni ljudski kapaciteti resora zaduženog za omladinsku politiku.</p> <p>Neizgrađeni kapaciteti službenika/ca u različitim resorima da rade sa mladima.</p>	<p>Onemogućeno efikasno poboljšanje položaja mladih, realizacija njihovih prava i potencijala.</p> <p>Nemogućnost kvalitetnog i kontinuiranog sprovođenja omladinske politike.</p> <p>Manjak motivacije mladih da iniciraju nove projekte i ideje, ali i nepovjerenju u institucije sistema.</p>
<p>Promjenljivi i nestabilni izvori i mehanizmi finansiranja omladinske politike, programa podrške mladima, omladinskim inicijativama i omladinskim organizacijama.</p>	<p>Onemogućeno efikasno poboljšanje položaja mladih, realizacija njihovih prava i potencijala.</p> <p>Nemogućnost kvalitetnog i kontinuiranog sprovođenja omladinske politike.</p>

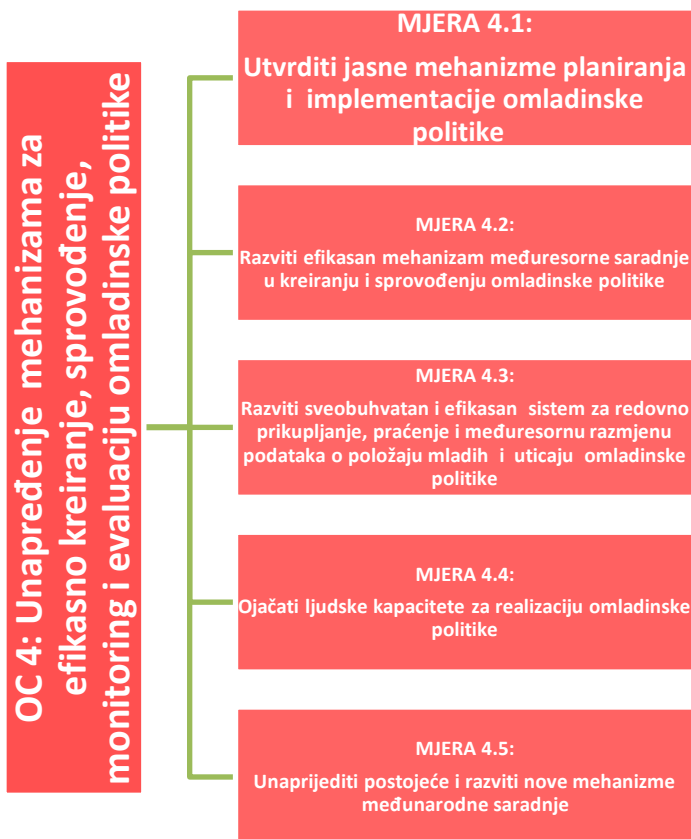
<p>Institucionalna nesigurnost koja je reflektovana i kroz česte promjene i reorganizacije vlade, naročito resora zaduženih za omladinsku politiku.</p>	
<p>Nedovoljno razvijen pristup kreiranju politika za mlade zasnovanih na podacima.</p> <p>Ne postoji razvijena metodologija za praćenje statistike o mladima.</p> <p>Način na koji se prikupljaju podaci o mladima ne prati zakonsku definiciju mladih, niti se osim kroz popise, sistemski prikupljaju niti razmjenjuju podaci o mladima od strane ključnih vladinih resora.</p> <p>Ne postoji efikasan mehanizam praćenja učinkovitosti sprovođenja politika za mlade.</p>	<p>Podaci o mladima uglavnom ne postoje, te su mladi gotovo nevidljiva kategorija za kreatore javnih politika i donosiocce odluka, ali i za implementatore politika.</p> <p>Efekti sprovedenih mjera i aktivnosti su nejasni (nevidljivi) mladima i kreatorima omladinske politike usljed selektivnog prikupljanja i nedostatka relevantnih i uporedivih podataka o mladima.</p> <p>Otežano praćenje uticaja različitih politika za mlade.</p>
<p>Međunarodna saradnja ne ostvaruje potpuni potencijal.</p>	<p>Mladima je ograničeno učešće u pojedinim EU programima za mlade.</p> <p>Različiti fondovi, primarno EU fondovi, nijesu dovoljno iskorišćeni.</p>

Na ključni problem prepoznat u ovoj oblasti se odgovara Operativnim ciljem 4:

OC4: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike

Kako bi se realizovao ovaj operativni cilj, na osnovu identifikovanih uzroka problema, definisane su sljedeće mjere:

MJERA 4.1 Utvrditi jasne mehanizme planiranja i implementacije omladinske politike

Opis mjere: Kako bi se obezbijedilo efektivno sprovođenje omladinske politike u Crnoj Gori, potrebno je utvrditi jasne mehanizme planiranja i implementacije omladinske politike. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega unapređenje zakonskog rješenja koje treba da omogući podršku razvoju omladinskog rada, uredi funkcionisanje omladinskih servisa, te finansiranje omladinske politike, uključujući i podršku inicijativama mladih i omladinskim organizacijama. Dakle, neophodno je održivo i stabilno finansiranje aktivnosti planiranih Strategijom za mlade, odnosno finansiranje rada i razvoja omladinskog sektora, što će obezbijediti, u saradnji sa drugim resorima, kontinuiranu podršku mladima. Takođe, potrebno je razviti mehanizam za prepoznavanje specifičnosti omladinskih organizacija i organizacija za mlade koji će omogućiti njihovo adekvatno učešće u kreiranju i sprovođenju omladinske politike, i neće biti ograničen modelom finansiranja nevladinih organizacija.

Potrebno je revidirati Zakon o mladima i prateća podzakonska akta, te redovno planirati adekvatniju finansijsku konstrukciju za sprovođenje omladinske politike. Neophodno je pripremiti i objaviti analizu specifičnosti finansiranja omladinskog sektora, uključujući potrebe ulaganja i razvoj omladinskog fonda za (ad-hoc) podršku inicijativama mladih i projektima i programima omladinskih organizacija. Analiza treba da obuhvati mehanizme i iznose finansiranja na lokalnom i državnom nivou, uključujući i rodnu analizu alokacije resursa. U skladu sa nalazima potrebno je kreirati i implementirati najefikasnije i najpravednije modele i iznose finansiranja (procenat ukupnog budžeta) omladinske politike kroz podršku omladinskim organizacijama i inicijativama mladih na lokalnom i državnom nivou, uz poštovanje koncepta rodno odgovornog budžetiranja.

Pored direktne podrške mladima, potrebno je organizovati godišnji otvoreni konkurs (ili kreirati drugi model) radi redovnog finansiranja usluga i servisa za mlade kroz out-sourcing projekte i programe organizacija koje rade sa mladima i sprovode omladinski rad i neformalno obrazovanje, kao i druge aktivnosti u skladu sa ciljevima predviđenim Strategijom za mlade.

Za efektivno sprovođenje omladinske politike u skladu sa principima učešća mladih neophodno je i razviti i realizovati programe jačanja kapaciteta lokalnih službenika/ca nadležnih za pitanja mladih i državnih službenika/ca i namještenika/ca u Ministarstvu sporta i mladih za povlačenje EU sredstava i drugih relevantnih izvora finansiranja za podršku razvoju omladinske politike u Crnoj Gori.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo finansija

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

MJERA 4.2 Razviti efikasan mehanizam međuresorne saradnje u kreiranju i sprovođenju omladinske politike

Opis mjere: Kako bi se obezbijedilo da zakonodavni i strateški okvir, kao i prakse svih sektora i međuresorno djelovanje, budu usklađeni, koordinisani i planirani na osnovu potreba i prava mladih, potrebno je razviti efikasan mehanizam međuresorne saradnje u kreiranju i sprovođenju omladinske politike. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega osnovati Koordinaciono međuresorno tijelo za unapređenje položaja mladih. Ovo tijelo bi pratilo i podizalo pitanja mladih na strateški i politički nivo, te omogućavalo usaglašen, sinhronizovan i sistemski odgovor na identifikovane prioritetne probleme mladih kroz operacionalizaciju omladinske politike i drugih sektorskih politika koje se tiču mladih. Zato je neophodno i adekvatno prikupljanje i praćenje podataka (i indikatora) o mladima, te organizovanje (međunarodnih) stručnih dijaloga i konferencija o omladinskoj politici sa fokusom na međuresornu

saradnju i koordinaciju. U skladu sa potrebama, mogu se organizovati i programi jačanja kapaciteta za Koordinaciono tijelo.

Strategija za mlade predviđa mehanizme uključivanja mladih pri izradi sektorskih analiza, te Dijalog sa mladima o svim pitanjima koja ih se tiču, pa je potrebno posebno razviti i resornim ministarstvima uputiti smjernice i preporuke koje proizilaze iz ovog strateškog dokumenta. Posebno je važno realizovati i redovne dijaloge subjekata omladinske politike na lokalnom i državnom nivou, odnosno organizovati redovne radne sastanke, stručne konsultacije i javne konferencije na temu omladinske politike na lokalnom i nacionalnom nivou.

Neophodno je ojačati saradnju sa DEU u oblasti omladinske politike, posebno u smislu razmjene podataka o politikama i praksama za mlade na EU nivou, i podršku pri usklađivanju politika za mlade u CG sa EU politikama za mlade.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo evropskih poslova

Partneri: NVO, međunarodne organizacije

MJERA 4.3 Razviti sveobuhvatan i efikasan sistem za redovno prikupljanje, praćenje i međuresornu razmjenu podataka o položaju mladih i uticaju omladinske politike

Opis mjere: Kako bi se obezbijedilo da se učinkovitost omladinske politike stalno prati, a efekti sprovedenih mjera i aktivnosti budu mjerljivi i jasni, potrebno je razviti sveobuhvatan i efikasan sistem za redovno prikupljanje, praćenje i međuresornu razmjenu relevantnih i po polu i godištu razvrstanih podataka o položaju mladih i uticaju omladinske politike. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega da javne politike, programi i projekti postanu senzitivni prema potrebama mladih te da se temelje na relevantnim podacima, a mlade prepoznaju kao važan resurs i pruže im podršku u ostvarivanju njihovih aspiracija (u skladu sa mjerama 4.1 i 4.2). Zatim je neophodno osnovati Operativno tijelo za praćenje realizacije Strategije za mlade. Zadaci Operativnog tijela uključuju povećanje dostupnosti kvantitativnih i kvalitativnih segregiranih podataka o mladima, te razvijanje sistema za redovna sakupljanja relevantnih i po polu i godištu razvrstanih podataka, monitoring i evaluaciju Strategije za mlade, kao i praćenje i međuresornu razmjenu podataka o mladima, njihovim potrebama i aspiracijama, te uticaju omladinske politike i sektorskih politika na mlade muškarce i mlade žene, mlade sa manje mogućnosti i različite heterogene grupe mladih. Ovo tijelo takođe treba da obezbijedi protok informacija o razvoju sektorskih strategija i akcionih planova, kao i uključivanje mladih, omladinskih organizacija, Ministarstva sporta i mladih, kao i JLS u razvoj sektorskih strategija i akcionih planova. Ovo tijelo treba posebno podsticati saradnju sa JLS o domenu prikupljanja i praćenja podataka, odnosno monitoringa i evaluacije Strategije za mlade kroz aktivnosti sprovedene na lokalnom nivou. U skladu sa potrebama, mogu se organizovati i programi jačanja kapaciteta za Operativno tijelo, kao i za službenike/ce JLS nadležne za mlade.

Neophodno je razviti metodologiju prikupljanja podataka o položaju mladih i njihovim potrebama i aspiracijama, kao i obezbijediti da se sprovedu redovna, godišnja istraživanja o mladima, u skladu sa razvijenom metodologijom. Takođe, potrebno je na ovaj način osigurati i sistemsko praćenje indikatora uticaja, učinka i rezultata omladinske politike. U skladu sa potrebama metodologija se može i unapređivati i revidirati radi usklađivanja sa EU indikatorima i drugim relevantnim istraživačkim trendovima. Na taj način se postavlja temelj za izradu državne javne baze znanja o mladima, koja može višestruko koristiti za unapređenje položaja mladih.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Generalni sekretarijat Vlade

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

MJERA 4.4 Ojačati ljudske kapacitete za realizaciju omladinske politike

Opis mjere: Kako bi se obezbijedilo da javne politike, programi i projekti odgovaraju na potrebe mladih i doprinose realizaciji njihovih prava i unapređenju njihovog položaja, te da se temelje na relevantnim podacima, a mlade prepoznaju kao važan resurs i pruže im podršku u ostvarivanju njihovih aspiracija, potrebno je ojačati ljudske kapacitete za realizaciju omladinske politike. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega razviti Model kompetencija, vrijednosti i standarda rada za službenike/ce resora nadležnog za pitanja omladinske politike na državnom i lokalnom nivou.

Neophodno je sprovesti funkcionalnu analizu potrebnih radnih mjesta i opisa poslova u odnosu na nadležnosti, strateške ciljeve i zakonodavni okvir u oblasti mladih, te u skladu sa nalazima sistematizovati adekvatan broj izvršilaca/iteljki u resoru nadležnom za omladinsku politiku. Zatim je potrebno zaposliti neophodni nedostajući kadar u resoru za omladinsku politiku, u skladu sa sistematizacijom, uzimajući u obzir Model kompetencija, vrijednosti i standarda rada. Povezano sa tim, na lokalnom nivou je potrebno imenovanje službenika/ca za pitanja mladih i implementaciju lokalnih omladinskih politika u svakoj opštini. U skladu sa identifikovanim potrebama, mogu se sprovoditi posebni programi jačanja kapaciteta i organizovanje studijskih posjeta za službenike/ce koji/e rade na sprovođenju omladinske politike na državnom i lokalnom nivou.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, JLS

Partneri: NVO, Uprava za ljudske resurse

MJERA 4.5 Unaprijediti postojeće i razviti nove mehanizme međunarodne saradnje

Opis mjere: Kako bi se obezbijedilo da međunarodna saradnja u oblasti mladih ostvari svoj puni potencijal, a da se različiti fondovi, primarno EU fondovi, iskoriste u zadovoljavajućoj mjeri; te da mladi dobiju više prilika za učestvovanje u različitim EU programima za mlade, potrebno je unaprijediti postojeće i razviti nove mehanizme međunarodne saradnje. Kako bi se to postiglo, potrebno je, prije svega analizirati mogućnosti i efekte postojećih mehanizama za saradnju i članstva Crne Gore u međunarodnim institucijama (npr. OSCE, Savjet Evrope, RCC, RYCO, UN, WBF) u oblasti međunarodne omladinske politike. Poseban fokus analize treba biti na EU programima za mlade, gdje postoji mogućnost učešća kao programske zemlje i tokom procesa pridruživanja EU.

U skladu sa nalazima analize potrebno je razviti smjernice za ostvarivanje međunarodne saradnje (institucionalne - bilateralne i multilateralne, programske, finansijske itd.) u oblasti mladih. A zatim i realizacija konkretnih aktivnosti, poput, pokretanja procesa pridruživanja Crne Gore kao programske zemlje EU programima za mlade (Erasmus+/Erasmus+ i European Solidarity Corps/Evroska inicijativa za solidarnost).

U skladu sa potrebama, mogu se organizovati i programi jačanja kapaciteta za službenike/ce koji rade na poslovima međunarodne saradnje u oblasti mladi u Ministarstvu sporta i mladih, te za službenike/ce JLS nadležne za mlade i/ili međunarodnu saradnju.

Ključni nosioci: Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo evropskih poslova

Partneri: NVO, jedinice lokalne samouprave

Očekivani rezultati i indikatori učinka

Očekivani efekti, odnosno **rezultati** realizacije navedenih ciljeva su:

- (1) Rezultati Strategije za mlade su mjerljivi i vidljivi.
- (2) Implementacija omladinske politike je osigurana kroz održivo i stabilno finansiranje i kontinuiranu podršku omladinskom javnom i civilnom sektoru.
- (3) Zakonodavni i strateški okvir, prakse svih resora i međuresorno djelovanje su sinhronizovani, koordinisani i planirani na osnovu potreba mladih zasnovanih na podacima, dok njihovo sprovođenje doprinosi poboljšanju položaja mladih, a njihova učinkovitost se redovno prati.
- (4) Relevantni podaci o mladima su dostupni.
- (5) Efekti sprovedenih mjera i aktivnosti su mjerljivi i jasni.
- (6) Javne politike, programi i projekti odgovaraju na potrebe mladih, a mlade ljude prepoznaju kao resurs i pružaju im podršku u ostvarivanju njihovih aspiracija.
- (7) Međunarodna saradnja ostvaruje puni potencijal, a različiti fondovi, primarno EU fondovi, se koriste u zadovoljavajućoj mjeri. Mladi imaju više prilika za učešće u pojedinim EU programima za mlade.

U tabeli su predstavljeni indikatori učinka za operativni cilj 4: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike

Indikator učinka	Početna vrijednost za 2023. godinu	Srednja vrijednost za 2025. godinu	Ciljna vrijednost za 2027. godinu
Uspostavljen efikasan sistem praćenja podataka o položaju mladih <i>Izvor podatka: Izvještaj o radu Ministarstva mladih i sporta</i>	Trenutno ne postoji sveobuhvatna javna baza podataka koja se odnosi na omladinske politike u Crnoj Gori	Razvijena Metodologija za redovno sakupljanje podataka o mladima i njihovim potrebama i izrađeno prvo sveobuhvatno istraživanje/prikupljanje podataka o položaju mladih, uključujući rodnu analizu	Razvijena sveobuhvatna i javno dostupna baza podataka o mladima u Crnoj Gori, koja uključuje podatke razvrstane po polu i uzrastu (Baza podataka uključuje rodnu analizu)
Normativni okvir omladinske politike je usklađen sa svim relevantnim nacionalnim pravnim aktima koji su od značaja za mlade u Crnoj Gori	Nedovoljan nivo međusobne usklađenosti normativnih akata od značaja za sprovođenje omladinske politike	Omladinska politika je u potpunosti usklađena sa: - Zakonom o mladima - Zakonom o NVO - Uredbom o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne	Obezbijedena usklađenost sa: - Zakonom o lokalnoj samoupravi - Zakonom o državnoj upravi - drugim zakonima

<p><i>Izvor podataka: Izveštaj o radu Ministarstva mladih i sporta</i></p>	<p>Trenutno ne postoji jasno definisana i normativno usklađena starosna granica za definiciju mladih i adolescenata/kinja</p>	<p>uprave i sprovođenju javne rasprave</p> <p>- Uredba o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata</p> <p>Zakon o mladima definiše starosnu granicu za definiciju mladih i adolescenata/kinja</p>	<p>Cjelokupni normativni okvir je usklađen sa starosnom definicijom mladih i adolescenata/kinja iz Zakona o mladima</p>
<p>Ojačana međuresorna koordinacija i saradnja tokom sprovođenja i praćenja politika za mlade na svim nivoima javne uprave</p> <p><i>Izvor podataka: Izveštaj o radu Ministarstva mladih i sporta</i></p>	<p>Međusobna koordinacija i saradnja tokom sprovođenja i praćenja politika za mlade nije na zadovoljavajućem nivou</p>	<p>Tijelo za koordinaciju politika za mlade uspostavljeno na nivou Vlade Crne Gore</p>	<p>Tijelo za koordinaciju politika za mlade na nivou Vlade Crne Gore funkcionalno i kontinuirano radi</p>

Budžet

Akcioni plan 2023-2024	Procjena planiranih sredstava: - 725,000.00 EUR (budžet) - 188,000.00 EUR (donacije)
Akcioni plan 2025-2026	- 900,000.00 EUR (budžet) - 200,000.00 EUR (donacije)
Akcioni plan 2027	- 450,000.00 EUR (budžet) - 100,000.00 EUR (donacije)
Ukupno:	2,563,000.00 EUR

Monitoring, evaluacija i izvještavanje

Mehanizam za vršenje monitoringa i izvještavanja o sprovođenju **Strategije za mlade 2023-2027**. je primarno zasnovan na radu **Operativnog tijela za praćenje sprovođenja strateškog dokumenta i Koordinacionog tijela za omladinske politike na nivou Vlade Crne Gore**. Operativno tijelo je sačinjeno od predstavnika/ca institucija koje su uzele učešće u radu Radne grupe za izradu strateškog dokumenta, kao i predstavnika/ca svih subjekata čiji je doprinos neophodan i ključan za uspješno sprovođenje omladinskih politika u periodu 2023-2027.

Operativno tijelo je sastavljeno od predstavnika/ca:

Posebno je potrebno istaći značaj **Koordinacionog tijela za omladinske politike** koje će biti formirano na ministarskom nivou od strane Vlade Crne Gore i čija će se uloga ogledati u jačanju međuresorske saradnje između svih državnih organa u sprovođenju omladinskih politika, kao i definisanje

kratkoročnih i srednjoročnih pravaca razvoja ovih politika u Crnoj Gori. Koordinaciono tijelo će imati kontrolnu ulogu u procesu sprovođenja monitoringa i izvještavanja o sprovođenju strateškog dokumenta, koja rezultira obavezom Operativnog tijela da dostavi godišnje i završne izvještaje o sprovođenju strateškog dokumenta Koordinacionom tijelu na razmatranje i odobrenje. Nakon dobijenog odobrenja od strane Koordinacionog tijela, navedeni izvještaji će biti dostavljeni Vladi Crne Gore na usvajanje.

Ministarstvo sporta i mladih predstavlja instituciju nadležnu za koordinaciju rada operativnog tijela, izradu, sprovođenje i izvještavanje o sprovođenju strateškog dokumenta. Predmetni strateški dokument prati Akcioni plan koji će biti pripremljen na period od dvije godine.

Strategija za mlade 2023-2027. predstavlja strateški dokument za čije je sprovođenje neophodno uključivanje svih zainteresovanih institucija, kako organa državne uprave i jedinica lokalne samouprave, nevladinih organizacija koje se bave položajem i pravima mladih u Crnoj Gori, tako i međunarodnih organizacija koje imaju značajan uticaj na razvoj omladinskih politika. Shodno tome, navedene institucije će biti u obavezi da dostavljaju informacije o aktivnostima koje realizuju u okviru akcionog plana, a radi blagovremenog i adekvatnog prikupljanja podataka za sačinjavanje godišnjih i završnog izvještaja, kao i mjerenja stepena ostvarenog učinka, ali i identifikovanja izazova koji se mogu javiti prilikom sprovođenja planiranih aktivnosti.

Osnovne nadležnosti operativnog tijela se ogledaju u pripremi dvije vrste izvještaja, i to:

Operativno tijelo će se sastajati najmanje četiri puta godišnje, odnosno održavaće minimum jedan sastanak u toku svakog kvartala, s obzirom na značaj, obuhvat i složenost oblasti koja zahtjeva češće održavanje sastanaka operativnog tijela. Na taj način će se blagovremeno i u kontinuitetu razmatrati proces sprovođenja omladinske politike, kao i moguće prepreke i izazovi sa kojima se institucije mogu suočavati prilikom implementacije aktivnosti. Podaci neophodni za sačinjavanje izvještaja prikupljaće se u toku trajanja cjelokupne godine i biće kvartalno dostavljani Ministarstvu sporta i mladih, kao koordinacionom organu rada operativnog tijela. Na posljednjem godišnjem sastanku navedeni podaci će biti razmotreni i eventualno dopunjeni kako bi se obezbijedio neophodan kvalitet izvještaja.

Ministarstvo sporta i mladih biće zaduženo za prikupljanje i objedinjavanje podataka relevantnih za sačinjavanje izvještaja, kao i za koordinaciju i rad operativnog tima. U cilju formiranja kvalitetne i javno dostupne baze podataka, akcenat će biti stavljen na razvoj metodologije za prikupljanje sveobuhvatnih podataka o mladima u Crnoj Gori, što će za posljedicu imati i obavezu sprovođenja godišnjih istraživanja o njihovom statusu i položaju. Navedena metodologija će poslužiti kao osnov za uspostavljanje sveobuhvatne baze podataka o mladima u Crnoj Gori, ali i kao sredstvo za jačanje međusobne usklađenosti svih relevantnih nacionalnih javnih politika koje utiču na mlade u Crnoj Gori.

Osim toga, svi eventualni problemi i prepreke koji se mogu pojaviti prilikom realizacije strateškog dokumenta biće adresirani od strane operativnog tijela na redovnim kvartalnim sastancima

Proces izvještavanja, prolaziće nekoliko instanci, i to:

U cilju obezbjeđenja transparentnosti procesa sprovođenja strategije, izvještaji će biti objavljeni na internet stranici Ministarstva sporta i mladih.

Evaluacija

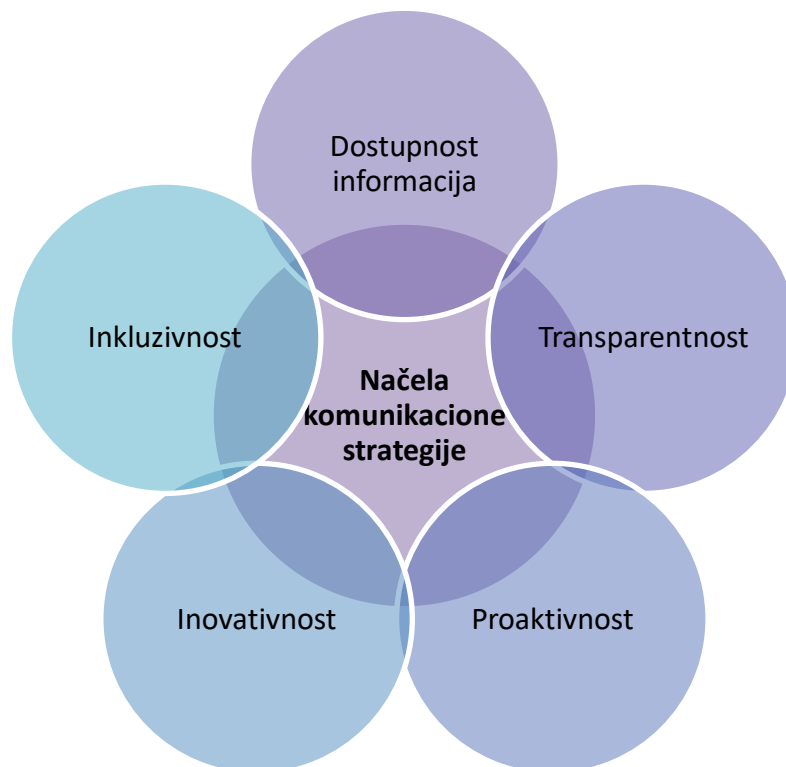
Evaluacija strateškog dokumenta biće sprovedena u dvije faze i to: srednjoročna (mid-term evaluacija) i ex post evaluacija. Obije faze evaluacije će biti sprovedene od strane eksternih eksperata/kinja za oblast omladinskih politika, primarno zbog složenosti i obuhvata, ali i zbog obezbjeđivanja većeg stepena objektivnosti. **Sredstva za sprovođenje biće obezbijeđena budžetom Ministarstva sporta i mladih ili donatorskih organizacija, odnosno eventualne donatorske podrške koja će biti obezbijeđena u kasnijim fazama sprovođenja strateškog dokumenta. Navedena sredstva će biti definisana u okviru akcionog plana za realizaciju strateškog dokumenta koji bude pripremljen.** Planirano je da proces srednjoročne evaluacije bude završen u po isteku 2025. godine, dok će proces ex post evaluacije započeti u drugoj polovini 2027. godine i biti završen do kraja 2027. godine, kako bi se pravovremeno obezbijedili nalazi evaluacije, koji će biti predstavljeni u završnom izvještaju, ali i u cilju obezbjeđivanja adekvatnih osnova za kreiranje potencijalno novog strateškog dokumenta. Nalazi obije faze evaluacije daće jasan i precizan prikaz uspješnosti sprovođenja omladinskih politika kroz unificiran strateški dokument. Na ovaj način nastoji se odrediti da li se postižu planirani efekti zajedničkim djelovanjem, odnosno da li sprovedene aktivnosti vode ka unapređenju položaja mladih ljudi u Crnoj Gori.

Komunikaciona strategija

Osnovna uloga komunikacione strategije se ogleda u jačanju vidljivosti i dostupnosti omladinske politike u Crnoj Gori, čiji primarni iskaz predstavlja Strategija za mlade 2023-2027. Komunikacionom strategijom se promoviše primarna svrha omladinskih politika koja se odnosi na stvaranje uslova za lični i društveni razvoj mladih, učenje, mogućnosti i iskustvo, koji omogućavaju mladima da budu aktivni/e učesnici/e u društvenim procesima u Crnoj Gori. Omladinska politika omogućava mladim ljudima da budu aktivni akteri demokratskog života, da se integrišu u društvo i, posebno, da igraju aktivnu ulogu kako u civilnom društvu tako i na tržištu rada.

Nacionalna omladinska politika je zasnovana na ljudskim pravima i demokratskim standardima, fokusirana na mogućnosti, uključuje mlade ljude u procese njihovog definisanja i sprovođenja, stvara uslove za učenje, prilike i iskustvo i zasnovana je na prikupljanju i korištenju kvalitetnih podataka. Omladinska politika vrednuje ulogu omladinskog rada i neformalnog učenja, naglašava važnost međusektorskog pristupa i saradnje i stavlja primarni akcenat na potrebu za dijalogom sa mladima.

U tom pogledu, važno je ukazati da je komunikaciona strategija bazirana na sledećim osnovnim načelima:

- **Dostupnost informacija**
Sve relevantne institucije pružaju mladima i drugim zainteresovanim stranama brz i efikasan pristup informacijama o svom radu i postignutim rezultatima, koristeći sve dostupne komunikacione kanale i alate.
- **Transparentnost**
Svi subjekti koji sprovode omladinsku politiku dosljedno informišu mlade i druge javnosti o rezultatima svog rada na blagovremen i jasan način, poštujući principe transparentnosti i odgovornosti.

- **Inovativnost**
Poseban akcenat je na razvoju digitalnih i drugih inovativnih vidova komunikacije, sve u cilju jačanja saradnje između svih zainteresovanih strana za omladinske politike, gdje je primarni značaj stavljen na komunikaciju sa mladima.
- **Inkluzivnost**
Obezbijediti inkluzivnost mladih ljudi prilikom definisanja i sprovođenja nacionalnih prioriteta i pravaca razvoja u svim javnim politikama koje su od značaja za mlade ljude.
- **Proaktivnost**
Podsticanje proaktivnog pristupa u komunikaciji, kako bi se na adekvatan način sprovodio dijalog i odgovorilo na potrebe mladih ljudi u Crnoj Gori.

Uzimajući u obzir navedene principe, komunikaciona strategija prepoznaje sledeće ciljne grupe:

Prepoznavši osnovna načela i ciljne grupe, potrebno je istaći da komunikaciona strategija primarni značaj pruža ostvarenju sledećih ciljeva, i to:

- Komunicirati sadržaj i svrhu Strategije za mlade prvenstveno mladima, na njima prijemčiv i razumljiv način, uključujući i kroz digitalne alate i kanale.
- Komunicirati sadržaj i svrhu Strategije za mlade drugim zainteresovanim stranama.
- Povećati učešće mladih u procesima definisanja, implementacije i evaluacije omladinske politike i drugih politika od značaja za mlade.
- Ojačati saradnju između svih zainteresovanih strana za omladinsku politiku. Akcenat je na unapređenju dijaloga između državnih organa nadležnih za omladinsku politiku i svih drugih nacionalnih, lokalnih i međunarodnih subjekata koji mogu pružiti doprinos.
- Unaprijediti kvalitet međuresorske saradnje i komunikacije prilikom sprovođenja omladinske politike.
- Omladinski servisi su dostupni mladima i umreženi sa drugim servisima podrške, te nude informacije o svim prilikama za mlade u svim oblastima od javnog interesa.
- Vlada Crne Gore prepoznaje značaj omladinske politike kroz uspostavljanje posebnih tijela koja će pratiti sprovođenje omladinske politike u Crnoj Gori.
- Javna dostupnost i prikupljanje podataka o mladima kroz razvoj digitalnih i inovativnih tehnoloških rješenja.

- Vizuelno razvijen i prijemčiv prikaz omladinske politike i trendova.
- Povećati nivo transparentnosti i otvorenosti javnih politika namijenih mladim ljudima u Crnoj Gori.

Aneks 1: Lista članova/ica Radne grupe

Radnu grupu za izradu Strategije je činilo 23 članova/ica:

1. Martin Lulgjuraj/Amina Cikotić – MSM, predsjednik/ca Radne grupe
2. Danijela Vujoševć, MSM, članica
3. Anja Kečalović, MSM, članica
4. Armin Fetahović, MRSS, član
5. Zorana Milutinović Lakićević, Min. nauke i tehnološkog razvoja, članica
6. Zorka Popović, Min. kulture i medija, članica
7. Kristina Radević, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, članica
8. Lazar Radonjić, Ministarstvo finansija, član
9. Zlatko Gligorović, Ministarstvo javne uprave, član
10. Vesna Raičević, Ministarstvo zdravlja, članica
11. Bojana Ščekić, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, članica
12. Ivana Vučinić, Centar za stručno obrazovanje, članica
13. Ivana Nedović, Zajednica opština, članica
14. Jovana Živković, Uprava za statistiku, članica
15. Borjan Radović, Ministarstvo prosvjete, član
16. Aida Perović, NVO Prima, članica
17. Milena Šćepanović, NVO ADP ZID, članica
18. Jelena Fuštić, Reprezentativni savez nevladinih organizacija koje sprovode omladinsku politiku Mreža za mlade, članica
19. Dušan Stanović, Omladinski servis Podgorica
20. Ajla Jadadić, Omladinski servis Bar
21. Sreten Ćeranić, Omladinski servis Šavnik
22. Ivana Bošković, Kancelarija UNICEF-a u Crnoj Gori (posmatračica)
23. Boban Stanišić, Skupština Crne Gore (posmatrač)

Akcioni plan 2023-2024

Operativni cilj 1: Razvoj održivog i kvalitetnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba

Operativni cilj 1: Razvoj održivog i kvalitetnog sistema servisa i programa za podršku mladima pri tranziciji u odraslo doba						
Mjera 1.1 - Uspostaviti sistem osiguranja kvaliteta omladinskog rada						
	Aktivnost	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Indikatori i izvor provjere	Finansijska procjena	Izvor finansiranja
1.	Organizovati studijske posjete u cilju razmjene iskustava u razvoju i sprovođenju, te uspostavljanju ekosistema za omladinski rad	MSM Partneri: Međunarodne organizacije, NVO	II kvartal 2024.	- Organizovana studijska posjeta za 15 omladinskih radnika/ca i/ili službenika/ca MSM ili službenika iz drugih resora Izvor: Izvještaj o radu	5000 EUR (2000 EUR – MSM, 3000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
2.	Revizijom Zakona o mladima utvrditi mehanizme za podršku sprovođenju omladinskog rada	MSM	IV kvartal 2023.	- Omladinski rad definisan zakonskim rješenjem - Utvrđeni načini sprovođenja i podrška sprovođenju OR Izvor: Zakon o mladima	Nijesu potrebna sredstva	Budžet
3.	Utvrđiti standarde kvaliteta aktivnosti omladinskog rada	MSM Partneri: CSO, NVO	I-IV kvartal 2024.	- Podzakonski akt izrađen u širokim konsultacijama sa praktičarima omladinskog rada - Pravilnik definiše i načine za obnavljanje licence za obavljanje omladinskog rada	Nijesu potrebna sredstva	Budžet

				Izvor: Podzakonski akt		
4.	Kreirati program obrazovanja za zvanje Omladinskog radnika/ce i promovisati pozitivne efekte omladinskog rada	MSM Partneri: CSO, NVO	I-IV kvartal 2024.	- Program kreiran u skladu sa najboljom evropskom praksom i uključuje teme rodne ravnopravnosti i digitalne pismenosti - Organizovana medijska kampanja o omladinskom radu (<i>vidjeti aktivnost 1.2.5</i>) Izvor: Program i izvještaj o radu	2000 EUR	Budžet

Mjera 1.2 - Uspostaviti funkcionalni sistem omladinskih servisa u svim opštinama

	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Revidirati Zakon o mladima i pripadajuće podzakonske akte koji definišu osnivanje, održivo finansiranje, minimum standarda kvaliteta i realizaciju programa u servisima za mlade	MSM	IV kvartal 2023.	- Omladinski servisi definisani u zakonu šire od onih koje osniva samo MSM - Podzakonski akt propisuje prostorno-tehnički, programski, administrativno standard kvaliteta koji omogućavaju status omladinskog servisa Izvor: Zakon o mladima i podzakonski akt	Nijesu potrebna sredstva	Budžet

2.	Razviti standarde kvaliteta rada i etičkog kodeksa Omladinskih servisa	MSM	III kvartal 2024.	<ul style="list-style-type: none"> - Realizovana rodna analiza na osnovu koje su izrađeni rodno odgovorni standardi i kodeks sa ciljem da OS budu prilagođeni potrebama mladih muškaraca i žena - Usvojen podzakonski akt koji propisuje standard kvaliteta rada i etičkog kodeksa Omladinskih servisa <p>Izvor: Standardi kvaliteta rada i podzakonski akt</p>	2000 EUR	Donatorska sredstva
3.	Otvoriti nove omladinske servise u skladu sa potrebama mladih i u skladu sa usvojenim standardima	MSM Partneri: JLS, NVO	I-IV kvartal 2024.	<ul style="list-style-type: none"> - Otvoreno 3 do 5 novih OS - Adekvatno opremljeno postojećih 11 OS <p>Izvor: Budžet, Izvještaj o radu</p>	45000 EUR (35000 EUR – MSM, 10000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
4.	Organizovati obuke za sticanje licence omladinskog aktiviste za administrator/ke omladinskih servisa i druge zainteresovane mlade	MSM Partneri: CSO, licencirani organizatori obrazovanja, međunarodne organizacije	III-IV kvartal 2024.	<ul style="list-style-type: none"> -Organizovana licencirana obuka za 30 administratora/ki omladinskih servisa i mladih -Obuka uključuje perspektivu rodne ravnopravnosti <p>Izvor: Izvještaj o radu</p>	15000 EUR (10000 EUR – MSM, 5000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
5.	Kreiranje i realizacija komunikacione kampanje sa ciljem promovisanja omladinskih servisa	MSM Partneri: JLS, Međunarodne organizacija	I-II kvartal 2024.	-Strategija ima specifične pristupe u odnosu na adolescente, mlade, djevojke, momke, mlade iz ruralnih područja, mlade osi, mlade sa intelektualnim smetnjama, Igbtiq+, rome, roditelje, lokalnu i nacionalne	3000 EUR (1000 EUR – MSM,	Budžet Donatorska sredstva

				<p>servise i institucije, NVO, itd.</p> <p>- Realizovana kampanja i promotivni događaji u svim regijama i obuhvaćeno 10.000 mladih i roditelja (povezano sa aktivnošću 1.1.4)</p> <p>Izvor: Izvještaj o radu, veb sajt OS</p>	2000 EUR – donatorska sredstva)	
6.	Dizajnirati, finansirati i realizovati programe u omladinskim servisima, na osnovu konsultacija sa mladima	MSM Partneri: JLS, NVO, Međunarodne organizacije	Kontinuirano	<p>- Usvojen podzakonski akt koji propisuje participativno učešće mladih u kreiranju OS programa, kao i način finansiranja i realizacije</p> <p>- Programi OS dizajnirani u odnosu na grupe kao što su adolescenti, mladi, djevojke, muškarci, mladi iz ruralnih područja, mlade osi, lgbti+, Romi, mladi sa manje mogućnosti i dr.</p> <p>Izvor: Izvještaj o radu</p>	3000 EUR (1000 EUR – MSM, 2000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
7.	Realizacija programa za mlade u omladinskim servisima	UNDP, MSM	2023.	<p>- Realizovani programi u svih 11 servisa</p> <p>Programi uključuju namanje 1000 mladih</p> <p>- omladinski servisi godišnjem nivou organizuju minimum 20% događaja koji doprinose unapređenju rodne ravnopravnosti</p> <p>- utvrđena metodologija praćenja rodno segregiranih podataka o broju korisnika/ca OS</p> <p>Izvor: Izvještaj o radu</p>	80,000 EUR (65000 EUR – MSM, 15000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva

8.	Razviti omladinske servise u skladu sa principom "One-stop-shop", odnosno umrežiti omladinske servise sa drugim servisima u lokalnoj zajednici s ciljem pružanja sveobuhvatnih informacija i kreiranja zajedničkih i cjelovitih usluga za mlade	MSM Partneri: druga Ministarstva, JLS, NVO	Konktinuirano	- Razvijene Smjernice za "One-stop-shop" model rada omladinskih servisa - Administratori/ke obučeni za one stop shop model rada u servisima i za umrežavanje na lokalnom nivou - Organizovana po minimum 2 sastanka godišnje u svakoj opštini sa akterima na lokalnom nivou Izvor: Izvještaj o radu	1000 EUR	Budžet
9.	Formirati mobilne servisa za mlade "omladinski rad na točkovima" i "omladinski rad na otvorenom"	MSM Partneri: JLS, NVO	III-IV kvartal 2024.	- Pilotirani mobilni servisi u 3 OS (1 po regiji) - Utvrđeni efekti mobilnih servisa i potreba za naredni period Izvor: Izvještaj o radu, Izvještaj o efektima i potrebama	5000 EUR (1000 EUR – MSM, 4000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
10.	Razviti model osnaživanja i uključivanja mladih sa manje mogućnosti naročito za mlade iz socijalno ugroženih porodica	MRSS Partneri: MSM	II-IV kvartal 2024.	-Razvijen model osnaživanja i uključivanja mladih - Model promovisan među akterima omladinske politike i omladinskim servisima Izvor: Izvještaj o radu	Redovan budžet	Budžet

Mjera 1.3 – Kreirati i realizovati inkluzivne programe omladinskog rada i neformalnog obrazovanja

	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Povezati nastavni kadar i NVO za planiranje otvorenog kurikuluma u školama u saradnji sa NVO	MP Partneri: Obrazovne institucije	IV kvartal 2023.	Održana 3 događaja (1 po regiji) sa obuhvatom od barem 30 škola i 30 NVO Izvor: Izvještaj o realizovanim aktivnostima	Redovan budžet	Budžet
2.	Organizovati redovni konkurs za realizaciju aktivnosti NFO u udaljenim i ruralnom oblastima u saradnji sa nevladinim organizacijama	MSM i MP Partneri: NVO	I kvartal 2024.	- Konkurs raspisan i sredstva raspodjeljena za obuhvat 1000 mladih (tri regije) godišnje - utvrđena metodologija praćenja rodno segregiranih podataka o broju mladih koji pohađaju programe NFO Izvor: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava	Redovan budžet	Budžet
3.	Organizovati kampanje motivisanja provajdera neformalnog obrazovanja za licenciranje programa NFO	MP i CSO Partneri: MSM	III-IV kvartal 2023.	- Održani promotivni događaji u svim regijama i obuhvaćeno 40 relevantnih aktera Izvor: Izvještaj o radu	Redovan budžet	Budžet
4.	Organizovati informativne kampanje za promociju važnosti benefita koje pruža NFO	MP, MERT, MRSS, MSM,	I – IV kvartal 2024.	- Realizovana kampanja i promotivni događaji u svim regijama i obuhvaćeno 10.000 mladih i roditelji -Poseban akcenat stavljen na uključivanje i motivisanje mladih	Redovan budžet	Budžet

				muškaraca Izvor: Izvještaj o radu		
5.	Razviti mehanizme prepoznavanja i verifikacije neformalnog obrazovanja kroz EUROPASS	MP, MRSS, MERT Partneri: LPO, NVO	II kvartal 2023 – II kvartal 2024	- Međuresorna grupa kreirana i realizovala zadatak - Instrument predložen i usvojen Izvor: Instrument, Izvještaj o radu	Redovan budžet	Budžet
6.	Kontinuirano unapređivati i dopunjavati bazu digitalnaskola.edu.me sadržajima i iz domena neformalnog obrazovanja	MP, UNICEF	kontinuirano	- digitalnaskola.edu.me sadrži relevantne sadržaje za mlade u skladu sa temama prepoznatim ovom Strategijom Izvor: novi sadržaji na digitalnaskola.edu.me	Redovan budžet	Budžet

Mjera 1.4 – Uspostaviti funkcionalni sistem informisanja mladih i jačati kompetencije mladih za korišćenje dostupnih informacija

	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Uspostaviti model informisanja mladih, sa standardima kvaliteta, u konsultacijama sa mladima i drugim relevantnim akterima	MSM Partneri: MKM, NVO	I-IV kvartal 2024.	- Međuresorna grupa u konsultacijama sa mladima donijela Smjernice za koordinisano informisanje mladih - Uspostavljen model informisanja mladih koji predviđa ulogu omladinskih servisa i uključuje i online informisanje - Standardi definisani u izrađenom pravilniku/priručniku	1000 EUR (300 EUR – MSM, 700 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva

				Izvor: Pravilnik/priručnik		
2.	Organizovati obuke za pružaoce informacija mladima	MSM Partneri: LPO, Međunarodne organizacije	III-IV kvartal 2024.	- Organizovana obuka i izgrađeni kapaciteti pružaoce informacija (omladinski servisi, kontakt osobe u drugim servisima za mlade) za najmanje 20 polaznika Izvor: Izvještaj o radu	5000 EUR (1000 EUR – MSM, 4000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
3.	Izraditi sveobuhvatni digitalni vodič za mlade za pristup informacijama i servisima podrške za mlade na lokalnom i državnom nivou	MSM, MJU	III-IV kvartal 2023.	- Koordinaciono tijelo prikupilo relevantne informacije i pripremio vodič - Digitalni vodič objavljen na sajtu Vlade, te sajtovima MSM i MJU Izvor: Vodič, Sajt Vlade	2000 EUR	Budžet
4.	Sprovesti obuke za jačanje kapaciteta mladih za informacijsku pismenost	MSM Partneri: NVO Međunarodne organizacije	I-IV kvartal 2024.	-Realizovane obuke za minimum 100 mladih za informacijsku pismenost Izvor: Izvještaj o radu	10 000 EUR (2000 EUR – MSM, 8000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
Mjera 1.5 - Razviti programe mobilnosti mladih unutar i van Crne Gore						
	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>

1.	Organizovati redovni konkurs za programe mobilnosti mladih unutar Crne Gore	MSM Partneri: NVO	I kvartal 2024.	- Konkurs raspisan i sredstva raspodjeljena za obuhvat 600 mladih (tri regije) godišnje Izvor: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava	50000 EUR	Budžet
2.	Organizovati kampanje za promociju programa mobilnosti za mlade u omladinskim servisima i obrazovnim institucijama	MSM i MP Partneri: Erasmus+ Kancelarija, NVO, Međunarodne organizacije	IV kvartal 2023 III kvartal 2024	- Održani promotivni događaji "Sajam omladinske mobilnosti" u svim regijama i obuhvaćeno 1200 mladih - Uključeni roditelji kao ciljna grupa kampanje Izvor: Izvještaj o radu	2000 EUR (1000 EUR – MSM i MP, 1000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
3.	Kreirati mehanizme za praćenje broja mladih koji koriste programe mobilnosti i efekte korišćenja programa mobilnosti	MSM Partneri: organizatori programa mobilnosti	II kvartal 2023.	- U okviru M&E plana MSM predviđeni indikatori i alati za praćenje efekata korišćenja programa mobilnosti Izvor: M&E plan MSM, Izvještaj o radu	Nijesu potrebna sredstva	Budžet
4.	Jačanje kapaciteta opština da učestvuju u EU programima i fondovima za mobilnost mladih	MEP Partneri: Zajednica opština, MSM, JLS	I-IV kvartal 2024.	-Minimum 15 predstavnika JLS informisano/obučeno o postojećim prilikama i programima Izvor: Izvještaj o radu	Redovan budžet	Budžet
5.	Razviti program mobilnosti mladih unutar Crne Gore	MSM Partneri: MP, MKU, MNTR	I-III kvartal 2024.	Razvijen program i promovisan među institucijama i akterima omladinske politike Izvor: Izvještaj o radu	15 000 EUR (3000 EUR – MSM, 12000 EUR – donatorska	Budžet Donatorska sredstva

					sredstva)	
--	--	--	--	--	-----------	--

Operativni cilj 2: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i građanke, uključeni u kreiranje i sprovođenje javnih politika

Operativni cilj: Stvaranje uslova da mladi budu aktivni građani i građanke, uključeni u kreiranje i sprovođenje javnih politika						
Mjera 2.1 - Kreirati održive mehanizme za podršku inicijativama mladih, neformalnim grupama mladih i organizacijama mladih						
	Aktivnost	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Indikatori i izvor provjere	Finansijska procjena	Izvor finansiranja
1.	Revidirati Zakon o mladima kako bi se unaprijedio položaj, evidencija, finansiranje i održivost omladinskih organizacija, omladinskih inicijativa i neformalnih grupa mladih	MSM	IV kvartal 2023.	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojene izmjene i dopune Zakona koje predviđaju jasne mehanizme za unapređenje položaja, evidenciju, finansiranje i održivost omladinskih organizacija, omladinskih inicijativa i neformalnih grupa mladih - Usvojen podzakonski akt sa pravilnikom za poštovanje rodno odgovornog pristupa u raspodjeli resursa, te uključivanja rodne perspektive pri kreiranju i implementaciji svih inicijativa <p>Izvori: Zakon i podzakonski akti</p>	Nijesu potrebna sredstva	Budžet
2.	Sačiniti analizu mogućnosti i procjenu potrebe obezbjeđivanja institucionalnih grantova	MSM Partner: RKSOM	III-IV kvartal 2023.	- Sprovedena i objavljena analiza sa jasnim zaključcima i preporukama	700 EUR (200 EUR – MSM,	Budžet Donatorska sredstva

	omladinskim organizacijama i krovnim reprezentativnim organizacijama mladih			Izvor: Analiza	500 EUR – donatorska sredstva)	
3.	Organizovati događaj za umrežavanje omladinskih organizacija i omladinskog sektora	Reprezentativna krovna organizacija Partner: MSM	II kvartal 2024.	- Organizovan minimum jedan događaj u kojem je učestvovalo minimum 25 omladinskih organizacija, a posebno organizacija koje podstiču učešće mladih žena i marginalizovanih grupa Izvor: Izvještaj o radu	1000 EUR (500 EUR – RKSOM, 500 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
4.	Kreirati i realizovati programe podrške inicijativama mladih i neformalnim grupama mladih, u saradnji sa nevladinim organizacijama	MSM Partneri: NVO. Međunarodne organizacije	I-IV kvartal 2024.	- Konkurs raspisan i sredstva raspodjeljena za realizaciju nacionalnog programa podrške inicijativama mladih, odnosno organizovan višemjesečni program jačanja kapaciteta, podržano i sprovedeno minimum 12 ideja mladih godišnje, od kojih je minim 30% usmjereno na unparđenje rodne neravnopravnosti -Konkurs uključuje principe rodne ravnopravnosti i poštovanje rodno odgovornog pristupa u raspodjeli resursa Izvor: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava	80,000 EUR (40000 EUR – MSM, 40000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
Mjera 2.2 – Kreirati nove i unaprijediti postojeće mehanizme učešća mladih, sa posebnim fokusom na podsticanje učešća mladih žena i marginalizovanih grupa						

	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Financijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Pripremiti verziju Strategije za mlade koja je prilagođena mladima	MSM Partneri: NVO, mladi, međunarodne organizacije	IV kvartal 2023. - I kvartal 2024.	- Online verzija prilagođena i objavljena na sajtu Strategijazamlade.me, te pripremljene druge vrste materijala za potrebe različitih podgrupa mladih i drugih ciljnih javnosti Izvor: Strategijazamlade.me	2000 EUR	Donatorska sredstva
2.	Sprovesti program jačanja kapaciteta omladinskog sektora za korišćenje dostupnih (i digitalnih) mehanizama za učešće mladih, komplementarno naporima predviđenim Akcionim planom za Otvorenu Upravu	MSM, MJU Partneri: RKSOM, LPO	III-IV kvartal 2024.	- U omladinskim servisima sprovedene obuke za 30 polaznika/ca iz omladinskih organizacija, neformalnih grupa mladih i omladinskih inicijativa Izvor: Izvještaj o radu	3000 EUR (1000 EUR – MSM I MJU, 2000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
3.	Razviti standarde za konsultacije i uključivanje mladih pri izradi sektorskih politika i servisa na centralnom i lokalnim nivoima	MJU, MSM Partneri: Međunarodne organizacije, RKSOM, NVO	I-II kvartal 2024.	- Razvijeni standardi u saradnji sa mladima i omladinskim NVO Najmanje 3 promotivna događaja (kreiranje i sprovođenje po mjeri mladih ljudi, mehanizama za redovnu razmjenu mišljenja i uključivanje mladih u sektorske politike) sprovedena - Standardi promovisani među donosiocima odluka i sluzbencima na centralnom i lokalnim nivoima	4000 EUR (1000 EUR – MSM I MJU, 3000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva

				Izvor: Standardi i izvještaj o radu		
4.	Kreirati Smjernice za javne službenike/ce za informisanje i komunikaciju sa mladima, učešće mladih u izradi javnih politika, donošenju odluka, podršku inicijativama mladih i dizajnu programa i servisa po mjeri mladih (youth mainstreaming)	MSM, MJU Partneri: Međunarodne organizacije, RKSOM, NVO	I-II kvartal 2024.	- Smjernice kreirane u saradnji sa mladima i omladinskim NVO - Smjernice uključuju i rodno odgovorne principe u omladinskoj politici - Smjernice su dizajnirane po mjeri svih mladih Izvor: Smjernice	2000 EUR (1000 EUR – MSM i MJU, 1000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
5.	Obučiti javne službenike za korišćenje Smjernica za informisanje, učešće mladih i dizajn programa i servisa po mjeri mladih	MSM Partneri: Međunarodne organizacije, RKSOM, NVO	III-IV kvartal 2024.	- Sprovedene obuke za 30 službenika/ca zaduženih za kreiranje strateških dokumenata, kontakt osoba za mlade u ministarstvima, lokalnih službenika/ca Izvor: Izvještaj o radu	3000 EUR (1000 EUR – MSM, 2000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
6.	Realizovati Dijalog sa mladima (EU mehanizam)	MSM Partneri: svi resori, RKSOM	IV kvartal 2023.	- Sproveden Dijalog s mladima uz direktno uključivanje donosioca odluka iz svih Vladinih resora - Izvještaj o realizovanim preporukama predstavljen mladima Izvor: Izvještaj o radu	4000 EUR (1000 EUR – MSM, 3000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
7.	Izraditi Smjernice za unapređenje učešća građana i mjesnih zajednica u odlučivanju u lokalnim	Zajednica opština Partneri: MSM, JLS	III-IV kvartal 2023.	- Smjernice se izrađuju uz konsultacije sa mladima i uključuju perspektive i predloge mladih	2000 EUR	Donatorska sredstva

	samoupravama sa akcentom na učešće mladih			-Smjernice uključuju modele uključivanja koji su prilagođeni i prijemčivi mladima - Objavljena verzija Smjernica za mlade - Predstavljene smjernice mladima u svim OS Izvor: Smjernice, Izvještaj o radu		
8.	Informisati i uključiti mlade u predpristupne pregovore	Ministarstvo za evropske integracije Partneri: MSM, JLS	I-II kvartal 2024.	- U saradnji sa lokalnim zajednicama i omladinskim servisima organizovani informativno-konsultativni sastanci sa mladima o aktuelnim pitanjima iz procesa predpristupnih pregovora Izvor: Izvještaj o radu	Nijesu potrebna sredstva	Budžet
9.	Uključiti mlade u kreiranje i realizaciju plana za otvorenu javnu upravu i e-participaciju, kako bi bio po mjeri i mladih	MJU Partneri: MSM, RKSOM, Međunarodne organizacije	III-IV kvartal 2023.	- U saradnji sa omladinskim servisima i omladinskim NVO organizovani informativno-konsultativni sastanci sa mladima o planu otvorene javne uprave i eparticipaciji - Plan otvorene javne uprave i e-participacija dizajnirani i realizovani po mjeri mladih Izvor: Izvještaj o radu, Plan otvorene javne uprave	Redovan budžet	Budžet
10.	Redovno realizovati Omladinski parlament	Skupština Crne Gore Partneri: RKSOM	III kvartal 2024.	- Aktuelne perspektive i mišljenja mladih o svim važnim temama diskutovana u omladinskom parlamentu i usvojene konkretne	Redovan budžet	Budžet

				inicijative diskutovane u Skupštini Crne Gore Izvor: Izvještaj o radu, Izvještaj rada Skupštine		
11	Obezbijediti pristupačnost omladinskih servisa svim mladim ljudima, naročito onima sa manje mogućnosti	MSM Partneri: svi vladini resori, JLS	kontinuirano	- Omladinski servisi sprovode standarde kvaliteta koji uključuju smjernice za pristupačnost i inkluziju svih mladih Izvor: Izvještaj o radu	5000 EUR	Budžet
12	Realizacija programa Demokratskih radionica	Skupština Crne Gore Partneri:	kontinuirano	- Uključiti u program demokratskih radionica informacije o omladinskim servisima i mogućnostima učešća mladih na lokalnom nivou	Redovan budžet	Budžet
13	Jačanje kapaciteta lokalnih samouprava i parlamenata za veće korištenje postojećih i razvoj novih mehanizama učešća mladih na lokalnom nivou	MSM Partneri: Zajednica opština, JLS, NVO, MPŠV, Međunarodne organizacije	I-III kvartal 2024.	- Sprovedena obuke za 30 polaznika/ca iz lokalnih samouprava i parlamenata - Program obuka za 25 jedinice lokalne samouprave za primjenu LEADER pristupa u razvoju lokalne zajednice sa akcentom na ulogu mladih u kreiranju LAG-ova; Lifleti sa informacijama; Izvor: Izvještaj o radu	3000 EUR (1000 EUR – MSM, 2000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva

Mjera 2.3 – Ojačati kapacitete i razviti kulturu učešća mladih u razvoju zajednice, demokratskom životu i donošenju odluka

	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Financijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Dizajnirati i realizovati program za podsticanje uključivanja i aktivizma mladih nakon završetka srednje škole	MSM Partneri: Studentski parlamenti, studentske organizacije, RKSOM	I-IV kvartal 2024	- Kreiran program osnaživanja aktivizma studenata/kinja u studentskim domovima i na fakultetima Izvor: Izvještaj o sprovedenim aktivnostima	5000 EUR (1000 EUR – MSM, 4000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
2.	Promocija pozitivnih primjera mladih koji doprinose promjenama u svojim zajednicama	RTCG Partneri: MSM, NVO, RKSOM	I-IV kvartal 2024	- Realizovano 100 objava o mladima (dešavanjima, dobrim stvarima i izazovima) na RTCG i youtube kanalu Izvor: RTCG	Redovan budžet	Budžet
3.	Razviti i sprovesti edukativne programe građanskog obrazovanja u omladinskim servisima	MSM, MP Partneri: NVO	IV kvartal 2023. I-IV kvartal 2024	- Razvijen edukativni program građanskog obrazovanja uz fokus na oblasti ljudskih i ženskih prava - Sprovedena obuka za administratore i volontere u omladinskim servisima za primjenu programa - Program se sprovodi u minimum 50% OS Izvor: Izvještaj o radu	4000 EUR (1000 EUR – MSM I MP, 3000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
4.	Uvesti građansko obrazovanje i medijsku pismenost, kao obavezne predmete u svim srednjim školama, te u višim razredima osnovnih škola	MP	I-II kvartal 2024	- Od školske 2024/25. godine građansko obrazovanje i medijska pismenost su obavezni predmeti u srednjim školama, te u višim razredima	Redovan budžet	Budžet

				osnovnih škola Izvor: Izvještaj o radu		
5.	Organizovati redovni konkurs za realizaciju programa jačanja kompetencija, uključujući i digitalne kompetencije, za učešće i aktivizam kod mladih	MSM Partneri: NVO	I-IV kvartal 2024.	-Programima je obuhvaćeno minimum 200 mladih iz 3 regije - Programi obuhvataju i teme rodne ravnopravnosti i solidarnosti Izvor: Izvještaj o radu	100000 EUR	Budžet
Mjera 2.4 – Unaprijediti uslove za razvoj volonterizma						
	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Organizovati Info dane o prilikama za volontiranje u Crnoj Gori i inostranstvu	MSM, Nacionalni volonterski servis Partneri: RYCO, Kontakt tačka za Erasmus+, RKSOM, NVO	IV kvartal 2023 IV kvartal 2024	- Godišnje informisano minimum 2000 mladih putem Info dana Izvor: Izvještaj o radu	2000 EUR (500 EUR – MSM, 1500 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
2.	Promovisati prilike za volontiranje i programe NFO kroz Erasmus+ u saradnji sa kontakt tačkom za Crnu Goru	Erasmus+ kancelarija Partneri: Kontakt tačka za Erasmus+	kontinuirano	- Godišnje informisano minimum 2000 mladih Izvor: Izvještaj o radu	Redovan budžet	Budžet
3.	Realizacija programa volontiranja u srednjim školama	MP Partneri: MSM, NVO, MRSS	kontinuirano	- Realizovana obuka za 20 nastavnika/ca srednjih škola za vođenje volonterskih klubova - Osnovano najmanje 15 novih	Redovan budžet	Budžet

				volonterskih klubova u srednjim školama Izvor: Izvještaj o radu		
4.	Sprovesti akcije sa zajednicama i okrenutih ka zajednici, u organizaciji mladih, koje rade na razvoju volonterizma i solidarnosti, u saradnji sa nevladinim organizacijama i OS	MSM Partneri: NVO	I kvartal 2023. I kvartal 2024.	- Konkurs raspisan i sredstva raspodjeljena za minimum dvije akcije godišnje uz učešće barem 2000 mladih Izvor: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava	50000 EUR	Budžet
5.	Unaprijediti zakonsko rjesenje o Volontiranju i afirmisati volontiranje među mladima	MRSS Partneri: MSM, MP	I-II kvartal 2024.	-Kolizija kreirana zakonskim rješenjima koja tretiraju volontiranje isključivo kao radni odnos je riješena Izvor: Izmjene i dopune Zakona	Nijesu potrebna sredstva	Budžet

Operativni cilj 3: Ostvarivanje međuresornog doprinosa poboljšanju sveukupnog položaja mladih

U cilju unapređenja položaja mladih, kroz efikasnu međuresornu saradnju, i to kroz realizaciju predviđenih 4 mjere i razvijen je sledeći plan aktivnosti za period 2023-2024.

Operativni cilj 3: Ostvarivanje međuresornog doprinosa poboljšanju sveukupnog položaja mladih						
	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Kreirati međuresorni Set aktivnosti za unapređenje prilika za razvoj i ostvarivanje punih potencijala mladih, u skladu s mjerom 3.1.	MSM, MRSS, MP, MERT, MF, Kabinet PV Partneri: KzM, JLS, OS, NVO, međunarodne organizacije i drugi	III kvartal 2023.	-Izrađen Set aktivnosti i dostavljen Vladi na usvajanje do 30. Septembra - Mladi i akteri omladinske politike uključeni u razvoj Seta aktivnosti - Setom aktivnosti predviđen mehanizam za koordinaciju aktivnosti i napora - Dokumentom obuhvaćeno i finansijsko planiranje Izvor: Set aktivnosti, Izvještaj o radu	20 000 EUR (realizacija u 2024.)	Budžet
2.	Kreirati međuresorni Set aktivnosti za povećanje inkluzije i otpornosti mladih, u skladu s mjerom 3.2	MSM, MP, MLjMP, MPr, MRSS, MJU, MKU Partneri: KzM, JLS, OS, NVO, međunarodne organizacije i drugi	III kvartal 2023.	-Izrađen Set aktivnosti i dostavljen Vladi na usvajanje do 30. Septembra - Mladi i akteri omladinske politike uključeni u razvoj Seta aktivnosti - Setom aktivnosti predviđen mehanizam za koordinaciju aktivnosti i napora	20,000 EUR (realizacija u 2024.)	Budžet

				- Dokumentom obuhvaćeno i finansijsko planiranje Izvor: Set aktivnosti, Izvještaj o radu		
3.	Kreirati međuresorni Set aktivnosti za unapređenje zdravlja i dobrobiti mladih, u skladu s mjerom 3.3	MSM, MZ, MEPPU, MPVŠ, MRSS, MP, MUP, MJU Partneri: KzM, JLS, OS, NVO, međunarodne organizacije i drugi	III kvartal 2023.	-Izrađen Set aktivnosti i dostavljen Vladi na usvajanje do 30. Septembra - Mladi i akteri omladinske politike uključeni u razvoj Seta aktivnosti - Setom aktivnosti predviđen mehanizam za koordinaciju aktivnosti i napora - Dokumentom obuhvaćeno i finansijsko planiranje Izvor: Set aktivnosti, Izvještaj o radu	20 ,000 EUR (realizacija u 2024.)	Budžet
4.	Kreirati međuresorni Set aktivnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena i razvoj kreativnosti mladih	MSM, MSM-sport, MKU, MP Partneri: KzM, JLS, OS, NVO, međunarodne organizacije i drugi	III kvartal 2023.	-Izrađen Set aktivnosti i dostavljen Vladi na usvajanje do 30. Septembra - Mladi i akteri omladinske politike uključeni u razvoj Seta aktivnosti - Setom aktivnosti predviđen mehanizam za koordinaciju aktivnosti i napora - Dokumentom obuhvaćeno i finansijsko planiranje Izvor: Set aktivnosti, Izvještaj o radu	20 ,000 EUR (realizacija u 2024.)	Budžet

Operativni cilj 4: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike

Operativni cilj: Unapređenje mehanizama za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike						
Mjera 4.1 - Utvrditi jasne mehanizme planiranja i implementacije omladinske politike						
	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Revizijom Zakona o mladima utvrditi mehanizme za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike	MSM	IV kvartal 2023	- Participativni i pravedni mehanizmi za efikasno kreiranje, sprovođenje, monitoring i evaluaciju omladinske politike po mjeri mladih definisani u zakonu Izvor: Zakon o mladima	Nijesu potrebna sredstva	Budžet
2.	U skladu sa procjenom budžeta za sprovođenje Strategije i AP uputiti inicijativu Ministarstvu finansija i Vladi za adekvatno povećanje izdataka za sprovođenje omladinske politike za 2024.	MSM	III kvartal 2023.	- Upućena inicijativa Izvor: Izvještaj o radu	Nijesu potrebna sredstva	Budžet
3.	Realizovati analizu izvodljivosti i metodologiju za inicijativu Vladi i Skupštini za određivanje minimalne kvote iz Budžeta Države Crne Gore za omladinsku politiku	MSM Partneri: NVO, Međunarodne organizacije	III – IV kvartal 2023.	- Realizovana analiza i predstavljena na Vladi Izvor: Izvještaj o radu, Analiza	3000 EUR (500 EUR – MSM, 2500 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva

4.	Pripremiti i objaviti analizu specifičnosti finansiranja omladinskog sektora na državnom i lokalnom nivou	MSM Partneri: Zajednica opština, NVO, Međunarodne organizacije	III – IV kvartal 2023.	- Sačinjena i objavljena analiza u kojim oblastima i koji resori, odnosno koje opštine finansiraju aktivnosti/programe/politike za mlade - Analiza uključuje i rodnu analizu - Analiza predlaže inovirane i efikasnije modele finansiranja poput npr. instrumenta podrške ad hoc inicijativama i neformalnim grupama mladih, koje treba urediti Zakonom i podzakonskim aktivima Izvor: Analiza, Zakon	2000 EUR (1000 EUR – MSM, 1000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
5.	Realizovati nove mehanizme finansiranja omladinskog sektora u skladu sa nalazima prethodno sprovedenih analiza (4.1.3.) i usvojenih zakonskih normi	MSM	I-IV kvartal 2024.	- Sačinjen izvještaj o stanju implementacije prijedloga Izvor: Dokument, Izvještaj o radu	Nijesu potrebna sredstva	Budžet
6.	Razviti program jačanja kapaciteta državnih službenika i namještenika u MSM, te službenika JLS, za povlačenje EU sredstava	MSM, MVP Partneri: Međunarodne organizacije, Direktorat za programiranje i upravljanje IPA fondovima Ministarstva finansija, JLS	I-IV kvartal 2024.	- Sprovedene obuke za min 15 službenika/ca MSM i JLS - Razvijena minimum 3 projektna predloga Izvor: Izvještaj o radu, projektni predlozi	4000 EUR (1000 EUR – MSM i MVP, 3000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva

7.	Organizovati redovni konkurs za realizaciju aktivnosti predviđenih Strategijom za mlade u saradnji sa nevladinim organizacijama	MSM Partner: MJU, NVO	I-IV kvartal 2023. I-IV kvartal 2024.	- Objavljeni, sprovedeni i izvještaji pripremljeni o realizaciji godišnjih konkursa na osnovu godišnjih akcionih planova za sprovođenje Strategije - Ostvaren doprinos ispunjenju indikatora učinka ove Strategije Izvor: Izvještaj o radu, Izvještaj o utrošku sredstava	200000 EUR	Budžet
Mjera 4.2 - Razviti efikasan mehanizam međuresorne saradnje u kreiranju i sprovođenju omladinske politike						
	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Osnovati međuresorno Koordinaciono tijelo za koordinaciju planiranja i sprovođenja politika za mlade na nivou Vlade	MSM Partneri: GSV, MJU	III-IV kvartal 2023. kontinuirano	- Upućena inicijativa Kabinetu premijera i GSV, odnosno usvojene izmjene Zakona o mladima koje predviđaju međuresornu koordinaciju - Osnovano međuresorno koordinaciono tijelo - Kreiran plan aktivnosti - Kontinuiran rad Koordinacionog tijela Izvor: Izvještaj o radu	Redovan budžet	Budžet
2.	Sprovesti program jačanja kapaciteta za Koordinaciono tijelo	MSM Partneri: Uprava za ljudske resurse, Međunarodne organizacije	I-II kvartal 2024.	- Organizovane potrebne obuke Izvor: Izvještaj o radu	3000 EUR (1000 EUR – MSM,	Budžet Donatorska sredstva

					2000 EUR – donatorska sredstva)	
3.	Organizovati Konferenciju o omladinskoj politici, sa fokusom na međuresornu saradnju i koordinaciju	MSM Partner: Međunarodne organizacije	III kvartal 2024.	- Konferencija organizovana uz učešće mladih i omladinskih organizacija - Preporuke i zaključci sa Konferencije služe kao osnova za AP 2025 Izvor: Izvještaj o radu	3000 EUR (1000 EUR – MSM, 2000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
4.	Sprovesti analizu usklađenosti normativnog okvira i potreba omladinske politike sa ostalim okvirima i politikama koje se tiču mladih (primarno onim navedenim u indikatorima operativnog cilja)	MSM Partner: Međunarodne organizacije	I-III kvartal 2024.	- Pripremljena i objavljena analiza Izvor: Analiza	2000 EUR (500 EUR – MSM, 1500 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
5.	Uputiti inicijative za usklađivanje zakonskih okvira, u skladu sa rezultatima prethodno obavljene analize (4.2.3)	MSM	IV kvartal 2024.	- Upućene inicijative - Sačinjen godišnji izvještaj (2024) o započetim procesima usklađivanja Izvor: Izvještaj o radu	Nijesu potrebna sredstva	Budžet
6.	Ojačati saradnju sa DEU u oblasti omladinske politike	MSM	III kvartal 2023. Kontinuirano	- Upućena inicijativa DEU za razmjenu podataka o politikama i praksama za mlade na EU nivou, i podršku pri usklađivanju politika za mlade u CG sa EU politikama za mlade - Uspostavljen mehanizam za razmjenu	Nijesu potrebna sredstva	Budžet

				informacija i podršku Izvor: Mehanizam, Izvještaj o radu		
8.	Osnovati nacionalni Savjet za mlade	MSM	III kvartal 2023. kontinuirano	- Osnovan Savjet za mlade, u skladu sa revidiranim zakonskim rješenjem - Usvojen plan rada Savjeta - Savjet za mlade kontinuirano radi Izvor: Izvještaj o radu	2000 EUR	Budžet
9.	Jačati kapacitete JLS za učešće mladih na lokalnom nivou	MSM Partneri: JLS i Zajednica Opština, Međunarodne organizacije	II kvartal 2024.	- Sprovedene obuke za minimum 15 JLS - Razvijena 3 lokalna mehanizma za učešće mladih, u skladu sa najboljim evropskim praksama na lokalnom nivou (Europe goes local) Izvor: Izvještaj o radu, lokalni mehanizmi	3000 EUR	Donatorska sredstva

Mjera 4.3 - Razviti sveobuhvatan i efikasan sistem za redovno prikupljanje, praćenje i međuresornu razmjenu podataka o položaju mladih i uticaju omladinske politike

	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Razviti metodologiju za prikupljanje podataka o položaju i potrebama mladih, te za praćenje statistike o mladima u okviru postojećih i novih istraživanja	MSM Partneri: MONSTA Međunardone organizacije, RKSOM	IV kvartal 2023. – II kvartal 2024.	- Razvijena i objavljena metodologija prikupljanja podataka o položaju i potrebama mladih -Metodologija uključuje metode za prikupljanje podataka razvrstanih po	5000 EUR (1000 EUR – MSM, 4000 EUR –	Budžet Donatorska sredstva

				<p>godištu, polu i daje adekvatan osnov za različite analize</p> <p>-Metodologija je rodno senzitivna i omogućava prikupljanje podataka koji se tiču položaja mladih žena i mladih muškaraca kao i svih aspekata rodne ravnopravnosti</p> <p>Izvor: Metodologija</p>	donatorska sredstva)	
2.	Sprovesti prvo, redovno, godišnje istraživanje o mladima i njihovim potrebama, u skladu sa prethodno razvijenom metodologijom	MSM Partner: Međunarodne organizacije	II-III kvartal 2024.	- Sprovedeno prvo redovno istraživanje Izvor: Istraživanje	15000 EUR (3000 EUR – MSM, 12000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
3.	Izraditi nacionalnu javnu Bazu podataka i istraživanja o mladima	MSM Partner: Međunarodne organizacije	IV kvartal 2024.	- Izrađena nacionalna, javno dostupna, Baza podataka o mladima -Baza podataka sadrži podatke o položaju mladih žena i mladih muškaraca kao i svih aspekata rodne ravnopravnosti, kao i rodno disegregirane podatke u svim oblastima od značaja za mlade Izvor: Baza	5000 EUR (2000 EUR – MSM, 3000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva

4.	Razviti sistem za monitoring i evaluaciju Strategije za mlade i aktivnosti i mjera svih sektorskih strategija i zajedničkih međuresornih projekata koji se tiču mladih	MSM Partner: GSV, JLS, Međunarodne organizacije	III-IV kvartal 2023.	- Upućena inicijativa za saradnju GSV - Kreiran ME sistem, uključujući i online sistem za koordinisano informisanje i sprovođenje omladinske politike i politika za mlade na centralnom i lokalnim nivoima Izvor: Izvještaj o radu	3000 EUR (1000 EUR – MSM, 2000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
5.	Sprovesti program jačanja kapaciteta za službenike koji rade na sistemu monitoringa i evaluacije u Ministarstvu sporta i mladih, kao i u JLS	MSM Partner: Uprava za ljudske resurse, JLS, Međunarodne organizacije	I-IV kvartal 2024.	- Organizovane potrebne obuke za barem 25 službenika/ca MSM i JLS Izvor: Izvještaj o radu	5000 EUR (1000 EUR – MSM, 4000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
6.	Organizovati Konferenciju o omladinskoj politici na lokalnom nivou, sa fokusom na horizontalnu i vertikalnu komunikaciju i saradnju	MSM Partner: JLS, Zajednica opština, Međunarodne organizacije	II kvartal 2024.	- Konferencija organizovana uz učešće minimum 20 JLS - Preporuke i zaključci sa Konferencije služe kao osnova za AP 2025 Izvor: Izvještaj o radu	3000 EUR (1000 EUR – MSM, 2000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
Mjera 4.4 - Ojačati ljudske kapacitete za realizaciju omladinske politike						
	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>

1.	Razviti model kompetencija, vrijednosti i standarda rada za službenike resora nadležnog za pitanja omladinske politike	MSM Partner: Uprava za ljudske resurse	I-II kvartal 2024.	- Razvijen model, i objavljen na internet stranici Vlade Izvor: Model, Internet stranica Vlade	Nijesu potrebna sredstva	Budžet
2.	Sistematizovati adekvatan broj izvršilaca u resoru nadležnom za omladinsku politiku, u skladu sa analizom potrebnih radnih mjesta i opisa poslova u odnosu na nadležnosti, zakon i strategiju	MSM i Vlada Crne Gore	III-IV kvartal 2023. I-II kvartal 2024.	- Realizovana analiza potrebnih radnih mjesta i opisa poslova u odnosu na nadležnosti, zakon i strategiju - Usvojen ažurirani pravilnik o sistematizaciji dodatnih potrebnih radnih mjesta u skladu s prethodno sprovedenom analizom - Obrazovana Direkcija za razvoj omladinskih servisa Izvor: Pravilnik o sistematizaciji	Redovan budžet	Budžet
3.	Sprovesti zapošljavanje neophodnog nedostajućeg kadra u resoru za omladinsku politiku, u skladu sa sistematizacijom, uzimajući u obzir Model kompetencija, vrijednosti i standarda rada	MSM Partner: Uprava za ljudske resurse	III-IV kvartal 2024.	- Objavljeni javni oglasi - Sprovedena procedura zapošljavanja minimum neophodnih službenika/ca Izvor: Izvještaj o radu	45000 EUR	Budžet
4.	Sprovesti program jačanja kapaciteta za službenike koji rade na sprovođenju omladinske politike u resoru zaduženom za omladinsku politiku	MSM Partner: Uprava za ljudske resurse, Međunarodne organizacije	III-IV kvartal 2024.	- Organizovane potrebne obuke, odnosno osigurano učešće na studijskim posjetama, seminarima, konferencijama (minimum 2 godišnje) o omladinskom radu, omladinskim servisima, omladinskoj politici, učešću mladih, evropskim standardima i praksi u omladinskom sektoru	5000 EUR (1000 EUR – MSM, 4000 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva

				Izvor: Izvještaj o radu		
5.	Formirati mrežu za razvoj omladinske politike na lokalnom nivou	MSM Partneri: JLS, Zajednica opština, Međunarodne organizacije	IV kvartal 2023. kontinuirano	<ul style="list-style-type: none"> - Upućena inicijativa - Imenovana lica iz minimum jedne polovine ukupnog broja lokalnih smouprava (2023.) i minimum tri četvrtine (2024.) - Kreiran zajednički komunikacioni kanal i održan prvi sastanak, te zajednički planirana Konferencija iz 4.3.6 - Urađeno akciono planiranje mreže i razvijen sistem za koordinisano informisanje i sprovođenje omladinske politike <p>Izvor: Izvještaj o radu</p>	2000 EUR (500 EUR – MSM, 1500 EUR – donatorska sredstva)	Budžet Donatorska sredstva
6.	Sprovesti program jačanja kapaciteta za službenike mreže, za sprovođenje omladinske politike	MSM Partner: Uprava za ljudske resurse, JLS, međunarodne organizacije	I-II kvartal 2024.	<ul style="list-style-type: none"> - Organizovane potrebne obuke odnosno osigurano učešće na studijskim posjetama, seminarima, konferencijama minimum 20 službenika/ca JLS godišnje o omladinskom radu, omladinskim servisima, omladinskoj politici, učešću mladih, evropskim standardima i praksi u omladinskom sektoru na lokalnom nivou <p>Izvor: Izvještaj o radu</p>	3000 EUR	Donatorska sredstva

Mjera 4.5 – Unaprijediti postojeće i razviti nove mehanizme međunarodne saradnje

	<i>Aktivnost</i>	<i>Nosioci aktivnosti</i>	<i>Vrijeme realizacije</i>	<i>Indikatori i izvor provjere</i>	<i>Finansijska procjena</i>	<i>Izvor finansiranja</i>
1.	Sprovesti analizu međunarodnih prilika za korišćenje podrške u oblasti omladinske politike i definisati prioritete za ostvarivanje međunarodne saradnje u oblasti omladinske politike	MSM Partneri: MVP, MEP	III-IV kvartal 2023.	- Upućena inicijativa resorima za vanjske i evropske poslove - Osnovano zajedničko tijelo i održani prvi sastanci - Realizovana analiza sa definisanim prioritetima za međunarodnu saradnju u oblasti omladinske politike (bilatelarne i multilateralne, programske, finansijske itd.) Izvor: Izvještaj o radu, Analiza	1000 EUR	Budžet
2.	Realizacija prioriternih aktivnosti međunarodne saradnje u oblasti omladinske politike	MSM Partner: MVP, MEP	kontinuirano	- Realizovane aktivnosti međunarodne saradnje u skladu sa piroritetima iz 4.5.1 - Ostvarena strateška podrška razvoju omladinske politike u Crnoj Gori Izvor: Izvještaj o radu	Redovan budžet	Budžet
3.	Sprovesti program jačanja kapaciteta za službenike koji rade na poslovima međunarodne saradnje u Ministarstvu sporta i mladih	MSM Partner: Uprava za ljudske resurse, Međunarodne organizacije	III-IV kvartal 2023.	- Organizovane potrebne obuke za službenike MSM Izvor: Izvještaj o radu	2000 EUR	Donatorska sredstva

4.	Pokrenuti proces pridruživanja Crne Gore kao programske zemlje EU programima za mlade (Erasmus+/Erasmus+ i European Solidarity Corps/Evroska inicijativa za solidarnost)	MSM, Vlada	I-IV kvartal 2024.	<ul style="list-style-type: none"> - U skladu sa nalazima analize iz 4.5.1 upućena inicijativa Vladi - Razvijena platforma - Uspostavljen kontakt sa Evropskom komisijom - Započet proces pregovora <p>Izvor: Izvještaj o radu</p>	Redovan budžet	Budžet
5.	Pružiti podršku inicijativama JLS za učešće u međunarodnim programima iz oblasti omladinske politike	MSM	Kontinuirano	<ul style="list-style-type: none"> - U skladu sa inicijativama JLS pružena adekvatna podrška (npr. za prijave za European Youth Capital) <p>Izvor: Izvještaj o radu</p>	Nijesu potrebna sredstva	Budžet